‘Criminele gebouwen’

De faciliterende rol van woningen & bedrijfsruimten bij ondermijnende criminaliteit in Nederland en vier EU-landen

Peter Kruize en Paul Gruter
met medewerking van Teddy van Suchtelen

‘Criminele gebouwen’

De faciliterende rol van woningen en bedrijfsruimten bij ondermijnende criminaliteit in Nederland en vier EU-landen

Bureau voor Criminaliteitsanalyse

Peter Kruize en Paul Gruter
met medewerking van Teddy van Suchtelen

Titel
‘Criminele gebouwen’
De faciliterende rol van woningen en bedrijfsruimten bij ondermijnende criminaliteit in Nederland en vier EU-landen

Auteurs
Peter Kruize
Paul Gruter

Met medewerking van
Teddy van Suchtelen

In opdracht van
Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC)

Omslagillustratie
Foto: Paul Gruter

ISBN / NUR
978-94-91534-18-8 / 821

©2020 WODC, Den Haag. Auteursrechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of worden openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het WODC. Het gebruik van cijfers en/of tekst als toelichting of ondersteuning bij artikelen, boeken en scripties is toegestaan, mits de bron duidelijk is vermeld.

Vooraf

De laatste jaren is er veel aandacht voor de ondermijnende werking van georganiseerde criminaliteit. De recente oprichting van het Multidisciplinair Interventieteam (MIT) is hier slechts een voorbeeld van.[1] Deze studie richt zich op welke wijze en in welke omvang woningen en bedrijfsruimten een faciliterende rol spelen bij vormen van ondermijnende criminaliteit. Door de grote aandacht voor ondermijning is er op dit onderwerp geen gebrek aan relevante literatuur en mediaberichtgeving, integendeel. Gedurende dit onderzoek zijn we heel frequent geconfronteerd met nieuwsberichten en onderzoeksresultaten uit studies op het thema. We hebben getracht zo veel mogelijk van deze informatie mee te nemen, en daarmee hopelijk een actueel beeld geschetst.

Ondanks de grote stroom aan publicaties rond ondermijnende criminaliteit is het echter toch moeilijk gebleken om de omvang waarin woningen en bedrijfsruimten worden benut voor ondermijnende activiteiten in kaart te brengen. Hoewel er veel informatie wel aanwezig is bij de verschillende partijen, is het ontsluiten van deze informatie – om deze überhaupt op juiste waarde te kunnen inschatten –, geen sinecure.

We hebben ons licht opgestoken bij tal van organisaties, zoals de politie, gemeenten, bijzondere opsporingsdiensten, woningcorporaties en brancheverenigingen. We danken al onze respondenten voor de tijd die ze voor ons hebben vrijgemaakt en de kennis die ze met ons hebben willen delen. Een bijzonder woord van dank past de werkgroep Vastgoed van de politie. De voorzitter van deze werkgroep, John Meijerink, is ons politie-aanspreekpunt geweest; hij heeft de juiste deuren voor ons geopend. De werkgroep-vertegenwoordiger van de Eenheid Amsterdam, Rudy van de Werken, heeft een uitzonderlijke bijdrage aan ons onderzoek geleverd door een fors aantal geselecteerde zaken nader te bestuderen in de politieadministratie (zie ook Bijlage 6).

Tot slot danken we de begeleidingscommissie onder voorzitterschap van Emile Kolthoff (zie voor de leden Bijlage 1) voor het opbouwende commentaar dat we gaandeweg het onderzoek en op het (concept)eindverslag hebben mogen ontvangen.

Amsterdam,
15 december 2020

Peter Kruize
Paul Gruter

[1] https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/06/18/circa-400-mit-specialisten-erbij-in-aanpak-ondermijnende-criminaliteit

Inhoud

Vooraf **4**
Inhoud **5**
Afkortingen / begripsomschrijvingen **9**
Samenvatting **10**
1 Inleiding **18**
1.1 Doelstelling 18
1.2 Crimineel gebruik van woon- en bedrijfsruimte nader omschreven 18
1.3 Vormen van ondermijnende criminaliteit 22
1.4 Probleemstelling en onderzoeksvragen 23
1.5 Woon- en bedrijfsruimten in Nederland 24
1.6 Onderzoeksdesign 25
1.6.1 Nederlandse situatie 25
1.6.2 Internationale vergelijking 28
1.7 Methoden van onderzoek 30
1.8 Leeswijzer 31
2 Faciliterende rol van woon- en bedrijfsruimten bij ondermijnende criminaliteit **33**
2.1 Noties bij de keuze van onroerend goed ter facilitering van criminaliteit 33
2.2 Faciliterend onroerend goed: functies bij een aantal relevante criminaliteitsvormen 43
2.3 Productie van en handel in drugs (cannabis, synthetische drugs, cocaïne en heroïne) 44
2.3.1 Cannabis 44
2.3.2 Synthetische drugs 50
2.3.3 Cocaïne 55
2.3.4 Heroïne 57
2.4 Witwassen 59
2.5 Mensenhandel/smokkel 60
2.6 Wapenhandel 63
2.7 Illegale kansspelen (illegaal gokken) 64
2.8 Illegaal vuurwerk 66
2.9 Heling/ladingdiefstal/autocriminaliteit 67

2.9.1 Heling 67
2.9.2 Ladingdiefstal 68
2.9.3 Georganiseerde autocriminaliteit 69
3 Geregistreerde en geschatte omvang 72
3.1 Overwegingen bij geregistreerde gegevens 72
3.2 Databestand van geregistreerde zaken 76
3.3 Geografische spreiding 78
3.4 Geregistreerde woningen nader bezien 82
3.5 Omvangschattingen 86
3.5.1 Productie van cannabis 86
3.5.2 Productie van harddrugs 90
3.5.3 Handel in drugs 91
3.5.4 Andere vormen van ondermijnende criminaliteit 92
3.5.5 Totale schatting 95
4 Preventieve, repressieve en criminogene indicatoren 96
4.1 Indicatoren die wijzen op foute huurders 97
4.1.1 Preventieve indicatoren 98
4.1.2 Repressieve indicatoren 100
4.1.3 Signalen van ondermijnende criminaliteit 102
4.2 Criminogene indicatoren 103
4.2.1 Kwetsbare buurten 103
4.2.2 Luxe appartement-buitenwijken 106
4.2.3 Rafelrandgebieden 106
5 De faciliterende rol van onroerend goed bij ondermijnende criminaliteit in vier EU-landen 110
5.1 Aard van criminele facilitering middels woningen en bedrijfsgebouwen 111
5.1.1 België (Aard van facilitering) 111
5.1.2 Italië (Aard van facilitering) 113
5.1.3 Tsjechië (Aard van facilitering) 114
5.1.4 Zweden (Aard van facilitering) 117
5.2 Omvang van criminele facilitering middels woningen en bedrijfsgebouwen 118
5.3 Indicatoren ter herkenning van crimineel gebruik van woningen en bedrijfsgebouwen 119

5.3.1 België (Indicatoren herkenning) 119
5.3.2 Italië (Indicatoren herkenning) 121
5.3.3 Tsjechië (Indicatoren herkenning) 122
5.3.4 Zweden (Indicatoren herkenning) 123
5.4 Wettelijke maatregelen ter preventie, ter beperking of ter bestrijding van het crimineel gebruik van woningen en bedrijfsgebouwen 123
5.4.1 België (Wettelijke maatregelen) 123
5.4.2 Italië (Wettelijke maatregelen) 126
5.4.3 Tsjechië (Wettelijke maatregelen) 127
5.4.4 Zweden (Wettelijke maatregelen) 130
5.5. Positieve en negatieve ervaringen en de voor- en nadelen van het gebruik van de verschillende instrumenten 132
5.5.1 België (Ervaringen gebruik instrumenten) 132
5.5.2 Italië (Ervaringen gebruik instrumenten) 133
5.5.3 Tsjechië (Ervaringen gebruik instrumenten) 135
5.5.4 Zweden (Ervaringen gebruik instrumenten) 136
5.6 Inspiratie voor de Nederlandse situatie? 136
6 Conclusies 141
6.1 Faciliterende rol van woningen en/of bedrijfsruimten 141
6.2 Geregistreerde en geschatte omvang 142
6.3 Regionale verschillen 145
6.4 Indicatoren van (mogelijk) misbruik 146
6.5 Buitenlandse ervaringen 147
6.6 Nabeschouwing 149
Summary 151
Geraadpleegde literatuur 158
Literatuur bij Hoofdstuk 5 Buitenlandbijdragen 162
Bijlage 1 Begeleidingscommissie 164
Bijlage 2 Registraties bij diverse actoren 165
Bijlage 3 Registratie bij de politie (BVH en Summ-IT) 172
Bijlage 4 Meldingen Meld Misdaad Anoniem 177
Bijlage 5 Opschonen van het bestand naar locatie 181

Bijlage 6 Nadere inspectie van gekozen incidentcodes 184
Bijlage 7 Overzicht per gemeente in 2019 195

Afkortingen / begripsomschrijvingen

Afkorting / Begrip	**Omschrijving**
AAPA	Stof bijna gelijk aan ‘apaan’ (verboden grondstof voor amfetamine)
Bibob Wet	Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur (wet Bibob)
BMK	BenzylMethylKeton, grondstof voor onder andere amfetamine
BOD	Bijzondere Opsporingsdienst
BVH	Basisvoorziening Handhaving
BRP	Basis Registratie Personen
CBS	Centraal Bureau Statistiek
DLIO	Dienst Landelijke Informatieorganisatie (Politie)
EHS	Extra Hoogspanningsnet
ERISSP	European Reporting on Illicit Synthetic Substance Production sites
GHB	Gamma-hydroxy-butyraat; drug; oorspronkelijk bedoeld voor narcose
HGU	Het Grote Uitgaansonderzoek
HS	Hoogspanningsnet
ISZW	Inspectie Sociale Zaken en Werkgelegenheid
Ksa	Kansspelautoriteit
LS	Laagspanningsnet
LFO	Landelijke Faciliteit Ondersteuning Ontmantelen
LIEC	Landelijk Informatie- en Expertise Centrum
LIV	Landelijk Informatiecentrum Voertuigcriminaliteit
MDMA	De werkzame stof in XTC
MMA	Meld Misdaad Anoniem
MS	Middenspanningsnet
NDM	Nationale Drugs Monitor
OMCG	Outlaw Motorcycle Gang
PMK	Grondstof voor de productie van MDMA (grondstof voor XTC)
RDW	Rijksdienst Wegverkeer
RIEC	Regionaal Informatie- en Expertisecentrum
SOCTA	Serious and Organised Crime Threat Assessment
Summ-It	Politieregistratiesysteem (opvolger van de Basisvoorziening Opsporing)
TAPA	Transported Asset Protection Association
THC-(gehalte)	delta-9-TetraHydroCannabinol; werkzame stof in wiet en hasj
TK	Tweede Kamer
VbV	Stichting Verzekeringsbureau Voertuigcriminaliteit
VOC	Verbond voor Opheffing van het Cannabisverbod
VOG	Verklaring Omtrent Gedrag
Wbmgp	Wet bijzondere maatregelen grootstedelijke problematiek

Samenvatting

Aanleiding voor dit onderzoek is een Kamermotie waarin de regering wordt gevraagd te bezien langs welke weg particuliere eigenaren en woningcorporaties kunnen worden gewaarschuwd voor criminele intenties van potentiële gebruikers/huurders van hun onroerend goed bezit. Het streven is gemeenten, woningbouwcorporaties en bonafide private partijen instrumenten ter hand te stellen voor de preventie en aanpak van ondermijnende criminele activiteiten. Met dit doel voor ogen is er een toenemende behoefte aan meer kennis over en inzicht in de aard en omvang van de criminaliteit faciliterende functie van woon- en bedrijfsruimten in Nederland, en inzicht in welke instrumenten hiervoor worden ingezet in andere EU-landen. Deze doelstelling is vertaald in acht onderzoeksvragen.

Nederlandse situatie

1. Op welke wijze spelen woningen en/of bedrijfsruimten een rol bij het faciliteren van ondermijnende criminaliteit in Nederland?
2. Wat is (naar schatting) de omvang van de faciliterende rol van woon- en bedrijfsruimten bij ondermijnende criminaliteit in Nederland?
3. In welke mate bestaan er verschillen in aard en omvang hiervan tussen regio's in Nederland?
4. Welke in de literatuur genoemde indicatoren wijzen op de faciliterende rol van woon- en bedrijfsruimten bij ondermijnende criminaliteit in Nederland? En zijn dezelfde indicatoren van toepassing binnen stedelijke en landelijke regio's?

Internationale vergelijking

5. Op welke wijze spelen woningen en/of bedrijfsruimten een rol bij het faciliteren van ondermijnende criminaliteit in met Nederland vergelijkbare landen en welke indicatoren hiervoor zijn in die landen bekend?
6. Welke instrumenten, zowel preventief als repressief, worden in de bij dit onderzoek betrokken landen ingezet bij het tegengaan hiervan en wat is het juridisch kader waarbinnen deze instrumenten worden ingezet?
7. Wat zijn, in de bij dit onderzoek betrokken landen, de positieve en negatieve ervaringen bij de bestrijding van de faciliterende rol van woon- en bedrijfsruimten bij ondermijnende criminaliteit en welke voor- en nadelen worden bij de inzet van de verschillende instrumenten ervaren?
8. Welke instrumenten, uit de bij dit onderzoek betrokken landen, zouden nader bestudeerd kunnen worden voor de aanpak (zowel preventief als repressief) van dit fenomeen in Nederland?

Onderzoeksmethoden (Nederland)

Voor het Nederlandse deel van het onderzoek is gebruik gemaakt van deskresearch, interviews, registerdata en omvangschattingen. Beleidsdocumenten, wetenschappelijke en grijze literatuur zijn bestudeerd. Daarnaast is een media-zoekslag uitgevoerd en zijn vele websites bezocht op zoek naar

relevante data. Er zijn 32 professionals geïnterviewd. Slechts enkele gesprekken zijn face-to-face gevoerd. Vanwege de Covid-19-pandemie zijn veruit de meeste gesprekken verlopen via een videobeldienst of via de telefoon. Er is een BVH-bestand (over het jaar 2019)samengesteld op adresniveau om de geregistreerde omvang van het fenomeen in kaart te brengen. Om de juiste incidenten te selecteren is gebruik gemaakt van incidentcodes aangevuld met anoniem verstrekte informatie uit de Meld Misdaad Anoniem-administratie. Tot slot zijn er diverse methoden (multipliermethode, triangulatie) ingezet om te komen tot omvangschattingen.

Onderzoeksmethoden (Buitenlanden)

Voor de invulling van het buitenlandse deel van het onderzoek is samenwerking gezocht met onderzoekers uit België, Italië, Tsjechië en Zweden. De onderzoekers hebben een *quick review* uitgevoerd. Ze hebben elk op hun eigen wijze invulling gegeven aan de opdracht. In de meeste gevallen is er literatuuronderzoek gedaan, waarbij een combinatie van wetsteksten, jurisprudentie, nieuwsartikelen, onderzoeksverslagen en overheidsdocumenten de ingrediënten vormen. Daarnaast hebben sommige van de buitenlandonderzoekers gesprekken gevoerd met experts en ervaringsdeskundigen. In Zweden is onder meer middels een enquête binnen een aantal politiedistricten informatie verzameld.

Faciliterende rol van woningen en/of bedrijfsruimten

Er worden zes functies onderscheiden waarop woningen en bedrijfsruimten een faciliterende rol spelen bij ondermijnende criminaliteit. Drie functies hangen samen met de logistiek rond illegale goederen, namelijk: productie, handel en opslag. In sommige gevallen zal een en dezelfde ruimte meerdere functies in zich dragen, bijvoorbeeld voor handel en opslag. Bij illegale goederen gaat het in Nederland vooral om drugs. Wiet en synthetische drugs worden in ons land op grote schaal geproduceerd. Bij handel en opslag gaat het dan zowel om het bedienen van de binnenlandse drugsmarkt als om de uit- en doorvoer naar het buitenland. Er zijn daarnaast echter ook nog tal van andere illegale goederen die ook (bedrijfs)ruimte vereisen in het kader van handel en opslag, zoals illegale wapens, illegaal vuurwerk, gestolen goederen goederen bestemd voor de helingmarkt) of illegale sigaretten en alcohol. Daarnaast kunnen we twee functies onderscheiden die samenhangen met het verlenen van diensten. Dat kunnen enerzijds ogenschijnlijk legale diensten zijn met het oogmerk om crimineel vermogen wit te wassen; het gaat dan bijvoorbeeld om kapperszaken- of beautysalons. En anderzijds kan het het aanbieden van illegale diensten betreffen. Hierbij kan worden gedacht aan illegale prostitutie, andere vormen van mensenhandel of illegale kansspelen. Tot slot onderscheiden we een zesde functie van onroerend goed, namelijk als schuilplek om uit het zicht van de (opsporings)autoriteiten te blijven. Dat kan zijn, omdat de persoon in kwestie wordt gezocht, illegaal in Nederland verblijft of om andere (criminele) redenen uit het zicht wil blijven. Het is echter niet mogelijk gebleken om de omvang van deze laatste vorm (van ‘onderduiken’) op enigerlei wijze te kwantificeren.

De gemeenschappelijke noemer bij de eerste vijf functies – met betrekking tot goederen en diensten – is dat er een ruimte nodig is om de criminele activiteiten te ontplooien of als schakel te dienen in

het criminele proces. De eisen die aan deze ruimten worden gesteld variëren van geval tot geval. Het is natuurlijk niet zo dat er wiet alleen maar wordt verbouwd in grote bedrijfshallen, integendeel. Ook kleinere bedrijfsruimten worden benut en vooral woningen worden in ruime mate benut voor dit doel.

Locatiekeuze

In het onderzoek is beredeneerd welke overwegingen een rol kunnen spelen bij de locatiekeuze. Het gaat hierbij in de eerste plaats om de mate van bescherming die de locatie kan bieden om uit het zicht van de autoriteiten te blijven. Hoe meer afgelegen, hoe beter lijkt dan het devies, maar sommige ondermijnende activiteiten veronderstellen echter wel een zeker mate van toegankelijkheid, zoals illegaal gokken, illegale prostitutie en drugshandel. In het verlengde hiervan zal er soms juist voor een stedelijke omgeving worden gekozen, omdat sommige criminele activiteiten nu eenmaal minder opvallen in een dergelijke setting, terwijl in andere gevallen het platteland meer de aangewezen locatiekeuze is. Daarnaast kan de omvang die de illegale activiteit neemt van invloed zijn op de stad-platteland-keuze, maar ook de keuze voor woonhuis of bedrijfspand kan door dat aspect worden bepaald. Het beheren van een grote wietplantage in een loods is in een stedelijke omgeving immers eerder een opvallende bezigheid dan een kleine ter grootte van een zolderkamer. Voor een deel zullen het echter veelal ook toevallige en/of opportunistische motieven zijn die de locatiekeuze bepalen. Beschikken de initiatiefnemers over een bestaande locatie of moet er iets worden gehuurd? Wat is er dan mogelijk gezien het marktaanbod? Zoals gesteld is ook de ambitie van de criminele ondernemer een factor van belang; hoe groot- of kleinschalig zijn de criminele activiteiten? Wat dat betreft gelden hierbij feitelijk dezelfde regels als bij bonafide activiteiten.

Geregistreerde en geschatte omvang

De geregistreerde omvang van woningen en bedrijfsruimten die in 2019 zijn benut voor criminele doeleinden, zijn geselecteerd aan de hand van incidentcodes uit de politieadministratie. Hierbij zijn delicten in de sfeer van milieucriminaliteit en witwastransacties met vastgoed bewust buiten beschouwing gelaten. Relevante meldingen die in eerste aanleg niet goed herkenbaar zijn aan de toebedeelde incidentcode, zijn alsnog achterhaald door gebruik te maken van de geanonimiseerde administratie van Meld Misdaad Anoniem. Na het zo goed mogelijk in kaart brengen van de relevante geregistreerde criminaliteitsvormen is vervolgens een schatting gemaakt van de ware omvang waarin woningen en bedrijfsruimten worden benut ter facilitering van ondermijnende criminaliteit. Om tot deze schatting te komen hebben we verschillende wegen bewandeld. Zo hebben we bij sommige criminaliteitsvormen gebruik gemaakt van alternatieve bronnen. Bij een schatting van het daadwerkelijk aantal wietplantages in woningen en bedrijfsruimten is onder andere gebruik gemaakt van cijfers rond energiediefstal. Bij lang niet alle vormen van criminaliteit zijn dergelijke alternatieve bronnen echter voor handen geweest. Om tot schattingen te komen is verder ook gebruik gemaakt van schattingen over de afzetmarkt(en); bij drugs bijvoorbeeld aan de hand van het aantal gebruikers. Een andere methode om tot een omvangschatting te komen, is het inschatten van de pakkans. Kortom, door gebruik te maken van verschillende bronnen/ gezichtspunten is getracht de schatting zo nauwkeurig mogelijk te maken.

De in kaart gebrachte geregistreerde omvang is met onzekerheid omgeven. Dit geldt daarmee vanzelfsprekend tevens voor de omvangschatting. De getallen die in Tabel S.1 worden vermeld, moeten daarom als indicatief worden beschouwd.

Tabel S.1 Geregistreerde en geschatte omvang van het aantal woningen en (bedrijfs)ruimten dat is benut ter facilitering van ondermijnende criminele activiteiten in Nederland in 2019

	Geregistreerde omvang		Geschatte omvang	
	Aantal	**Percentage**	**Aantal**	**Percentage**
Illegale goederen				
Productie	9.916	58 %	28.000	56 %
Handel/opslag	5.224	31 %	13.000	26 %
Illegale diensten				
Ogenschijnlijk legaal	648	4 %	3.000	6 %
Illegaal	1.184	7 %	6.000	12 %
Totaal	**16.972**	**100 %**	**50.000**	**100 %**

De schatting is dat er in 2019 in Nederland ongeveer 50.000 woningen en bedrijfsruimten zijn benut ter facilitering van de door ons onderzochte vormen van ondermijnende criminaliteit. Daarbij kan het gaan om zowel permanent als incidenteel gebruik van de ruimten, en om zowel exclusief gebruik (de ruimte wordt nergens anders voor benut), als ook om gedeeld gebruik. Ongeveer 80 procent van de gebruikte ruimten betreft woningen, hetgeen overeenkomt met circa 40.000 woningen. In 2019 zijn er in Nederland gemiddeld 18 per 10.000 eenheden (woningen, bedrijven en andere ruimten) geregistreerd voor ondermijnende activiteiten. Indien we dit extrapoleren naar de geschatte omvang, dan komen we uit op een getal van ruim 50 per 10.000 eenheden. Dat wil zeggen dat jaarlijks ongeveer 0,5 procent van de Nederlandse woningvoorraad en bedrijvenvoorraad wordt aangewend om ondermijnende criminele activiteiten te faciliteren.

In Nederland is de verhouding eengezinswoningen versus meergezinswoningen ongeveer 2:1. Deze zelfde verhouding zien we terug bij de woonadressen in ons databestand. De resterende ruimten zijn bedrijfsruimten. Het databestand geeft echter onvoldoende inzicht in deze bedrijfsruimten, want het merendeel staat te boek als bedrijfsterrein of bedrijfspand. Daar waar wel een nadere kwalificatie wordt gegeven gaat het veelal om horecagelegenheden en winkels en in mindere mate om agrarische bedrijven, vakantieparken en garages.

De ruimten bestemd voor productie van wiet nemen een zeer prominente plaats in. Bij ongeveer 60 procent van de woningen gaat het om wietteelt als ondermijnende criminele activiteit. Bij bedrijfsruimten staat de wietteelt voor ongeveer de helft van de benutte ruimten. Alle onderzochte ondermijnende activiteiten komen zowel in woningen als in bedrijfsruimten voor, maar er zijn wel accentverschillen. Bedrijfsruimten worden relatief vaker benut voor illegaal gokken, opslaan van illegaal vuurwerk en opslag van en handel in gestolen goederen.

Regionale verschillen

In hoeverre en op welke wijze er sprake is van regionale verschillen is onderzocht op drie niveaus: provincie, gemeente en wijk. De scores in de drie zuidelijke provincies, Noord-Brabant, Zeeland en Limburg, liggen boven het landelijk gemiddelde. Ditzelfde geldt voor de provincies Groningen en Drenthe. Mogelijk dat bij deze aan Duitsland dan wel België grenzende provincies de geografische ligging een rol speelt hierbij, maar er zijn wellicht toch meer factoren van invloed daar op. De scores in de oostelijke provincies Overijssel en Gelderland liggen onder het landelijk gemiddelde en deze provincies grenzen immers ook aan Duitsland. De cijfers voor Flevoland scoren boven het landelijk gemiddelde.

Het aantal adressen waar zich in 2019 ondermijnende criminele activiteiten hebben voorgedaan ligt voor de Top-20-gemeenten een factor twee hoger dan bij het landelijk gemiddelde. Vooral gemeenten uit de provincies Noord-Brabant (met acht gemeenten) en Limburg (met vijf gemeenten) komen voor in de Top-20. Het is opvallend dat er weinig grote gemeenten zitten bij de Top-20. Alleen Tilburg en Arnhem zien we terug in de Top-20 op respectievelijk plaats 6 en 17. Verder zijn er forse verschillen tussen de twintig grootste gemeenten van Nederland. Rotterdam heeft bijvoorbeeld twee keer zoveel adressen per 10.000 eenheden geregistreerd dan Amsterdam. Tot de laag scorende gemeenten behoren Maastricht, Amersfoort, Haarlem en Apeldoorn. Hoge scores voor het aantal adressen met ondermijnende criminele activiteiten noteren we in de gemeenten Tilburg, Arnhem, Eindhoven en Breda.

Op wijkniveau (op basis van viercijferige postcodegebieden) zijn het vooral gebieden in een grootstedelijke omgeving die hoog scoren. In de gemeente Rotterdam zijn er maar liefst zeven gebieden die we terugvinden in de Top 20, gevolgd door Tilburg (drie gebieden) en Breda (twee gebieden). Ogenschijnlijk lijkt er sprake van een tegenstelling tussen hoog scorende gemeenten en hoog scorende wijken. Op gemeentelijk niveau staan vooral kleine en middelgrote gemeenten in de Top-20, terwijl op wijkniveau grote gemeenten domineren. Een voor de hand liggende verklaring is dat er sprake is van concentratiegebieden van ondermijnende activiteiten in grootstedelijke gebieden. Op gemeentelijk niveau klinkt de betekenis van deze gebieden echter minder luid door dan wanneer we de problematiek beschouwen op het niveau van wijken.

Indicatoren van (mogelijk) misbruik

Er zijn indicatoren die wijzen op de intentie om woon- en bedrijfsruimten te verwerven voor ondermijnende criminele activiteiten (preventieve indicatoren). Tevens zijn er indicatoren die er op wijzen dat woon- en bedrijfsruimten al daadwerkelijk worden benut voor ondermijnende criminele activiteiten (repressieve indicatoren). Er zijn diverse preventieve indicatoren benoemd op basis van checklijsten van betrokken instanties, gesprekken met respondenten en andere onderzoeken. Deze indicatoren hebben betrekking op het gedrag en/of de persoon van de huurder in spe. Indicatoren rond het gedrag van potentiële huurders die kunnen duiden op verkeerde bedoelingen hebben te maken met het verhullen van de ware identiteit van de (werkelijke) huurder. Deze indicatoren hebben dan betrekking op het niet tonen van een origineel identiteitsbewijs, het niet inschrijven in het

BRP en het contant willen betalen van de borgsom/huur (niet nalaten van financiële sporen). De indicatoren rond de persoon van de huurder in spe zijn minder 'hard' en concreet. Het gaat dan bijvoorbeeld om de vraag of de huurder criminele antecedenten heeft. Afgezien van de vraag of de verhuurder zicht hierop kan krijgen, is de kans op een vals positief resultaat aanzienlijk alleen op basis van deze indicator. Er zijn eveneens diverse repressieve indicatoren benoemd. De gemeenschappelijke noemer bij deze soort indicatoren is het afwijkend gedrag van de huurder. Dit geldt zowel voor gehuurde woningen als gehuurde bedrijfsruimten. Hierbij kan worden gedacht aan in- en uitloop op 'rare' tijden, het verhinderen dat buitenstaanders naar binnen kunnen kijken, 'overdreven' hang- en sluitwerk of vreemde geuren. De omwonenden kunnen een belangrijke rol spelen bij het observeren van dit afwijkend gedrag, maar de verhuurder kan natuurlijk ook zelf de vinger aan de pols houden door bijvoorbeeld het pand met enige regelmaat te bezoeken.

Criminogene indicatoren

Naast de hiervoor genoemde indicatoren hebben we indicatoren op wijkniveau benoemd (criminogene indicatoren) aan de hand van drie wijktypologieën, te weten: 'kwetsbare buurten', 'luxe appartement (buiten)wijken' en 'rafelrand-gebieden'. Indicatoren die in verband met kwetsbare buurten worden genoemd zijn bijvoorbeeld bewoners die stelselmatig overheidsregels aan hun laars lappen (bouwen zonder vergunning, rijden zonder rijbewijs), het gezag van de overheid negeren, soms zelf zorgdragen voor de zwakken in de buurt (zolang ze – die zwakken – zich maar conformeren aan de informele leiders), meewerken aan of wegkijken bij criminele activiteiten, patsergedrag en het investeren van crimineel geld dat een buurt of lokale gemeenschap ten goede komt. Bij luxe appartement (buiten)wijken gaat het om kenmerken van de fysieke omgeving. Deze appartementen laten zich als volgt typeren: relatief dure woning, inpandige garage, lift die rechtstreeks uitkomt in de woning, privé-opgang, relatieve nieuwbouw en veelal aan de rand van de stad. Tot slot zijn er rafelrandgebieden onderscheiden. Het gaat hierbij onder andere om terreinen met kleine bedrijfsunits met inpandige garage en daarboven en/of achter een kantoorruimte en verhuurbedrijven van tijdelijke opslag (opslagboxen). Bedrijfsterreinen met oude bedrijfspanden met een lage WOZ-waarde waar veel kleine bedrijven zijn gevestigd dan wel extra vestigingen (niet ingeschreven in het bedrijvenregister) en waar geen of weinig hoog-capaciteit energieaansluitingen zijn, lopen een verhoogd risico om te worden gebruikt voor ondermijnende criminaliteit.

Buitenlandse ervaringen

De onderzoekers in de vier EU-landen (België, Italië, Tsjechië en Zweden) schetsen een beeld van de wijze waarop woningen en bedrijfsruimten worden benut voor ondermijnende criminele activiteiten dat vergelijkbaar is met Nederland. Zo wordt er door alle onderzoekers gewezen op drugshandel en productie van drugs. Ook worden onder andere illegale prostitutie (mensenhandel), witwassen en illegaal gokken genoemd. Er lijkt dus weinig verschil met Nederland op dit punt. Er is mogelijk wel een verschil in de mate waarin dit voorkomt. Het is echter niet mogelijk om de omvang aan de hand van dit onderzoek te vergelijken, omdat deze informatie niet voorhanden is in deze vier EU-landen. Er zijn echter wel aanwijzingen dat de situatie in deze landen op een aantal punten

afwijkt van de Nederlandse. Zo lijken er in Tsjechië relatief veel meth-labs te zijn, terwijl de geregistreerde omvang van de cannabisteelt een fractie is van wat we in Nederland aantreffen.

Indicatoren, genoemd door de onderzoekers uit België en Tsjechië, die wijzen op het gebruik van woningen en bedrijfspanden voor ondermijnende criminele activiteiten komen grotendeels overeen met de indicatoren die in het Nederlandse deel van het onderzoek naar voren zijn gekomen. De onderzoeker uit België noemt echter wel een aantal specifieke indicatoren in verband met boerenbedrijven waar mogelijk criminele activiteiten plaatsvinden, te weten: het ontbreken van een tractor, slecht onderhoud, geen aan- en afvoer van mest en een caravan op de boerderij.

De buitenlandse onderzoekers beschrijven diverse wettelijke maatregelen die we voor een deel ook in Nederland kennen. Althans, in regelingen die daar op lijken. Desondanks kan de buitenlandse invulling van regelingen interessante aangrijpingspunten bieden voor de Nederlandse situatie. Het gaat hierbij om de volgende vijf instrumenten:

1. Conservatoir beslag leggen op crimineel vermogen. De wijze waarop dit is vormgegeven in Italië kan mogelijk ter inspiratie dienen voor verdere aanscherping van de Nederlandse Plukze-wetgeving.
2. Screening van bedrijven. Ook hier lijkt de wetgeving in Italië (anti-maffia-wetgeving) de meeste mogelijkheden te bieden. Dit sluit aan bij de Nederlandse Wet Bibob, waarbij dan wel moet worden aangetekend dat dan wel moet worden bezien of de reikwijdte van de Bibob-wetgeving niet moet worden uitgbreid.
3. Gemeentelijke vergunningen. In Antwerpen is de Nieuwe Gemeentewet benut om (onderlinge) afstandseisen te introduceren voor vestigingen van bedrijven uit kwetsbare branches. Vooralsnog is onbekend of in de Nederlandse gemeentelijke bestemmingsplannen zulke eisen zouden kunnen worden opgenomen, indien gewenst. Ook hier geldt de onder (2) genoemde overweging om de reikwijdte van de Bibob-wetgeving in nadere beschouwing te nemen.
4. Registreren van huurcontracten in het Kadaster. In Tsjechië is het mogelijk om huurovereenkomsten in het Kadaster te registreren. Dit kan vooralsnog niet in het Nederlandse Kadaster.
5. Persoonlijk aansprakelijk stellen van bestuurders/directeuren. In Tsjechië kunnen bestuurders en/of directeuren die onroerend goed beheren persoonlijk aansprakelijk worden gesteld. Om in voorkomende gevallen strafrechtelijke vervolging af te wenden, worden ze geacht aanwijsbaar maatregelen te kunnen specificeren die het crimineel gebruik van hun eigendommen kunnen voorkomen. In Nederland kunnen bestuurders ook persoonlijk aansprakelijk worden gesteld op basis van bepalingen uit het Burgerlijk Wetboek, maar hoever deze aansprakelijkheid reikt in verband met het verhuren van onroerend goed is niet nader onderzocht.

Nabeschouwing

Het onderzoek heeft in kaart gebracht op welke wijze vastgoed wordt benut voor ondermijnende activiteiten, in welke omvang dit naar schatting gebeurt en op welke wijze dit is te onderkennen. De onderliggende vraag daarbij is of vastgoedeigenaren wel voldoende wettelijke instrumenten hebben om ervoor te zorgen dat ze hun eigendom niet aan personen met malafide intenties verhuren. Nadat we ons gedurende een jaar met deze materie hebben beziggehouden, is het onze indruk dat er niet zozeer een tekort is aan wettelijke mogelijkheden om te voorkomen dat een woning of bedrijfsruimte aan iemand met verkeerde intenties wordt verhuurd. Er lijken voldoende mogelijkheden te zijn om de identiteit van de huurder aan de voorkant te controleren. Eigenaren die een tussenpersoon inschakelen, zoals een verhuurmakelaar, moeten zich er van vergewissen dat ze met een betrouwbare partij in zee gaan. Van een andere orde is de situatie waarin een bestaande huurder wordt verleid of bedreigd om zijn gehuurde woning of gehuurd bedrijfspand ter beschikking te stellen voor ondermijnende criminele activiteiten. Ook hier kan de verhuurder putten uit allerlei mogelijkheden, niet in de laatste plaats ook door bijvoorbeeld zelf een actieve rol te nemen in het toezicht op het verhuurde object. De oplossing a priori zoeken in nieuwe instrumenten is daarbij niet per se aan de orde. Het beter benutten van de bestaande mogelijkheden zou dan voldoende soelaas moeten kunnen bieden.

We hebben goedwillende verhuurders als uitgangspunt genomen. Ons onderzoek geeft geen zicht op de vraag in welke mate de verhuurder weet dat zijn pand eventueel voor ondermijnende criminele activiteiten wordt benut. Een steviger (repressieve) inzet op die zijde van het verhaal levert op termijn mogelijk meer resultaat op dan het inzetten op nog meer instrumenten voor de te goeder trouw handelende verhuurders. Recente controles rond spookbewoning en de inzet op malafide verhuurmakelaars zijn hier sprekende voorbeelden van.

1 Inleiding

Op 27 november 2018 dienden de Kamerleden Van Oosten en Kuiken een motie in (TK 2018-2019, 35 000 VI, nr. 76) waarin ze de regering vragen te bezien langs welke weg ook particuliere eigenaren en woningcorporaties kunnen worden gewaarschuwd voor criminele intenties van potentiële gebruikers.[2] Deze motie vormt de aanleiding voor het onderhavige onderzoek.

De verwevenheid van boven- en onderwereld en het misbruik van legale voorzieningen en structuren voor ondermijnende activiteiten vormen een probleem voor zowel het lokale bestuur als voor private partijen. De onderwereld zoekt ruimte voor activiteiten en geldstromen, de bovenwereld biedt (soms onbedoeld) die ruimte en gelegenheidsstructuren en faciliteert op deze wijze malafide praktijken. Een van de plekken waar onder- en bovenwereld met elkaar in aanraking komen is bij het gebruik en het verwerven van vastgoed (zowel woon- als bedrijfsruimten). De vastgoedsector vormt daarmee een belangrijk podium voor (het bestrijden van) ondermijnende criminaliteit.

1.1 Doelstelling

Ondermijnende criminaliteit gaat in veel gevallen gepaard met crimineel gebruik van woon- en bedrijfsruimten. Gemeenten, woningbouwcorporaties en (bonafide) private partijen zijn in dezen niet alleen benadeelde partij, maar kunnen tevens een belangrijke rol spelen in het tegengaan van deze vorm van ondermijnende criminaliteit. Het onderhavige onderzoek past binnen dit streven en het zal in dit verband ook in kaart brengen welke mogelijkheden in de ons omringende landen worden ingezet bij het bestrijden van het crimineel gebruik van woon- en bedrijfsruimten. Daarnaast bestaat behoefte aan meer kennis over en inzicht in de aard en omvang van crimineel gebruik van woon- en bedrijfsruimten in Nederland.

1.2 Crimineel gebruik van woon- en bedrijfsruimte nader omschreven

Ferwerda, Staring, De Vries Robbé en Van de Bunt (2007) maken in hun onderzoek rond malafide activiteiten binnen de vastgoedsector in eerste aanleg gebruik van een grove tweedeling om grip te krijgen op de vraag wat nu moet worden gezien als ‘malafide praktijken’. Deze grove tweedeling bestaat uit het onderscheid tussen *transacties met* en *exploitatie van* vastgoed. Bij malafide *transacties* gaat het dan om witwasconstructies, slinkse manieren om geld te verdienen (belasting- en

[2] De motie vraagt de regering tevens om een onderzoek te starten naar verplichte screening op criminele antecedenten en intenties (vergelijkbaar met de Bibob) ten behoeve van eigenaren die panden willen verhuren, zodat voorkomen kan worden dat zij met criminelen in zee gaan. Dit deel van de motie wordt beantwoord in een onderzoek dat door het ministerie van Binnenlandse Zaken is uitbesteed aan Bureau Beke. De resultaten zijn gepubliceerd in het rapport Panden met een luchtje (Ferwerda en Rijnink, 2020).

hypotheekfraude) en criminele methoden om vastgoed te verwerven (afpersing en bedreiging). In overleg met de opdrachtgever is besloten dat dit soort malafide transacties buiten het domein van ons onderzoek vallen.

Bij de malafide exploitatie van vastgoed worden drie hoofdcategorieën onderscheiden: onrechtmatige bewoning, onregelmatigheden bij verhuur en onrechtmatig gebruik. Ferwerda et al. (2007, p. 20) definiëren deze drie vormen als volgt:

1) Onrechtmatige bewoning: illegale verhuur of doorverhuur van een woning aan legale of illegale personen of groepen.
2) Onregelmatigheden rond de verhuur van particuliere woningen: verhuur van woningen tegen hoge prijzen zonder dat er sprake is van onrechtmatige bewoning.
3) Onrechtmatig gebruik: het gebruik van een woning voor andere doeleinden dan reguliere huisvesting en het onrechtmatig gebruik van woonpanden (als dekmantel) voor andere activiteiten.

AD 1) Onrechtmatige bewoning
Bij illegale (door)verhuur vindt de verhuur plaats zonder dat de eigenaar daarvan op de hoogte is of toestemming daarvoor heeft gegeven. Ferwerda et al. (2007, p. 20) wijzen daarbij enerzijds op personen met een legale status, zoals verslaafden, zwervers, asielzoekers met een verblijfsstatus en (seizoen)arbeiders uit het voormalige Oostblok, maar ook op toeristen en expats. Ten tijde van het onderzoek van Ferwerda et al. is de (illegale) vakantieverhuur via platforms zoals Airbnb nog geen issue, maar dat is tegenwoordig naar verwachting de grootste categorie onder deze noemer. Anderzijds wijzen Ferwerda et al. (2007, p. 22) op personen met een illegale status. Zij wijzen hierbij op het onderzoek van Burgers (1999) en dat van Engbersen et al. (1999 en 2002) waaruit blijkt dat illegale vreemdelingen veelal bij familie, vrienden of personen uit hun eigen etnische groep verblijven.

AD 2) Onregelmatigheden bij verhuur
Hier gaat het om de traditionele huisjesmelker die zijn huurders uitbuit, de huiseigenaar die zijn huurder door intimidatie probeert weg te krijgen of de huizenbezitter die zijn panden laat verkrotten, aldus Ferwerda et al. (2007, p. 26).

AD 3) Onrechtmatig gebruik
Ferwerda et al. (2007, p. 32) definiëren onrechtmatig gebruik als volgt: “het gebruik van woningen (panden) voor andere doeleinden dan reguliere huisvesting of het gebruik van panden (als dekmantel) voor criminele activiteiten.” Hierbij wordt een tweedeling gemaakt naar:

1. Onrechtmatig gebruik door herbestemming van woningen/bedrijfspanden
Het gaat hierbij om verkamering van een woning om deze in te kunnen richten als illegaal pension, hotel of voor beddenverhuur (overbewoning). Een ander voorbeeld is het huisvesten van illegalen in bedrijfspanden of het onrechtmatig verbouwen van een winkelpand tot woning.

2. Criminele activiteiten in woningen/bedrijfspanden
Ferwerda et al. (2007, p. 32-33) zijn tijdens hun onderzoek vooral gestuit op het onrechtmatig gebruik van panden voor het kweken van hennep. Verder wijzen zij op drugshandel en -smokkel, vrouwenhandel, illegale prostitutie, mensensmokkel en witwassen door middel van een frontstore.

Ons onderzoek naar crimineel gebruik van vastgoed sluit vooral aan bij wat Ferwerda et al. (2007) scharen onder 'Criminele activiteiten in woningen en bedrijfspanden'. Zij noemen daarbij een aantal voorbeelden, maar komen feitelijk niet tot een scherpe afbakening van wat we nu precies moeten verstaan onder 'criminele activiteiten'.

Criminele activiteiten in woningen en bedrijfspanden nader gedefinieerd
Als we de definitie van Ferwerda et al. (2007, p. 32) strak volgen – het gebruik voor andere doeleinden dan reguliere huisvesting of het gebruik van bedrijfspanden (als dekmantel) voor criminele activiteiten – dan zou de eis zijn dat de woning of het bedrijfspand geen reguliere functie meer zou hebben. Met andere woorden: iemand die in zijn woning hennep verbouwt, zou, om te kunnen spreken van crimineel gebruik van een woning niet ook daar zelf wonen.

Afgezien van de vraag of deze definitie te operationaliseren is, is het de vraag of daarmee de streep niet erg rigide wordt getrokken. Als we streng daaraan vasthouden, dan vallen vermoedelijk vele woonadressen buiten de reikwijdte van het onderzoek. Als de woning ook wordt benut om in te wonen dan is de vraag of er een deel van de woning moet worden onttrokken, en zo ja, welk deel. Kenmerkend immers voor het kweken van hennep in een woonhuis is dat een deel van de woning niet kan worden gebruikt voor reguliere bewoning. Het is echter de vraag of dit een onderscheidend kenmerk zou moeten zijn, want wat is het oordeel dan als de persoon in kwestie geen wietzolder heeft, maar slechts enkele hennepplantjes heeft staan? Als die plantjes in een kweekkast staan dan wordt een deel van de woning onttrokken en als ze gewoon in de huiskamer staan niet? Kortom, om hoeveel vierkante meter moet het gaan? Of om welk percentage van de woning? Afgezien van het feit dat het lastig is om goed beargumenteerd ergens een streep te trekken, is het niet doenlijk om een dergelijk onderscheid te operationaliseren (meetbaar te maken).

En dan zijn er zijn er ook nog criminele activiteiten die minder plaats vergen dan het kweken van hennep. Iemand die bijvoorbeeld vanuit zijn woning drugs dealt, heeft aan een kastje genoeg om de voorraad drugs in op te slaan. Zou het onderscheidend criterium dan moeten zijn dat er criminele activiteiten plaatsvinden in de woning of het bedrijfspand? Ook dat lijkt geen sluitende definitie want er vinden ook criminele activiteiten plaats bij een inbraak, overval of zedendelict in een woning of bedrijfspand.

Gezien de bovenstaande overdenkingen zouden we in theorie tot de volgende afbakening kunnen komen:

> Er is sprake van crimineel gebruik van vastgoed als een persoon of rechtspersoon een (deel van een) woning, bedrijfspand, loods of (opslag)ruimte huurt of koopt ter ondersteuning van criminele activiteiten. Er kan bovendien naast het actief verwerven (huren of kopen), ook sprake zijn van het crimineel uitbuiten van al eerder – met een legaal oogmerk – verworven vastgoed (gebruik maken van bestaande situatie).

Deze definitie roept echter vervolgens wel de vraag op wat we dan verstaan onder 'ondersteunen' van criminele activiteiten. Gebruikt iemand die inbrekersgereedschap thuis heeft liggen, zijn woning crimineel? En hoe te kijken naar iemand die fraude pleegt door spullen op internet te kopen met gestolen creditcardgegevens en daartoe zijn computer gebruikt die in zijn eigen woning staat? En is er wel sprake van crimineel gebruik als iemand tien kilo cocaïne thuis heeft opgeslagen, maar niet als iemand een gestolen fiets achter de voordeur heeft staan?

Al nadenkend over een definitie van crimineel gebruik van woningen en bedrijfsruimten brengt ons dat bij het idee dat we er beter aan doen om geen overkoepelende definitie na te streven om crimineel gebruik af te bakenen. Immers: er zijn nu eenmaal mensen betrokken bij de criminaliteit en mensen wonen en werken ook ergens. Daarmee is er ook al snel sprake van gebruik van een woning of bedrijfsruimte als de persoon in kwestie criminele activiteiten ontplooit.

Geen definitie voor crimineel gebruik

Alles overwegend zijn we daarom afgestapt van het idee om de kaders van ons onderzoek vast te stellen door een sluitende definitie voor crimineel gebruik te maken. Voor ons domein van onderzoek is het beter de kwestie vanaf de andere kant te benaderen, en de vraag als volgt te definiëren:

> Op welke wijze spelen woningen en/of bedrijfsruimten een rol bij het faciliteren van ondermijnende criminaliteit?

In de volgende paragraaf staan we stil bij het begrip ondermijnende criminaliteit en geven we aan welke vormen van ondermijnende criminaliteit wel en welke vormen niet in ons onderzoek zijn meegenomen.

1.3 Vormen van ondermijnende criminaliteit

Ondanks de ruime aandacht voor het thema ondermijning is niet altijd even helder wat er precies wordt bedoeld met dit begrip.[3] In de praktijk blijkt het lastig een scherp onderscheid te maken tussen begrippen als georganiseerde criminaliteit, ondermijnende criminaliteit en ondermijning. Deze begrippen worden dan ook naast elkaar, door elkaar en als synoniemen gebruikt.

Hoewel de definitie van ondermijning per auteur kan verschillen, gaat het in de kern vrijwel altijd om het aantasten van de (structuur van de) maatschappij of samenleving. Een van de kenmerken van ondermijnende criminaliteit is dat de onderwereld misbruik maakt van de gelegenheidsstructuren die de bovenwereld biedt. Wat betreft het begrip ondermijnende criminaliteit bevat de definitie als kernelementen: (1) criminaliteit en (2) de systematische aantasting van de samenleving en wordt in literatuur vaak verwezen naar de definitie van Tops en Van der Torre (2014, p. 12): "Ondermijnende criminaliteit is criminaliteit die de formele (rechtstaat) of de informele (fatsoenlijke verhoudingen) grondslag van onze samenleving systematisch aantast."

Het label ondermijning blijkt in de praktijk op verschillende vormen van criminaliteit te worden geplakt, die daarvoor niet in aanmerking komen. Om van ondermijning te spreken is een aantasting van de rechtstaat of samenleving in brede zin noodzakelijk, hoe ondermijnend bepaalde gedragingen ook zijn voor het individu. Ondermijnende criminaliteit is voor een niet te onderschatten deel afhankelijk van de wijze waarop de overheid op dat handelen reageert, beperkingen oplegt dan wel ruimte biedt. Criminelen maken gebruik van de mogelijkheden die de overheid en andere gevestigde instituties hen bieden voor het uitvoeren van hun criminele activiteiten. Het gaat bij ondermijnende criminaliteit onder andere over drugshandel, mensenhandel, fraude en witwassen, aldus Kolthoff en Khonraad (2016, p. 80-83).

Lam, Van der Wal en Kop (2018) stellen dat er bij georganiseerde criminaliteit per definitie sprake is van ondermijning, terwijl er geen sprake hoeft te zijn van (georganiseerde) criminaliteit om een ondermijnend effect op de samenleving te hebben. Het begrip ondermijning is ruimer; er hoeft geen sprake te zijn van criminaliteit voor de aantasting van de samenleving. Ook Kolthoff en Khonraad (2016, p.85) stellen dat er ondermijnende activiteiten zijn die in strikt juridische zin geen criminaliteit zijn. Als voorbeeld hiervan noemen zij baldadig gedrag van jongeren.

In dit onderzoek naar de faciliterende rol van vastgoed bij ondermijnende criminaliteit worden een aantal concrete vormen van criminaliteit nader bestudeerd. We sluiten aan bij de indeling die is gemaakt in het Nationaal dreigingsbeeld georganiseerde criminaliteit uit 2017. Hierbij is gekozen voor de vormen van criminaliteit waarbij vastgoed naar verwachting een faciliterende rol speelt. Tevens zijn om praktische redenen (anders zou het onderzoek te veelomvattend worden voor de

[3] Boutelier et al. (2020, p. 7) laten aan de hand van Google Trends zien dat het begrip ondermijning vleugels krijgt na de publicatie van *De achterkant van Nederland* van Tromp en Tops uit 2017.

toebemeten onderzoekscapaciteit) twee vormen van criminaliteit op voorhand uitgesloten. Het gaat dan enerzijds om malafide transacties met vastgoed (specifieke witwasconstructies) en anderzijds om het conglomeraat van misdrijven onder de noemer van milieucriminaliteit. De acht ondermijnende vormen van criminaliteit die wel onderdeel van dit onderzoek vormen zijn:

1. Productie van drugs
2. Handel in drugs
3. Witwassen (anders dan middels malafide transacties)
4. Mensenhandel/smokkel
5. Wapenhandel
6. Illegale kansspelen
7. Illegaal vuurwerk
8. Georganiseerde heling/ladingdiefstal/autocriminaliteit

1.4 Probleemstelling en onderzoeksvragen

Zoals verwoord bij de doelstelling van dit onderzoek (zie paragraaf 1.1) is het streven om gemeenten, woningbouwcorporaties en bonafide private partijen instrumenten aan te bieden voor de preventie en aanpak van ondermijnende activiteiten. Hiertoe is er behoefte aan meer kennis over en inzicht in de aard en omvang van de criminaliteit faciliterende functie van woon- en bedrijfsruimten in Nederland en inzicht in welke instrumenten er worden ingezet bij het bestrijden van die facilitering middels woon- en bedrijfsruimten in de ons omringende landen. Deze doelstelling is vertaald in de onderstaande drieledige probleemstelling en acht daaruit voortvloeiende onderzoeksvragen.

Probleemstelling

A. Op welke wijze en in welke omvang spelen woningen en/of bedrijfsruimten een rol bij het faciliteren van ondermijnende criminaliteit in Nederland en welke indicatoren kunnen op een betrouwbare manier hierop wijzen?
B. In welke mate hebben ons omringende landen hiermee te maken en op welke manier wordt het fenomeen in die landen bestreden?
C. Wat zijn in ons omringende landen de ervaringen met de bestrijding van dit fenomeen en in hoeverre is de aanpak uit die landen toepasbaar binnen de Nederlandse context om de aanpak te versterken?

Onderzoeksvragen

Nederlandse situatie (Deel A van de probleemstelling)

1. Op welke wijze spelen woningen en/of bedrijfsruimten een rol bij het faciliteren van ondermijnende criminaliteit in Nederland?
2. Wat is (naar schatting) de omvang van de faciliterende rol woon- en bedrijfsruimten bij ondermijnende criminaliteit in Nederland?
3. In welke mate bestaan er verschillen in aard en omvang hiervan tussen regio's in Nederland?
4. Welke in de literatuur genoemde indicatoren wijzen op de faciliterende rol van woon- en bedrijfsruimten bij ondermijnende criminaliteit in Nederland? En zijn dezelfde indicatoren van toepassing binnen stedelijke en landelijke regio's?

Internationale vergelijking (Delen B en C van de probleemstelling)

5. Op welke wijze spelen woningen en/of bedrijfsruimten een rol bij het faciliteren van ondermijnende criminaliteit in met Nederland vergelijkbare landen en welke indicatoren hiervoor zijn in die landen bekend?
6. Welke instrumenten, zowel preventief als repressief, worden in de bij dit onderzoek betrokken landen ingezet bij het tegengaan hiervan en wat is het juridisch kader waarbinnen deze instrumenten worden ingezet?
7. Wat zijn, in de bij dit onderzoek betrokken landen, de positieve en negatieve ervaringen bij de bestrijding van de faciliterende rol van woon- en bedrijfsruimten bij ondermijnende criminaliteit en welke voor- en nadelen worden bij de inzet van de verschillende instrumenten ervaren?
8. Welke instrumenten, uit de bij dit onderzoek betrokken landen, zouden nader bestudeerd kunnen worden voor de aanpak (zowel preventief als repressief) van dit fenomeen in Nederland?

1.5 Woon- en bedrijfsruimten in Nederland

Er zijn volgens het CBS bijna negen miljoen woningen en niet-woningen in Nederland; de beginstand in 2019 is om precies te zijn: 8.951.914, bestaande uit 7.814.911 woningen en 1.137.003 niet-woningen. Dit betekent dat 87 procent van het vastgoed in Nederland bestaat uit woningen en 13 procent uit niet-woningen. Bij de categorie woningen gaat het bij ongeveer twee derde van de ge-

vallen om een eengezinswoning (64 procent) en bij een derde om een meergezinswoning (36 procent).[4] Koopwoningen staan voor 57 procent van de woningvoorraad. Bij de huurwoningen (43 procent van het totale woningbezit) is 69 procent van de woningen in handen van een woningcorporatie.

Het CBS verdeelt de niet-woningen onder naar functie. De grootste categorie bestaat echter uit 'overig gebruik' (39 procent). Hieronder vallen onder andere garageboxen. De grootste, wel duidelijk afgebakende, categorie is Industrie met 17 procent. Hieronder vallen onder andere werkplaatsen, magazijnen, fabrieken, opslagruimten, pakhuizen, boerderijen, kweekkassen. Winkels staan voor 11 procent van de niet-woningen. Hetzelfde aandeel geldt voor de functie logies, waar zomerhuizen, hotels, pensions en kampeerboerderijen onder vallen. Kantoorruimten staan voor 9 procent van de niet-woningen.

1.6 Onderzoeksdesign

Het onderzoek bestaat uit een deel dat inzoomt op de Nederlandse situatie en een internationaal deel. We bespreken eerst het onderzoeksdesign van het Nederlandse deel en vervolgens dat van het internationaal (vergelijkende) deel.

1.6.1 Nederlandse situatie

Het eerste deel van het onderzoek heeft betrekking op de situatie in Nederland. Het gaat hierbij om een beschrijving van de wijze waarop woon- en bedrijfsruimten worden benut voor het faciliteren van ondermijnende criminaliteit, in welke mate dat plaatsvindt en in hoeverre er indicatoren zijn om (de intentie tot) dit misbruik te onderkennen. Hierbij is gevraagd een onderscheid te maken naar stedelijke en landelijke gebieden. De bronnen die we daarbij hebben benut beschrijven we in paragraaf 1.7. In deze paragraaf, staan we onder het kopje Onderzoeksdesign stil bij de vraag hoe we tot een omvangschatting zijn gekomen.

Teleenheid en meetperiode

Bij een omvangschatting hebben we allereerst te maken met twee 'technische' vragen. De eerste is, wat de relevante teleenheid is om te komen tot een omvangschatting. Hiervoor zijn in principe twee methoden denkbaar. Bij de eerste is *de ruimte/het pand* de teleenheid en bij de tweede methode is het *crimineel gebruik* de teleenheid. Ter illustratie: als in pand X wiet wordt verbouwd, en de wietplantage wordt geruimd door de autoriteiten en daarna wordt dit pand X gebruikt als dealpand. Telt pand X dan een of twee keer voor de omvangschatting? Wij hebben gekozen voor een ruimte/pand als teleenheid. Het pand telt dus maar één keer mee. Dit vanwege het feit dat de score voor crimineel

[4] Elke woning die samen met andere woonruimten c.q. bedrijfsruimten een geheel pand vormt. Hieronder vallen flats, galerij-, portiek-, beneden- en bovenwoningen, appartementen en woningen boven bedrijfsruimten, voor zover deze zijn voorzien van een buiten de bedrijfsruimte gelegen toegangsdeur. (bron: http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/methoden/begrippen/default.htm?conceptid=2208)

gebruik van vastgoed dan beter afgezet kan worden tegen de voorraad woningen/niet-woningen in een specifiek gebied dan wel tegen de voorraad van heel Nederland.

De tweede technische vraag heeft betrekking op het tijdvak waarop de omvangschatting betrekking heeft. Hier hebben we gekozen voor het tijdvak van één jaar. We hebben de voorkeur voor een kalenderjaar, omdat dit de vergelijking met andere gegevensbronnen vergemakkelijkt (organisaties rapporteren in de regel per kalenderjaar). Daarbij hebben we gekozen voor het meest actuele kalenderjaar, te weten 2019.

Geregistreerde omvang (landelijk)

Welke methoden kunnen worden ingezet om te komen tot een omvangschatting? In de WODC-publicatie *Tasten in het duister* (Smit et al., 2018) wordt er naast de twee traditionele methoden om criminaliteit te meten – de politiestatistiek en slachtofferenquête – gewezen op andere registraties en enquêtes, maar ook op *dark number*-schattingsmethoden.

Dat een woon- of bedrijfsruimte een faciliterende rol speelt bij ondermijnende criminaliteit komt in sommige gevallen ter kennis van de pandeigenaar; deze kan besluiten om dit te melden, en daar aangifte van te doen. Dat besluit om aangifte te doen, zal echter lang niet altijd worden genomen, zeker niet als de eigenaar het crimineel gebruik (oogluikend) toestaat. Daarnaast zijn er situaties waarbij de eigenaar geen weet heeft van het crimineel gebruik[5] of waarbij het de eigenaar zelf is die het pand willens en wetens gebruikt voor criminele doeleinden. Mogelijk komt dergelijks dan aan het licht door tips van omwonenden of door toezicht, controle of actieve opsporing door de politie of een andere opsporingsdienst. Tegelijkertijd zal een deel van de omvang simpelweg onzichtbaar blijven.

De eerste stap is die we hebben gezet bij het in kaart brengen van de omvang waarin woningen en bedrijfsruimten een faciliterende rol spelen bij ondermijnende criminaliteit, is om na te gaan wat er in *bestaande registraties* is te vinden. Het gaat hierbij enerzijds om opsporingsinformatie van de politie en bijzondere opsporingsdiensten en anderzijds om registraties van overtredingen en bestuurlijke boetes. Er doen zich hierbij echter twee problemen voor. Het eerste probleem bestaat uit het feit dat hierbij veel verschillende instanties zijn betrokken. Behalve politie zijn er meerdere bijzondere opsporingsdiensten betrokken en bij registraties van overtredingen en bestuurlijke boetes zijn nog meer partijen actief. Daarom hebben we bij de landelijke omvangschatting ons primair gericht op instanties die gegevens kunnen leveren voor heel Nederland. Het tweede probleem bestaat uit de vermoedelijke overlap in de registraties. Het crimineel gebruik van een pand kan immers bij diverse partijen zijn geregistreerd. Dit mogelijk manco is zoveel mogelijk ondervangen door ook het adres bij de betreffende instanties op te vragen, zodat dubbelingen kunnen worden uitgesloten. Welke informatie is ontvangen, bespreken we bij de methoden van onderzoek.

[5] Zie bijvoorbeeld Paul Vugts (27 juli, 2019) in *Het Parool* (https://www.parool.nl/nederland/drugslab-in-je-verhuurde-pand~bf44222e/) Deel 2 In de serie Ondermijning.

Multipliermethode en triangulatie

Het is van belang ons te realiseren dat registraties betrekking hebben op het zichtbare deel. Een (fors) deel van woningen en bedrijfsruimten dat een faciliterende rol speelt bij ondermijnende criminaliteit blijft echter onzichtbaar. Om een schatting te maken van dit onzichtbare deel hebben we deels gebruik gemaakt van wat in de publicatie *Tasten in het duister (2018)* de multipliermethode wordt genoemd. Deze methode wordt door Smit et al. (p. 30) als volgt beschreven:

> Uitgangspunt is een bron waar slechts een deel van een fenomeen gemeten wordt, zoals de door de politie geregistreerde criminaliteit waarvan bekend is dat dit een bepaald deel (x%) van de totale criminaliteit in beeld brengt. Het idee achter de multipliermethode is dat er vervolgens een *onafhankelijke* tweede bron wordt gebruikt die een schatting kan geven van de grootte van de onbekende x.

Het is niet mogelijk om voor alle vormen van ondermijningscriminaliteit die we in dit onderzoek bestuderen een tweede, onafhankelijke bron aan te wijzen. Het lukt meestal wel om een tweede of derde bron te vinden, maar die bronnen zijn niet altijd onafhankelijk van de geregistreerde criminaliteit. Daarom is bij de omvangschatting tevens gebruik gemaakt van methodentriangulatie. In *Tasten in het duister* (Smit et al., 2018, p. 34) wordt triangulatie als volgt omschreven:

> Door het combineren van verschillende methoden in het bestuderen van hetzelfde fenomeen (triangulatie) kan dit enigszins ondervangen worden. Het idee achter triangulatie is dat men meer vertrouwen kan hebben in een onderzoeksresultaat, bijvoorbeeld een darknumber-omvangschatting, als het resultaat van de schatting gevalideerd is door – bij voorkeur onafhankelijk – onderzoek met een andere dataset, onderzoeker, theoretisch kader of methode.

Bij de productie van cannabis wordt voor de omvangschatting gebruik gemaakt van drie elementen, te weten: productiecijfers, cijfers rond energiediefstal en de pakkans. Bij de productie van harddrugs wordt gebruik gemaakt van twee elementen: de pakkans en het aantal werkzame personen in dit veld. Bij witwassen van vestigingsgegevens in enkele steden, bij mensenhandel van het aantal slachtoffers hiervan, bij illegaal gokken van de ervaring van de Kansspelautoriteit en bij heling/diefstal van enkele algemene inzichten.

Vijf gemeenten nader bekeken

Zoals aangegeven hebben we ons in eerste aanleg geconcentreerd op instanties die cijfers op nationaal niveau zouden kunnen aanleveren. Hierbij spelen cijfers van de politie een centrale rol. Om na te gaan hoe compleet dit beeld van de zichtbare, dat wil zeggen geregistreerde, omvang is, hebben we nader onderzoek gedaan in vijf gemeenten. Deze vijf gemeenten zijn gekozen op basis van de eerste analyse van politiegegevens (BVH).

Deze keuze voor de vijf gemeenten is gemaakt op basis van drie argumenten. Ten eerste is ervoor gekozen om niet al te kleine gemeenten (wat betreft inwoneraantal) te nemen vanuit de gedachte dat het gemeentelijke apparaat een zekere grootte moet hebben om aan eigen dataverzameling te doen en dit onderwerp (criminaliteit faciliterend vastgoed) op de agenda te hebben staan. Ten tweede is

er gekozen voor een geografische spreiding. En tot slot is gekeken wat de score van de gemeenten is op basis van de BVH-analyse, dat wil zeggen hoeveel adressen in deze gemeenten zijn in verband gebracht met ondermijnende criminaliteit in 2019? Er is voor gekozen om zowel gemeenten te kiezen die onder het landelijk gemiddelde scoren, maar ook voor gemeenten die juist hoger scoren dan dat gemiddelde. Dit heeft uiteindelijk geleid tot de keuze voor de volgende vijf gemeenten:

Gemeente	**Provincie**	**Woningvoorraad per 01-01-2019**	**Voorraad bedrijfspanden per 01-01-2019**
Amsterdam	Noord-Holland	441.490	153.239
Rotterdam	Zuid-Holland	311.597	73.064
Eindhoven	Noord-Brabant	111.295	25.348
Emmen	Drenthe	49.187	9.272
Heerlen	Limburg	45.834	6.900

1.6.2 Internationale vergelijking

Het tweede deel van het onderzoek betreft een internationale vergelijking. Er zijn voor dit deel vier onderzoeksvragen geformuleerd die gaan over de wijze waarop woon- en bedrijfsruimten een faciliterende rol spelen bij ondermijnende criminaliteit in andere landen; van welke instrumenten er bij de aanpak gebruik wordt gemaakt (juridisch kader) en wat de ervaringen zijn hiermee. Tot slot is er de vraag, in hoeverre deze instrumenten zouden kunnen worden toegepast in de Nederlandse situatie. We staan hier stil bij de landenkeuze voor de buitenlandstudies en de wijze waarop deze studies zijn vormgegeven.

Motivering landenkeuze
Bij de landenkeuze hebben we ons in eerste aanleg laten leiden door twee aspecten, namelijk de vergelijkbaarheid van de landen met Nederland wat betreft de aanwezige georganiseerde criminaliteit en vergelijkbaarheid ten aanzien van de Nederlandse woningmarkt (de aanwezigheid van een sociale en particuliere huurmarkt van enige omvang).

De georganiseerde criminaliteit in Nederland bestaat voor een belangrijk deel uit drugscriminaliteit. Als we naar de *Serious and Organised Crime Threat Assessment* (SOCTA 2017) van Europol kijken, dan speelt Nederland een actieve rol bij alle onderscheiden soorten drugs, te weten: cannabis, hasj, cocaïne, heroïne en synthetische drugs. Als we vervolgens bezien welke andere landen Europol noemt als productieland dan wel als invoerland (van buiten Europa) dan resulteert dat in het onderstaand overzicht:

Soort drug	Soort activiteit	Landen
Cannabis	Productie	Nederland, Tsjechië en Albanië
Hasj	Invoer	Spanje; Nederland is vooral verdeelpunt
Cocaïne	Invoer	Nederland, België en Spanje
Heroïne	Invoer	Nederland
Synthetische drugs	Productie	Nederland, België, Polen, Tsjechië en Slovenië

Gegevens van Eurostat[6] laten zien dat in de meeste EU-landen wel sprake is van een huurmarkt van enige omvang. Als we kijken naar de hierboven genoemde 'drugslanden' dan hebben met name Slovenië en Polen een (fors) kleinere huurmarkt dan Nederland. Dit geldt in mindere mate voor Tsjechië en Spanje, terwijl België nog het meest in de buurt komt van Nederland. Opvallend is dat huizenbezitters in Nederland voor het overgrote deel een hypotheek hebben, terwijl dit in andere EU-landen een stuk minder het geval is. Dit geldt met name voor Slovenië, Polen en Tsjechië en in mindere mate voor Spanje en België. Als we zoeken naar woningmarkten die het meest vergelijkbaar zijn met de Nederlandse, dan komen we op basis van het Eurostat-overzicht uit bij Zweden en Denemarken.

Op basis van deze twee variabelen – aanwezige georganiseerde criminaliteit en woningmarkt – hebben we uiteindelijk voor België, Tsjechië en Zweden gekozen. We wilden ook graag Polen en Spanje in het onderzoek betrekken, maar het is niet gelukt om daar een (geschikte) lokale onderzoekspartner te vinden. Als vierde land hebben we gekozen voor Italië, vanuit de veronderstelling dat dit het land in Europa is dat de meeste ervaring heeft met de aanpak van ondermijnende criminaliteit (Italiaanse maffia).

Deskresearch in Italië, Tsjechië en Zweden is lastig, omdat de Ateno-onderzoekers de taal van deze landen niet beheersen. Daarnaast is het altijd moeilijk onderzoek te doen in een ander land zonder voldoende kennis te hebben hoe het overheidssysteem van het betreffende land precies in elkaar steekt. Om deze reden hebben we ervoor gekozen te werken met lokale partners. Het gaat om de volgende personen:

Land	Lokale partner	Functie	Organisatie
België	Prof. Dr. Jelle Janssens	Docent Strafrecht en Criminologie	Universiteit van Gent
Italië	PhD Francesco Calderoni	Professor of Criminology	Università Cattolica del Sacro Cuore (Milaan)
Tsjechië	Dr. Petr Zeman	Head of Research Section	Institute of Criminology and Social Prevention (Praag)
Zweden	PhD Peter Lindström Ulf Sempert	Associate Professor Senior Research Advisor	Linnaeus University (Småland)

[6] Zie: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Housing_statistics

Hen is gevraagd om gezien de beperkte tijd die er voor de opdracht is ingeruimd middels een 'quick review' voor hun land de stand van zaken op te maken rond het thema. De wetenschappers hebben ieder op hun eigen wijze invulling gegeven aan hun opdracht. In de meeste gevallen is er literatuuronderzoek gedaan, waarbij een combinatie van wetsteksten, jurisprudentie, nieuwsartikelen, onderzoeksverslagen en overheidsdocumenten de ingrediënten vormen. Daarnaast hebben sommige van de buitenlandonderzoekers ook gesprekken gevoerd met experts en ervaringsdeskundigen op het terrein van onderzoek. In één land (Zweden) is middels een enquête binnen een aantal politiedistricten informatie verzameld.

De vier buitenlandse onderzoekers hebben een essay geschreven waarin aandacht is besteed aan onderzoeksvragen 5 t/m 7. De Engelstalige essays zijn te vinden in een appendix met de titel Buitenland studies. De belangrijkste bevindingen van deze buitenlandse bijdragen en de lessen voor Nederland zijn verwoord in hoofdstuk 5.

1.7 Methoden van onderzoek

De data voor het Nederlandse deel van het onderzoek zijn verzameld aan de hand van drie verschillende onderzoeksmethoden, te weten: deskresearch, interviews/gesprekken met professionals en analyse van registerdata.

Deskresearch
Naast beleidsdocumenten, wetenschappelijke en grijze literatuur heeft het bureauonderzoek ook bestaan uit een mediasearch. Bij de deskresearch hebben we tevens vele websites bezocht op zoek naar relevante data. Zo hebben we, naast Statline (opendata.cbs.nl) onder meer de gegevens van zichtopondermijning.nl geraadpleegd en websites van gemeenten, woningcorporaties, belangen- en brancheverenigingen. Daarnaast hebben we publiek toegankelijke landelijke (cijfermatige) overzichten verzameld en verwerkt.

Interviews/gesprekken met professionals
Een groot deel van het onderzoek is uitgevoerd, terwijl Nederland (deels) op slot zat vanwege de 'Covid-19'-pandemie. We hebben een paar gesprekken face-to-face gevoerd, maar veruit de meeste gesprekken zijn verlopen via een videobeldienst of via de telefoon. De interviews/gesprekken zijn wisselend geweest wat betreft inhoud en lengte. Soms ging het om een paar gerichte vragen, terwijl andere gesprekken een meer open karakter hebben gehad. We noemen onze gesprekspartners niet bij naam, maar geven wel aan vanuit welke hoedanigheid zij zijn benaderd.

Organisatie/werkveld	Aantal respondenten
Politie/Bijzondere Opsporingsdiensten (BOD'en)	9
Gemeenten/RIEC	6
Woningbouwcorporaties	4
Wetenschap/onderzoek	5
Bedrijfsleven/brancheorganisaties	5
Overig (havenbedrijf, citydeal en particulier bureau)	3
Totaal	**32**

We hebben daarnaast enkele keren overleg gevoerd met leden van het 'landelijk overleg vastgoed' van de politie. De voorzitter van dit overleg was tevens ons aanspreekpunt bij de politie.

Registerdata
De politiecijfers zijn het uitgangspunt geweest voor het in kaart brengen van het zichtbare deel van woningen en bedrijfsruimten dat in 2019 een faciliterende rol heeft gespeeld bij ondermijnende criminaliteit. De Nationale Politie (Bureau Management Informatie) heeft hiertoe een BVH-bestand aangeleverd op basis van geselecteerde incidentcodes. Over de inhoud en samenstelling van dit bestand geven we uitleg in hoofdstuk 3. Er zijn echter ook relevante incidenten in BVH geregistreerd die niet zijn te vinden aan de hand van een inhoudelijke incidentcode. Het gaat hierbij voor een (belangrijk) deel om zaken die afkomstig zijn van Meld Misdaad Anoniem (MMA). Daarom is het bestand aangevuld met relevante MMA-meldingen – die wel in BVH zitten, maar niet te identificeren zijn aan de hand van BVH-incidentcodes – door de administratie van Stichting M. te koppelen aan de politieadministratie. De wijze waarop dit is gebeurd, komt ook aan de orde in hoofdstuk 3.

Het BVH-bestand is samengesteld op basis van het adres waar de ondermijnende activiteiten hebben plaatsgevonden. Op die manier zijn dubbele registraties uit het bestand verwijderd. We hebben de vijf geselecteerde gemeenten om informatie op adresniveau gevraagd; om redenen van privacy is deze informatie echter niet verstrekt. Hierdoor is het niet mogelijk om te zien of de gemeentelijke informatie al in ons politiebestand aanwezig is. Voor de gemeente Amsterdam heeft een politiemedewerker wel nader onderzocht hoe de politiële en gemeentelijke data zich tot elkaar verhouden. Wij hebben de uitkomst van deze exercitie ontvangen. De gemeentelijke aantallen zijn qua omvang echter zo gering dat het niet tot een wezenlijke bijstelling van het landelijk beeld zou leiden. Hetzelfde geldt voor data van andere partijen, zoals bijzondere opsporingsdiensten en woningbouwcorporaties.

1.8 Leeswijzer

De inhoud van de navolgende hoofdstukken correspondeert met de onderzoeksvragen. Zo wordt in hoofdstuk 2 aandacht besteed aan de wijze waarop woningen en/of bedrijfsruimten een rol spelen bij het faciliteren van ondermijnende criminaliteit in Nederland (onderzoeksvraag 1). Hoofdstuk 3 geeft de geregistreerde en geschatte omvang van de faciliterende rol woon- en bedrijfsruimten bij

ondermijnende criminaliteit in Nederland (onderzoeksvraag 2) en gaat in om eventuele differentiaties hierbij naar regio (onderzoeksvraag 3). In de hoofdstuk 4 komen de indicatoren die er zijn om gebruik van woon- en bedrijfsruimten bij ondermijnende criminaliteit te onderkennen (onderzoeksvraag 4) aan bod. De belangrijkste resultaten van de buitenlandse studies en de lessen voor Nederland zijn verwoord in hoofdstuk 5 (onderzoeksvragen 5 t/m 8). De Engelstalige essays van de buitenlandstudies zijn integraal te lezen in een aparte bijlage. Het rapport sluit af met een conclusiehoofdstuk (hoofdstuk 6) waarin de onderzoeksvragen zijn beantwoord (en daarmee de probleemstelling).

2 Faciliterende rol van woon- en bedrijfsruimten bij ondermijnende criminaliteit

In dit hoofdstuk behandelen we een aantal noties die mogelijk een rol spelen bij de keuze van onroerend goed voor ondermijnende criminaliteit. Vervolgens zoomen we in op de functies die onroerend goed kunnen hebben bij de facilitering van criminaliteit; dat doen we aan de hand van de bespreking van relevante criminaliteitsvormen genoemd in het Dreigingsbeeld Georganiseerde Criminaliteit 2017. Deze beschrijvingen omvatten steeds een duiding van het fenomeen, waarna we vervolgens ingaan op de vraag welke wijze onroerend goed de betreffende criminaliteitsvorm faciliteert.

Het gaat om de volgende criminaliteitsvormen: productie van en handel in drugs; witwassen; mensenhandel/smokkel; wapenhandel; illegaal gokken; illegaal vuurwerk en heling/(lading)diefstal en autocriminaliteit.

2.1 Noties bij de keuze van onroerend goed ter facilitering van criminaliteit

Bij de keuze voor een locatie ter facilitering van bepaalde vormen van criminaliteit spelen verschillende factoren een rol.[7] Daarbij kunnen we bijvoorbeeld denken aan kwesties als ligging, (snelle) beschikbaarheid of prijs.

Drie soorten 'stadsdelen'
Indien we het aspect van ligging beschouwen binnen de stedelijke omgeving, dan zouden we een indeling kunnen maken in drie soorten 'stadsdelen'. Het is een aspect dat regelmatig terugkeert in de door ons gehouden gesprekken over de faciliterende rol van vastgoed: bepaalde delen van steden worden als aantrekkelijker gezien dan andere. In dit verband kunnen we grofweg drie soorten stadsdelen onderscheiden, te weten:

1) Kwetsbare buurten
2) Luxe appartement-buitenwijken
3) Rafelrandgebieden

AD 1) Kwetsbare buurten
Mehlbaum et al. (2018, p.18) beschrijven in de casestudies van drie straten hoe bepaalde delen van steden aantrekkingskracht uitoefenen op actoren uit het criminele circuit. Van der Torre en Hulshof (2000; in Mehlbaum) stellen dat er in sommige achterstandswijken sprake is van een biotoop waar

[7] We gebruiken hier 'vastgoed', 'onroerend goed' en 'locatie(s)' als synoniemen.

georganiseerde criminaliteit zich kan ontwikkelen, vergelijkbaar met ‘bekendere’ vrijplaatsen als woonwagenkampen. Felson (2006) spreekt in dit verband van een ‘ecosystem for organized crime’: het onderliggende systeem van processen, samenwerking en organisatie van georganiseerde criminaliteit. Tops en Van der Torre (2014) geven vijf kenmerken die locaties in wijken aantrekkelijk kunnen maken voor bepaalde vormen van criminaliteit: de aanwezigheid van criminele kennissen, criminele kennis, grensverkeer, marginale woningen en kansen voor (jong)criminele starters. Von Lampe (2011) voegt daar aan toe dat de aanwezigheid en controle van criminele groepering(en) een beschermende factor kunnen zijn bij de aanwezigheid van georganiseerde criminaliteit in een buurt; bewoners die getuige zijn van criminele gedragingen zouden op die manier kunnen worden ontmoedigd om hier iets aan te doen (Mehlbaum, 2018, p.20).

In een gesprek met een vertegenwoordiger van de koepel van woningcorporaties Aedes in het kader van dit onderzoek wordt een beeld geschetst van personen uit de wereld van georganiseerde criminaliteit die vaak op een handige manier gebruik plegen te maken van zwakkeren, kwetsbaren in de samenleving. Niet zelden gaat het dan om verwarde personen of bijvoorbeeld langdurig werklozen. Zo zouden bijvoorbeeld mensen met het recht op een sociale huurwoning onder druk worden gezet om deze woning af te staan om vervolgens zelf elders bij familie of vrienden te gaan wonen. De woning in kwestie zou dan vervolgens worden gebruikt voor aan drugsgerelateerde activiteiten (bijvoorbeeld wietkweek).

Zwakbegaafde verdachte hennepkwekerij: 'Ze hebben me wel een beetje gedwongen'
HAASTRECHT 3 oktober, 2020 - Doorgewinterde criminelen zouden de zwakbegaafde Teddy hebben gedwongen om een hennepkwekerij te beginnen in zijn eigen huis. De advocate van Teddy noemt het misselijkmakend hoe de drugscriminelen hem misbruikt hebben. Maar de officier van justitie vraagt zich af of de 28-jarige Haastrechter echt zo dom is: 'Ik geloof niet dat hij een soort van hulpje is geweest waar geen initiatief vanuit ging.' Teddy kijkt de hele zitting een beetje verbaasd, alsof hij niet precies weet wat hij in de rechtszaal doet. De 28-jarige man heeft kort stekeltjeshaar en draagt een bloemig shirt. Volgens zijn advocate is zijn doen en laten te vergelijken met een 13-jarige: 'De jongens die dit doen, weten precies wie ze moeten hebben en daar is Teddy de dupe van geworden.' Dat is ook het verhaal dat Teddy zelf vertelt aan de rechter: 'Ik gebruikte veel drugs, nam afstand van mijn familie. Mijn dealer zei: "Weet je wat je moet doen, we gaan een wietplantage voor jou beginnen." En ik dacht, dat is misschien wel wat. Maar ze hebben me wel een beetje gedwongen.' Na klachten uit de buurt, vond de politie 216 hennepplanten in zijn huurhuis in Haastrecht. 'Ik mocht er niet aankomen' De politierechter stelt allerlei vragen aan Teddy, waar hij kort antwoord op geeft. 'Met hoeveel vrienden, ja zo noem ik ze maar even, begon u de hennepplantage?' 'Vijf.' 'Hoe ging dat met aankopen doen?' 'Dat regelden zij allemaal.' 'Heeft u ergens mee geholpen?' 'Ik mocht er eigenlijk niet aankomen. Ik heb wel eens een bakje aarde gevuld.' 'Wist u dat het fout was?' 'Dat besefte ik me niet zo goed.' 'Hoe ging dat met de stroom?' 'Daar heb ik geen verstand van.' 'Heeft u zelf aan de meter gesleuteld?' 'Nee, dat hebben zij gedaan.' 'Netbeheerder Stedin heeft aangifte gedaan, ze willen een vergoeding. Snapt u dat?' 'Ja, dat denk ik wel.' (….) Volgens de rechter ligt de waarheid ergens in het midden. 'U heeft het zeker niet alleen gedaan, maar u heeft wel een rol gehad. U heeft niet alleen uw huis ter beschikking gesteld, u heeft meegeholpen in de kwekerij en u heeft geholpen bij het wegnemen van stroom.' Ze legt een taakstraf van 120 uur op, waarvan 60 uur voorwaardelijk. 'En u moet 4.300 euro betalen aan Stedin. Ik begrijp dat het veel geld is, maar daar kunt u afspraken over maken.' [Omroep West: Anniek Enthoven]

Sommige stadswijken zouden hierdoor ten prooi zijn gevallen aan criminaliteit, zodanig zelfs dat ze bijvoorbeeld nauwelijks nog te bezoeken zijn voor vertegenwoordigers van woningcorporaties

die daar huisbezoeken willen afleggen, aldus de Aedes-vertegenwoordiger. Er zou zelfs sprake zijn van een zekere angstcultuur. In een reactie daarop proberen de woningcorporaties de mensen die er wonen weerbaarder te maken; om hen beter bestand te laten zijn tegen de verleidingen die de georganiseerde criminaliteit met zich meebrengt. In de praktijk blijkt dat echter een lastige opgave, aldus onze gesprekspartner. Het bovengeschetste is feitelijk een concreet voorbeeld van wat Noordanus et al. (2020, p.11) benoemen als de sociale olievlekwerking van de drugscriminaliteit. Het trekt mensen de criminaliteit in die wellicht anders niet direct voor dat pad gekozen zouden hebben, omdat ze in de verleiding worden gebracht in korte tijd – weliswaar illegaal – veel geld te verdienen.[8] Het LIEC (2020, p.2) brengt dit fenomeen als volgt onder woorden:

> De criminele drugswereld is onder te verdelen in een onderlaag (uitvoerders), middenkader (organisatoren, kleine netwerken), topsegment ((internationale) investeerders en opdrachtgevers) en facilitators. De straathandel bestaat voornamelijk uit loopjongens die enkele grammen of enkele pillen verhandelen, terwijl drugsspecialisten zich vooral richten op de productie van drugs. Een zichtbaar patroon: criminelen die al aanzienlijk hebben verdiend, gaan zich vervolgens bezig houden met andere criminaliteit zoals wapenhandel of illegale prostitutie (ze worden 'generalist'). Of ze doen met crimineel geld investeringen in bedrijven of vastgoed. Enerzijds in relatie tot criminele fenomenen, zoals een afschermingsconstructie (criminele ontmoetingsplaats) of om te gebruiken bij illegale activiteiten (panden voor huisvesting van arbeidsmigranten of opslag voor illegale producten). Anderzijds om (gedeeltelijk) de overstap te maken van de onderwereld naar de bovenwereld. Hierdoor worden ook legale inkomsten verworven en wordt het kapitaal veiliggesteld.

Een voorbeeld van de aantrekkingskracht die criminaliteit heeft in bepaalde achterstandsbuurten vinden de terug in de beschrijving van Tops (2018) van de Vogeltjesbuurt en de Visserijbuurt in Tilburg. Het zijn grotendeels in zichzelf buurten waarin veel werkloosheid heerst en met bewoners die veelal een lage opleiding hebben genoten. De wijken zijn gevoelig voor allerlei vormen criminaliteit. Zo wordt er sinds de jaren zeventig de wietteelt omarmd en van meer recente datum ook de productie van synthetische drugs.

AD 2) Luxe appartement-buitenwijken

De luxe appartementen in de buitenwijken vormen een categorie die op veel aspecten ongeveer het tegenovergestelde is van het onroerend goed in de kwetsbare buurten. Het betreft hier vooral relatief dure complexen, bij voorkeur met een privé-opgang, zodat maximale anonimiteit is gewaarborgd. Vaak vinden we deze gebouwen in de nieuwere delen van de stad, veelal aan de randen. Het zijn bij uitstek de woningen in het duurdere segment die worden gehuurd om 'onder de radar' te blijven van de opsporingsautoriteiten.

[8] In het Algemeen Dagblad (2 december 2020) geeft Paul Vugts in een artikel onder de titel 'Verblind door weelde wagen veel jongeren de gok' een actueel voorbeeld van dergelijke verleiding aan de hand van een beschrijving van jongeren in Amsterdam Zuidoost die worden aangetrokken door het snelle geld van de cokehandel. (https://www.ad.nl/amsterdam/gerekruteerd-door-drugsbazen-jongens-uit-zuidoost-laten-zich-verleiden-door-de-belofte-van-snel-geld~ae0bee0f/?referrer=https://www.google.com/)

Van een politiefunctionaris gespecialiseerd in malafide woningbemiddeling vernemen we dat het voor drugscriminelen eenvoudig is om een woning te vinden, ze beschikken in de regel immers over een ruim budget. De politie ziet in de afgeluisterde communicatie dat er vaak de wens is om – nadat de deal is gesloten - de woning nog dezelfde dag te betrekken. Twee- of driekamerflats voor rond €2.500-€3.500 huur per maand of zelfs meer zijn populair. Voor dat geld zijn vooral de appartementen aan de rand van het centrum van de stad (Amsterdam wordt in het betoog als voorbeeld genoemd) interessant. Anonimiteit staat begrijpelijkerwijze hoog op het verlanglijstje. Daarom zijn vooral de flats in trek met inpandige garages en bij voorkeur met een lift die rechtstreeks uitkomt in de woning. De clientèle voor dit soort woningen zou bijna louter bestaan uit buitenlandse drugscriminelen, die, omdat ze meestal geen eigen netwerk hebben in ons land daarom zijn aangewezen op deze vorm van dienstverlening. Behalve dat de woningen voor henzelf een plek zijn, worden ze in de regel ook gebruikt voor de opslag van geld en drugs. Naast de opslag hebben deze plekken soms ook nog de functie van eenvoudige drugsverwerking; denk daarbij aan het versnijden van cocaïne.

AD 3) Rafelrandgebieden

Dit zijn de wat meer afgelegen plekken, vaak aan de rand van steden met weinig sociale controle. Te denken valt hierbij bijvoorbeeld aan bedrijfsverzamelterreinen. Populair zijn dan de kleine bedrijfsunits met inpandige garage en daarboven en/of achter een kantoorruimte. Maar ook de ruimten van verhuurbedrijven van tijdelijke opslag (opslagboxen) kunnen we rekenen tot de categorie die een zekere populariteit geniet als criminaliteit faciliterende objecten.

In een NRC-artikel[9] met bespiegelingen over plannen voor een herstructurering van de rafelranden van Amsterdam, vinden we een fraaie karakterisering van het soort stedelijk gebied dat we hier in gedachten hebben:

> De rafelranden van de stad vormen een diffuus overgangsgebied tussen stad en land, tussen steen en natuur. Stadsranden zijn veelal veronachtzaamd, volgebouwd met anonieme bedrijven, waterzuiveringsinstallaties, vuilnisverwerking, loodsen, sloperijen, verkeersaders, kantoorunits. Ze bieden soms plek aan criminaliteit. Binnen de stadsrand klopt het hart van het centrum is de algemene gedachte, daarbuiten begint vaak rommelig, onveilig niemandsland met de sfeer van de film noir – al is het vaak ook intuïtief wat de een als onaangenaam tussengebied ervaart en de ander niet.

Kops en Klerks (2004, p.19) die onderzoek hebben gedaan naar typen legale locaties die worden gebruikt voor illegale doeleinden (ontmoetingsplaatsen, onderkomens en bedrijfsruimten) in het kader van georganiseerde criminaliteit spreken in termen van ‘criminele infrastructuren’, ofwel “onroerende voorzieningen die zijn verworven, in gebruik zijn genomen of beschikbaar worden gesteld met het oogmerk van het aldaar voorbereiden of plegen van misdrijven, alsmede de instellingen,

[9] Kester Freriks in de NRC (20 november 2020) *Vergaande plannen voor de rafelranden van Amsterdam*. https://www.nrc.nl/nieuws/2020/11/20/met-die-rafelranden-kan-je-heel-wat-doen-a4020523?utm_source=push&utm_medium=topic&utm_term=20201120

bedrijven en gebruikers die aldaar zijn gevestigd of er met regelmaat gebruik van maken in samenhang met onwettige activiteiten." [10] In het onderzoek van Kops en Klerks is er ook de nodige aandacht voor de rafelranden van de stad (ofwel 'Pietersburg', de gefingeerde naam in dit onderzoek voor een middelgrote stad in Nederland). Het gaat dan om 'ongeregelde bedrijventerreintjes en beschutte erven' waarvan duidelijk is dat daar bijvoorbeeld ooit productie van drugs is vastgesteld (Kops en Klerks, 2004, p.65).

Ook in het ondermijningsbeeld van het LIEC (2020, p.51) vinden we een beschrijving over criminelen die vastgoed huren of kopen op bedrijventerreinen, onder meer om dekmantelbedrijven op te zetten en om geld wit te wassen. Het zou vooral gaan om auto(verhuur)bedrijven, witgoedbedrijven, metaalbedrijven, logistieke bedrijven, opslagbedrijven, schoonmaakbedrijven, koeriersdiensten, klusbedrijven, spy shops, beveiligingsbedrijven, elektriciens of bedrijven voor import en export, van bijvoorbeeld meubels of fruit. Een aantal bedrijven zou volgens het LIEC als dekmantel fungeren voor bovenlokale of internationale drugshandel.

Ook facilitators, gericht op dienstverlening aan criminelen, zouden zich op bedrijventerreinen vestigen. Ze stellen huur- of leaseauto's beschikbaar, en verkopen technologie of financiële kennis die gebruikt wordt door criminelen, leveren getrainde beveiligers of verhuren panden of opslagruimten.

Een bedrijfsverzamelgebouw op een bedrijventerrein in een gemeente bestaat uit meerdere compartimenten die bestemd zijn voor de verhuur. Uit een papieren analyse blijkt dat diverse bedrijven er een ruimte huren. Uit een feitelijke controle blijkt echter dat meer bedrijven er een compartiment huren dan er staan ingeschreven in de Kamer van Koophandel. Eén bedrijf handelt in bloemen en aanhangers. Tijdens de feitelijke controle van het gebouw blijkt de ruimte, een loods, deels ingericht te zijn als productie- en opslagplek van groeimiddelen die geleverd worden aan growshops. Aan de andere kant van de loods is een compleet ingerichte bar gerealiseerd met een tapinstallatie en veel sterke drank. Er staan gokautomaten, een pooltafel, een paal en er hangt gekleurde verlichting. Op de wanden staan personages uit de film 'The Godfather'. Dit is duidelijk een ontmoetingsplek en heeft er alle schijn van een "OMG-honk" (clubhuis/ontmoetingsplaats van een criminele motorbende) te zijn. In de ruimten worden grote hoeveelheden softdrugs, dozen met hennepstekken en een ruimte voor het drogen van hennep gevonden (LIEC, 2020, p.52).

Locatietoegankelijkheid: privacy versus openbaarheid

Een van de kwesties die zich aandient bij de vraag of een bepaald type vastgoed geschikt / interessant is voor criminele activiteiten hangt samen met de mate van gewenste privacy. Ofwel, in hoeverre de criminele activiteit een min of meer openbaar toegankelijke plaats vereist of dat dit juist

[10] De auteurs gaan daarbij ook in op de motieven voor de keuze van bepaalde voor crimineel gebruik geschikte locaties waarbij ze vooral inzoomen op locaties geschikt voor overleg en overdracht van koopwaar. Eisen die aan dergelijke plekken worden gesteld: de locatie is bekend (bij de criminele actoren, maar ook meer in het algemeen), neutraal, goed vindbaar (ontmoetingsplaatsen zoals hotels en restaurants), makkelijk bereikbaar of de locatie is veilig; er is minder risico op 'rippen' en bedreiging (Kops & Klerks, 2004; Kleemans, 2017; in Mehlbaum 2018, p.19). In dit onderzoek gaan we niet nader in op de locaties die criminelen gebruiken om elkaar te ontmoeten; de zogenaamde 'offender convergence settings'.

niet zo moet zijn. In het eerste geval kunnen we denken aan locaties voor het illegaal gokken, prostitutie, drugshandel of aan legale detailhandelsactiviteiten die vooral zijn bedoeld als een witwasconstructie. De moeilijkheid (voor de betrokken crimineel) in sommige gevallen is dan dat het locaties moeten zijn die weliswaar openbaar toegankelijk zijn, maar dat het tegelijkertijd ook plekken moeten zijn die voldoen aan de eis dat die publieke toegang ook de mogelijkheid moet bieden om de entree van personen eenvoudig te belemmeren, indien dat nodig mocht zijn.[11]

Als zaken in het verborgene moeten plaatsvinden, dus met een minimum aan openbaarheid, dan komt vaak de productie van drugs in beeld, maar ook de opslag ervan, net als de opslag van gestolen goederen of een locatie voor het omkatten van gestolen auto's. Kortom dan lonken vooral afgelegen locaties waar passanten zich niet snel zullen vertonen en als dat al het geval is, ze gemakkelijk kunnen worden weggehouden.

Lofland (1969, p.64; in Kops en Klerks, 2004) schrijft over de voorkeur van delinquenten voor beschutte plaatsen. Hoe beter een plek bescherming biedt, hoe meer deviant gedrag wordt gefaciliteerd, zo luidt zijn conclusie. Dat geldt ook voor 'protective public places'. Lofland refereert ook aan publieke en private gebieden in steden in de VS, waar criminaliteit zich vrijwel ongestraft kon voltrekken, omdat de politie zich er nauwelijks durfde te wagen. Factoren die aan de beschutting bijdragen zijn in zijn ogen onder meer onder meer duisternis (afwezigheid van straatverlichting) en objecten die het vrije zicht op een plek verhinderen. Een plaats die goede toegang biedt via meerdere wegen is ook eenvoudig te ontvluchten en daarmee 'geschikt' voor crimineel gedrag. Dit speelt volgens Lofland zowel op de schaal van een appartementengebouw als bij winkelgebieden, doorgaande verkeerswegen en bedrijventerreinen.

Locatie: stad-platteland

Dit element is deels verbonden met het aspect van privacy versus openbaarheid. Sommige criminele activiteiten vallen nu eenmaal wat minder op in een stedelijke omgeving; voor andere is daarentegen het platteland meer de aangewezen plaats als onopvallendheid de wens is.

Soms is het echter ook de omvang die de illegale activiteit neemt, die de keuze stad-platteland bepaalt. Het beheren van een grote wietplantage in een loods is in een stedelijke omgeving wellicht toch eerder een opvallende bezigheid dan een kleine ter grootte van een zolderkamer. Voor andere illegale activiteiten (die ook bij het 'toegankelijkheidsaspect' ter sprake kwamen) geldt juist dat het voorwaarde is dat ze relatief makkelijk benaderbaar zijn. Locaties waar illegaal kan worden gegokt of waar illegaal prostitutie kan worden bedreven, mogen dan gelden als voorbeelden; een stedelijke omgeving ligt dan voor de hand.

[11] Felson (2006, p.11) schrijft in dat verband: "Some crime transactions depend on reaching the public. That places offenders in a bind – on the one hand they need to conceal their actions, but on the other hand they wish to find customers."

In gesprekken die we hebben gevoerd met politiefunctionarissen wordt wel geopperd dat waar het geografische locaties betreft er in Oost-Brabant sprake is van een verschuiving van stad naar platteland. Al dan niet door de inzet op het opsporen van hennepteelt in stadsbuurten, zou in sommige delen van het land (Tilburg, Oost-Brabant) sprake zijn van een verschuiving van met name drugsproductieactiviteiten naar buitenstedelijke gebieden.

Ten aanzien van drughandelsactiviteiten zou voor het westen van het land (Randstad) globaal een andere rol gelden dan in de rest van het land. Zo vinden we in de Randstad meer de drugshandel, versnijdingsplekken en opslagplaatsen, terwijl de drugsproductie (wiet, synthetische drugs enzovoort) zich meer in de plattelandsgebieden afspeelt, waarbij de provincies Gelderland en Overijsel (observatie vanuit de politie-eenheid Oost-Nederland) bij productie van synthetische drugs nauwelijks nog onder lijken te doen voor de provincies Brabant en Limburg.

Indien we de tegenstelling landelijk versus stedelijk gebied hanteren dan oppert een van de politierespondenten ook dat er in landelijke gebieden er sprake is van drugsproductie op een veel grotere schaal, zowel ten aanzien van de wietteelt als de drugs die in laboratoria worden geproduceerd. In de stedelijke omgeving zou het vaak draaien om relatief kleine hoeveelheden (bijvoorbeeld 300-500 wietplanten), terwijl in het landelijk gebied plantages van duizenden planten geen uitzondering zijn. Waar het gaat om spreiding in termen van windrichtingen zouden we eerder in noord-zuid dan oost-west moeten denken waar het de teelt van wiet en productie van synthetische drugs betreft. De gebouwen met een grote drugsproductie-capaciteit zouden vooral langs de oostgrens van ons land zijn te vinden.

En zoals in veel recente onderzoeken wordt de provincie Noord-Brabant ook in de gesprekken die wij voeren regelmatig genoemd als brandpunt van de drugsproductie. Een van de politierespondenten stelt in dat verband:

> In Zeeland is het grootste probleem de cocaïne, in Brabant de synthetische drugs en hennep. Dat is ook hoe het van oudsher ging. De kanttekening is wel dat deze problemen weinig aandacht krijgen door de verdeelsleutel van de politiecapaciteit. Daarnaast heerst in Brabant een andere mentaliteit, daar zijn ook verschillende studies naar gedaan. Het 'lak hebben aan de overheid' is een bekend fenomeen binnen het Brabantse en dat maakt het ook complexer. Rotte appels zitten overal, maar de Brabanders steken er toch met kop en schouders bovenuit als het gaat om synthetische drugs en hennephandel. In Amsterdam en Rotterdam speelt meer de cocaïneproblematiek.

Locatie: grootte

De grootte van de gewenste locatie lijkt niet noodzakelijkerwijze verbonden met een bepaalde vorm van criminaliteit. Veel van de criminaliteitsvormen die we bespreken, kunnen zich – afhankelijk van de omvang van de activiteiten – zowel op grote locaties als locaties van beperkte omvang afspelen. Zo kan een wietplantage de grootte hebben van enkele vierkante meters, maar de plantage kan ook een loods van honderd vierkante meters omvatten. Soortgelijks geldt voor opslaglocaties; een partij gestolen juwelen vereist nu eenmaal minder ruimte dan enkele dozijnen onderdelen uit

gestolen auto's. Tegelijkertijd zijn er ook criminaliteitsvormen die wel degelijk een minimaal aantal vierkante meters vereisen. Daarbij kunnen we denken aan het productieproces rond synthetische drugs of een cocaïnewasserij; de apparatuur die bijvoorbeeld voor het wasproces nodig is, vereist een zekere omvang van de locatie. De spullen zouden wellicht op een zolderetage van twintig vierkante meter gepropt kunnen worden, maar dat lijkt toch een minder voor de hand liggende keuze te zijn.

Locatie: in een al bestaande situatie of een nog te huren of te kopen plek

Globaal zijn er twee opties bij de facilitering van onroerend goed, namelijk (a) dat de locatie al in het bezit is van degene die er voor de illegale activiteiten gebruik van gaat maken of (b) dat deze plek nog moet worden verworven middels huur of koop.

AD a) Locatie als onderdeel van een al bestaande situatie

Bij het maken van plannen rond bepaalde criminele activiteiten is er lang niet altijd sprake van het huren of aankopen van een locatie waar dergelijks moet plaatsvinden. Bij sommige activiteiten vormt de locatie namelijk al een 'natuurlijk' onderdeel van de bestaande situatie. Degene die de activiteiten pleegt, is dan al bewoner of eigenaar van het onroerend goed in kwestie. Hierbij kunnen we denken aan een woning die deels wordt gebruikt voor wietkweek, terwijl er tegelijkertijd ook wordt gewoond of aan een bedrijf waar bijvoorbeeld een loods een logisch onderdeel is van de dagelijkse bedrijfsvoering. Het bedrijf gebruikt de loods dan voor legale (handels)zaken, bijvoorbeeld reparatie van auto's, terwijl op een dag een deel van de loods wordt bestemd voor illegale activiteiten zoals het omkatten of demonteren van gestolen auto's. Maar ook een boerenbedrijf waar een loods (deels) wordt gebruikt voor de verbouw van wiet, terwijl er tegelijkertijd ook paprika's worden gekweekt kan gelden als voorbeeld. Ofwel, de ondergrondse bedrijvigheid is in deze situaties verbonden met de dagelijkse (bedrijfsmatige) bezigheden.

AD b) Locatie als een te verwerven plek

Over de voors en tegens van bepaalde (onroerend goed)plekken hebben we in al het een en ander gezegd. Als de locatie ter facilitering van het criminele proces nog moet worden verworven dan zijn er verschillende wegen waarlangs dat kan gebeuren. Globaal kunnen we twee routes onderscheiden waarlangs die verwerving plaats kan vinden, namelijk (1) formeel via een of meerdere bemiddelaars of (2) meer informeel via kennissen, bevriende relaties (de 'viavia'-route).

Formele route: via (commerciële) bemiddeling: over (ver)huurder, bemiddelaar en makelaar

Criminelen komen vaak via malafide makelaars en bemiddelaars aan hun woningen of bedrijfsruimten. Volgens een van de politiefunctionarissen die de Amsterdamse situatie als voorbeeld neemt, zijn het bij dit proces in de regel vooral de kleine woningbezitters die kwetsbaar zijn. Het gaat dan om mensen die door samenwonen, een erfenis, of uit beleggingsoverwegingen beschikken over een tweede woning, en soms meer dan een. Zij zouden vaak te goedgelovig zijn, ofwel weinig ondernemen om zich van de bonafide bedoeling van huurders in spe te vergewissen. Voor Amsterdam is de omvang van het aantal twee en drie woningbezitters naar schatting tussen de 20.000 – 30.000. Het

probleem is, aldus deze politiefunctionaris, dat mensen met kwade bedoelingen bovendien al vaak een goed verhaal hebben en zelfs ook de bijbehorende papieren om dat verhaal geloofwaardig te doen zijn. Een extra kwetsbare groep is die van kleine huiseigenaren die zelf in het buitenland zitten en hun huis verhuren via een bemiddelaar (die dan vervolgens ook de rol van beheerder op zich neemt). Deze verhuurders zouden zich op die manier vaak geheel afhankelijk maken van de bemiddelaar zonder dat ze zelf nog zicht hebben op de persoon die daadwerkelijk in het huis verblijft. Het Parool[12] bericht er als volgt over:

> Zo ziet de recherche voortdurend hetzelfde patroon. 'Kleine eigenaren' die één of twee woningen verhuren, schakelen onvoorzichtige of malafide bemiddelaars in. Zij verhuren de woningen aan zware criminelen, die de hoge huren probleemloos aftikken – met drugsgeld.

Problematisch is verder het feit dat de eigenaar van een verhuurde woning bij de gemeente niet kan opvragen *wie* er in zijn woning is ingeschreven. De enige informatie die wordt verstrekt door de gemeente is dat er iemand is ingeschreven en eventueel het aantal personen dat is ingeschreven. Overigens is de ervaring dat niet alle huiseigenaren uit naïviteit hun huis of huizen verhuren aan criminelen. Soms speelt toch ook simpelweg het motief van goed geld te willen verdienen aan een object, en is er wel degelijk een vermoeden van 'foute zaken', aldus de politiefunctionaris.

De in deze materie gespecialiseerde politiefunctionaris schetst verder een beeld van een markt waarop bemiddelaars onderling woningen zoeken om criminelen (de personen zelf) en/of hun criminele activiteiten een plaats te kunnen geven. De bestrijding van deze praktijken beweegt zich op meerdere fronten. Bemiddelaars worden in voorkomende gevallen door de politie aangesproken in een 'bewustwordingsgesprek'. Bij herhaling volgt er een 'dwingender gesprek'. Als dat onvoldoende blijkt, wordt getracht om een zaak te maken tegen de bewuste bemiddelaar. Probleem is echter dat dit tijdrovend is, en dat de capaciteit om dit te doen vaak ontbreekt. Soms wordt de zaak van de bemiddelaar meegenomen in de strafzaak tegen de criminelen in kwestie, indien die zijn gevonden. Woningen kunnen worden gesloten door de gemeente naar aanleiding van de aanwezigheid van drugs, wapens of materialen die geschikt zijn voor de productie van drugs.[13] De namen van de bemiddelaars die betrokken zijn bij de verhuur van woningen die op last van de gemeente worden

[12] Het Parool (28 juli 2019) *Drugslab in je verhuurde pand*.

[13] Waar het gaat om preventie wordt er in de gesprekken een aantal keren op gewezen dat de woningsluitingen op grond van de Opiumwet (Art 13b Damocles) weinig bijdraagt. In praktisch alle gevallen gaat het om criminele praktijken die geen overlast met zich hebben meegebracht voor omwonenden (hennepteelt, opslag van drugs, geld enzovoort) in termen van aanloop. De idee van een dealpand (waarvoor de sluiting ooit in het leven is geroepen) is achterhaald. Het leveren van drugs gebeurt tegenwoordig voor een belangrijk deel op bestelling of op straat. De woningsluitingen zouden in de praktijk zelfs averechts werken, omdat ze soms – bij grote aantallen sluitingen in een buurt – bijdragen aan geringere sociale veiligheid, en wellicht nog belangrijker: de sluitingen zijn voor eigenaar-verhuurders vaak een reden om het bij eigen ontdekking op een onderling akkoordje te gooien met de huurder, daarmee afziend van politiecontact, om zo een eventuele sluiting van de woning te voorkomen.

gesloten, worden bijgehouden. Voor de gemeente Amsterdam zijn er inmiddels tussen de tien en twintig namen van malafide bemiddelaars die dan steeds weer opnieuw in beeld komen. Ook de gemeente Rotterdam kent het fenomeen van de malafide woningbemiddelaars. De gemeente ontplooit in samenwerking met de politie-eenheid Rotterdam allerlei activiteiten om de criminele bemiddelaarspraktijken tegen te gaan, onder andere door via de website https://www.rotterdam.nl/goede-verhuur, waarop tips worden gegeven om foute bemiddelaars buiten de deur te houden.

Tot slot, ten aanzien van de woningen in Amsterdam geldt volgens een geïnterviewde politiefunctionaris dat er gemiddeld 30.000 woningen leeg staan. Dat getal wordt voor een deel verklaard door frictieleegstand (mensen verhuizen en de woning die ze achterlaten staat dan even leeg). Er zijn echter ook duizenden woningen die – op papier – langer dan een half jaar leegstaan. De kans is groot dat er waar het gaat om crimineel gebruik iets met deze woningen aan de hand is.

Informele route: netwerk van kennissen

Voorbeelden van de informele route zien we beschreven in Tops et al. (2018) waar netwerken rond synthetische drugsproductie worden beschreven. Via, via worden dan in het netwerk van vrienden mensen die gevonden die bereid zijn een ruimte af te staan. En als dat lastig blijkt zijn er wel kennissen die anderen ervan kunnen overtuigen dat het wellicht een goed idee is om een ruimte af te staan. Onder de informele route kunnen we ook de praktijken scharen waarbij boeren door criminelen worden gevraagd om een loods of schuur te verhuren aan hen.[14] Kops en Klerks (2004) beschrijven aan de hand van de casus van de stad 'Pieterburg' (een studie naar criminele infrastructuren op basis van politie-informatie) hoe binnen de netwerken van criminelen het verwerven van locaties 'via via' kan verlopen. Er is dan bijvoorbeeld sprake van diensten via 'familie', 'oude kennissen' en 'toevallige ontmoetingen', en vooral ook veel improvisatie. Soms wordt er ook samengewerkt met als rechtschapen bekend staande ondernemers.

> Een keurige zaak behoort toe aan een vanouds gunstig bekend staande ondernemersfamilie. Verscheidene vooraanstaande drugscriminelen hebben met regelmaat telefonisch en vriendschappelijk contact met de winkel, waarbij vooral over niet-criminele zaken, namelijk de handelswaar van de betreffende firma lijkt te worden gesproken. Niets opvallends, tot de politie op zeker moment een tabletteermachine voor het vervaardigen van synthetische drugs aantreft in een loods die door de keurige ondernemer is gehuurd. Hij zou de loods aan de bekende drugscriminelen hebben doorverhuurd en toont zich zeer verbaasd over hetgeen is aangetroffen (Kops en Klerks, 2004, p.44).

[14] Zie daarover verder in paragraaf 2.3.2 'De productie van synthetische drugs'

2.2 Faciliterend onroerend goed: functies bij een aantal relevante criminaliteitsvormen

De wijze waarop vastgoed faciliterend is aan criminele doeleinden is van uiteenlopende aard. De criminele activiteit dicteert daarbij in belangrijke mate welke functie vastgoed vervult. We kunnen zes opties onderscheiden. Het vastgoed wordt ofwel gebruikt in het kader van:

1. Het produceren van illegale goederen.
2. Het handelen in illegale goederen.
3. Het aanbieden van illegale diensten.
4. Het aanbieden van legale diensten (met witwasoogmerk).
5. Het opslaan van illegale goederen.
6. Het (zich ver)schuilen voor opsporingsautoriteiten.

Het spreekt daarbij welhaast vanzelf dat bij sommige criminaliteitsvormen meerdere functies een rol zullen spelen. Indien we denken aan vastgoed dat ten dienste staat van de productie van illegale goederen dan is de meest in het oog springende toepassing ongetwijfeld de productie van verdovende middelen. Welke ruimten daarvoor kunnen dienen, hangt mede af van de soort drug. Bij de productie van drugs kunnen we grofweg twee soorten onderscheiden: die van softdrugs (wietteelt) en die van harddrugs of meer in het bijzonder de synthetische drugs (methamfetamine, ecstasy, amfetamine – speed –). Daarnaast kunnen we bij deze categorie ook nog denken aan cocaïne, in de vorm van versnijdingsruimten of cocaïnewasserijen. Deze laatste zijn de laboratoria waarbinnen op een professionele manier de cocaïne wordt losgeweekt uit goederen (veelal textiel) waarmee de drugs naar Nederland zijn gesmokkeld. En binnen de drugseconomie kunnen we natuurlijk ook onroerend goed terugzien ten bate van ‘het handelen in illegale goederen’, als ook de opslag ervan. Bij het vastgoed ten dienste van de opslag van illegale goederen kunnen we verder denken aan gestolen goederen, geld, wapens, ruimten die bijvoorbeeld worden gebruikt voor de opslag van auto’s (ten bate van omkat-activiteiten). Onder het aanbieden van illegale diensten vallen bijvoorbeeld illegale gok- en seksinrichtingen of vastgoed ten dienste van illegale huisvesting van arbeidsmigranten. Onder de categorie aanbieden van legale diensten denken we aan detailhandel (belwinkels, kapperszaken), horecagelegenheden enzovoort die kunnen dienen als vehikel voor witwasactiviteiten. Als laatste categorie is er het vastgoed (woningen) dat fungeert als schuilplaats voor mensen die om hen moverende redenen buiten beeld van opsporingsautoriteiten willen blijven. De meest voorkomende vorm van deze categorie kennen we ook onder de term spookbewoning. Sommige van deze laatst genoemde activiteiten (spookbewoning, witwaswinkels) waarbij vastgoed een faciliterende rol speelt, zijn overigens vaak ook weer een uitvloeisel van/gelieerd aan activiteiten binnen drugseconomie. Behalve dat deze objecten dienen als schuilplaats worden ze regelmatig ook gebruikt voor de opslag van partijen drugs en het geld dat ermee wordt verdiend.

De criminaliteit faciliterende functies die vastgoed vervult, illustreren we hierna aan de hand van een aantal criminaliteitsvormen. Bij de keuze van deze criminaliteitsvormen sluiten we grotendeels

aan bij het Nationale Dreigingsbeeld Georganiseerde Criminaliteit 2017 (Boerman et al., 2017) voor zover bij deze vormen op enigerlei wijze gebruik wordt gemaakt van woon- en/of bedrijfsruimten ter ondersteuning van het criminele proces. De functies die woon- en bedrijfsruimten vervullen ter facilitering van de specifieke vormen van criminaliteit en welke overwegingen daarbij een rol spelen komen steeds aan bod, nadat we eerst enkele algemeen aspecten van de betreffende criminaliteitsvorm hebben besproken. Zoals bij de inleiding op dit hoofdstuk verwoord hanteren we in de onderstaande bespreking de volgende indeling voor criminaliteitsvormen: productie van en handel in drugs; witwassen; mensenhandel/smokkel; wapenhandel; illegaal gokken; illegaal vuurwerk en heling/diefstal.

2.3 Productie van en handel in drugs (cannabis, synthetische drugs, cocaïne en heroïne)

Evident is dat als het gaat om onroerend goed dat gebruikt wordt ter facilitering van criminele processen drugsproductie in Nederland van cannabis (wiet), synthetische drugs en cocaïne een belangrijke factor vormt.

2.3.1 Cannabis

Het kweken van wiet[15]

Van de import van hasj en marihuana[16] is in Nederland ook nog altijd sprake, maar daarnaast wordt al sinds enkele decennia ook wiet in Nederland geproduceerd. Het telen van (neder)wiet in huiselijke kring of in een bedrijfsmatige omgeving heeft in ons land een grote vlucht genomen. Deels is de productie van wiet in handen van kleine, zelfstandig opererende particulieren, maar voor een belangrijk deel ook vormt de wietteelt een onderdeel van georganiseerde criminaliteit. In het Nationaal Dreigingsbeeld 2017 (Boerman et al., 2017, p. 60) wordt melding gemaakt van kwekerijen in het nabije buitenland die met Nederlandse kennis zouden worden opgezet. Naast België en Duitsland, zouden echter ook steeds vaker in Spanje en Frankrijk kwekerijen worden opgezet met Nederlandse materialen, gerund door Nederlanders.

[15] De termen wiet, cannabis en hennep gebruiken we in deze rapportage door elkaar, hoewel dat formeel gesproken niet juist is. We hanteren de term wiet indien we spreken over cannabis die in Nederland wordt gekweekt. Deze wiet wordt ook wel aangeduid met ‘nederwiet’. Cannabis reserveren we voor de geïmporteerde rookbare hennepplant met THC-gehalte, en ook wel als overkoepelende term: de ‘cannabismarkt’. ‘Hennep’ is de overkoepelende term voor zowel de rookbare als niet-rookbare plant, maar omdat het in deze rapportage louter gaat om het rookbare deel van de plant zouden we die term niet moeten gebruiken. De Nationale Politie hanteert in de rapportages echter wel de term hennep daarmee slechts het rookbare deel van de plant bedoelend; waar we naar politiebronnen verwijzen, zullen we ook de term hennep aanhouden als synoniem voor wiet.

[16] Hasj en marihuana komen allebei van de cannabisplant. Hasj is de samengeperste hars (of plantenresten) van de vrouwelijke plant. Wiet (weed of marihuana) is ook afkomstig van de vrouwelijke plant, maar komt in de vorm van (gedroogde) bloemtoppen.

Kweekbenodigdheden werden in het verleden voornamelijk verkocht door growshops. Sinds maart 2015 is dat strafbaar gesteld. Sommige kwekers passen zich echter aan door vanaf verschillende locaties spullen te verkopen. Bovendien biedt het internet voldoende mogelijkheden om aan de benodigde spullen te komen. Ook de verkoop van wiet zien we vaker terug online (Boerman et al. 2017, in: Noordanus et al. 2020, p. 20) Bij de kweek van wiet wordt tegenwoordig steeds vaker gebruik gemaakt van geheel geautomatiseerde klimaatcontrole-apparatuur, wat het geheel aanmerkelijk minder arbeidsintensief maakt en bovendien de opbrengst ten goede komt. De 'slimme' systemen zorgen voor luchtcirculatie, koeling, verwarming, ontvochtiging en filtrage. Daarnaast wordt er gezorgd voor automatische toevoeging van voeding en water. Daarbij is het gehele (zelfregulerend) proces op afstand met camera's te volgen. Met al die technische toevoegingen kan het bezoek van mensen kan zich beperken tot een maal per vier/vijf dagen. Grote kwekerijen hebben in de regel meerdere systemen in werking. Naast de geautomatiseerde kweek, is naar verluidt ook de kwaliteit van de lampen steeds beter (professionele tuinderkaslampen) geworden. In het Dreigingsbeeld 2017 kunnen we verder lezen dat er sprake is van geurmiddelen, en bestrijding van wietgeur middels ozonapparaten, zodat de kans op ontdekking wordt verkleind (Boerman et al. 2017, p. 61).

De kweek van wiet heeft zeker als het op grotere schaal gebeurt nogal eens negatieve consequenties voor de panden waarin een kwekerij is gevestigd. Zo zouden per jaar gemiddeld honderd panden schade oplopen door brand of lekkage. Waarbij moet worden aangetekend dat waarschijnlijk veel van de schade niet wordt gemeld; het getal is dus ongetwijfeld een onderschatting. Een schadepost van een andere orde is die van de energiediefstal. Naar schatting wordt jaarlijks voor 1 miljard kilowattuur aan elektriciteit gestolen, ofwel het jaarlijks energieverbruik van een stad ter grootte van Den Haag; in geld uitgedrukt rond 200 miljoen euro (Boerman et al. 2017, p. 63).

Geruimde wietkwekerijen: de aantallen

In opdracht van de politie-portefeuillehouder Drugs heeft de politie een overzicht samengesteld van wietkwekerijen in 2019. In totaal zijn er volgens deze inventarisatie in dat jaar 3.635 kwekerijen geruimd; in totaal bijna een miljoen planten/stekken. Het gaat hierbij om 557 duizend planten (waaronder bijna 14 duizend moederplanten) en 407 duizend stekken. Van twee eenheden ontbreekt deze informatie, dus feitelijk zal er meer zijn geruimd dan dit overzicht laat zien. Daarnaast is er een kleine 4.000 kilogram aan henneptoppen in beslag genomen.

Tabel 2.1 Geruimde wietkwekerijen locaties naar politie-eenheid (2019)

	Binnen-kwekerij	Buiten-kwekerij	Aantal kwekerijen	Planten/ stekken (x 1.000)	Henneptop-pen (kg)
Noord-Nederland	292	21	313	106	286
Oost-Nederland	584	3	587	249	508
Midden-Nederland	236		236		
Noord-Holland	258	67	325	48	79
Amsterdam	176		176		
Den Haag	313	61	374	93	209
Rotterdam	491	85	576	128	194
Zeeland/West-Brabant	365		365	84	1.881
Oost-Brabant	205	40	245	77	361
Limburg	364	73	437	194	442
Totaal	**3.285**	**350**	**3.635**	**978**	**3.959**

Bron: Politiedocument Hennepkwekerijen 2019; 1 hennepkwekerij staat op naam van de Landelijke Eenheid. Deze kwekerij is meegeteld in het totaal.

Gemiddeld worden er circa 300 planten/stekken en 1,2 kilo toppen per kwekerij in beslag genomen. De eenheid Noord-Holland neemt gemiddeld het minste in beslag per kwekerij: circa 150 planten/stekken en 0,25 kilo toppen. Gemiddeld worden de meeste planten/stekken in beslag genomen binnen de eenheid Limburg (bijna 450 planten/stekken). Wat betreft henneptoppen neemt de eenheid Zeeland/West-Brabant een uitzonderlijke positie in. Bijna de helft van alle inbeslaggenomen toppen staat op naam van deze eenheid. Gemiddeld wordt er ruim 5 kilo aan toppen in beslag genomen bij geruimde kwekerijen in de eenheid Zeeland/West-Brabant.

Typering van kweeklocaties

Veruit de meeste geruimde kwekerijen bevinden zich in een gebouw (binnen-kwekerij). Zes van de tien eenheden hebben informatie aangeleverd over het type gebouw waar de kwekerij is aangetroffen. Deze zes eenheden vertegenwoordigen 2.409 van de 3.285 geruimde binnen-kwekerijen (73 procent). Van 1.709 van deze 2.409 gebouwen (71 procent) is bekend om welk type gebouw het gaat. Het gaat in 82 procent van de gebouwen om een woning en in 18 procent van de gevallen om een bedrijfspand. Als het een woning betreft, kan het om een huur- of een koopwoning gaan. Tabel 2.2 laat zien dat het iets vaker om een huur- dan om een koopwoning gaat. Tabel 2.2 laat overigens ook zien dat het aandeel bedrijfspanden in de eenheid Rotterdam veel groter is dan bij de andere vijf eenheden. In de eenheid Rotterdam bevindt 38 procent van de geruimde kwekerijen zich in een bedrijfspand.

Tabel 2.2 Type gebouw waarin de kwekerij zich bevindt naar politie-eenheid (2019)

	Aantal binnen kwekerijen	Informatie bekend	Huur woning	Koop woning	Bedrijfs-pand
Noord-Nederland	292	284	109	145	30
Oost-Nederland	584	440	254	125	61
Den Haag	313	193	144	28	21
Rotterdam	491	432	127	139	166
Zeeland/West-Brabant	365	174	89	65	20
Limburg	364	184	60	107	17
Totaal	**2.409**	**1.707**	**783**	**609**	**315**
Percentage		**100%**	**46%**	**36%**	**18%**

Bron: Politiedocument Hennepkwekerijen 2019

De ruimten kunnen afhankelijk van de ambitie van de kweker in grootte variëren van een vierkante meter tot vele vierkante meters die bijvoorbeeld een grote loods beslaan. Een relatief veelvoorkomende is die ter grootte van een gemiddelde zolderkamer, door de betrokkenen niet zelden 'een wiethok' genoemd.

Bij de organisatie van de wietteelt kunnen we vier verschillende varianten onderscheiden:[17]

- zelfstandige telers die voor eigen rekening en risico werken, en in hun eigen woning zo'n honderd tot duizend planten kweken;
- grootschalig opererende zelfstandige telers die in (gehuurde) bedrijfspanden kwekerijen met duizend planten of meer hebben;
- exploitanten die vijf tot tien plantages in woningen van anderen hebben;
- criminele samenwerkingsverbanden die op grote schaal hennepproducten inkopen, verwerken en verhandelen.

Hierbij lijkt te gelden dat de grootte van de wietkweekruimten niet per se gelijke tred hoeft te houden met de mate van organisatie; eerder zit deze georganiseerdheid in het aantal ruimten dat onder beheer van een bepaalde persoon valt. Een voorbeeld van de constellaties die we in de praktijk relatief vaak tegenkomen, is de eerstgenoemde hierboven. Het is de zelfstandig teler, die werkend voor eigen risico met de eigen (huur of koop)woning als werkterrein.

De zelfstandige teler versus netwerken van kwekerijen

Een anonieme zelfstandige verbouwer schetst aan een journalist wat het runnen van een bescheiden wietteeltruimte zoal met zich meebrengt en vooral ook wat de teelt opbrengt. Voor een ruimte van zestien vierkante meter (een zolderkamer) geldt dat er (met een investering van rond €15.000 aan apparatuur) elke acht tot tien weken kan worden geoogst. Gemiddeld levert een oogst twee tot drie

[17] Zie: https://hetccv.nl/onderwerpen/drugsbeleid/hennepcriminaliteit/

kilo, waarmee de jaarproductie rond de 12,5 kilo uitkomt. Een kilo wiet levert afhankelijk van soort en kwaliteit tussen de €2.000 en €7.000 op. Een beginnende teler (produceert meestal nog geen topkwaliteit) zou voor een kilo rond €3.000 kunnen ontvangen; het betekent op jaarbasis ruim €37.000. Na aftrek van de investering (€15.000) blijft er dan ruim €22.000 over. De geïnterviewde zolderkamer-teler heeft tien jaar verbouwd, is nooit betrapt, en heeft, zo zegt hij, in die tijdspanne ruim twee ton verdiend (Het Parool, 1 augustus 2017).

Er zijn tal van soortgelijke voorbeelden in de literatuur die laten zien hoe lucratief het verbouwen van wiet kan zijn. Zo geven Noordanus et al. (2020, p.20) het voorbeeld van de opbrengst van een gemiddelde wietkwekerij op basis van een berekening rond wederrechtelijk verkregen voordeel door het Functioneel Parket in 2016. Daarbij wordt uitgegaan van een opbrengst van ruim 28 gram per plant. En een opbrengst per gram van iets meer dan €4,00. Met 200 planten betekent dat bij een oogst 200 x €4,00 x 28 ruim €22.000. Bij een kweektijd van tien weken zouden dan maximaal vijf oogsten per jaar tot de mogelijkheden behoren. In het voorbeeld zouden de 200 planten dan ruim een ton opleveren. Hierbij zou dan verder nog in aanmerking moeten worden genomen dat de 28 gram per plant een conservatieve opbrengstschatting is, aldus de experts.

Noordanus et al. (2020) spreken in termen van een micro-drugseconomie, en verwijzen naar de kennis die er beschikbaar is uit strafrechtelijke onderzoeken waarin we terugzien dat het opzetten van een klein (circa vijf) of groter (circa twintig) aantal hennepkwekerijen een veelvoorkomende criminele werkwijze is. Het gaat daarbij meestal om kleine netwerken, met enkele leidende figuren en daar omheen regelaars en uitvoerders. Een veelvoorkomende werkwijze is dat er enkele schuren of panden worden geregeld, die door klussers zodanig worden aangepast dat ze geschikt zijn voor productie. De panden zouden in veel gevallen worden gehuurd door katvangers. Het maakt dat de organisatoren bij ontdekking veelal buiten schot blijven. Ook de klussers worden vaak niet vervolgd (Van Wijk en Lenders, 2018). Professionele netwerken verminderen de ontdekkingskans verder met preventieve maatregelen, zoals het aanbrengen van warmtewerend materiaal.

Ook het LIEC schrijft in het Landelijk beeld van ondermijnende criminaliteit (p. 34) over de gelaagdheid van de drugseconomie als wordt gesteld dat er een groot verschil is tussen aan de ene kant een kleine vriendenkring die verdient aan vijf hennepplanten en georganiseerde straathandel of aan de andere kant regionale netwerken of landelijke topcriminaliteit. De criminele drugswereld zou worden getypeerd door een onderlaag (uitvoerders), een middenkader (organisatoren, kleine netwerkjes), een topsegment (investeerders en opdrachtgevers van internationale drugsprojecten) en facilitators.

Geschikte wietkweekruimten

Niet elke plek leent zich even goed voor de wietkweek. Op het internet zijn er echter talloze websites die belangstellenden adviseren over de wijze waarop er het maximale kan worden bereikt met het telen van wietplanten. Alles komt aan bod: de keuze van de plek voor de planten, de goede kweeklampen, de kweekmedia (aarde, steenwol, kleikorrels), de juiste voeding voor de planten, de beste

stekken of zaden en het oogsten (het knippen, drogen en curen[18]). Daarnaast is er ook ruim informatie te vinden over de beste locatie voor het kweken van wietplanten waarbij in het algemeen geldt dat wiet in principe overal kan groeien. De eerste optie is dan om wiet gewoon in de buitenlucht te kweken. Volgens de kenners zitten daar de nodige voordelen aan. Niet in de laatste plaats, omdat de smaak van de buitenwiet superieur zou zijn, maar ook, omdat er bij buitenkweek grotere oogsten per plant kunnen worden gehaald, omdat de wortels rustig hun gang kunnen gaan. De buitenwietplanten kunnen daardoor wel tot drie meter hoog worden. Tegelijkertijd kan het weer in Nederland spelbreker zijn (onder andere te veel wind en regen in het najaar). Voor het binnen kweken gelden de nodige voorzorgmaatregelen, en met name de afvoermogelijkheden van lucht (wietgeur) wordt gezien als een overweging bij de kweeklocatie. Veel gebruikte kweeklocaties zijn zolders, slaapkamers en kelders, waarbij een goed geventileerde kweekkast als onontbeerlijk wordt genoemd. Zowel over kelder en zolder kunnen we lezen dat ze voor- en nadelen hebben. Zo zijn kelders vaak wat te koud en vochtig, terwijl de verwarmde zolders de sneeuw in de winter kunnen laten smelten waardoor de kweeklocatie kan worden opgemerkt. Een zolder moet dus goed worden geïsoleerd, zo luidt het advies.[19]

Slaapkamer als wietplantage. Politie haalt 95 hennepplanten weg uit woning boven winkelpand.
In de slaapkamer van een appartement boven een winkel aan de Kerkstraat in het Oude Dorp van Huizen is een kleine hennepkwekerij aangetroffen. De politie heeft er dinsdag 95 planten weggehaald. ,,De kwekerij was in werking. De verdachte is in beeld, maar nog niet aangehouden'', aldus een politiewoordvoerder. ,,Een slaapkamer is best gevaarlijke plek voor een plantage.'' De planten zijn vernietigd. [Gooi en Eemlander, 30 juni 2020]

Grote wietplantage in woning boven DEEN.
Maandagavond heeft de politie een grote hennepkwekerij opgerold aan de Dorpsstraat in Noord-Scharwoude. Dit naar aanleiding van een melding over een verdachte situatie. De kwekerij was opgezet in een woning boven supermarkt Deen en draaide op illegaal afgetapte elektriciteit. In de woning waren vier kamers ingericht voor de teelt. In twee ruimten was inmiddels gerooid, de andere twee kamers boden ruimte aan 200 en 250 planten. De politie heeft de wietplantage ontruimd en de kweekapparatuur in beslag genomen. Er zijn (nog) geen aanhoudingen verricht. [Langedijk Centraal, 25 augustus 2020]

Ruimte voor het drogen en de opslag van wiet

Hoewel bij kleine kwekers na de oogst de opbrengst soms direct wordt terugverkocht aan de leverancier van wietkweekspullen of via internet te koop wordt aangeboden, is dat vaak ook niet het geval. Het betekent dat er in veel gevallen aparte (opslag)ruimte moet zijn voor het drogen van de wiettoppen. Op het web komen we tientallen sites tegen met tips voor het drogen en de ruimten die daarvoor het best geschikt zijn. De manier van drogen hangt daarbij weer af van de beschikbare vierkante meters daarvoor in combinatie met het aantal planten. Devies is dat langzaam drogen

[18] 'Curen' is het laten drogen van de wiet in glazen potjes op een donkere plek, waarbij de potten wel af en toe even moeten worden gelucht.
[19] Zie bijvoorbeeld: https://www.cnnbs.nl/kweekcursus-5-locatie/

(liefst met de planten ondersteboven opgehangen) de smaak zal bevorderen; het betekent voorkomen dat er te veel ventilatie is. Bij het kweken van wiet in een kweektent dan volstaat het in het donker langzaam laten draaien van de luchtafzuiger. Op de sites wordt wel gewaarschuwd voor het feit dat in deze fase van het kweekproces er veel wietgeur wordt verspreid. [20]

Statische versus dynamische drugsproductie

De hennepteelt is in de meeste gevallen een nogal statisch gegeven, zo leren we in gesprek met een eigenaar van een bedrijf dat in opdracht van eigenaars/verhuurders schades als gevolg van drugsverbouw probeert te verhalen. Er wordt een plek opgebouwd voor de teelt en die blijft in principe dan ook meerdere oogsten intact. Dat is anders bij de laboratoria voor harddrugs. Naar verluidt, is de dynamiek bij deze productieprocessen veel groter. Dat wil zeggen dat er na de productie van een of hooguit enkele pillenpartijen vaak weer wordt gekozen voor een volgende locatie, om eventueel na een aantal producties weer terug aan te meren bij een al eerder gebruikte productieplaats. De verplaatsingen worden mede ingegeven door het feit dat de apparatuur waarmee de productie van 'pillen' plaatsvindt eenvoudiger is te verplaatsen dan de spullen die nodig zijn bij productiestructuur voor de teelt van wiet. In de woorden van de schadeclaim-man:

> Ze gaan zo vier, vijf locaties af en dan komen ze weer terug. Anders is de kans op ontdekking veel te groot. De mensen zelf pak je meestal niet. Je zit alleen met het afval. En de producenten kunnen het lijden als er eens iets misgaat. Dat is bij hennep anders. Daar is de investering groter. Hoewel het wel beter is dan voorheen. Vroeger was het één keer draaien voor het opbouwen en ging je bij de tweede keer winst draaien. Nu, met de moderne technieken kun je al meteen de eerste keer met winst draaien. Vroeger was het beheer heel intensief. Dan duurde het tien-twaalf weken. Tegenwoordig kun je al binnen acht weken oogsten. Je gooit groeitenten neer en je zet een klimaatkast erin. Dat is wel geld, maar de planten groeien sneller en de opbrengst per plant is hoger.

2.3.2 Synthetische drugs

De ecstasyproductie in Nederland wordt voor 2015 geschat op 50 tot 117 miljoen pillen. De totale hoeveelheid geproduceerde amfetamine (speed) in Nederland ligt in dat jaar naar schatting tussen de 22 en 51 ton. In 2019 worden er 475 kilo amfetamine, 599 kilo ecstasy-pillen 837 kilo methamfetamine (crystal meth) in beslag genomen. Van al deze in beslag genomen drugs wordt vermoed dat ze in Nederland zijn geproduceerd (Informatierapport inbeslagname drugs 2019, politie, DLIO, mei 2020, in: Kamerbrief 2915979, 19 juni 2020).

De minister van Justitie en Veiligheid geeft in juni 2020 in antwoord op Kamervragen aan dat er signalen zijn op basis waarvan wordt vermoed dat bestaande synthetische drugsproducenten en handelaren (deels) overstappen naar de productie van methamfetamine (ah-tk-20192020-3230, 19 juni 2020).

[20] Zie bijvoorbeeld: https://goldseeds.nl/wiet-drogen/

Uit de Nationale Drugs Monitor 2019 blijkt dat er relatief weinig crystal meth wordt gebruikt in Nederland. Het gebruik zou zich beperken tot enkele groepen zoals mannen die seks hebben met elkaar. Op basis daarvan wordt aangenomen dat de in Nederland geproduceerde methamfetamine vrijwel volledig wordt geproduceerd voor de buitenlandse markt. Gebruikers zouden zich vooral bevinden in Zuid – en Oost Azië en Australië (ah-tk-20192020-3230, 19 juni 2020).

Het percentage ecstasy-gebruikers in Nederland is relatief hoog. In 2018 heeft 2,8 procent van de Nederlandse bevolking van 18 jaar en ouder in het jaar voorafgaande aan de bevraging ecstasy gebruikt. Omgerekend naar de bevolking zijn dat ongeveer 380.000 personen. Ecstasy is onder studenten van 16-18 jaar op het MBO en HBO de meest gebruikte harddrug: in 2017 heeft 8,4 procent ooit ecstasy gebruikt, en in het uitgaansleven is het nog steeds de belangrijkste drug (NDM, 2019, p.14). Net als ecstasy is amfetamine (ofwel 'speed') ook een zogenaamde partydrug, en wordt dus veel gebruikt in het uitgaansleven. In Het Grote Uitgaansonderzoek (HGU2016) (Monshouwer, Van der Pol, Drost, & Van Laar, 2016) is het middelengebruik van een kleine vijfduizend jongeren in beeld gebracht. Daaruit blijkt dat een op de drie ervaring heeft met amfetamine. Gebruikers nemen op een uitgaansdag (festival, club, feestje, thuis of café) gemiddeld vier lijntjes speed/amfetamine; uit een gram komen tien-twintig lijntjes (NDM, p. 232). In 2018 heeft 38 procent van de Amsterdamse cafébezoekers ooit amfetamine gebruikt en heeft 12 procent dat nog gedaan in de maand voorafgaand aan de bevraging. In 2018 heeft van de cafébezoekers in de gemeenten Hilversum, Bussum, en Huizen 26 procent ooit amfetamine gebruikt en heeft 5 procent in de maand voorafgaand aan de bevraging nog amfetamine gebruikt (Korf, Nabben en Benschop, 2019).

De belangrijkste grondstoffen voor het maken van amfetamine en MDMA (werkzame stof voor ecstasy) zijn de precursoren BMK en PMK. Omdat de internationale wet- en regelgeving steeds strenger is geworden rond deze precursoren, vervaardigen producenten steeds vaker hun eigen BMK- en PMK-precursoren met stoffen die pre-precursoren worden genoemd. Omdat het aantal stoffen waarmee precursoren kan worden gemaakt nogal groot is, nemen de producenten van synthetische drugs bij nieuwe wet- en regelgeving steeds weer opnieuw hun toevlucht tot nieuwe grondstoffen (Boerman et al. 2017, p.51).

Het proces begint met het invoeren van chemicaliën uit bronlanden als China of Polen en het kopen van ketels en andere hardware. Dan volgt het zoeken en inrichten van locaties en het inhuren van koks voor de drugsproductie. De afsluiting wordt gevormd door het lozen of dumpen van drugsafval en natuurlijk het verkopen van de producten aan nationale of internationale afnemers (Tops et al. 2018, p. 16).

Eindhovense 'koks' op heterdaad betrapt in ondergronds drugslab bij Utrecht
De Eindhovenaren die juli dit jaar in Vleuten werden opgepakt bij een drugslab, zijn toen op heterdaad betrapt. Ze probeerden toen te vluchten door een ondergronds gangenstelsel maar liepen vast. Ze hadden hun beschermende overalls nog aan. Politie hield deze zomer na een tip een 39-jarige man in de gaten. Die reed opeens in de nacht met een kameraad naar een woning in Vleuten. De politie viel daar na enig beraad binnen. Aanvankelijk kon ze niets opmerkelijks vinden. Dat was wel opmerkelijk want de twee mannen waren ook in geen velden of wegen te bekennen. In de machinekamer van een zwembad bleek een doorgang te zitten naar een ondergronds lab. Er liepen meerdere gangen, waarschijnlijk ook voor aan- en afvoer van grondstoffen en drugs. Het lab was in vol bedrijf, en de politie vond ook amfetamine-olie en pasta. Hoeveel is nog niet bekend, maar volgens de officier van justitie gaat het om een 'aanzienlijke hoeveelheid'. Er liepen meerdere gangen, waarschijnlijk ook voor aan- en afvoer van grondstof-fen en drugs. Drie van de in totaal zes gearresteerde personen zijn weer vrijgelaten. Het hele gezin dat in de villa woonde was opgepakt. De vader (54) zit nog vast. Met tranen in zijn stem vroeg hij clementie van de rechters. Hij wil vrij uit zijn voorarrest wegens ernstige ziektes in de familie. Ook dreigt hij zijn huis kwijt te raken. Officier Jolanda Vermeulen voelde met hem mee maar hij wist welk risico hij nam toen hij het lab toeliet. (….). [Max Steenberghe 21-10-20, Eindhovens Dagblad]

Veel zou erop wijzen dat de criminele organisaties die zich richten op de chemicaliënhandel voor de synthetische drugsproductie, internationaler, professioneler en grootschaliger zijn geworden. Naast chemische stoffen is er hardware nodig voor de productie van synthetische drugs (tabletteermachines, stempels, ketels, glaswerk, verwarmingsapparatuur enzovoort). Ook deze spullen zouden, net als in de cannabis-business steeds geavanceerder worden waarbij veel kennis wordt verkregen via het internet. In het Nationaal Dreigingsbeeld 2017 (Boerman et al. 2017, p. 52) wordt gesignaleerd dat criminele samenwerkingsverbanden in Nederland zich steeds meer toe lijken te leggen op de productie en export van methamfetamine en captagon (pepmiddelen, die ook wel Jihad-drug worden genoemd, omdat ze de gebruiker klaarwakker houden).

Locaties synthetische drugslabs
De politie stelt jaarlijks een overzicht samen van productie-, opslag- en dumplocaties van synthetische drugs. Dit overzicht is gebaseerd de Cognos-rapportages 'vervaardigen (hard)drugs' en 'dumpingen', aangevuld met meldingen uit de politie-eenheden en de Landelijke Faciliteit Ondersteuning Ontmantelen (LFO).

Tabel 2.3 Geregistreerde synthetische drugslocaties naar provincie (2019)

	Productie	**Opslag**	**Dumping**	**Totaal**
Groningen	1	2	-	3
Friesland	3	2	1	6
Drenthe	2	-	1	3
Overijssel	2	1	2	5
Gelderland	18	15	28	61
Utrecht	5	4	3	12
Flevoland	2	-	2	4
Noord-Holland	6	4	13	23
Zuid-Holland	12	5	19	36
Zeeland	1	1	4	6
Noord-Brabant	25	38	90	153
Limburg	13	13	28	54
Totaal	**90**	**85**	**191**	**366**

Bron: ERISSP (European Reporting on Illicit Synthetic Substance Production sites) Landelijk overzicht Synthetische Drugs 2019

In 2019 zijn er 366 synthetische-drugslocaties ontdekt door de politie, aldus dit overzicht: 90 productielocaties, 85 opslaglocaties en 191 dumplocaties. Het overzicht geeft geen beeld van het soort locatie (woning, bedrijf et cetera), maar we kunnen wel zien in welke provincie deze locaties zijn aangetroffen. Uit Tabel 2.3 blijkt dat Noord-Brabant ruim 40 procent van synthetische drugslocaties voor haar rekening neemt, gevolgd door Gelderland (17 procent) en Limburg (15 procent).

Als de politie chemicaliën en apparatuur aantreft dan wordt dit gezien als een laboratorium. Als er alleen chemicaliën op de locatie worden gevonden dan wordt gesproken van een opslaglocatie[21]. Uit politiegegevens blijkt dat er sprake is van een verschuiving van synthetische drugslocaties van Brabant/Zeeland naar het noorden van het land. Daarnaast worden er ook locaties in Duitsland aangetroffen waarbij er betrokkenheid is van Nederlanders, zoals ook het geval is bij wietplantages. De ontdekking van drugslabs zou overigens meestal niet voortkomen uit opsporingshandelingen, maar eerder een gevolg zijn van boeren die er een melding van maken, maar ook MMA-meldingen, bijvoorbeeld, omdat omwonenden iets ruiken of door toedoen van een oplettende wijkagent (mondelinge communicatie politiefunctionaris) zijn in dit verband van belang.

Uit Tops et al. (2018) leren we hoe het toegaat waar het de locaties voor synthetische drugslabs betreft. De onderzoekers spreken voor hun onderzoek rond synthetische drugsproductie in Nederland met veel ingewijden. Er wordt onder meer verhaald over hoe mensen die zich bezighouden met deze business een amfetamine-lab inrichten in de schuur van een boerenbedrijf. Het lab wordt na

[21] Bij de opslaglocaties gaat het om plekken waar hardware (glaswerk, ketels et cetera) en/of chemicaliën ten behoeve van de productie van synthetische drugs zijn aangetroffen (ERISSP Landelijk overzicht Synthetische Drugs 2019, p.7).

elke productie ontmanteld. De kostbare hardware (onder andere de ketels) worden opgeslagen in een andere schuur. Meer in het algemeen lijkt te gelden dat als er vraag is om te produceren de spullen uit de opslag worden gehaald, er een schuur wordt gehuurd en er vervolgens een lab wordt opgebouwd. Deze gang van zaken komt ook overeen met het relaas van de directeur van een bedrijf dat gedupeerden helpt bij schade die is ontstaan naar aanleiding van de vestiging van een drugslab of wietplantage. In een gesprek met ons zegt de directeur daarover:

> Drugslabs, die kom ik ook tegen. Het meeste in het lommerrijke Brabant. Ze draaien een paar weken. Nemen de winst, produceren een boel afval en zijn weer vertrokken. Je hebt echter minder last van grote schade. Je hebt wel last van het afval en de chemische rotzooi die ze achterlaten. Het gaat om loodsen maar soms ook om woningen waar ze gewoon aan het prutsen zijn.

Verder is er in de uiteenzetting van Tops et al. (2018) sprake van een zogenaamd conversielab waar de grondstof AAPA wordt omgezet in BMK, precursor van amfetamine.[22] Daarvoor is een pand uitgekozen op een bedrijventerrein. Voor de productie van MDMA kan in principe overal een lab worden ingericht, maar vanwege de sterke anijsgeur die de productie met zich meebrengt is er voorkeur voor dunbevolkte gebieden, zoals bedrijventerreinen of boerenbedrijven. Boeren zouden niet altijd te overtuigen te zijn om schuren aan te bieden. Tegelijkertijd blijken sommige boeren toch ook vatbaar voor het geld dat wordt geboden. Voor het lab in het voorbeeld dat gegeven wordt in Tops et al. (2018, p.23) wordt een oude schuur gevonden in de buurt van Venlo. Het is de schuur van een boer die al eens eerder heeft meegewerkt aan de productie van synthetische drugs.

Volgens onderzoek onder 700 boeren in het zuiden van Nederland (Boelens en Groothuis, 2020) zou een op de vijf boeren (22 procent) wel eens door criminelen zijn benaderd met de vraag of zij een ruimte aan hen willen verhuren. In veel gevallen zou het dan gaan om ruimten bedoeld voor de productie van drugs. Het zou dan gaan om hennepkwekerijen, cocaïnewasserijen, ecstasy- of crystal meth-labs. Van de ondervraagde boeren in West-Brabant geeft 80 procent aan dat zij weet hebben van ruimten die bij hen in de buurt worden verhuurd aan criminelen. Bijna een derde van deze groep maakt daarvan – uit angst – geen melding. Huurders in spe met plannen voor drugsproductie zouden onder meer via advertenties met executieverkopen speuren naar boerenbedrijven in financiële nood die dan mogelijk een eenvoudig prooi vormen.

In Tops et al. (2018, p. 26) lezen we dat de pillen niet in de labs liggen, al was het maar vanwege de kans op ontdekking. Zodra de drugs(stoffen) klaar zijn voor verdere verwerking worden ze in de regel weggehaald uit het lab. Bijvoorbeeld als het gaat om MDMA in poedervorm; de laatste stap voordat de drug kan worden geconsumeerd; die laatste stap is het maken van de pil. Dat gebeurt in het voorbeeld op een andere plaats dan waar het lab is gevestigd. In de woorden van een betrokkene:

[22] Dit proces van conversie, ofwel het gaan van pre-precursoren naar precursor veroorzaakt veel chemisch afval (Tops et al., 2018, p.28).

> Het tabletteren heeft meestal weer op een andere locatie plaats. Daar zijn twee redenen voor. Ten eerste risicospreiding en ten tweede moeten ze het tabletteren zo droog mogelijk doen en labs zijn nooit droog. Hoe meer vocht je in een tablet krijgt, hoe slechter de kwaliteit (Tops et al., 2018, p. 28).

De plek die daarvoor – in de beschreven casus – is gehuurd, is op de eerste etage van een garagebedrijf, alwaar drie tabletteermachines staan die gezamenlijk 40.000 pillen per uur kunnen slaan. Nadat de pillen een stempel hebben gekregen en zijn verpakt in sealzakken zijn ze gereed om te worden geleverd aan de koper (Tops et al., 2018 p.26). Omdat er meestal op bestelling wordt gewerkt, zijn er over het algemeen weinig plekken nodig om voorraad te houden.

Uit de studie van Tops et al. (2018) leren we verder hoe sommige van de betrokkenen bij het gehele 'synthetische drugsscript' op een of andere manier vanuit hun reguliere beroepspraktijk 'een haakje' hebben naar deze illegale business. Het meest duidelijk is dat voor de laboranten (in hun gewone beroepsleven ook thuis in de wereld van chemie), de chemicaliënhandelaar in normale business leverancier van bijvoorbeeld aceton aan nagelstudio's of de ketelbouwer, normaliter beroepshalve installateur van bijvoorbeeld verwarmingsketels. In de gehele keten van de synthetische drugsproductiecasus die Tops et al. (2018) de lezer voorschotelen hebben ruim dertig personen een rol waaronder ook enkelen die verantwoordelijk zijn voor de locatie(keuze):

Kees: opdrachtgever synthetische drugs; John: criminele afnemer mdma; James: criminele afnemer amfetamine; Joost: chef-kok mdma; David: coördinator van Kees; Johan: 'chef-kok'; Dobry en Marcin: Poolse hulpkoks amfetamine; Martin: beveiliger/bokser/lid criminele motorbende; Ad en Chiel: hulpkoks mdma; Andrezej: Poolse pre-precursorenhandelaar; Janik en Wiktor: criminele vervoerder; Jules: Belgische (pre-) precursorenhandelaar; Wim: chemicaliënhandelaar; Andre en Stijn: criminele chemicaliënvervoerders; Vincent: ketelbouwer ; Noud: verkoper tabletteermachines; **Bas: verhuurder opslaglocatie**; **Slawomir: katvanger locatie; René: (bewuste) facilitator locatie;** Luuk en Frenk: tabletteerders; Zygmunt: dumper drugsafval; Barthel: smokkelaar xtc-pillen; Jasper: dekmantel invoeren xtc-pillen; Henk en Sjaak: transporteurs/aspiranten criminele motorbende; Morris: Hawala-bankier. (Tops et al., 2018, p. 30)

2.3.3 Cocaïne

Anders dan de in Nederland geproduceerde cannabis of synthetische drugs wordt cocaïne geïmporteerd. Cocaïne bestemd voor Nederland en Europa komt vooral uit Brazilië, Ecuador, Peru en Venezuela. Belangrijkste transithubs zijn de Dominicaanse Republiek en Jamaica in de Caraïben en Panama in Centraal-Amerika (Boerman et al. 2017, p.36). De toegang tot Europa wordt vervolgens gevonden via een aantal logistieke knooppunten die we vooral vinden in Spanje, Portugal, België en Nederland. Cocaïne voor Nederland en voor de verhandeling naar de rest van de wereld (maar vooral Europa) komt met name binnen via de haven van Antwerpen en Rotterdam. Daarnaast komt er cocaïne binnen via Schiphol en ook de havens van Amsterdam en Vlissingen blijven niet onbenut. De wijze waarop cocaïne wordt gesmokkeld is schier onuitputtelijk, maar bij de grootschalige smokkel lijkt het vervoeren in zeecontainers tussen legale lading (fruit) een constante te zijn. In 2019

wordt er binnen de grenzen van Nederland 43.836 kilo cocaïne in beslag genomen (Drugs inbeslagnemingen uit het jaar 2017, politie, Landelijke Eenheid, en Informatierapport inbeslagname drugs 2019, politie, DLIO, mei 2020; in Kamerbrief 2915979, 19 juni 2020).

Consumptie en export

Het overgrote deel van de cocaïne dat wordt ingevoerd in Nederland is bestemd voor consumenten buiten Nederland. Cocaïne wordt in veel gevallen samen met andere drugs (synthetische drugs, nederwiet) vanuit Nederland naar het buitenland geëxporteerd. Nederland fungeert daarmee feitelijk als een drugssupermarkt (Gruter en Van de Mheen, 2005) Of zoals Noordanus et al. (2020, p.11) schrijven: "Nederland is in Europa een draaischijf voor de handel in drugs, zo blijkt keer op keer uit internationale rapporten of onderzoek."

Blokken cocaïne uit Nederland gevonden in dozen bananen in supermarkten Zwitserland

In Zwitserland zijn in meerdere supermarkten ladingen met cocaïne aangetroffen tussen de bananen. De politie stelde een onderzoek in nadat bij verschillende supermarkten dozen bananen met een extra lading cocaine waren bezorgd. De drugs werd gevonden omdat er een briefje bij zat met instructies waar en in welke dozen de cocaïne precies verstopt zat. De levering bananen blijkt uit Zuid-Amerika te komen en is via Nederland naar Zwitserland vervoerd. Er is tot nu in totaal rond de 140 kilo aan blokken cocaïne aangetroffen in de dozen. De Zwitserse autoriteiten zijn een onderzoek gestart naar de herkomst van de cocaïne. [Crimenieuws.nl/20/06/2020]

In Europa is cocaïne na cannabis het meest gebruikte stimulerend middel. Het aantal cocaïnegebruikers binnen de Europese Unie wordt geschat op 3,6 miljoen, tezamen consumeren zij op jaarbasis naar schatting 91 ton coke, met een geschatte straatwaarde van 5,7 miljard euro. In Nederland zou het gaan om 170.000 gebruikers (laatste jaar), van wie 66.000 in de laatste maand. De jaarconsumptie in Nederland wordt geschat op 3,6 ton per jaar, hetgeen goed is voor een jaaromzet van 180 miljoen euro (bij een prijs van 50 euro per – versneden – gram cocaïne.) (Boerman et al., 2017, p.39-40).

Cocaïne-lab in Breda gevonden, verdachte springt uit het raam tijdens inval

De politie is in Breda een pand binnengevallen waar cocaïne werd verwerkt, versneden en verpakt. Het was al een tijdje duidelijk dat er in West-Brabant zoiets moest zitten, na de vondst van drugsafval. Er zijn drie mensen opgepakt. Eén van hen sprong uit een raam toen de politie binnenviel. Agenten vonden 30 kilo coke. (….) De politie heeft een vader en zoon opgepakt. Ze woonden in het pand. (….) Dit lab werd bevoorraad door een cocaïnewasserij die mogelijk in de buurt zit en nog niet gevonden is. Binnen op de eerste verdieping werd cocaïne verwerkt (versneden), geperst in blokken en verpakt. Volgens de politie moest het er op lijken alsof het zo uit Zuid-Amerika kwam. Volgens de politie lijkt de cocaïne dan zuiverder dan het in werkelijkheid is, en leveren de drugs zo een hogere prijs op. De politie vermoedt dat in het lab honderden kilo's cocaïne zijn versneden, gezien de materialen en de verpakkingen die zijn gevonden. De politie vond bij de inval zo'n 30 kilo cocaïne. Bij versnijding wordt coke gemengd met een poeder dat er op lijkt: aangelengd, eigenlijk. [Omroep Brabant, Willem-Jan Joachems, 21 februari 2020]

Waar het gaat om faciliterend onroerend goed zien we cocaïne binnen de landsgrenzen terug in cocaïnewasserijen en op locaties die zijn ingericht om cocaïne (op grotere schaal) te versnijden. Daarnaast is er – vanzelfsprekend – onroerend goed dat gebruikt wordt voor de opslag (stashes) van

deze drug. Die opslagplaatsen kunnen zeer uiteenlopend zijn: van woningen, garageboxen tot bedrijfsverzamelgebouwen of boxen verhuurd door ketens die massaopslag verzorgen.[23]

Grootste cocaïnewasserij ooit ontmanteld
Bij een inval in Nijeveen trof de politie vrijdag de grootste cocaïnewasserij ooit in Nederland aan. De cocainewasserij zat in een omgebouwde paardenmanege en er waren slaapvertrekken en recreatieruimten gebouwd. Dezelfde dag viel de politie ook loodsen in Elshout en in Apeldoorn binnen. In totaal werden er zeventien verdachten aangehouden. Op de locatie in Nijeveen werd een cocaïnewasserij voor de productie van cocaïne aangetroffen en vele grondstoffen ten behoeve daarvan. Naast tienduizenden liters aan chemicaliën, troffen rechercheurs van de Landelijke Eenheid ook zo'n 100 kilo cocaïnebase aan. In Apeldoorn troffen zij zo'n 120.000 kilo dragermateriaal. In een cocaïnewasserij wordt cocaïne uit dragermateriaal, zoals kleding, gehaald en omgezet naar cocaïnebase. (….) André van Rijn, hoofdinspecteur van LFO: 'Het betreft hier het grootste cocaïnelaboratorium dat ooit in Nederland is aangetroffen. Gezien het aantal mensen dat er werkte, de installatie, de grootte, de inrichting en de apparatuur, schatten we de productiecapaciteit op 150 tot 200 kilo cocaïne per dag. Dit aantal kilo's staat gelijk aan een straatwaarde van tussen de 4,5 en 6 miljoen euro onversneden'. De Dienst Landelijke Recherche van de Landelijke Eenheid gaat verder met het onderzoek. [Nationale Politie, Landelijke Eenheid, 8 augustus 2020]

2.3.4 Heroïne

De heroïne die bestemd is voor de handel in Nederland komt grotendeels uit Afghanistan, hetgeen overigens ook geldt voor de afzet van heroïne voor de rest van Europa. De meest genomen route gaat vervolgens via Iran en Pakistan via de oostkust van Afrika en vandaar naar Europa. Het Nationale Dreigingsbeeld 2017 spreekt daarbij over een 'diversificatie van smokkelroutes', omdat vrachten met heroïne vaak ook nog andere werelddelen aandoen voordat ze hun eindbestemming bereiken (Boerman et al. 2017, 47). Ondanks dat, zou vooral de zogenaamde Balkanroute het belangrijkste zijn voor de aanvoer naar Nederland. Met name Griekenland zou daarbij een spilfunctie vervullen; een en ander wordt vooral georganiseerd door Turkse handelaren die sinds lange tijd veruit de belangrijkste spelers vormen in de heroïnehandel voor Nederland. De huidige generatie Turkse criminelen zou de winsten uit de heroïnehandel zowel in het buitenland als ook in Nederland investeren. Veel van het geld uit de criminele verdiensten wordt geïnvesteerd in onroerend goed, bedrijven en horecagelegenheden (Boerman et al. 2017, p.48).

Consumptie en export
Het aantal heroïnegebruikers in Nederland is relatief klein. Het aantal zogenaamde ooit-gebruikers wordt geschat op 40.000. Waarschijnlijk wordt de geringe populariteit van heroïne ook ingegeven door het feit dat de drug in toenemende mate in de scene bekend staat als een drug voor losers. Degenen die nog heroïne gebruiken zijn veelal de problematische druggebruikers die dat veelal doen in combinatie met gekookte cocaïne (de rookbare vorm van coke), ook wel basecoke of crack genoemd. Het idee achter het gebruik van de beide drugs in combinatie is om de scherpe kantjes van beide drugs elkaar te laten opheffen; met coke in de 'upper' en bijvoorbeeld heroïne meer in de

[23] Zie bijvoorbeeld in Ferwerda en Wolsink (2020). *Black Box. Een onderzoek naar opslagboxen in relatie tot criminaliteit: fenomeen en aanpak.*

'downer'. [24] Op basis van het aantal gebruikers wordt de heroïne-consumptie in Nederland geschat op 1,6 ton per jaar. In termen van zuivere heroïne gaat het dan om ongeveer de helft van dat getal (heroïne wordt bijna standaard versneden met andere stoffen zoals cafeïne of paracetamol) (Boerman et al. 2017, p.46).

Afgaande op de in beslag genomen hoeveelheden heroïne wordt aangenomen dat Nederland voor heroïne een van de distributiecentra van Europa is; de partijen die worden aangetroffen overstijgen namelijk fors de Nederlandse consumptiebehoefte van deze drug (Boerman et al. 2017, p.46). In 2019 is er 1.326 kilo in beslag genomen (Drugs inbeslagnemingen uit het jaar 2019 , politie, Landelijke Eenheid, en Informatierapport inbeslagname drugs 2019, politie, DLIO, mei 2020, in Kamerbrief 2915979, 19 juni 2020).

Waar het gaat om locaties die faciliterend zijn aan de heroïne, moeten we vooral denken aan ruimten die de functie van opslag hebben, al dan niet in combinatie met directe handel vanuit (drugs)dealpanden.

Drugsdetailhandel

Bij onroerend goed dat faciliterend is aan de 'handel in drugs' doelen we hier op de verkoop van drugs aan eindgebruikers. Bij wat we 'detailhandel' plegen te noemen kan er een onderscheid worden gemaakt tussen drie hoofdvormen van afzet: straathandel, op bestelling via een 06-nummer en handel vanuit een dealpand. De handel in softdrugs speelt zich bijna geheel en al af in coffeeshops. Dus bij de bovengenoemde hoofdvormen gaat het vooral om harddrugshandel (cocaïne, heroïne en synthetische drugs). Een belangrijk deel van deze harddrugshandel voor de consumenten speelt zich nog altijd af via dealpanden, hoewel daarnaast ook de 06-handel de laatste jaren een vlucht heeft genomen. Noordanus et al. (2020) constateren dat er in de sfeer van drugsoverlast de afgelopen twee decennia vooruitgang is geboekt op het openbare orde dossier. Er zijn minder junkies te vinden in het straatbeeld, minder straatdealers en ook het aantal drugspanden van waaruit wordt gedeald zou aanzienlijk kleiner zijn. Overigens maken Noordanus et al. wel de kanttekening dat ten aanzien van het aantal straatdealers in de Amsterdamse binnenstad de teruggang in getal vooralsnog minder lijkt te gelden; vooral ook nep-dope verkopers zorgen daar bij vlagen voor problemen. Een en ander betekent net dat er minder in drugs wordt gehandeld op consumentenniveau, alleen het karakter van de handel is meer verhuld (minder openlijk) dan voorheen Van der Torre en Hulshof (2000) in Noordanus et al. (2020). Feit is dat de huidige drugsscenes zich vooral kenmerken door handel van mobiele dealers die zaken doen op ontmoetingsplaatsen. Daarnaast worden drugsproductie, en tussen- en groothandel meer dan ooit afgeschermd. De 'overlast' die Noordanus et al. (2020) toeschrijven aan deze afscherming zien we bijna dagelijks om ons heen, onder andere in de vorm van veel geweldgebruik tussen de drugsscene-belanghebbenden onderling.

[24] Zie: https://www.drugsinfo.nl/heroine/combinatiegebruik-met-heroine.

2.4 Witwassen

Een studie van het WODC naar het uitgavenpatroon van criminelen (Unger et al., 2018) laat onder meer aan de hand van interviews met criminelen zien dat een deel van de uitgaven gaat zitten in het bezit van een of meerdere legale bedrijven, zowel op eigen naam als op naam van anderen. Genoemd worden onder andere: kledingwinkels, horeca, kringloopwinkels, schoonheidssalons en shishalounges. In veel gevallen zijn deze ondernemingen bedoeld om zowel crimineel geld te investeren als om crimineel geld wit te wassen. De bedrijven die als dekmantel dienen staan in de regel op naam van personen (uit de eigen kring) zonder strafblad. Samenwerking gebeurt veelal op basis van vertrouwen, maar als het vertrouwen wordt geschonden zou er niet zelden sprake zijn van vergelding.

In het onderzoek van Mehlbaum et al. (2018) komen we vormen tegen van de hierboven genoemde constructies met witwaswinkels. De auteurs beschrijven daarin onder meer straten waar veel van hetzelfde type winkels is gevestigd, terwijl de markt voor de betreffende soort winkel op die plek overduidelijk is verzadigd. Het gaat in het onderzoek van Mehlbaum et al. om uiteenlopende typen van ondernemingen, zowel op het terrein van dienstverlening, detailhandel als horeca. De auteurs geven aan dat de politiesystemen feitelijk weinig soelaas bieden waar het gaat om het registreren / vastleggen van deze vorm van criminaliteit. Tegelijkertijd spreken ze tal van respondenten die regelmatig wijzen op deze witwaspraktijken. Mehlbaum et al. (2018, p.40) schrijven hierover:

> Respondenten, zowel professionals als bewoners en ondernemers, hebben echter sterke vermoedens dat witwassen veel vaker voorkomt en leiden dit vooral af aan het gebrek aan economisch bestaansrecht van verschillende ondernemingen. Ondernemingen waar geen klanten komen of die geen bedrijfsactiviteiten ontplooien, roepen vragen op bij andere ondernemers en bewoners. We zijn meerdere voorbeelden tegengekomen waarbij de verwachte diensten of producten volgens bewoners niet geleverd konden worden.

Volgens deze studie zouden vooral ook kapperszaken populair zijn, omdat deze vooralsnog niet vergunningplichtig zijn en dus niet aan Bibob-onderzoek zullen worden onderworpen. Bovendien kennen dit soort zaken in de regel veel contante transacties, wat het mogelijk ook aantrekkelijk maakt om via een dergelijke zaak wit te wassen (Mehlbaum et al. 2018, p. 48).

In het Ondermijningsbeeld van het LIEC (2020) wordt gesproken in termen van lokale overschotten in bepaalde branches die opvallen zoals tientallen kapperszaken, juweliers of belwinkels in een winkelstraat. De wijze waarop criminelen zich bijvoorbeeld inkopen in verwaarloosde winkelstraten in een stadcentrum met veel winkelleegstand leidt tot gefronste wenkbrauwen waarbij de auteurs van de LIEC-rapportage erop wijzen dat criminelen zo bijna letterlijk ‘invloed en aanzien’ kopen, hetgeen de grondslag zou kunnen leggen voor invloed op het lokaal bestuur (LIEC, 2020, p.13).

2.5 Mensenhandel/smokkel

Mensenhandel gaat anders dan de term doet vermoeden over meer dan over louter de 'handel in mensen'. De Nationaal Rapporteur die onderzoek doet naar aard en omvang van mensenhandel in Nederland omschrijft 'mensenhandel' als: "Het uitbuiten van een ander. De uitbuiter gebruikt daarbij dwang, zoals geweld en chantage of misbruikt de kwetsbaarheid en afhankelijkheid van het slachtoffer."[25] In de meer juridische termen van het strafrecht verstaan we onder mensenhandel het volgende: "Het werven, vervoeren, overbrengen, opnemen of huisvesten van een persoon, met gebruik van dwang (in brede zin), met het doel die persoon uit te buiten" (art. 273f Wetboek van Strafrecht).

Seksuele uitbuiting (gedwongen prostitutie)
Onder seksuele uitbuiting vallen zowel uitbuiting in de prostitutie als uitbuiting bij andere vormen van seksuele dienstverlening zoals webcamseks. Het zich beschikbaar stellen voor het verrichten van seksuele handelingen tegen betaling door derden is – zolang het volwassenen betreft – niet strafbaar (Boerman et al. 2017, p. 69).

Omdat slachtoffers van seksuele uitbuiting vaak zeer terughoudend, beschroomd zijn melding te maken van hetgeen hen is overkomen, als ze zich al realiseren dat ze slachtoffer zijn geworden van uitbuiting, is het lastig de omvang van het probleem vast te stellen. In het Nationaal Dreigingsbeeld 2017 (Boerman et al. 2017, p. 70) vinden we een overzicht van de slachtoffers naar nationaliteit over de periode 2011-2014. Voor 2014 blijkt het naast Nederlandse slachtoffers (468) met name te gaan om personen uit het voormalig Oostblok (Roemenië, Bulgarije, Polen en Hongarije). Bij de verdachten van seksuele uitbuiting gaat het vooral om Nederlandse mannen van Turkse, Marokkaanse of Antilliaanse herkomst. De slachtoffermonitor mensenhandel 2014-2018 stelt dat er op jaarbasis naar schatting tussen de 5.000 en 7.500 slachtoffers zijn. Binnenlandse seksuele uitbuiting vormt (met naar schatting 3.000 slachtoffers) de meest voorkomende vorm van mensenhandel in Nederland. Het fenomeen kent de jongste slachtoffers en daders. Bijna de helft is naar schatting minderjarig (1.300) (Factsheet Slachtoffermonitor mensenhandel).

Mobiliteit en vluchtigheid zouden kenmerkend zijn voor huisvesting en arbeid van de slachtoffers. Slachtoffers zouden sneller van de ene werklocatie naar de andere worden verplaatst, waardoor de periode van uitbuiting op iedere locatie korter is geworden. Verder zou er sprake zijn van een verschuiving van huren via kamerbedrijven binnen de seksindustrie naar het huren van ruimten via vastgoedbedrijven of makelaars (Boerman et al. 2017, p. 72). Mensenhandel met buitenlandse slachtoffers zou vaak plaatsvinden in de sfeer van raamprostitutie, in clubs of escort. Mensenhandel met Nederlandse slachtoffers zou zich meer afspelen als thuisprostitutie (Boerman et al. 2017, p. 73). Daarnaast komen de mensenhandelpraktijken in de vorm van illegale prostitutie voor in hotels.

[25] https://www.nationaalrapporteur.nl/mensenhandel

In 2015 worden er door de politie ruim zevenhonderd meldingen ‘overlast van prostitutie’ geregistreerd. In het Nationaal Dreigingsbeeld 2017 wordt de verwachting uitgesproken dat er een verschuiving plaats zal vinden naar thuisprostitutie en escort, simpelweg, omdat dit minder kosten met zich meebrengt dan de vergunde branche. De voortgaande digitalisering (internet / onlinediensten) maakt dit ook eenvoudig mogelijk. Met de verwachte verschuiving naar de onvergunde branche zullen ook de slachtoffers die seksueel uitgebuit worden op verschillende plekken worden ondergebracht en tewerkgesteld worden met mogelijk meer hinder voor omwonenden, zo wordt in het Nationaal Dreigingsbeeld geconcludeerd (Boerman et al., 2017, p. 76).

Arbeidsuitbuiting, criminele uitbuiting en gedwongen dienstverlening
Buiten de seksindustrie ziet De Nationaal Rapporteur Mensenhandel nog drie categorieën van uitbuiting, te weten:

- arbeidsuitbuiting
- gedwongen dienstverlening
- criminele uitbuiting

Arbeidsuitbuiting heeft betrekking op de uitbuiting die plaatsvindt in het domein van werk en inkomen. Onder *gedwongen dienstverlening* verstaat de Nationaal Rapporteur alle diensten die onder dwang moeten worden verricht en zonder arbeidsverhouding. Bij *criminele uitbuiting* worden personen gedwongen strafbare feiten te plegen. Daarnaast schaart de Nationaal Rapporteur ook het gedwongen aanvragen en vervolgens (in grote mate) afstaan van uitkeringen en voorzieningen (uitkeringsfraude) onder *criminele uitbuiting*.

Om al te omslachtige formuleringen te voorkomen verwijzen we – in navolging van de formulering in het Nationaal Dreigingsbeeld – naar deze drie vormen met de aanduiding ‘overige uitbuiting’ (Boerman 2017, p. 78). Het is met name de Inspectie SZW die onderzoek doet naar deze vormen van uitbuiting. In de periode 2011-2015 komen uit 58 onderzoeken van deze Inspectie 372 slachtoffers naar voren. Daarnaast zijn er in deze periode 27 politieonderzoeken met in elk geval één slachtoffer. Een andere bron die enige indicatie geeft van de omvang van het probleem is CoMensha (Coördinatiecentrum tegen Mensenhandel). In de periode 2010-2014 registreerden zij 1.072 slachtoffers. Een derde bron ten slotte is de stichting Fairwork. Op basis van de International Labor Organization (ILO) komt deze in 2012 tot een totaal van 21.000 slachtoffer van arbeidsuitbuiting in Nederland (Boerman et al., 2017, p. 79).

Aan de betrouwbaarheid van dit laatste cijfer wordt echter getwijfeld; het zou aan de lage kant zijn volgens critici. Net als het geval is met seksuele uitbuiting is het echter lastig om enigszins betrouwbare cijfers te produceren, omdat een deel van de slachtoffers illegaal in Nederland is, en zij mede daarom weinig belang hebben bij het doen van een aangifte. Bovendien zien mensen zichzelf vaak

niet direct als slachtoffer, terwijl ze dat volgens de wettelijke criteria wel zijn (Boerman et al., 2017, p. 79).

Bij arbeidsuitbuiting zou het vooral gaan om zaken als koks werkzaam in de Chinese horeca en Polen in de land- en tuinbouwsector. Bij criminele uitbuiting gaat het vooral om het dwingen tot het plegen van criminele activiteiten. De politieonderzoeken in deze sferen laten vooral dwang bij hennepteelt en drugstransporten zien. Daarnaast zou er ook wel sprake zijn van gedwongen winkeldiefstallen en inbraken. In het Nationaal Dreigingsbeeld 2017 wordt verder melding gemaakt van een toename op het terrein van gedwongen fraude (aan laten vragen van uitkeringen van verschillend soort, waar feitelijk geen recht op bestaat) (Boerman et al., 2017, p.80).

Bij gedwongen dienstverlening ten slotte gaat het om het onder dwang laten verrichten van diensten zonder dat er sprake is van een werknemer-werkgeverrelatie. De Inspectie SZW heeft onderzoek gedaan naar een aantal varianten van gedwongen dienstverlening; die spelen zich dan onder meer af in de klussensfeer. Bij een analyse van de opsporingszaken die tussen 2011 en 2015 hebben gedraaid, valt op dat bepaalde sectoren nauw zijn te relateren aan slachtoffers met een specifieke nationaliteit. Zo blijkt in sectoren als de land- en tuinbouw, bouw, vleesverwerkingsindustrie en uitzendbranche vooral sprake van slachtoffers uit Midden- en Oost- Europese landen (Polen, Roemenië, Hongarije, Oekraïne, Bulgarije en Litouwen) (Boerman et al., 2017, p.81).

Het LIEC rapporteert over arbeidsuitbuiting in het Ondermijningsbeeld (2020) onder meer dat kwalitatieve informatie erop te wijzen dat arbeidsuitbuiting de meest frequente vorm van mensenhandel in Nederland is. Strafrechtelijk gezien kan echter alleen gesproken worden over arbeidsuitbuiting als er naast onderbetaling ook ‘dwang’ kan worden aangetoond, en dit blijkt in de praktijk niet eenvoudig

De Inspectie SZW schat het aantal mensen dat in Nederland wordt blootgesteld aan het risico op onderbetaling op ongeveer 600.000. Het aantal slachtoffers wordt geschat op 24.000. Onderzoek van de Inspectie SZW laat zien dat onderbetaling en arbeidsuitbuiting vaak samen gaan. Arbeidsuitbuiting zouden we vooral zien in steden en gebieden met een grote vraag naar goedkope arbeid zoals in de horeca, (land)bouw, tuinderijen en bloembollenkwekerijen.

In de LIEC-rapportage (2020, p.32) lezen we verder dat handhavers met regelmaat stuiten op slecht gehuisveste arbeidsmigranten, hetgeen gepaard gaat met overlast. De werksituatie blijft voor hen vaak buiten beeld; al zijn er vaak ook vermoedens van arbeidsuitbuiting in de zin van onderbetaling, onder andere het niet uitbetalen van overuren.

Naast arbeidsuitbuiting door onderbetaling voor gemaakte werkuren blijkt ook de huisvesting van arbeidsmigranten een verdienmodel. Er worden hoge huurprijzen gevraagd voor woon- of slaapruimten. Volgens de LIEC-auteurs raken zo uitbuiting en vastgoedcriminaliteit, vastgoed gekocht met crimineel geld met elkaar verbonden. Dit kan de lokale woningmarkt ontwrichten. Dit zou in

toenemende mate zichtbaar zijn op recreatieparken waar onder andere arbeidsmigranten worden gehuisvest, maar ook in gemeenten met een tekort aan woningen voor arbeidsmigranten kopen mensen onder andere eengezinswoningen op met het doel er arbeidsmigranten te vestigen, daarbij vaak boven de marktprijs biedend. Het zou leiden tot woonoverlast voor de omgeving en een oplopend tekort aan starterswoningen in de betreffende gemeenten. Tot slot, vinden we in de LIEC-rapportage een sprekend voorbeeld uit de praktijk.

> Een persoon heeft een flink aantal panden in zijn bezit in verschillende gemeenten in de provincie. Dit zijn leegstaande of slecht onderhouden huizen. Hij richt zijn panden zo in dat er veel kleine kamertjes zijn en verhuurt deze dan via een of ander schimmig uitzendbedrijf aan arbeidsmigranten. Regelmatig lijken woningen leeg te staan. Of er vindt illegale bewoning plaats door onder andere Polen en Roemenen of er worden hennepplantages aangetroffen. De gemeenten geven aan dat de arbeidsmigranten in een afhankelijke positie lijken te zitten ten opzichte van hun werkgever/het uitzendbureau. Zo hebben de arbeidsmigranten bijvoorbeeld papieren in hun bezit die ze niet begrijpen (LIEC, 2020, p.33).

2.6 Wapenhandel

In 2019 heeft de politie bijna 5.700 vuurwapens in beslag genomen, vrijwel evenveel als een jaar eerder. In 2019 registreerde de politie 646 vuurwapenincidenten, bijna honderd meer dan het voorgaande jaar. Bij de vuurwapenincidenten in 2019 komen 31 mensen om het leven. In 131 gevallen raken een of meerdere mensen gewond. In 2018 registreert de politie in totaal 577 schietincidenten, waarbij 34 mensen om het leven komen en 120 gewond raken. Ook het aantal incidenten handgranaten neemt toe. In 2019 registreert de politie 61 incidenten met in totaal 82 handgranaten tegen 43 incidenten een jaar eerder. In 2017 gaat het nog om 22 incidenten. De handgranaten worden vooral gebruikt als dreigmiddel.

De handel in wapens zou voor een belangrijk deel verlopen via internet. Door applicaties als Telegram zouden handelaren en kopers elkaar makkelijk kunnen vinden. De wapens die Nederland worden ingevoerd zouden lang niet altijd ook ons land als eindbestemming hebben. Nederland is net als bij de drugshandel vooral ook een doorvoerland voor wapens.

Er worden nauwelijks nog grote hoeveelheden wapens aangetroffen. Handelaren zouden geen behoefte hebben aan grote voorraden. In de regel kunnen ze, zo is de gedachte, eenvoudig naar landen rijden waar de wapens vandaan komen en bestellingen op maat leveren. Een en ander voorkomt dat zij zelf wapens moeten opslaan en daarmee worden gepakt.[26]

Bij Mehlbaum et al. (2018, p.42) lezen we over verschillende faciliterende diensten in de notoire straten. Een ervan betreft de opslag – al dan niet in combinatie met heling – van wapens, drugs en gestolen goederen. Om te voorkomen dat deze goederen bij doorzoekingen aangetroffen worden bij

[26] https://www.politie.nl/nieuws/2020/april/20/zorgen-bij-politie-en-om-om-aanhoudende-stroom-illegale-vuurwapens.html

de eigenaren en/of gebruikers, maken criminelen gebruik van aparte opslagplaatsen. Het is bekend dat hiervoor legale opslagbedrijven worden gebruikt (Put, 2010; Vanderbeken e.a., 2012), maar uit de casussen komen ook andere opslagplaatsen naar voren, zoals een camper, schuurtjes en loodsen. In één casus zijn er twee Kalasjnikovs aangetroffen in de tuin van een uitgaansclub en wordt er melding gemaakt van een winkel in de straat die wapens zou kopen en doorverkopen.

Verder is er over locaties van meer omvangrijke wapenvondsten weinig bekend, behalve regelmatig terugkerende mediaberichtgeving over vondsten in woningen en soms garageboxen, veelal in combinatie met de vondst van andere illegale goederen (drugs) en (grote) sommen geld.

Vier verdachten opgepakt na grote wapenvondst
Bij invallen in Hoofddorp, Hillegom, Meppel en Breukelen zijn donderdagochtend vier verdachten aangehouden. Dat gebeurde in een langlopend onderzoek naar aanleiding van een wapenvondst in Hoofddorp. De vier zitten vast voor verhoor. In maart vorig jaar werden in de Hoofddorpse wijk Graan voor Visch in een garagebox automatische vuurwapens aangetroffen. Het was de start van een uitgebreid rechercheonderzoek. Eerder werden in deze zaak al twee verdachten aangehouden. Een van hen, de 28-jarige Ugur O., staat dinsdag terecht in verband met de wapenvondst. Dan dient voor de rechtbank in Haarlem de tweede pro-formazitting tegen hem. [De Telegraaf, 18 juni 2020]

2.7 Illegale kansspelen (illegaal gokken)

Bij illegale kansspelen gaat het om spelen die vergunningplichtig zijn, maar die zonder vergunning conform de Nederlandse wetgeving worden georganiseerd en/of aangeboden.[27] In Nederland is het de Kansspelautoriteit (Ksa) de organisatie die zich onder andere bezighoudt met de bestrijding van het illegale gokwezen. De organisatie opereert daarbij als onafhankelijke organisatie.[28]

De Ksa, die als toezichthouder de expertise heeft om illegaal kansspelaanbod te herkennen, kan ondersteuning in verschillende vormen leveren. Zo kunnen gemeenten en/of politie van tevoren door de Ksa worden geadviseerd bij de voorbereiding van controles, bijvoorbeeld door instructies te geven over hoe bewijsmateriaal zeker te stellen. Het gebeurt ook dat er Ksa-inspecteurs mee op pad gaan of telefonisch ondersteuning op afstand geven. Meldingen komen via verschillende kanalen tot de Ksa, waarbij de belangrijkste routes worden gevormd door de Meld Misdaad Anoniemlijn, de gemeentes en de politie. Soms echter, worden meldingen ook rechtstreeks aan de organisatie gedaan.

[27] Naast illegale fysieke kansspelen worden er in toenemende mate illegale kansspelen online aangeboden. Voor dit onderzoek rond criminaliteit faciliterend vastgoed zijn deze echter minder interessant.
[28] De raad van bestuur van de Kansspelautoriteit is eindverantwoordelijk voor alle besluiten, de leden van de raad worden benoemd door de minister voor Rechtsbescherming (Justitie en Veiligheid), maar zijn onafhankelijk in hun besluitvorming. De Ksa is opgericht in 2012.

In een gesprek met een van de analisten van de Ksa wordt duidelijk dat er twee soorten van illegale kansspelen met kop en schouders uitsteken boven het palet aan spelen. Het gaat dan om illegale pokertoernooien en gokzuilen. Daarnaast figureren op gepaste afstand in aantallen de illegale bingo's en de blackjacktoernooien. De pokertoernooien worden veelal gehouden in cafés en bij mensen thuis. De toernooien vormen een alternatief voor de legale mogelijkheden die de 'Holland Casino'-filialen bieden.[29] Op basis van een WODC-studie uit 2009 wordt geschat dat ongeveer 200.000 mensen in Nederland deelnemen spelers zijn van het illegale pokerspel. Meestal worden de deelnemers via via (vrienden en bekenden) benaderd.[30] Binnen criminele kringen is het niet ongebruikelijk om het crimineel verkregen geld tot inzet van het pokerspel te maken (Boerman et al. 2017, p. 123).

Illegale pokerruimte met gokkasten gevonden onder woonhuis in Rijen
In het Brabantse Rijen heeft de politie een illegale pokerruimte gevonden. De ruimte zat verstopt in de kelder van een woning. Agenten hebben drie pokertafels en vier gokkasten in beslag genomen. Ook ontdekten ze dat er werd gesjoemeld met de stroomvoorziening. De politie viel de woning rond 20.00 uur binnen, schrijft Omroep Brabant. De gokruimte was op dat moment niet in gebruik. De eigenaar van het pand is verhoord maar niet aangehouden. Er is wel een proces-verbaal opgemaakt. De politie had meerdere klachten uit de buurt gekregen over de illegale ruimte. [NOS-nieuws, 15 oktober 2020]

De gokzuilen (ook wel cash center-terminal genoemd) vinden we bijna uitsluitend in horecagelegenheden (koffiehuizen, pizzeria's), die vooral worden beheerd door Nederlanders met een Turkse achtergrond. Het zou hier gaan om Turkse organisaties die vanuit Duitsland horecaondernemers aanbieden (al dan niet gedwongen) een gokzuil te installeren in hun zaak. Spapens en Bruinsma (2015, p. 33) schrijven in hun onderzoek naar het fenomeen Gokzuilen hierover het volgende:

> Het is duidelijk dat de bijverdienste voor de eigenaar van een horecagelegenheid aantrekkelijk is, aangezien de aanbieders van gokzuilen betalen voor het laten plaatsen van de zuilen en hij daarnaast deelt in de bruto spelopbrengst. Horecaondernemers werden soms bewust benaderd met dit aanbod omdat bekend was dat hun gelegenheid in moeilijk financieel vaarwater zat. Voorts vertelden sommige lokale handhavers die wij spraken, dat zij het signaal hadden ontvangen dat enkele uitbaters van horecagelegenheden zich erin geluisd voelden, omdat degene die de gokzuilen aanbood had voorgespiegeld dat het ging om legale apparaten. Een andere variant die werd aangetroffen, was dat de exploitant van de

[29] In de Wet op de kansspelen staat dat er in Nederland één aanbieder (Holland Casino) van casinospellen mag zijn. Onder bepaalde voorwaarden is het spelen van poker om geld of het aanbieden daarvan buiten Holland Casino om toegestaan. Dat is onder meer zo als het in besloten kring (in een 'huiselijke' omgeving) en niet bedrijfsmatig plaatsvindt.

[30] In mei 2020 is er het bericht dat de Kansspelautoriteit regelmatig bijstand verleent aan de politie bij ontdekte illegale pokertoernooien. Het hoofd Handhaving van de Ksa zegt twee verklaringen te kunnen bedenken voor het feit dat er nu veel illegale pokertoernooien aan het licht komen. 'Handhavers focussen bij de handhaving van de coronamaatregelen op bijeenkomsten van mensen. Een logisch gevolg is dat ze dan sneller illegale pokertoernooien ontdekken. Een tweede verklaring is dat er meer illegale pokertoernooien worden georganiseerd, omdat Holland Casino, de enige instantie die in Nederland bedrijfsmatig poker om geld mag aanbieden, enige tijd dicht is geweest vanwege de Covid-19-pandemie.'

horecagelegenheid zelf nauwe banden had met de leveranciers van de gokzuilen. In één van de onderzochte zaken bleek sprake van familiebanden met leden van de criminele groep die de gokzuilen leverde. Wanneer er handhavend wordt opgetreden, verplaatsen de leveranciers de apparaten gemakkelijk naar andere gelegenheden waar zij bevriend zijn met de ondernemers, of naar een nieuwe locatie waarin een nieuwe (niet bij de politie bekende) 'eigenaar' uit het eigen kennissennetwerk als stroman wordt geparkeerd.

Voor sommige horecaondernemers zouden de gokzuilen een belangrijk deel van hun omzet uitmaken, zo niet het belangrijkste deel. Veelal gebeurt het gokken in een achteraf ruimten waarbij wordt gegokt op (internationale) voetbalwedstrijden, door bijvoorbeeld de eindstand te voorspellen, het aantal rode kaarten of het aantal strafschoppen.[31] Inleg en eventuele uitbetaling gaat in de regel via de uitbater. De gokzuilproblematiek is goed voor ruim een derde van de meldingen rond illegale kansspelen in de periode 2012-2015: 39 procent (Boerman et al. 2017 p. 124).

Bij het aantreffen van een gokzuil bedraagt de boete maximaal €7.500 (vanuit de Kansspelautoriteit). Daarnaast kan de betreffende gemeente een sanctie opleggen in de vorm van een tijdelijke sluiting van de horecagelegenheid. Het OM kan verder langs strafrechtelijke weg besluiten tot een ontnemingsvordering. De voortschrijdende technologie rond de gokzuilen maakt dat er weinig middelen nodig zijn. In de meeste gevallen gaat het om een laptop met specifieke software die nodig is om wedstrijden te kunnen aanbieden en te kunnen controleren wat er wordt ingezet. Verder is een ticketprinter nodig om voor de gokker een bon uit te kunnen printen waarop staat wat deze heeft ingezet, waarop en tegen welke quotering (Spapens en Bruinsma, 2015, p.33). De werkwijze met laptop maakt dat het steeds lastiger wordt om deze praktijken te achterhalen.

Invallen tegen illegaal gokken
Donderdag 28 maart viel de politie in een strafrechtelijk onderzoek met de Kansspelautoriteit (KSA) om 16.00 uur in tien panden in Utrecht binnen. Dit gebeurde in het kader van een landelijk onderzoek naar overtreding van de Wet op de kansspelen. Op deze tien locaties zouden zich zogenoemde cash center-terminals bevinden, die gebruikt worden voor illegaal gokken. Er zijn op alle locaties terminals aangetroffen en in beslaggenomen. Een cash center-terminal is een soort geldautomaat, waar (veel) contant geld ingaat. Ze staan onder andere in winkels, theehuizen, cafés en snackbars. Met het geld dat gestort wordt, kan vermoedelijk online (thuis of vanaf andere locaties) illegaal gegokt worden. In Utrecht werkte de politie nauw samen met partners. (….) Deze actie maakt deel uit van een grote landelijke actie waar in meer dan 100 locaties invallen zijn gedaan. [Nationale Politie 28-03-2019] [32]

2.8 Illegaal vuurwerk

Er zijn verschillende redenen die maken dat vuurwerk het stempel illegaal krijgt. Dat is bijvoorbeeld het geval als er geen Nederlandstalige gebruiksaanwijzing aanwezig is of het vuurwerk te veel kruit

[31] Zie bijvoorbeeld: (Tubantia 5 december 2019) 2,5 jaar cel geëist voor opzetten illegaal gokimperium vanuit Enschede.
[32] https://www.politie.nl/nieuws/2019/maart/28/03-invallen-tegen-illegaal-gokken.html

bevat, maar ook als het knalvuurwerk een flash bevat of een strijkkopje of dat de knal te hard is. Omdat de vuurwerkwet in Nederland strenger is dan in een aantal ons omringende landen wordt het vuurwerk dat in Nederland wordt verkocht vaak niet als spectaculair gezien. Mede daardoor is er de nodige import van illegaal vuurwerk naar ons land. De politie heeft in 2019 in totaal 57.969 kilo illegaal vuurwerk in beslag genomen. Dat is iets meer dan in 2018, toen er 56.525 kilo is ingenomen.

Politie vindt bijna 1700 kilo aan illegaal vuurwerk, waaronder 30.000 Cobra's
Een waar arsenaal aan illegaal vuurwerk is woensdagochtend gevonden door de politie in Bleiswijk. In totaal gaat het om 1680 kilo vuurwerk. De politie vond het vuurwerk in een opslagbox. Een 37-jarige Hagenaar en een 23-jarige Nootdorper zijn aangehouden. De politie ging af op een anonieme melding dat een persoon vanuit een woning in Nootdorp in illegaal vuurwerk handelde. Ook zou de verdachte een grote hoeveelheid vuurwerk in een box in Bleiswijk opslaan. Bij de opslagbox zagen agenten de verdachte goederen verhandelen. In de box stond een enorme hoeveelheid illegaal vuurwerk. In verschillende dozen lagen bijna 30.000 Cobra's en ander vuurwerk opgeslagen. Ook in de woning in Nootdorp werd illegaal vuurwerk gevonden. In totaal gaat het om 1680 kilo illegaal vuurwerk. [Hart van Nederland, 19 november 2019]

Uit een Utrechts politieonderzoek Bestuurlijk Dossier Opslagplaatsen (2010) blijkt dat een belangrijk deel van de spullen voordat ze worden afgezet aan de consument staan opgeslagen bij professionele opslagbedrijven. De plekken zijn populair, omdat ze niet worden gecontroleerd door politie, brandweer, douane of door de eigenaar van het pand. Opsporingsinstanties hebben niet de bevoegdheid om zomaar binnen te komen. Het zijn de plekken die ook populair zijn om illegaal vuurwerk op te slaan.[33] Een 'quick'-Ateno-internetscan op mediaberichtgeving rond vuurwerkinbeslagnames in 2019 laat berichtgeving zien waarin vooral schuren, garages en woonhuizen figureren als plekken waar illegaal vuurwerk wordt gevonden door de opsporingsinstanties.

2.9 Heling/ladingdiefstal/autocriminaliteit

2.9.1 Heling

Bij heling gaat het om het verwerven, voorhanden hebben en overdragen van een door een misdrijf verkregen goed. Omdat het vaak wordt gevoeld als een slachtofferloos delict, is er zelden een direct benadeelde die aangifte doet van heling. De politieregistratie zegt dan ook weinig over de daadwerkelijke omvang van het fenomeen, en is waarschijnlijk eerder een afspiegeling van de inspanning die de politie zich getroost om dit delict op te sporen. Heling van gestolen spullen vindt plaats via verschillende afzetkanalen; winkels, (zwarte) markten, internet en semipublieke ruimten (cafés) zijn dan de belangrijkste wegen waarlangs dat gebeurt. Ook verdwijnt er het nodige aan gestolen goederen naar het buitenland (Boerman et al. 2017, p. 239).

[33] https://hetccv.nl/fileadmin/Bestanden/Onderwerpen/Heling/Documenten/Het_is_mis_in_de_opslagbranche/opslagplaatsen-secondant_juli_aug_2010.pdf

De buit van winkeldiefstallen vindt vaak zijn weg naar markthandelaren. Daarbij worden in georganiseerd verband grote partijen veelal opgeknipt in kleinere partijen. Ook consumentenartikelen afkomstig uit bedrijfsinbraken komen met regelmaat bij markthandelaren terecht. Als het gaat om grotere, moeilijk verplaatsbare buit (uit bouwsector, land- en tuinbouwwerktuigen) zou er het nodige naar het buitenland (Oost-Europa) verdwijnen.

Voor de handel in metalen en ijzer geldt dat als het gestolen waar betreft deze nog altijd populair zijn. Dat zou mede te maken hebben met het feit dat er in Nederland veelal nog contant wordt uitbetaald. Andere populaire helingspullen zijn drogisterijartikelen. De vele markten bieden daarvoor bovendien een goede afzetgelegenheid. Verder blijkt uit opsporingsonderzoek van enkele jaren geleden dat de Beverwijkse Bazaar een plek is die kwetsbaar is voor georganiseerde helingpraktijken (Boerman et al. 2017, p.231).

Ten aanzien van de afzetkanalen van de helers zijn er die zich openlijk met de verkoop van gestolen goederen bezighouden. Het gaat dan om ondernemers die hun helingpraktijken inbedden in een legale bedrijfsstructuur, en opgaan in een grote massa van bonafide collega-ondernemers. Ze zijn te vinden in winkelstraten, op markten, in woonwijken en op bedrijventerreinen. Voor consumenten is het vaak moeilijk uit te maken in hoeverre het bedrijf in kwestie zich schuldig maakt aan helingpraktijken.

Voor de opslag van gestolen goederen zouden criminelen vooral ook gebruik maken van legale opslagbedrijven (Put, 2010; VanderBeken et al. 2012, in: Mehlbaum, 2018. p. 42). Maar ook particuliere schuurtjes en loodsen komen regelmatig in beeld.

Ferwerda et al. (2016) maken in hun onderzoek naar de stand van zaken rond de Nederlandse helingmarkt onder meer gebruik van politiecijfers rond locaties waar heling plaatsvindt c.q. geconstateerd wordt. Bij 54.879 zaken is bekend op welke locatie heling plaatsvindt. Bijna 80 procent van de zaken blijkt zich dan af te spelen in (semi-)publieke locaties, tegenover ruim 20 procent in een privé-omgeving. Wanneer deze twee soorten locaties nader worden uitgediept, blijkt dat onder een (semi-)publieke ruimte voornamelijk de openbare weg (70 procent), zoals een zwarte markt, voorkomt. Daarnaast vindt heling ook plaats in winkels (7 procent) en op bedrijfsterreinen (7 procent). Wat betreft de privélocaties gaat het voornamelijk om ‘in een woning’ (81 procent) en ‘om en nabij een woning’ (18 procent).

2.9.2 Ladingdiefstal

Bij ladingdiefstal gaat het om diefstal van goederen die zich bevinden binnen de logistieke keten van de verplaatsing tussen twee locaties. Om in aanmerking te komen voor het predicaat ladingdiefstal moet het gaan om voertuigen met een gewicht van boven de 3.500 kilo. In de meeste gevallen gaat het om diefstallen vanaf parkeerplaatsen en bedrijventerreinen. De buit bestaat over het algemeen uit goederen die een hoge verkoopwaarde hebben als ze illegaal te koop worden aangeboden.

Het gaat dan bijvoorbeeld om computerapparatuur, merkkleding en schoenen. Overigens kan het gaan om diefstal van de lading, maar soms is die diefstal inclusief het transportmiddel.

Nederland meldt, evenals andere Europese landen, ladingdiefstal aan Transported Asset Protection Association (TAPA). Het ligt voor de hand om bij deze vorm van diefstal te veronderstellen dat we minder last van het 'dark number', omdat we hier een slachtoffer hebben dat (meestal) aangifte doet bij de politie, maar die denkwijze blijkt niet geheel juist. Volgens de politie wordt nog te weinig aangifte gedaan van ladingdiefstal. "De aangiftebereidheid is laag, omdat chauffeurs vaak geen tijd hebben om naar een politiebureau te rijden. Bij het bureau blijkt in bepaalde gevallen dat alleen op afspraak aangifte gedaan kan worden. Ook weten politiemedewerkers niet altijd hoe ze een aangifte van ladingdiefstal moeten afhandelen", aldus een woordvoerder van de politie in 2017 in een kranteninterview.[34]

In 2019 heeft Nederland 680 gevallen van ladingdiefstal gemeld met een schade van bijna 16 miljoen euro.[35] In het derde kwartaal van 2019 zijn er 136 diefstallen in Nederland gemeld waarvan de meeste zijn geregistreerd in het zuiden van ons land: Noord-Brabant (50), Limburg (39) en Zuid-Holland (25).[36]

Het meest voorkomend zijn daarbij de volgende product(soorten): eten en drinken, meubels en huishoudelijke apparaten, tabak en metaal, maar ook kleding en schoeisel, gereedschappen/bouwmaterialen, contant geld, auto-onderdelen, computers/laptops, en cosmetica en hygiëne producten.[37]

In hoeverre er in Nederland gebruik wordt gemaakt van opslag van gestolen producten afkomstig uit ladingdiefstal is onduidelijk. Een woordvoerder van de politie stelt in 2017 dat een belangrijk deel van de diefstallen wordt gepleegd door buitenlandse bendes. Het lijkt daarom niet raar om te veronderstellen dat een groot deel van de van diefstal afkomstige ladingen min of meer direct naar het buitenland verdwijnt en dat er van opslaglocaties in Nederland relatief weinig sprake is.

2.9.3 Georganiseerde autocriminaliteit

Georganiseerde autocriminaliteit bestaat uit diefstal van auto's en diefstal van auto-onderdelen. Gestolen auto's kunnen als geheel verkocht worden of gestript worden voor de onderdelen. Daarnaast

[34] https://www.ad.nl/binnenland/buitenlandse-bendes-roven-vrachtwagens-leeg~a2a6996a/
[35] Zie https://www.tapa-global.org/fileadmin/public/images/news/PRESS_RELEASES/PRESS_RELEASE_-_Recorded_cargo_crimes_in_EMEA_double_in_a_year_to_8_548_incidents__with_losses_exceeding_137_million_euros.pdf
[36] Zie https://www.imbema.com/transport-en-logistiek/nederland-koploper-in-ladingdiefstal/
[37] Zie: https://www.warehousetotaal.nl/marktnieuws/de-7-grootste-logistieke-diefstallen-in-drie-maanden-tijd/109052/

kunnen gestolen voertuigen natuurlijk worden gebruikt bij andere criminele activiteiten zoals ramkraken of liquidaties. Bijna de helft van de in Nederland gestolen auto's zou worden gestript voor de onderdelen. Ongeveer 40 procent van de gestolen auto's verdwijnt naar het buitenland en 10 procent wordt in Nederland verkocht. Het zijn vooral malafide garagebedrijven die zich bezighouden met de verkoop van gestolen auto's en auto-onderdelen. Hun goederen zetten ze veelal af in een netwerk van autohandelaren. In een van de casussen van Notoire straten (Mehlbaum et al., 2018) blijken er garagebedrijven te zijn die plekken onderverhuren aan particulieren of zelfstandigen in relatie tot onder andere het omkatten van auto's, drugscriminaliteit, maar ook heling en illegale arbeid.

Nederland fungeert ook als transitland en bestemmingsland van gestolen voertuigen uit nabijgelegen landen. Nadat de auto's in Nederland zijn omgekat, verdwijnen ze naar landen op het Afrikaanse continent, het Midden-Oosten of Oost-Europa. Waar het de afzet van auto-onderdelen betreft, speelt het internet een steeds belangrijker rol.

Het Landelijk Informatiecentrum Voertuigcriminaliteit (LIV), een samenwerkingsverband van RDW, Politie en VbV, publiceert jaarlijks over het aantal gestolen en teruggevonden voertuigen in Nederland. In 2019 zijn er ruim tienduizend voertuigen gestolen, waarvan een kleine vierduizend weer zijn teruggevonden. Daarmee zijn er ruim zesduizend voertuigen 'verdwenen', waarvan ruim vierduizend personenauto's. De stedelijke eenheden Amsterdam, Rotterdam en Den Haag en de wat betreft oppervlakte grootste eenheid, Oost-Nederland, tekenen voor de meeste voertuigdiefstallen. Tabel 2.4 geeft een overzicht.

Tabel 2.4 Gestolen en teruggevonden voertuigen naar politie-eenheid (2019)

	Personen-voertuigen	**Bedrijfs-voertuigen**	**Motoren**	**Totaal**	**Percentage**
Noord-Nederland	226	62	44	332	3,3%
Oost-Nederland	1.059	253	107	1.419	14,1%
Midden-Nederland	595	113	81	789	7,8%
Noord-Holland	492	99	93	684	6,8%
Amsterdam	977	92	505	1.574	15,6%
Den Haag	871	136	240	1.247	12,4%
Rotterdam	814	141	210	1.165	11,6%
Zeeland/West-Brabant	480	112	60	652	6,5%
Oost-Brabant	596	156	82	834	8,3%
Limburg	519	122	81	722	7,2%
Landelijke Eenheid	458	105	76	639	6,3%
Koninklijke Marechaussee	20	1	-	21	0,2%
Totaal gestolen	**7.107**	**1.392**	**1.579**	**10.078**	**100,0%**
Teruggevonden	**2.898**	**617**	**341**	**3.856**	**38,3%**
Verdwenen	**4.209**	**775**	**1.238**	**6.222**	**61,7%**

Bron: Koning & Blaauw (2020, p. 5-6)

De diefstal van auto-onderdelen kent een sterke verwevenheid met de legale autobranche. Zo zou 30 procent van de schadeherstelbedrijven zich schuldig maken aan heling door het kopen van onderdelen van gestolen en gestripte auto's. Een en ander zou bovendien in de hand worden gewerkt door klanten die liefst een zo laag mogelijke rekening ontvangen voor de reparatie van hun voertuig (Boerman et al. 2017, p.227).

3 Geregistreerde en geschatte omvang

In het vorige hoofdstuk is beschreven op welke wijze woningen en bedrijfsruimten een faciliterende rol spelen bij een aantal vormen van ondermijnende criminaliteit. Een van de doelstellingen van dit onderzoek is te komen tot een schatting van de mate waarin woningen en bedrijfsruimten voor criminele doeleinden worden gebruikt. In het hoofdstuk 1 is een model hiervoor gepresenteerd. Het gaat er daarbij om middels het in kaart brengen van de omvang van het *zichtbare* deel (registeronderzoek) een omvangschatting te kunnen maken van het *onzichtbare* deel. We starten dit hoofdstuk met het in kaart brengen van het zichtbare deel en richten ons hierbij op het jaar 2019. De gegevens zijn op adresniveau verzameld, zodat we in staat zijn om dubbele registraties te identificeren. We brengen deze zoektocht in kaart, tonen de resultaten en bediscussiëren de waarde van de gevonden gegevens.

3.1 Overwegingen bij geregistreerde gegevens

Voor het in kaart brengen van het zichtbare deel van woningen en bedrijfsruimten die in 2019 zijn gebruikt voor het faciliteren van ondermijnende criminaliteit is een databestand samengesteld. Voor de samenstelling van dit bestand zijn vele keuzes gemaakt. In deze paragraaf bespreken we deze overwegingen. In paragraaf 3.2 presenteren we het resultaat; het databestand.

BVH-data
Meerdere actoren spelen een rol bij de aanpak van woningen en bedrijfsruimten die een faciliterende rol spelen bij ondermijnende criminaliteit. De eigenaar/verhuurder is gedupeerde dan wel verdachte, de gemeente kan mogelijk bestuurlijke maatregelen treffen en de politie of andere diensten staan voor handhaving en opsporing. We hebben diverse actoren benaderd met de vraag op welke wijze zij deze gegevens registreren en hen verzocht deze gegevens met ons te delen. Voor een beschrijving hiervan verwijzen we naar Bijlage 2. Het resultaat van deze rondgang is dat vrijwel alle bekende zaken linksom of rechtsom bij de politie worden geregistreerd. Daarom richten we ons voor de registreerde gegevens op de politieadministratie. De politie registreert in principe alle zaken in BVH, maar bij grotere rechercheonderzoeken maakt de politie gebruik van Summ-IT. Voor een beschrijving van BVH en hoe dit systeem zich verhoudt tot Summ-IT verwijzen we naar Bijlage 3.

Meldingen en aangiften
BVH bevat meldingen en aangiften. Wij hebben ervoor gekozen om ook meldingen mee te nemen voor de omvang van geregistreerde gegevens. Een melding kan natuurlijk een loze melding zijn (er is niets aan de hand). Ook kan de politie niets aantreffen naar aanleiding van een melding of een aangifte. Dit wil echter niet zeggen dat er niets aan de hand is geweest. Daar komt bij dat de politie niet altijd actie zal ondernemen naar aanleiding van een melding of aangifte. Door het meenemen van alle meldingen en aangiften is er sprake van een zekere overschatting, maar deze overschatting is naar onze overtuiging een stuk kleiner dan de onderschatting indien we alleen uit zouden gaan

van meldingen/aangiften waarbij er sprake is van een verdachte, of nog ‘strenger’, als we alleen uit zouden gaan van zaken waarbij een verdachte schuldig is bevonden.

Incidentcodes in eerste aanleg

We gaan dus uit van alle meldingen en aangiften bij de politie. Vervolgens is vraag hoe we de juiste zaken kunnen selecteren uit de politieadministratie. BVH maakt gebruik van incidentcodes. Er zijn diverse incidentcodes die vermoedelijk zaken bevatten die binnen ons onderzoeksdomein vallen. Het gaat hierbij om diverse incidentcodes rond drugs, mensenhandel, wapenhandel, witwassen, illegaalgokken en heling. In Bijlage 3.2 is aangegeven welke incidentcodes wij hebben gekozen voor ons onderzoek en wat de filosofie hierbij is geweest.

Lopende het onderzoek is gebleken dat veel zaken waarin wij geïnteresseerd zijn in BVH niet onder een ‘inhoudelijke’ incidentcode – zoals ‘vervaardigen van softdrugs’ – zijn geregistreerd, maar onder weinigzeggende incidentcodes als ‘aandachtvestiging’, ‘algemene mutatie’ of ‘MMA-melding’. Ook is gebleken dat veel meldingen van ondermijnende criminaliteit bij de politie terecht komen via Meld Misdaad Anoniem. Daarom zijn naast relevante incidentcodes in BVH ook relevante MMA-meldingen meegenomen in ons uiteindelijke databestand door de MMA-administratie te koppelen met BVH. Hoe dit in zijn werk is gegaan is beschreven in Bijlage 4.

Locaties

De door ons geselecteerde incidenten kunnen zich afspelen in een woning, een bedrijfsruimte of op een andere plek. Die andere plek kan ‘buiten’ zijn, bijvoorbeeld de openbare weg (denk bijvoorbeeld aan drugshandel), een open veld (denk bijvoorbeeld aan wietteelt), maar kan ook ‘binnen’ zijn. Als de locatie ‘binnen’ is en het betreft niet een woning of een bedrijfsruimte, dan kan het bijvoorbeeld gaan om overheidsgebouwen, zoals gevangenissen (bijvoorbeeld drugshandel) en asielzoekerscentra (bijvoorbeeld slachtoffers mensenhandel), of (semi) openbare gebouwen zoals voetbalstadions. Alles wat niet een woning of een bedrijfsruimte betreft, hebben we uit ons databestand verwijderd, met uitzondering van opslagruimten, zoals een (garage)box, kelder(box), tuinhuisje of schuur. Bijlage 5 geeft een verantwoording van dit data-opschoningsproces op basis van de locatieomschrijving.

Incidentcodes in tweede aanleg

Tot slot is er aandacht besteed aan de vraag of de geselecteerde incidentcodes nu inderdaad overwegend zaken bevatten die tot ons onderzoeksdomein behoren door een deel van deze zaken van de Eenheid Amsterdam nader te bekijken (zie Bijlage 6 voor een beschrijving hiervan). Op basis van de uitkomsten van deze exercitie accepteren of verwerpen we *alle* registraties onder (een) incidentcode(s). Het ontbreekt ons namelijk aan informatie om *binnen* een incidentcode een selectie te maken (behalve dan op basis van locatie, zoals hiervoor beschreven). Dit is uiteraard enigszins arbitrair. Hieronder beschrijven we onze overwegingen daarbij.

Drugscriminaliteit
Incidenten die onder de codes ‘handel in drugs’ zijn geregistreerd vinden soms plaats in een ruimte zonder (stilzwijgende) toestemming van de eigenaar; bijvoorbeeld in de horeca. Ondanks dat de eigenaar hier niet van gediend is, wordt de ruimte nog steeds wel benut voor drugshandel. Er zijn ook andere voorbeelden van incidenten onder de noemer drugshandel die buiten ons domein vallen, maar de meeste incidenten die zijn geregistreerd onder deze noemer vallen wel binnen onze definitie en daarom nemen we deze incidenten mee in de berekening van de omvang van het zichtbare deel.

Incidenten die zijn geregistreerd onder de noemer ‘productie van drugs’ leveren de minste discussie op. Vrijwel alle incidenten zijn relevant. De grote bulk van deze registraties hebben betrekking op het kweken van wiet.

Er zijn meer incidentcodes op het gebied van drugscriminaliteit. Op voorhand is de keuze gemaakt om *bezit* van drugs niet mee te nemen vanuit de gedachte dat het hier om drugs voor eigen gebruik gaat. Het onderzoek laat zien dat er voor ons wel relevante zaken onder deze noemer zijn geregistreerd, maar niet in die mate dat daarom alle incidenten met het label ‘bezit’ ook zouden moeten worden meegenomen. We hebben in eerste aanleg wel ‘aantreffen drugs (zonder verdachte)’ en ‘overige drugsdelicten’ meegenomen als mogelijk interessante categorieën. Bij nadere inspectie blijken er echter te veel niet relevante zaken onder deze codes te worden geregistreerd. Een veel voorkomend fenomeen is dat drugs per post is verstuurd en dat het adres van de niets vermoedende geadresseerde als locatie is genoteerd. Ook in beslag genomen of gevonden drugs door horecapersoneel, bewaard in horecakluizen, worden onder deze codes weggeschreven. Daarom hebben we deze categorieën uiteindelijk ook niet meegenomen in ons databestand met uitzondering van aangetroffen drugs(benodigdheden) in opslagruimten (garage- of kelderboxen).

Witwassen
Witwasconstructies waarbij vastgoed wordt gekocht en verkocht valt buiten de reikwijdte van ons onderzoek. De incidenten die onder de noemer witwassen zijn geregistreerd en daar waar de locatie een woning is, hebben veelal betrekking op zaken die wel onze interesse hebben, zoals het aantreffen van grote hoeveelheden contant geld. Soms worden bij deze zaken en passant ook drugs- en/of wapens aangetroffen. Als de locatie een bedrijfsruimte betreft dan heeft het incident veelal betrekking op het melden van een vermoeden van witwassen, bijvoorbeeld door een financiële instelling. Deze laatste incidenten zijn niet interessant voor ons onderzoek, en daarom is witwassen niet meegenomen in het databestand als de locatie een bedrijfsruimte betreft.

Mensenhandel/smokkel
Een fors deel van de incidenten dat onder de vlag van mensenhandel/smokkel is geregistreerd, heeft betrekking op slachtoffers die in een asielzoekerscentrum verblijven. Deze zaken zijn op basis van locatie uitgefilterd. De incidenten die een woning of een bedrijfsruimte als locatie hebben, zijn wel van belang voor ons onderzoek. Het is alleen de vraag of het genoemde adres van de locatie is waar het misbruik zich heeft afgespeeld. Bij bedrijfsruimten kan bijvoorbeeld een hotel(kamer) als locatie

worden genoemd. Deze situatie is vergelijkbaar met een horecagelegenheid waar wordt gedeald. Ook al probeert de eigenaar dit tegen te gaan, dan nog wordt de ruimte wel benut voor dit soort ondermijnende activiteiten. Daarom zijn mensenhandel/smokkel incidenten met locatie woning of bedrijfsruimte meegenomen in ons databestand.

Wapenhandel
Er zijn weinig incidenten weggeschreven onder de noemer van (vuur)wapenhandel. Ervaringen uit (de politie-eenheid) Rotterdam laten zien dat mogelijk interessante zaken worden geregistreerd als vuurwapenbezit. Deze incidentcode hebben wij echter niet geselecteerd vanuit de gedachte dat het voorhanden hebben van een vuurwapen niet duidt op een faciliterende rol van vastgoed bij ondermijnende criminaliteit. De incidenten die zijn geregistreerd onder de code (vuur)wapenhandel hebben we echter wel meegenomen in ons databestand.

Illegaal gokken
Incidenten geregistreerd onder de code ‘misdrijven wet op de kansspelen’ hebben betrekking op locaties waar illegaal wordt gegokt. De incidenten onder deze noemer zijn allemaal meegenomen in ons databestand.

Illegaal vuurwerk
Incidenten rond illegaal vuurwerk worden geregistreerd onder de code ‘bezitten, vervaardigen, voorhanden hebben, afleveren vuurwerk’. Deze categorie omvat dus zowel personen die illegaal vuurwerk hebben gekocht als personen die illegaal vuurwerk opslaan en verhandelen. Nadere bestudering van deze incidenten leert dat vuurwerk in relatie tot de locatie ‘woning’ veelal betrekking hebben op gekocht vuurwerk voor eigen gebruik, terwijl de vuurwerkzaken waar wij in zijn geïnteresseerd veelal de locatieaanduiding ‘opslagruimte’ of ‘bedrijfsruimte’ hebben. Vandaar dat we vuurwerkincidenten met locatie woning niet in ons databestand meenemen.

Heling
We zijn op zoek naar zaken rond opslag van en handel met gestolen goederen en daarom hebben we de incidentcode ‘heling’ gekozen. Onder deze incidentcode worden inderdaad incidenten geregistreerd waar we naar op zoek zijn, maar de bijvangst van niet-relevante zaken is dermate groot dat we hebben besloten op helingincidenten niet mee te nemen in ons databestand. Uitzondering zijn helingincidenten waarbij ‘opslagruimte’ de locatie is.

MMA-meldingen
We hebben op basis van de classificatie van MMA-meldingen de voor ons onderzoek relevante meldingen geselecteerd. Deze meldingen zijn ook in BVH terug te vinden. Deels onder de al door ons gekozen incidentmeldingen, maar voor een groot deel ook onder ‘nietszeggende’ incidentcodes. Daarmee vormen de MMA-meldingen een belangrijke aanvulling op de geselecteerde BVH-incidenten op basis van ‘inhoudelijke’ incidentcodes. We hebben uiteraard alleen die MMA-meldingen

meegenomen die niet al in ons bestand voorkwamen en waarbij BVH aangeeft dat het om een relevante locatie gaat.

Tabel 3.1 geeft het overzicht van alle meldingen en aangiften die zijn opgenomen in ons databestand waarmee we het zichtbare deel van woningen en bedrijfsruimten dat in 2019 is gebruikt voor het faciliteren van ondermijnende criminaliteit in kaart brengen. We benadrukken nogmaals dat dit bestand ongetwijfeld incidenten bevat die er niet in thuis horen. We hebben echter getracht dit aantal zoveel mogelijk te reduceren. Anderzijds zijn er zonder twijfel ook incidenten in de politieadministratie te vinden die relevant zijn voor het in kaart brengen van het zichtbare deel, maar die geen deel uitmaken van ons databestand.[38] We durven desondanks wel te stellen dat dit bestand voor de bulk aan zaken een realistisch beeld schetst van wat er bekend is bij de diverse actoren. Het merendeel van de zaken betreft incidenten in de sfeer van drugscriminaliteit en dan met name de illegale wietteelt.

Tabel 3.1 Meldingen en aangiften die wel of niet zijn opgenomen in het uiteindelijke databestand

	Woningen	Opslagruimte	Bedrijfsruimten
Handel in drugs	Ja	Ja	Ja
Productie van drugs	Ja	Ja	Ja
Overig drugs	Nee	Ja	Nee
Witwassen	Ja	Ja	Nee
Mensenhandel/smokkel	Ja	-	Ja
Wapenhandel	Ja	Ja	Ja
Illegaal gokken	Ja	-	Ja
Illegaal vuurwerk	Nee	Ja	Ja
Heling	Nee	Ja	Nee
Relevante MMA-meldingen	Ja	Ja	Ja

3.2 Databestand van geregistreerde zaken

De Nationale Politie heeft ons een databestand ter beschikking gesteld van geregistreerde incidenten die hebben plaatsgevonden van 1 januari 2019 t/m 31 december 2019 (aanmaakdatum databestand is 20 januari 2020). Het bevat informatie over het type incident (maatschappelijke klasse), datum van registratie, het BVH-nummer, de politie-eenheid die het incident heeft geregistreerd, de exacte locatie (straatnaam, huisnummer, postcode en gemeente) en het type locatie (woning, bedrijfsruimte

[38] We hebben niet de in eerste aanleg geselecteerde milieudelicten meegenomen in het databestand, omdat we gaandeweg het onderzoek besloten hebben milieucriminaliteit niet tot het onderzoeksdomein te rekenen (zie ook hoofdstuk 1). Verder hebben we valsmunterij laten vallen vanwege het geringe aantal. Drugsafval hebben we geschaard onder de noemer Productie van drugs; hetzelfde geldt voor de MMA-code ‘energiediefstal’.

et cetera). In juli 2020 heeft de Nationale Politie een aanvulling geleverd op basis van de door ons opgevraagde MMA-meldingen (zie ook Bijlage 4).

Na selectie van de incidenten die binnen ons onderzoeksdomein vallen, zoals beschreven in voorgaande paragraaf, houden we een databestand over met 16.972 unieke adressen in Nederland die zijn benut voor het faciliteren van criminele activiteiten, en die als ondermijnend kunnen worden gezien. In Tabel 3.2 geven we het aantal adressen per misdrijfcategorie, uitgesplitst naar woningen en andere locaties (bedrijfs- en opslagruimten). Zowel voor woningen als (bedrijfs)ruimten geldt dat handel en productie van drugs voor het merendeel van de geregistreerde adressen staat. Verder laat deze tabel zien dat vier van de vijf adressen in het zichtbare deel woningen betreft.

Tabel 3.2 Overzicht van het aantal woningen en (bedrijfs)ruimten die zijn benut ter facilitering van ondermijnende criminele activiteiten in Nederland in 2019

	Woningen		(Bedrijfs)ruimten		Totaal	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Handel in drugs	3.437	24,2	967	29,0	4.404	25,9
Productie van drugs	8.302	60,9	1.614	48,4	9.916	58,4
Witwassen	615	4,5	33	1,0	648	3,8
Mensenhandel/smokkel	861	6,3	184	5,5	1.045	6,2
Wapenhandel	112	0,8	30	0,9	142	0,8
Illegaal gokken	29	0,2	110	3,3	139	0,8
Illegaal vuurwerk	153	1,1	139	4,2	292	1,7
Heling/diefstal	131	1,0	255	7,7	386	2,3
Totaal	**13.640**	**100,0**	**3.332**	**100,0**	**16.972**	**100,0**
Percentage van totaal		**80,4 %**		**19,6 %**		

Een nadere blik op de categorie Productie van drugs leert dat het vooral om het produceren van wiet gaat; op 9.433 adressen[39] wordt (vermoedelijk) wiet verbouwd, terwijl ‘slechts’ 483 adressen in verband worden gebracht met de productie van harddrugs. Om de gewenste hoeveelheid wiet te kweken zijn nu eenmaal veel meer vierkante meters nodig dan voor de productie van de gewenste hoeveelheid synthetische drugs. Cocaïne wordt niet in Nederland geproduceerd, in de zin dat er cocaplanten worden gekweekt. Maar in cocaïnewasserijen wordt wel gesmokkelde cocaïne uit kleding en dergelijke gewassen en er zijn plaatsen waar cocaïne wordt versneden.

[39] Dit aantal is fors hoger dan het aantal geruimde wietkwekerijen dat wordt genoemd in een document van de Nationale Politie. In ons databestand zitten echter ook incidenten met *vermoedens* van het kweken van wiet, maar waar de politie geen actie op heeft ondernomen of waar uiteindelijk geen kwekerij is aangetroffen (maar waar mogelijk wel een kwekerij is geweest). In de infographic ‘Aanpak ondermijnende criminaliteit Rotterdam 2017’ lezen we dat er in dat jaar 1.151 vermoedens van hennepteelt zijn onderzocht en dat 289 kwekerijen zijn ontmanteld. Dit illustreert het feit dat een registratie van ‘Hennepteelt’ lang niet altijd ook automatisch het ontmantelen van een kwekerij betekent.

Het beeld bij ‘Handel in drugs’ is omgekeerd: hier gaat het met name om handel in harddrugs; op 3.843 van de 4.404 adressen wordt (vermoedelijk) gehandeld in harddrugs. Ook dit is goed te verklaren. Het overgrote deel van de handel in cannabisproducten verloopt immers via coffeeshops en zoals bekend wordt er in de regel niet strafrechtelijk opgetreden tegen coffeeshops als gevolg van het Nederlandse gedoogbeleid; dit is dus een vorm van drugshandel die we niet terug zullen vinden in incidenten onder deze noemer.

3.3 Geografische spreiding

In deze paragraaf gaan we nader in op de geografische locatie van de 16.972 adressen. Hierbij geven we aan in welke wijk, gemeente en provincie deze geïdentificeerde adressen zich bevinden. Logischerwijs vinden we de meeste adressen in gebieden waar veel (niet-)woningen liggen.[40] Daarom geven we ook een tweede maat hierbij, namelijk het aantal adressen dat wordt benut voor ondermijnende criminaliteit per 10.000 (niet-)woningen.

Tabel 3.3 geeft het overzicht per provincie. Gemeten naar het aantal adressen dat wordt benut voor ondermijnende criminaliteit scoort de provincie Zuid-Holland het hoogst. In deze provincie liggen ook de meeste (niet-)woningen en als we de score per 10.000 (niet-)woningen bekijken dan neemt de provincie Zuid-Holland een middenpositie in, vrijwel gelijk aan het landelijk gemiddelde. Noord-Brabant neemt in relatieve zin, per 10.000 (niet-)woningen de koppositie in, maar ook in absolute zin (het aantal adressen) scoort deze provincie hoog. Dit is niet verrassend, gezien de vele publicaties van de afgelopen jaren dat Noord-Brabant het brandpunt van ondermijnende criminaliteit in Nederland zou zijn.

[40] Er zijn volgens het CBS ruim 9 miljoen woningen en niet-woningen in Nederland; de eindstand in 2019 is om precies te zijn: 9.039.345, bestaande uit 7.813.641 woningen en 1.225.704 niet-woningen. Dit betekent dat 86 procent van het vastgoed in Nederland bestaat uit woningen en 14 procent uit niet-woningen. Bij de categorie woningen gaat het bij ongeveer twee derde van de gevallen om een eengezinswoning (64 procent) en bij een derde om een meergezinswoning (36 procent). Koopwoningen staan voor 57 procent van de woningvoorraad. Bij de huurwoningen is 69 procent van de woningen in handen van een woningcorporatie. Het CBS verdeelt de niet-woningen onder naar functie. De grootste categorie bestaat echter uit ‘overig gebruik’ (39 procent). Hieronder vallen onder andere garageboxen. De grootste, wel duidelijk afgebakende categorie is industrie met 17 procent. Hieronder vallen onder andere werkplaatsen, magazijnen, fabrieken, opslagruimten, pakhuizen, boerderijen, kweekkassen. Winkels staan voor 11 procent van de niet-woningen. Hetzelfde aandeel geldt voor de functie logies, waar zomerhuizen, hotels, pensions en kampeerboerderijen onder vallen. Kantoorruimten staan voor 9 procent van de niet-woningen.

Tabel 3.3 Aantal adressen benut voor ondermijnende activiteiten naar provincie

	Aantal	Voorraad (niet-)woningen	Per 10.000 (niet-)woningen
Noord-Brabant	3.178	1.312.706	24,2
Flevoland	435	193.633	22,5
Zeeland	517	237.537	21,8
Limburg	1.324	609.441	21,7
Drenthe	550	260.978	21,1
Groningen	619	318.492	19,4
Zuid-Holland	3.563	1.910.428	18,7
Overijssel	962	585.920	16,4
Gelderland	1.662	1.041.755	16,0
Noord-Holland	2.375	1.552.071	15,3
Friesland	536	355.547	15,1
Utrecht	913	660.837	13,8
Onbekend	338		
Nederland	**16.972**	**9.039.345**	**18,4**

Bovenstaande tabel 3.3 overziend, valt het op dat de drie zuidelijke provincies, Noord-Brabant, Zeeland en Limburg bovenaan de lijst staan. De grensprovincies Groningen en Drenthe scoren boven het landelijk gemiddelde. De oostelijke grensprovincies Overijssel en Gelderland scoren daarentegen onder het landelijk gemiddelde. Flevoland lijkt, gezien de geografische ligging van deze provincie, een wat vreemde eend in de bijt.

Tabel 3.4 Aantal adressen benut voor ondermijnende activiteiten per 10.000 (niet-)woningen naar provincie en type misdrijf (Top drie weergegeven in rood**)**

	Productie van drugs	Handel in drugs	Overige misdrijven
Noord-Brabant	14,70	6,30	3,21
Flevoland	15,08	4,44	2,94
Zeeland	13,26	6,19	2,32
Limburg	14,26	5,45	2,02
Drenthe	11,92	6,74	2,41
Groningen	11,27	5,90	2,26
Zuid-Holland	11,09	4,45	3,10
Overijssel	9,66	4,47	2,29
Gelderland	9,39	4,31	2,26
Noord-Holland	8,25	4,52	2,53
Friesland	9,68	4,05	1,35
Utrecht	8,10	3,40	2,32
Nederland	**10,95**	**4,86**	**2,60**

Een uitsplitsing naar type misdrijf – productie van drugs, handel in drugs en overige ondermijnende misdrijven – laat enige differentiatie naar provincie zien. Zo speelt drugshandel een minder domi-

nante rol in Flevoland dan productie van drugs en overige misdrijven. Drenthe daarentegen staat op nummer 1 wat betreft handel in drugs. Tabel 3.4 geeft het overzicht.

Voor een overzicht per gemeente verwijzen we naar Bijlage 7. Hier bespreken we de Top-20 van hoogst scorende gemeenten en kijken we naar de score van de 20 grootste gemeenten van Nederland. Tabel 3.5 geeft het overzicht van de Top-20 gemeenten. Er zitten weinig grote gemeenten bij de Top-20. Alleen Tilburg en Arnhem komen voor in de Top-20 op respectievelijk plaats 6 en 17. Verder zien we dat met name gemeenten uit de provincies Noord-Brabant (met acht gemeenten) en Limburg (met vijf gemeenten) in de Top-20 voorkomen. De eerste plaats wordt ingenomen door het Groningse Pekela. Deze gemeente is tegelijkertijd ook de bakermat van legale hennepteelt. De hennep, de plantvariant van de plant die wordt gerookt, kent veel verschillende toepassingen.[41] De gemeente Etten-Leur, waar St. Willebrord deels onder valt, is hekkensluiter. St. Willebrord wordt door sommigen nog altijd gezien als een van de meest criminele gemeenten van Nederland.[42] Het aantal adressen waar zich (vermoedelijk) ondermijnende activiteiten hebben voorgedaan in 2019 ligt in deze Top-20 gemeenten een factor twee hoger dan het landelijk gemiddelde.

Tabel 3.5 Top-20 gemeenten met adressen benut voor ondermijnende activiteiten

	Gemeente	Provincie	Aantal	Woningvoorraad	Per 10.000
1	Pekela	Groningen	30	6.418	46,74
2	Kerkrade	Limburg	132	28.381	46,51
3	Steenbergen	Noord-Brabant	56	12.291	45,56
4	Rucphen	Noord-Brabant	49	10.843	45,19
5	Roosendaal	Noord-Brabant	170	42.329	40,16
6	Tilburg	Noord-Brabant	463	116.039	39,90
7	Heerlen	Limburg	207	53.444	38,73
8	Helmond	Noord-Brabant	179	46.339	38,63
9	Sittard-Geleen	Limburg	198	53.068	37,31
10	Bergen op Zoom	Noord-Brabant	139	37.311	37,25
11	Terneuzen	Zeeland	117	31.680	36,93
12	Tholen	Zeeland	49	13.559	36,14
13	Hoogeveen	Drenthe	104	29.023	35,83
14	Landgraaf	Limburg	72	20.167	35,70
15	Brunssum	Limburg	57	16.208	35,17
16	Oosterhout	Noord-Brabant	105	29.996	35,00
17	Arnhem	Gelderland	292	84.813	34,43
18	Oldambt	Groningen	73	21.224	34,40
19	Maasdriel	Gelderland	38	11.336	33,52
20	Etten-Leur	Noord-Brabant	72	21.909	32,86

[41] Zie bijvoorbeeld: https://www.deverhalenvangroningen.nl/alle-verhalen/vlas-en-hennep-in-pekela
[42] https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/zie-je-wel-sint-willebrord~b2d85584/

Indien we kijken naar de geregistreerde omvang waarin woningen en niet-woningen worden benut voor ondermijnende criminaliteit binnen de twintig grootste gemeenten van Nederland (gemeten naar het aantal (niet-)woningen) dan vallen de grote verschillen op. Rotterdam heeft twee keer zoveel adressen per 10.000 (niet-)woningen geregistreerd dan Amsterdam. Worden woningen en andere gebouwen in Amsterdam zoveel minder benut ter facilitering van ondermijnende criminaliteit dan in Rotterdam of is dit ook (deels) een reflectie van politie-inzet? Omdat we ook MMA-meldingen in het databestand hebben opgenomen is het twijfelachtig of de verklaring in deze richting moet worden gevonden. Ons onderzoek is er echter niet op gericht om verklaringen te zoeken en richt zich vooralsnog primair op het in kaart brengen van aantallen. Wel onderzoeken we in de volgende paragraaf of de gevonden verdeling per gemeente statistisch correleert met het aandeel huurwoningen in een gemeente.

Tot de laag scorende gemeenten behoren Maastricht, Amersfoort, Haarlem en Apeldoorn. De hoog scorende gemeenten zijn, naast het eerdergenoemde Tilburg en Arnhem, Eindhoven en Breda. Tabel 3.6 geeft het gehele overzicht.

Tabel 3.6 Adressen in de twintig grootste gemeenten benut voor ondermijnende activiteiten

	Gemeente	Provincie	Aantal	Voorraad	Per 10.000
1	Amsterdam	Noord-Holland	730	495.702	14,73
2	Rotterdam	Zuid-Holland	1.011	348.713	28,99
3	's-Gravenhage	Zuid-Holland	700	290.184	24,12
4	Utrecht	Utrecht	355	171.842	20,66
5	Groningen	Groningen	218	131.277	16,61
6	Eindhoven	Noord-Brabant	416	129.577	32,10
7	Tilburg	Noord-Brabant	463	116.039	39,90
8	Breda	Noord-Brabant	293	99.312	29,50
9	Nijmegen	Gelderland	140	92.648	15,11
10	Almere	Flevoland	242	92.528	26,15
11	Haarlem	Noord-Holland	119	87.533	13,59
12	Enschede	Overijssel	252	86.397	29,17
13	Arnhem	Gelderland	292	84.813	34,43
14	Apeldoorn	Gelderland	115	83.370	13,79
15	's-Hertogenbosch	Noord-Brabant	161	83.035	19,39
16	Zaanstad	Noord-Holland	178	78.689	22,62
17	Amersfoort	Utrecht	98	77.505	12,64
18	Haarlemmermeer	Noord-Holland	113	76.495	14,77
19	Leeuwarden	Friesland	156	71.981	21,67
20	Maastricht	Limburg	82	70.155	11,69

Het laagste geografische niveau waar we op kijken is wijkniveau, of beter gezegd, de viercijferige postcodegebieden. Nederland is verdeeld in 4.069 viercijferige postcodegebieden (aantal per 1 ja-

nuari 2020). Postcodegebieden zijn niet exact van gelijke omvang, maar onderling wel beter vergelijkbaar dan gemeenten. Daarom is hier niet gecorrigeerd voor het aantal (niet)woningen binnen een postcodegebied. Het valt op dat het vooral wijken zijn in grootstedelijke omgevingen die hoog scoren. De gemeente Rotterdam staat met zeven postcodegebieden in de Top-20, Tilburg met drie gebieden en Breda met twee gebieden. Tabel 3.7 geeft een overzicht.

Tabel 3.7 Twintig hoogst scorende wijken (viercijferige postcode)

	Postcode	Gemeente	Ligt in wijk(en)
1	3082	Rotterdam	Charlois
2	3077	Rotterdam	Bolnes, IJsselmonde
3	2522	Den Haag	Laakkwartier, Spoorwijk
4	5046	Tilburg	De Hasselt, Het Goirke, Groeseind-Hoefstraat, Kanaalzone
5	3083	Rotterdam	Feijenoord, Charlois
6	3564	Utrecht	Overvecht
7	3073	Rotterdam	Feijenoord
8	4702	Roosendaal	Centrum, Oost, Noord, Industriegebieden
9	4812	Breda	West
10	4814	Breda	West
11	5701	Helmond	Binnenstad, Oost
12	2907	Capelle	Schenkel, Schollevaar Zuid
13	3068	Rotterdam	Schollevaar Noord, Prins Alexander
14	3085	Rotterdam	Charlois
15	4651	Steenbergen	Steenbergen, Kruisland
16	3067	Rotterdam	Prins Alexander
17	5025	Tilburg	Oerle, Korvel, Trouwlaan-Uitvindersbuurt, Sint Anna
18	5042	Tilburg	Het Zand
19	5623	Eindhoven	Woensel-Zuid
20	7741	Coevorden	Coevorden, Steenwijksmoer, Nieuwe Krim

Ogenschijnlijk lijkt er hier sprake van een tegenstelling tussen hoog scorende gemeenten en hoog scorende wijken (postcodegebieden). Op gemeentelijk niveau staan vooral kleine en middelgrote gemeenten in de Top-20, terwijl op wijkniveau grote gemeenten domineren. Een voor de hand liggende verklaring is dat er sprake is van concentratiegebieden van ondermijnende activiteiten in grootstedelijke gebieden. Op gemeentelijk niveau klinkt de betekenis van deze gebieden dan minder luid door dan op wijkniveau.

3.4 Geregistreerde woningen nader bezien

In paragraaf 3.2 hebben we gesteld dat 80 procent van de geregistreerde adressen waar (vermoedelijk) ondermijnende activiteiten plaatsvinden woonadressen zijn (zie ook Tabel 3.2). BVH geeft informatie over het type woning (zie Tabel 3.8). Om deze informatie te kunnen spiegelen aan de

Nederlandse woningvoorraad moeten we deze categorieën indelen naar een- en meergezins-woningen, omdat het CBS met deze tweedeling werkt. Van de Nederlandse woningvoorraad valt 64,3 procent van de woningen in de categorie eengezinswoning[43] en 35,7 procent van de woningen staat te boek als meergezinswoning.[44] Tabel 3.7 laat een verhouding van 65,7 versus 34,3 procent bij woningen die voor ondermijnende doeleinden zijn gebruikt. Dit zou betekenen dat een- en meergezinswoningen, relatief gezien, in gelijke mate voor ondermijnende activiteiten worden benut. Hierbij tekenen we aan dat een fors aantal woningen in BVH is gelabeld als 'overige'. Het is niet duidelijk wat het voor een woning betreft en deze woningen zijn buiten de tabel gelaten.

Tabel 3.8 Type woning met criminele activiteiten

	Ondermijnende activiteiten		Woningvoorraad in Nederland
	Aantal	**Percentage**	
Eengezinswoning	**6.603**	**65,7 %**	**64,3 %**
Rijtjes- of hoekwoning	5.647	56,2 %	
Vrijstaande woning/ 2onder1 kapwoning	956	9,5 %	
Meergezinswoning	**3.417**	**34,3 %**	**35,7 %**
Flatwoning	1.997	19,9 %	
Beneden/boven/portiekwoning	1.260	12,5 %	
Studentenwoning/kamerverhuur	190	1,9 %	
Totaal	**10.050**	**100,0 %**	**100,0 %**

Van 3.590 woningen is het type woning niet bekend in BVH (gelabeld als 'overig')

We hebben onderzocht of een bepaald type woning samenhang vertoont met het type ondermijnende activiteit dat is geregistreerd op het adres. Zoals Figuur 3.1 laat zien, zijn er fluctuaties per type woning, maar de verschillen zijn niet erg groot. Voor alle woningtypen geldt dat de productie van drugs de meest scorende activiteit is.

[43] Elke woning die tevens een geheel pand vormt. Hieronder vallen vrijstaande woningen, aaneen gebouwde woningen, zoals twee onder één kap gebouwde hele huizen, boerderijen met woningen en voorts alle rijenhuizen. Er zijn 5.021.988 eengezinswoningen in Nederland anno 2019.

[44] Elke woning die samen met andere woonruimten c.q. bedrijfsruimten een geheel pand vormt. Hieronder vallen flats, galerij-, portiek-, beneden- en bovenwoningen, appartementen en woningen boven bedrijfsruimten, voor zover deze zijn voorzien van een buiten de bedrijfsruimte gelegen toegangsdeur. Er zijn anno 2019 2.792.924 meergezinswoningen in Nederland.

Figuur 3.1 Type woning versus ondermijnende activiteit

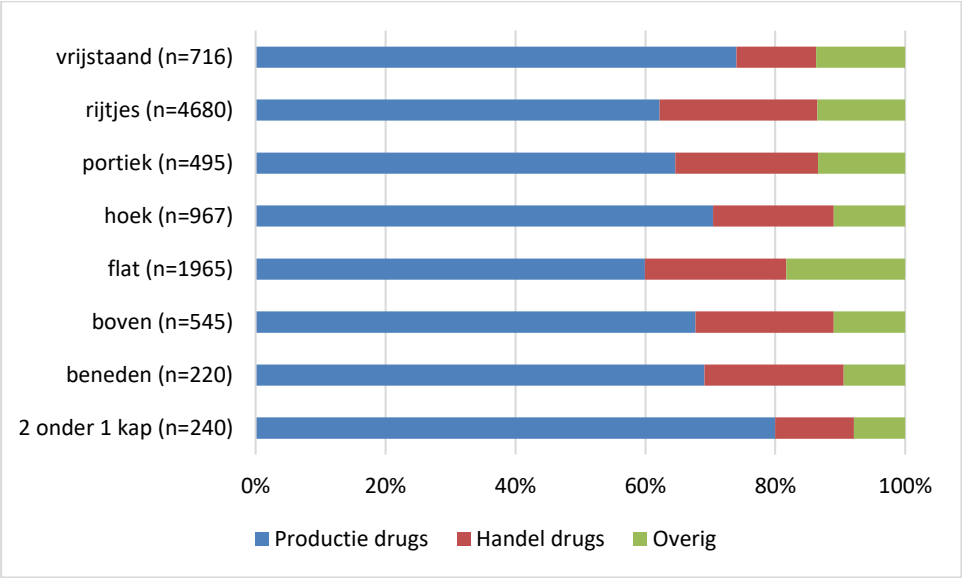

Paragraaf 3.3 heeft laten zien dat er wel geografische verschillen zijn wat betreft de mate waarin woningen worden benut voor het faciliteren van ondermijnende activiteiten. Omdat het merendeel van de benutte ruimten woningen betreft, hebben we onderzocht of deze geografische verschillen samenhangen met het percentage huurwoningen in een gemeente. Figuur 3.2 laat het resultaat zien. De trendlijn (rode gestippelde lijn) geeft aan dat naarmate er procentueel meer huurwoningen in een gemeente zijn, het aantal woningen dat wordt benut voor ondermijnende activiteiten toeneemt. Althans het geregistreerde aantal. Deze figuur laat echter ook zien dat deze samenhang vrij zwak is. De blauwe punten (die voor gemeenten staan) centreren zich niet sterk rond de trendlijn. Dit komt ook tot uitdrukking in de correlatiecoëfficiënt.[45]

[45] De correlatiecoëfficiënt in het kwadraat wordt gezien als een maat voor in welke mate de X-variabele (in dit geval het percentage huurwoningen in een gemeente) de Y-variabele (in dit geval het aantal woningen dat een faciliterende rol speelt bij ondermijnende criminaliteit per 10.000 woningen in een gemeente) kan voorspellen/verklaren. Voor de gemeenten in de provincie Noord-Brabant is R^2 gelijk aan 0,29. Dit betekent dat het percentage huurwoningen voor 29 procent het aantal woningen dat een faciliterende rol speelt bij ondermijnende criminaliteit per 10.000 woningen in een gemeente kan verklaren. Omgekeerd betekent dit dat een of meerdere andere variabelen moeten zijn die deze relatie kunnen verklaren, want 71 procent van de variantie kan namelijk niet door het percentage huurwoningen worden verklaard.

Figuur 3.2 Samenhang tussen benutting van woningen voor ondermijnende activiteiten en het percentage huurwoningen in een gemeente in Nederland (jaar 2019)

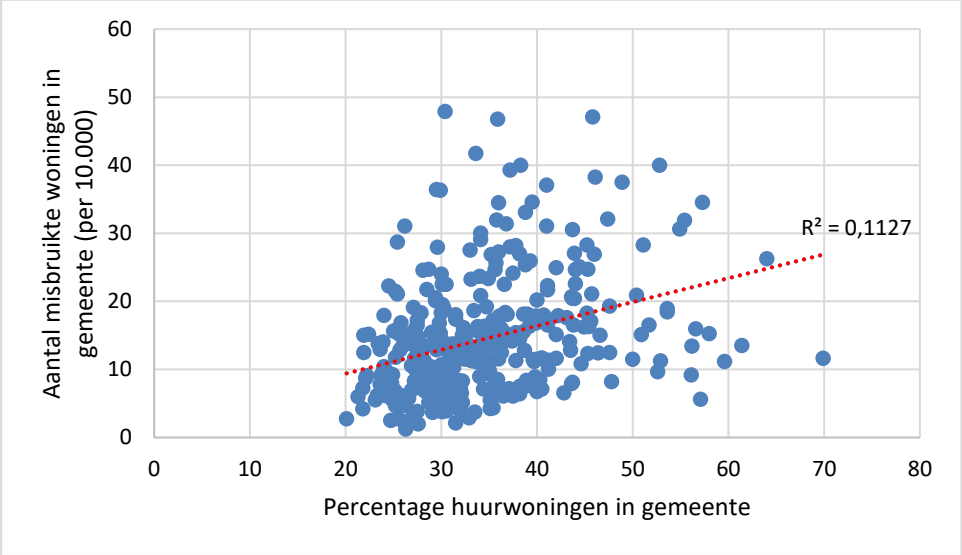

De samenhang wordt echter sterker als we dezelfde figuur niet voor het hele land maken, maar voor een provincie. Figuur 3.3 laat deze samenhang zien in de provincie Noord-Brabant. Dit suggereert dat naast de geografische ligging van een gemeente het percentage huurwoningen van invloed is op de mate van gebruik van woningen voor ondermijnende activiteiten.

Figuur 3.3 Samenhang tussen benutting van woningen voor ondermijnende activiteiten en het percentage huurwoningen in een gemeente in de provincie Noord-Brabant (jaar 2019)

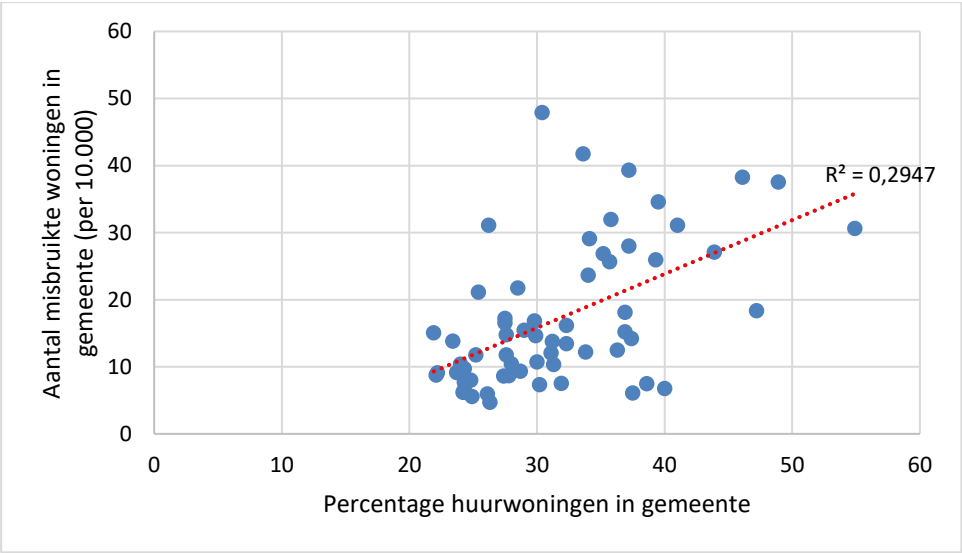

We hebben ook de samenhang met bevolkingsdichtheid onderzocht. Hier zien we geen samenhang op nationaal niveau, maar wel op provinciaal niveau. De betekenis van bevolkingsdichtheid is echter geringer dan van het percentage huurwoningen van een gemeente. Daarnaast blijkt dat bevolkingsdichtheid en het percentage huurwoningen onderling correleren: het percentage huurwoningen is

groter naar mate de bevolkingsdichtheid toeneemt. Er is dus, met andere woorden, sprake van een schijnrelatie tussen bevolkingsdichtheid en ondermijnende activiteiten.

Het is geen verrassend resultaat te noemen dat gemeenten met meer huurwoningen vaker het toneel zijn van ondermijnende activiteiten waarbij woningen zijn betrokken. Criminele organisaties willen vermoedelijk liever een ruimte huren dan kopen en het aanbod van huurwoningen is nu eenmaal vele malen groter dan het aanbod van koopwoningen dat wordt onderverhuurd. Ook vermoeden we dat de kans dat de huurder van een woning wordt verleid tot het ter beschikking stellen van de woning voor ondermijnende activiteiten groter is dan dat de eigenaar van een koopwoning hiertoe wordt verlokt.

3.5 Omvangschattingen

Een van de belangrijkste doelstellingen van het onderzoek is te komen tot een omvangschatting: in welke mate worden woningen en bedrijfsruimten gebruikt om ondermijnende criminaliteit te faciliteren? Zoals besproken bij het onderzoeksdesign (hoofdstuk 1) willen we gebruik maken van diverse methoden om te komen tot omvangschattingen. Om deze methoden te kunnen benutten moeten we per criminaliteitsvorm nagaan of er andere (onafhankelijke) bronnen voorhanden zijn waar het zichtbare (geregistreerde) deel aan kan worden gespiegeld.

3.5.1 Productie van cannabis

De productie van drugs, en dan met name van cannabis, staat voor een fors deel van het zichtbare deel. Van de 16.972 geïdentificeerde adressen zijn 9.433 in verband gebracht met de productie van cannabis. Dit hoeft niet te betekenen dat er op alle adressen wiet wordt verbouwd. Het omvat ook plaatsen waar wiet wordt gedroogd of wordt opgeslagen. Ook kan alleen apparatuur voor het kweken van cannabis worden aangetroffen. Zoals beschreven bij het geregistreerde deel zijn alle meldingen meegenomen, ongeacht de vraag of de politie of andere partijen daar actie op hebben ondernomen.

Schatting van het aantal productielocaties op basis van de geschatte productieomvang
Om te komen tot een omvangschatting[46] kan het geregistreerde deel op verschillende manieren worden vermenigvuldigd. In de WODC-studie *De export van in Nederland geteelde cannabis* (Van der Giessen, Moolenaar en Ooyen-Houben, 2014) wordt gesteld dat veelal wordt gekozen om de productie van cannabis te schatten op basis van de hoeveelheid in beslag genomen cannabis. Dit veronderstelt inzicht in de pakkans. In deze studie worden overigens ook andere methoden besproken

[46] Er zijn in de loop der jaren diverse schattingen gemaakt van de omvang van cannabisproductie in Nederland. Van der Heijden (2006) komt tot de schatting van 323 tot 766 ton per jaar. Hij refereert in zijn studie ook aan eerdere ramingen, die overigens sterk uiteenliepen. Zo komen Bovenkerk en Hogewind (2001) tot de schatting van minimaal 250 ton, terwijl Korf (2003) niet verder komt dan 38 ton.

om tot een omvangschatting te komen. Ondanks het feit dat in de studie van Van der Giessen et al. (2014) heel veel uit de kast wordt gehaald, lukt het niet om tot een puntschatting te komen. Het interval is zo breed dat het midden van het interval een schijnexactheid zou suggereren. De schatting van de export ligt tussen de 53 en 924 ton. Dit interval wordt smaller, van 206 tot 549 ton, op basis van de Monte Carlo-simulatie.[47]

Als we nu desondanks de studie van Van der Giessen et al. (2014) als uitgangspunt zouden nemen en op het midden van het geschatte interval middels de Monte Carlo-simulatie gaan zitten en aannemen dat circa 85 procent van de productie wordt geëxporteerd (het midden van het interval in het genoemde onderzoek), dan zou de jaarlijkse productie rond de 445 ton cannabis liggen.[48] In 2019 is volgens de politie 4 ton aan toppen in beslag genomen en circa 17 ton aan cannabis van in beslag genomen planten.[49] Tezamen 21 ton in beslag genomen cannabis. Dit is in beslag genomen op 3.635 locaties. Als we uitgaan van drie tot vier oogsten per jaar, dan zouden deze 3.635 locaties 3,5 x 21 = 73,5 ton cannabis hebben opgeleverd. Als we uitgaan van een jaarlijkse productie van 445 ton, dan zouden de ontdekte locaties staan voor een zesde deel van alle productielocaties (73,5/445 = circa 16,5 %). Daarmee schatten we het aantal productielocaties in Nederland anno 2019 op ongeveer 22.000 er van uitgaande dat de jaarlijkse productie rond de 445 ton cannabis ligt.

Schatting van het aantal productielocaties op basis van de geschatte pakkans
Binnen de Europese Unie is in september 2014 afgesproken dat lidstaten voortaan ook illegale activiteiten meenemen in de Nationale Rekeningen. In Nederland staat het CBS voor deze berekeningen. De nationale rekeningen zijn onder andere de bron van veelgebruikte macro-economische variabelen als het Bruto binnenlands product (BBP), het handels(export)saldo, het extern vermogen, het Bruto nationaal inkomen (BNI), het overheidstekort en de overheidsschuld. In het hoofdstuk *Illegale activiteiten in de Nationale Rekeningen* (Rensman, 2014, p. 178-193) in de CBS-publicatie *De Nederlandse economie 2013*, wordt uitgegaan van een pakkans van 40 procent wat betreft productie van cannabis. In 2018 stelt het CBS de berekeningen voor het verslagjaar 2015 drastisch bij. Er wordt gesteld:[50]

> De raming van de toegevoegde waarde voor illegale activiteiten in de nationale rekeningen is op basis van nieuwe bronnen en onderzoek in deze revisie met 1,5 miljard euro opwaarts bijgesteld naar 4,8 miljard. De grootste aanpassing zit bij de productie van cannabis (nederwiet). Voor revisie werd uitgegaan van een pakkans van 40 procent en na revisie wordt uitgegaan van een pakkans van 20 procent.

[47] De Monte-Carlosimulatie is een simulatietechniek waarbij een fysiek proces niet één keer maar vele malen wordt gesimuleerd, elke keer met andere startcondities. Het resultaat van deze verzameling simulaties is een verdelingsfunctie die het hele gebied van mogelijke uitkomsten weergeeft.
Zie https://nl.wikipedia.org/wiki/Monte-Carlosimulatie
[48] Het midden van 206-549 is 378. Als dit voor 85% van het geheel staat, dan is het totaal 378/0,85 = 445.
[49] Er zijn 556.802 planten in beslag genomen. Een plant levert ongeveer 30 gram cannabis (Van der Heijden, 2006, p. 10).
[50] https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2018/21/revisie-nationale-rekeningen

Dit is op basis van informatie van het Korps landelijke politiediensten (KLPD). Verder is uit nader onderzoek gebleken dat de jaarlijkse wietproductie groter is dan eerder werd aangenomen.

Het CBS gaat dus in haar aangepaste raming uit van een pakkans van 20 procent. Er wordt weliswaar verwezen naar de politie voor deze aanname, maar dit wordt verder niet toegelicht. Ondanks het feit dat het CBS ook niet duidelijk maakt van welke cijfers ze uitgaan bij de inbeslagnames mogen we aannemen dat ook hier de politiecijfers centraal staan. Met een pakkans van 20 procent en 3.635 door de politie ontruimde locaties schatten we het aantal productielocaties in Nederland anno 2019 op ruim 18.000.

Schatting van het aantal productielocaties op basis van de energiediefstal

In diverse onderzoeken wordt aandacht besteed aan om de hand van energiediefstal de omvang van de cannabisproductie (Van der Giessen et al., 2014) of het aantal productielocaties (Van der Heijden, 2006) te schatten. Het Platform Energiediefstal en Netbeheer Nederland geeft aan dat er jaarlijks 1 miljard kilowattuur (kWh) ofwel 1000 gigawattuur (GWh) aan energie wordt gestolen en dat het overgrote deel daarvan kan worden toegeschreven aan het kweken van wiet.[51] Van der Heijden (2006, p.13) plaatst vraagtekens bij deze claim en stelt dat netbeheerders een belang hebben bij het hoog inschatten van energieverlies door fraude.[52] In Van de Giessen et al. (2014, p. 85-95) wordt uitgebreid stilgestaan bij het verlies van energie en welk deel daarvan kan worden toegeschreven aan diefstal. De schatting van energieverlies door fraude is volgens Van der Giessen et al (2014, p. 91) van 609 tot 996 GWh per jaar. Daarnaast wordt geschat dat 75 tot 90 procent van de fraude kan worden toegeschreven aan wietteelt (Van der Giessen et al., 2014, p. 92).

Het Platform Energiediefstal gaat er van uit dat een gemiddelde kwekerij met twaalf lampen is uitgerust. Dit komt overeen met een kwekerij met 192 planten (zestien per lamp). De energie die voor deze lampen nodig is en energie voor ventilatie en dergelijke is ongeveer 30-35 duizend kWh op jaarbasis; uitgaande van ongeveer vier kweken per jaar. Uitgaande van 1 miljard kilowattuur (kWh) aan energiediefstal komt het Platform Energiediefstal uit op circa 30.000 cannabiskwekerijen die illegaal stroom aftappen.[53] Als we uitgaan van de berekeningen in Van der Giessen et al (2014) en uitgaan van diefstal van 662 GWh[54] bestemd voor cannabisteelt dan komen we uit op ongeveer 20.000 kwekerijen als we uitgaan van een gemiddeld stroomverbruik van 30-35 duizend kWh op jaarbasis.

[51] Zie https://www.netbeheernederland.nl/dossiers/energiediefstal-13.

[52] Ook in een bijdrage op de site van de Stichting Verbond voor Opheffing van het Cannabisverbod (VOC) wordt dit getal van Netbeheer Nederland in twijfel getrokken.
Zie https://voc-nederland.org/blog/2018/02/05/help-de-wietkweker-wordt-onzichtbaar/

[53] Deze berekening is gemaakt op basis van een telefonisch gesprek met een vertegenwoordiger van Netbeheer Nederland.

[54] Het midden van het interval 609-996 is 802,5. Daar 82,5 procent van (het middel van het interval 75 tot 90 procent) levert een getal op van 662.

De schattingen op basis van energiediefstal hebben alleen betrekking op binnenkwekerijen waarbij stroom illegaal wordt afgetapt. Als het een gemiddelde kwekerij betreft en het gebouw heeft toegang tot het laagspanningsnet dan is het ook niet mogelijk om op legale wijze stroom af te nemen.[55] Het neemt niet weg dat er hobbykwekers in Nederland zijn die wiet verbouwen zonder illegaal stroom af te tappen. De omvang van de groep hobbykwekers is lastig in te schatten. In 1995 kwamen Boekhoorn et al. (1995, p. 29) tot een schatting van 50.000 huistelers, waarbij 90 procent van deze telers alleen produceren voor eigen gebruik en een beperkte vriendenkring (gemiddeld een halve kilo per jaar). Van der Giessen et al. (2014, p. 80-85) berekenen dat 2-13 procent van de actuele gebruikers kweken voor eigen gebruik. Met een miljoen cannabisgebruikers (Nationale Drugsmonitor 2019) komen we dan ook uit op iets van 50.000 huistelers.

Conclusie op basis van deze verschillende schattingsmethoden
Er zijn in het voorgaande intussen diverse schattingen over tafel gegaan waarbij er sprake is van een zekere consensus waar het gaat over het aantal kwekerijen dat het hobbystadium (tot vijf planten) overstijgt. De schattingen liggen iets boven of iets onder dan wel op 20.000 cannabiskwekerijen. En dan zijn er enkele tienduizenden hobbyisten die ook een of enkele cannabisplanten verbouwen.

De vraag is vervolgens hoeveel woningen en bedrijfsruimten er naar schatting zijn betrokken bij de productie van cannabis. In ons databestand hebben we 9.433 adressen geïdentificeerd waar mogelijk cannabis wordt verbouwd. Dit aantal is drie keer groter dan het getal dat de Nationale Politie noemt voor geruimde binnenkwekerijen. Een deel van deze 9.433 adressen is niet onderzocht door de politie en bij een deel zal niets zijn aangetroffen. Het getal dat de Nationale Politie noemt, is een onderschatting van het reële aantal geruimde kwekerijen.[56] Een deel van onze adressen zal bovendien ook betrekking hebben op hobbytelers.

Dit alles in ogenschouw nemend, schatten we dat ongeveer drie op de vier adressen die worden genoemd in relatie met cannabisteelt worden gebruikt voor het opkweken van wietplanten. En dat ongeveer een op de vier adressen wordt gebruikt voor het proces daaromheen, zoals opslag van apparatuur, het kweken van stekken, het drogen van toppen en de opslag van de geproduceerde wiet. Als we uitgaan van 20.000 cannabiskwekerijen dan is de schatting dat er rond de 26-27.000 (delen van) woningen en bedrijfsruimten gemoeid zijn met de productie van cannabis. We gaan dan voorbij aan de hobbytelers. Daarbij kunnen we een hobbyist die voor eigen gebruik een of een paar planten

[55] Nederland kent een extra hoogspanningsnet (EHS), hoogspanningsnet (HS), middenspanningsnet (MS) en laagspanningsnet (LS). Het EHS en HS betreffen zeer grote industriële gebruikers en het MS betreft middelgrote industrieën en fabrieken. Het LS netvlak betreft winkels en huishoudens (Van de Giessen et al, 2014, p. 87). Een vertegenwoordiger van Netbeheer Nederland heeft in een telefonisch gesprek uitgelegd dat het LS-net niet 30-35.000 kWh kan leveren aan een huishouden.

[56] Het getal dat voor de politie Amsterdam wordt genoemd, komt overeen met het aantal dat wij in BVH aantreffen onder de incidentcode ‘vervaardigen van softdrugs’. Het nadere onderzoek in Amsterdam wijst uit dat er ook kwekerijen onder andere incidentcodes zijn weggeschreven. Deze zijn dus niet meegekomen in het landelijke overzicht.

teelt moeilijk als ondermijnend bezig zijn omschrijven, althans niet in de betekenis die we aan die term geven in dit onderzoek.

3.5.2 Productie van harddrugs

Bij de productie van harddrugs zijn veel minder adressen betrokken in ons databestand dan bij de productie van cannabis. In totaal zijn er 483 adressen geïdentificeerd. Dit kan betrekking hebben op de productie van synthetische drugs (drugslabs voor XTC, amfetamine, crystal meth), maar ook op cocaïnelabs. De Nationale Politie rapporteert dat er 366 locaties in verband met synthetische drugs zijn ontdekt in 2019. Het gaat dan om productie-, opslag- en dumplocaties. Ook is de opslag van (pre)precursoren onderdeel van deze 366 locaties. Daarnaast zijn er een kleine 30 cocaïnelabs ontdekt, aldus de Nationale Politie. De Nationale Politie rapporteert dus over ongeveer 400 locaties in verband met de productie van harddrugs. Ons bestand bevat iets meer adressen. De verklaring hiervoor ligt waarschijnlijk in de MMA-meldingen. Mogelijk waren dit deels loze meldingen, maar mogelijk heeft de politie deze zaken niet geïdentificeerd voor de landelijke inventarisatie, omdat het incident onder een 'niet-inhoudelijke' code is weggeschreven in BVH.

Voor zover wij weten zijn er eerder geen schattingen gemaakt voor het aantal locaties dat betrokken is bij de productie van harddrugs. Wel zijn er schattingen gemaakt over het aantal geproduceerde pillen (XTC) en kilo's (amfetamine) en bestaan er schattingen over de hoeveelheid cocaïne die Nederland binnenkomt en Nederland weer verlaat. In de studie *Waar een klein land groot in kan zijn* (Tops et al., 2018, p. 227-241) over de rol van Nederland bij synthetische drugs in de afgelopen vijftig jaar is een bijlage gewijd aan de vraag naar een schatting van de omvang van synthetische drugsproductie. De onderzoekers leggen uitvoerig uit waarom al deze paden doodlopen.

Om tot een schatting van het aantal locaties dat is betrokken bij de productie van harddrugs te komen, moeten we ons verlaten op een inschatting van de pakkans. We hebben gezien dat bij de productie van cannabis de pakkans op 20 tot 25 procent wordt ingeschat. Daar zijn ook data om deze inschatting enigszins te onderbouwen. Als pakkans ongeveer dezelfde is voor de productie van harddrugs dan zijn er naar schatting rond de 2.000 locaties betrokken bij de productie van harddrugs in Nederland.

In het Brabants Dagblad kwamen we een interview tegen met recherchechef Rienk de Groot van de Eenheid Zeeland-West-Brabant over het aantal mensen dat actief is bij de productie van harddrugs. Naar schatting zijn daar ongeveer 10.000 personen bij betrokken. Als er gebruik zou worden gemaakt van 2.000 locaties dan zouden gemiddeld vijf mensen (deels) betrokken zijn bij een locatie. Er zijn verschillende rollen te vervullen bij de productie van harddrugs, dus dat er meerdere mensen betrokken zijn bij een locatie is aannemelijk. We hebben geen data om te onderbouwen dat gemiddeld vijf mensen een juiste schatting is, maar het laat naar ons idee wel zien dat de schatting van 2.000 productielocaties niet onrealistisch is. Met andere woorden: de schatting van het aantal mensen dat actief is bij de productie van harddrugs weerlegt niet onze schatting van het aantal locaties.

> Op basis van grove ramingen uit onder meer criminele netwerken zelf schat de politie dat inmiddels meer dan 10.000 mensen actief zijn in de pillen en poeders, de meesten in Zuid-Nederland. De bedrijfstak bestaat uit kleine en grotere netwerken die vaak actief zijn in hennep en steeds vaker cocaïne en die zich vaak toeleggen op één stap in het productieproces. Bijvoorbeeld de import, smokkel en opslag van grondstoffen, het inrichten en draaien van labs, of het vervoer en dumpen van afval.
> Een Brabantse recherchespecialist, die net als veel collega's vanwege mogelijke bedreigingen uit het milieu anoniem moet blijven van zijn baas, schetst een organigram. "Helemaal aan de top delen zo'n dertig tot veertig bazen de lakens uit, verreweg de meesten uit Brabant en Limburg. Zij hebben het geld en de internationale contacten, bijvoorbeeld met grote afnemers en leveranciers van grondstoffen. Onder de top trekken dagelijks tussen de drie- en vierhonderd criminelen aan de touwtjes. Zij brengen mensen met kennis, vaardigheden en middelen bij elkaar." En dan zijn er nog duizenden mindere goden die, al dan niet op oproepbasis, in labs werken, met grondstoffen sjouwen of drugs dumpen.
> https://www.bd.nl/brabant/10-000-mensen-actief-in-pillen-en-poeders-lucratieve-pillenindustrie-lokt-veel-onbezonnen-nieuwkomers~a2fc9bb7/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.dk%2F

3.5.3 Handel in drugs

In ons databestand staan 4.404 adressen waar vermoedelijk drugs worden verhandeld of die op een andere wijze zijn gelinkt aan drugshandel. Het merendeel van de adressen heeft betrekking op woningen en de adressen zijn veelal geregistreerd onder de vlag van handel in harddrugs. Analoog aan reguliere handel kan er sprake zijn van groot-, tussen- of detailhandel. Uit eerder onderzoek blijkt dat het bij veruit de meeste panden gaat om detailhandel en dat de meeste registraties dus betrekking hebben op detailhandelszaken (Kruize & Gruter, 2014, p. 49-50).

Er bestaan schattingen over het aantal drugsgebruikers in Nederland. We zijn het meest geïnteresseerd in het aantal harddrugsgebruikers, ervan uitgaande dat de meeste cannabisgebruikers hun wiet in een coffeeshop kopen (of zelf verbouwen). In de Nationale Drugs Monitor (NDM) wordt het aantal gebruikers per drugssoort geschat. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt in 'ooit gebruikt', 'het afgelopen jaar gebruikt' en 'afgelopen maand gebruikt'. Voor ons doel richten we ons op gebruik in het afgelopen jaar. De NDM 2019 geeft gebruikersaantallen voor het jaar 2018. De gegevens voor dit jaar wijken naar verwachting niet veel af van het gebruik in 2019. Ecstasy kent de grootste groep gebruikers (naar schatting 380.000) gevolgd door cocaïne (naar schatting 220.000). Ook het aantal amfetamine- (150.000) en GHB-gebruikers (60.000) is substantieel. Het aantal geschatte gebruikers van andere soorten drugs is een stuk lager. Als we alle gebruikers bij elkaar optellen dan komen we uit op een getal van rond de 800.000. Het is echter aannemelijk dat er sprake is van een overlap in drugsgebruik, dus dat diverse gebruikers bij twee of meer soorten drugs scoren.

Om te komen van gebruikers naar verkooppunten is vooralsnog een onmogelijke opgave. Althans, zolang we niet een indicatie hebben over de vraag hoeveel gebruikers een gemiddelde dealer bedient. We kunnen echter ook de vraag vanaf de andere kant benaderen. Als er 800.000 gebruikers zijn die drugs willen kopen, is het dan realistisch dat deze handel plaatsvindt in en rond 4.400 panden

(het aantal in ons databestand)? Dan zou een gemiddelde dealer een kleine 200 gebruikers bedienen. Sommige gebruikers kopen eenmalig of af en toe iets, maar een derde van de gebruikers is maandelijks klant, aldus de NDM. Als we dat doorrekenen naar het aantal klanten in een etmaal dan komen we ergens tussen de drie en tien klanten uit afhankelijk van de vraag hoe frequent de vaste klanten komen.

Desondanks alle mitsen en maren klinken deze aantallen niet onrealistisch en daarmee zijn we geneigd te veronderstellen dat het werkelijk aantal drugshandeladressen niet een veelvoud is van het geregistreerde aantal. Een substantieel aantal van deze adressen is afkomstig van MMA-meldingen. De politie zal niet op iedere MMA-melding een inzet geven en daarmee geeft het aantal in ons databestand een overschatting in verhouding tot de daadwerkelijke inzet van de politie. Een recent onderzoek laat zien dat de bereidheid van burgers om ondermijnende criminaliteit, waaronder drugshandel, te melden best groot is.[57] Dit gegeven wordt ook ondersteund door het aantal meldingen bij MMA in april 2020, de maand dat Nederland 'dicht' was wegens de Corona-maatregelen. De woordvoerder van MMA geeft aan dat er in deze maand meer meldingen binnen zijn gekomen. Deels rond Corona (de zogenaamde schijt-aan-Corona-feestjes) maar ook over drugshandel. De verklaring is simpel. Mensen zijn in deze periode veelal aan huis gebonden geweest en hebben daardoor beter gezien wat er zich in de wijk afspeelt; zeker als er relatief weinig mensen op straat zijn.[58]

Onze inschatting wat betreft de omvang van drugshandel waarbij woningen en bedrijfspanden een faciliterende rol spelen, ligt op basis van bovenstaande overwegingen een factor 1,5 tot 2 boven het aantal geregistreerde meldingen. We komen dan uit op een getal tussen de 6.000 en 9.000 adressen.

3.5.4 Andere vormen van ondermijnende criminaliteit

In ons databestand heeft ongeveer 85 procent van de incidenten betrekking op drugsproductie en drugshandel. Hiervoor hebben we een schatting van de werkelijke omvang van deze vormen van criminaliteit gegeven voor het aantal woningen, bedrijfspanden en andersoortige gebouwen (zoals schuren, kelderboxen en dergelijke) dat hiermee gemoeid is. We zijn uitgekomen op 26-27.000 adressen wat betreft cannabisproductie, rond de 2.000 adressen in verband met productie van harddrugs en tot slot 6.000-9.000 adressen in verband met drugshandel. Bij elkaar geteld komen we dan uit op een aantal van 34.000-38.000 adressen dat faciliterend is aan drugscriminaliteit.

Als de andere vormen van ondermijnende criminaliteit ongeveer dezelfde kans zouden hebben om zichtbaar te zijn in ons databestand als drugscriminaliteit, dan verwachten we dat een 6.000-7.000 adressen betrokken zijn bij andere vormen van ondermijnende criminaliteit. We denken echter dat de andere vormen van ondermijnende criminaliteit een kleinere kans hebben om in ons databestand

[57] Zie https://www.bureaubroekhuizen.nl/nl/publicaties/detail/evaluatie-interventies-meldingsbereidheid-ondermijnende-criminaliteit

[58] https://eenvandaag.avrotros.nl/item/forse-toename-tiplijn-meld-misdaad-anoniem-we-accepteren-niet-dat-mensen-lak-hebben-aan-coronamaa/

voor te komen. Een belangrijke reden waarom we dit denken is de veronderstelling dat deze andere vormen van ondermijnende criminaliteit lang niet altijd duidelijk te onderscheiden zijn aan de hand van BVH-incidentcodes. Dit geldt bijvoorbeeld voor opslag van en handel in spullen afkomstig van georganiseerde diefstal. BVH kent wel codes voor diefstal en heling, maar daar zitten veel incidenten tussen die niet relevant zijn voor ons onderzoek en daarom zijn de meeste van deze incidenten niet opgenomen in ons databestand (zie ook paragraaf 3.2) Ook zetten we vraagtekens bij het idee van een gelijke kans dat deze vormen van criminaliteit worden gemeld dan wel opgespoord. Drugscriminaliteit staat hoog op de agenda bij de politie en een deel van de drugscriminaliteit geeft ook overlast voor omwonenden, zodat de meldkans groter is dan bij vormen van criminaliteit waarbij dit minder speelt. In eerste aanleg veronderstellen we dat het aantal adressen dat bij andere vormen van ondermijnende criminaliteit is betrokken een factor twee hoger ligt dan de genoemde 6-7.000 adressen.

We proberen de omvangschatting ook vanaf de andere kant te benaderen. Ofwel, door ons af te vragen of we tot een (grove) omvangschatting kunnen komen voor (enkele van) de vormen van criminaliteit die we hier hebben samengevoegd onder het kopje ‘andere vormen’. Het gaat dan om zes vormen van criminaliteit, namelijk: witwassen, mensenhandel/smokkel, wapenhandel, illegaal gokken, illegaal vuurwerk en heling/diefstal.

Bij witwassen gaat het dan overigens niet om panden die worden (door)verkocht om crimineel geld een legale status te geven, maar om bedrijfsruimten die worden gehuurd/gekocht om crimineel geld wit te wassen. Daarnaast wordt de incidentcode witwassen in BVH gebruikt in het geval dat (veel) contant geld wordt aangetroffen dat vermoedelijk afkomstig is van (drugs)criminaliteit. We hebben geen alternatieve bronnen om tot een omvangschatting te komen op dit punt. Ook hebben we geen schattingen gevonden van onderzoekers die zich met dit onderwerp hebben beziggehouden. Wel zijn er incidentele berichten. Zo lezen we bijvoorbeeld in de krant van een actie in de stad Groningen door de Belastingdienst en I-SZW in 2019.[59] We lezen dat er in een straat van 700 meter zestien kappers- en schoonheidssalons zitten, dat er 514 kapperszaken en schoonheidssalons zijn gevestigd in de stad Groningen en dat er jaarlijks twintig nieuwe beautyzaken bijkomen. We weten dat kappers- en beautyzaken geregeld worden misbruikt om crimineel geld wit te wassen (zie ook hoofdstuk 2) en dit bericht duidt er op dat er tientallen zaken in de stad Groningen zijn die voor dit soort doeleinden worden gebruikt. Vergelijkbare resultaten zijn gevonden bij controles in Apeldoorn en Breda. Het is echter onduidelijk om welke hoeveelheden het gaat, maar dat het, over heel Nederland gemeten, over enkele duizenden zaken gaat, lijkt niet onrealistisch. Ter vergelijking: ons BVH-databestand bevat 648 locaties die als ‘witwaslocaties’ worden aangemerkt.

Onder de noemer mensenhandel/smokkel gaat het vooral om uitbuiten van mensen. Zoals besproken in hoofdstuk 2 zijn er naar schatting 5.000 tot 7.500 slachtoffers per jaar, waarbij ongeveer de helft

[59] https://www.dvhn.nl/groningen/Huh-Groningen-telt-514-kapperszaken-en-schoonheidssalons.-Wat-is-er-aan-de-hand-24218606.html?harvest_referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F

slachtoffer is van seksuele uitbuiting. Het is lastig om van een x aantal slachtoffers naar een aantal betrokken panden te komen. Een slachtoffer kan immers in meerdere ruimten te werk worden gesteld, maar een ruimte kan ook door meerdere slachtoffers worden benut. Echter, dat het ook hier om enkele duizenden locaties gaat, lijkt realistisch. Ter vergelijking: ons databestand bevat 1.045 mensenhandel/smokkellocaties.

Zoals is te lezen in hoofdstuk 2, zou er nauwelijks sprake zijn van grootschalig opslag van illegale wapens in Nederland. Naar verwachting zijn er daarom weinig opslagruimten bij deze activiteit betrokken.

In ons databestand zijn er 139 locaties opgenomen met betrekking tot illegaal gokken. De Ksa heeft 256 meldingen ontvangen in 2019. Gokzuilen komen veel voor in Turkse kringen en volgens een analist van de Ksa zouden deze gokzuilen in een paar duizend cafés, koffie en theehuizen zijn te vinden. Samen met andere spelen, zoals illegale pokertoernooien en bingo's, mogen we aannemen dat daarmee enkele duizenden pandeigenaren illegaal gokken faciliteren en in ruil daarvoor een deel van de winst ontvangen en/of extra omzet draaien.

Zoals beschreven in hoofdstuk 2 komt (grootschalige) opslag van illegaal vuurwerk zeker voor in Nederland. Wij hebben in ons bestand 292 adressen genoteerd in relatie tot illegaal vuurwerk. Illegaal vuurwerk zou vooral met bestelbusjes naar ons land komen. Vermoedelijk is de behoefte aan opslag niet al te groot, maar het is aannemelijk dat in de meeste Nederlandse gemeenten illegaal vuurwerk wordt verhandeld rond de oud- en nieuwviering en dat er daarmee enkele duizenden (tijdelijke) opslagplaatsen voor illegaal vuurwerk zullen zijn.

Tot slot de opslag en het verhandelen van gestolen goederen (heling/diefstal). Ons bestand bevat 386 locaties die aan deze activiteiten zijn gelieerd en dat is naar verwachting een grove onderschatting. Mogelijk worden er in horecagelegenheden waar ook drugs worden verhandeld of waar illegaal wordt gegokt, soms ook gestolen goederen verhandeld. In dat geval zou er sprake zijn van een overlap (dubbeltelling), maar er zijn naar verwachting ook duizenden andere locaties waar gestolen goederen zijn opgeslagen of worden verhandeld. Tegenwoordig zal een fors deel van de handel via internet verlopen. Meer specifiek dan de schatting dat het om enkele duizenden locaties gaat, komen we echter niet op basis van de beschikbare gegevens.

Resumerend kunnen we stellen dat we verwachten dat bij vijf van de zes ondermijnende 'andere' vormen van criminaliteit enkele duizenden woningen, bedrijfspanden of opslagruimten een faciliterende rol spelen. Vaak in de zin dat het parallel loopt aan andere activiteiten. De rekeningsom aan het begin van deze paragraaf dat het om 6.000-7.000 adressen zou gaan, vanuit de gedachte dat 85 procent van de ruimten wordt benut voor drugscriminaliteit, lijkt inderdaad te laag ingeschat. De stelling dat dit aantal een factor twee hoger zal liggen, lijkt beter in de buurt te komen.

3.5.5 Totale schatting

We schatten dat er 34.000-38.000 adressen zijn betrokken bij ondermijnende drugscriminaliteit, waarbij veel woningen worden benut voor de productie van cannabis. Daarnaast schatten we dat er 12.000-14.000 adressen een faciliterende rol spelen bij andere vormen van ondermijnende criminaliteit, zoals bepaalde vormen van witwassen, mensenhandel/smokkel, wapenhandel, illegaal gokken, illegaal vuurwerk en opslag/handel van gestolen goederen.

We ronden de schatting af op 50.000 woningen, bedrijfs- en opslagruimten. Dit is een schatting met vele mitsen en maren en het aangeven van een schattingsinterval wekt een schijnexactheid die er niet is. Als we dit afzetten tegen het aantal (niet-)woningen in Nederland van ruim negen miljoen, dan zou volgens deze schatting ongeveer een half procent van de gebouwenvoorraad in Nederland voor de hier onderzochte vormen van ondermijnende criminaliteit worden benut.

4 Preventieve, repressieve en criminogene indicatoren

De vierde onderzoeksvraag heeft betrekking op indicatoren[60] die wijzen op de faciliterende rol van woon- en bedrijfsruimten bij ondermijnende criminaliteit in Nederland. Deze vraag kan op twee manieren worden opgevat: (1) indicatoren die kunnen wijzen op de intentie om woon- en bedrijfsruimten te benutten bij ondermijnende criminaliteit. Met andere woorden, indicatoren die kunnen worden benut voor *preventieve* maatregelen. De vraag kan echter ook worden opgevat als (2) indicatoren die wijzen op het feit dat woon- en bedrijfsruimten ook daadwerkelijk worden benut bij ondermijnende criminaliteit. Het gaat hierbij dan om indicatoren bedoeld voor *repressieve* maatregelen. Gezien de doelstelling van het onderzoek besteden we aandacht aan beide aspecten.

De preventieve en repressieve indicatoren spelen op microniveau. Het gaat daarbij in essentie dus om twee vragen: “Zijn er concrete aanwijzingen dat de huurder in spe het vastgoedobject wil gebruiken, dan wel gebruikt voor het faciliteren van ondermijnende criminaliteit?” Het gaat dan om zaken als de huurder die probeert zijn identiteit te verhullen (preventieve indicator) of de huurder die zich probeert te onttrekken aan sociale controle door bijvoorbeeld de ramen te blinderen (repressieve indicator). Het gaat daarmee om concrete indicatoren die de te goeder trouw handelende verhuurder voor het afsluiten van een huurovereenkomst kunnen wijzen op een foute huurder (preventieve indicatoren) en indicatoren die de verhuurder er op kunnen wijzen dat de huurder het pand gebruikt voor ondermijnende activiteiten.

Er zijn echter ook indicatoren die horen bij het meso- of macroniveau. Hierbij gaat het dan niet om indicatoren die er op wijzen dat een specifiek pand voor ondermijnende activiteiten wordt gebruikt, maar op indicatoren die er op wijzen dat een deel van de stad (wijk, buurt) aantrekkelijk is voor criminelen om een bepaald soort activiteiten te ontplooien; in dit verband spreken we van criminogene factoren.

In de vierde onderzoeksvraag wordt tevens gevraagd in hoeverre er voor deze indicatoren verschillen zijn tussen stedelijke en landelijke regio’s. En, in het verlengde hiervan kunnen we ons tevens afvragen in welke mate deze indicatoren verschillen voor woningen, bedrijfspanden en andersoortige ruimten. Ook dat aspect zullen we hierna de revue laten passeren.

[60] Indicatoren geven – zoals het woord als zegt – een indicatie dat er sprake is van of een intentie tot het benutten van woningen en/of bedrijfsruimten voor ondermijnende criminele activiteiten. Daarmee is niet gezegd dat dit ook zo is, als aan een of meerdere indicatoren is voldaan.

4.1 Indicatoren die wijzen op foute huurders

In hoofdstuk 1 is aangegeven dat de Kamermotie die ten grondslag ligt aan dit onderzoek ook heeft geleid tot een onderzoek naar verplichte screening op criminele antecedenten en intenties; dit ten behoeve van eigenaren die panden willen verhuren om te voorkomen dat zij met criminelen in zee gaan. De resultaten van dit onderzoek zijn gepubliceerd in het rapport Panden met een luchtje (Ferwerda en Rijnink, 2020). Dit onderzoek heeft veel raakvlakken met de vraag naar het inventariseren van indicatoren in het onderzoek waarvan we in dit document verslag doen.

Ferwerda en Rijnink hebben onder andere een online-survey gehouden onder belanghebbende partijen, te weten gemeenten, ministeries, verhuurders en verhuurmakelaars, politie, Openbaar Ministerie en belangenorganisaties (zie ook Ferwerda en Rijnink, 2020, Bijlage 1 t/m 4, p. 75-79). Aan elk van de respondenten in deze survey is gevraagd maximaal vijf preventieve maatregelen te noemen. Dit leverde een ruim palet aan suggesties. Van daar is het vervolgens een kleine stap naar indicatoren. Zo is een van de gesuggereerde maatregelen het vragen om een geldig legitimatiebewijs en het daarbij geen genoegen nemen met een zwart-wit kopie. Deze maatregel is bedoeld om de identiteit van de huurder vast te stellen. Een huurder met criminele intenties wil in de regel immers graag zijn (ware) identiteit verhullen en gedrag dat hierop duidt (in dit geval het rommelen met een identiteitsbewijs) kan daarmee worden gezien als een preventieve indicator.

De politie, gemeenten en het RIEC Oost-Nederland hebben in samenwerking met diverse publieke en private partijen, zoals makelaars, woningcorporaties en de Kamer van Koophandel een brochure samengesteld met de titel Veilig uw pand verhuren (uitgavedatum september 2020). Deze brochure richt zich, zoals de titel doet vermoeden, op de verhuurder van een woning of een bedrijfspand. In de brochure wordt aandacht besteed aan de verplichtingen van de verhuurder en de risico's die een verhuurder loopt. In de brochure krijgt de verhuurder handreikingen over hoe deze risico's tot een minimum te beperken.

Naast het genoemde onderzoek van Ferwerda en Rijnink en de brochure op initiatief van het RIEC Oost-Nederland zijn er nog tal van andere publicaties die op enigerlei wijze ingaan op preventieve dan wel repressieve indicatoren van ondermijnende criminaliteit in verband met het (onder)verhuren van woningen, bedrijfspanden of andersoortige ruimten. Daarnaast hebben we de respondenten die we hebben gesproken (zie paragraaf 1.7) gevraagd naar indicatoren. Weinig verrassend is er vervolgens sprake van een grote overlap ten aanzien van de indicatoren die we al kennen uit de publicaties en de indicatoren die in ons onderzoek worden benoemd. Wat dat betreft bieden resultaten van het hier voorliggend onderzoek geen nieuwe inzichten, maar is het op dit punt eerder een inventarisatie van al eerder vastgestelde indicatoren.[61]

[61] We identificeren daarom niet bij iedere genoemde indicator in paragraaf 4.1.1 en 4.1.2 wat precies de bron hiervan is. Het is een samenvoeging van zaken die naar voren komen in de twee genoemde publicaties.

4.1.1 Preventieve indicatoren

Bij de preventieve indicatoren gaat het om de volgende zes (categorieën van) indicatoren: (P-1) Identiteit en inschrijving Basisregistratie Personen (BRP); (P-2) Huurgedrag; (P-3) Wijze van betalen en inkomensbewijs; (P-4) Leeftijd huurder; (P-5) Criminele antecedenten en (P-6) Toestaan woningcontrole. We bespreken ze hierna een voor een.

P-1 Identiteit en inschrijving Basisregistratie Personen (BRP)

De meest genoemde preventieve indicator en een risicokenmerk voor crimineel gedrag is het niet kunnen of niet willen tonen van een geldige legitimatie c.q. het verhullen van de identiteit. De meeste maatregelen zijn dan ook gericht op het achterhalen van de (juiste) identiteit en het voorkomen van misbruik van andermans identiteit. Denk daarbij – als het gaat om adviezen – aan het controleren op echtheidskenmerken, het vragen om een tweede bewijs ter legitimatie en het louter verhuren aan de persoon die het contract ondertekent. Het accepteren van kopieën van officiële documenten wordt afgeraden, omdat deze in de regel eenvoudig zijn te vervalsen. In sommige gevallen wordt ook het advies gegeven om de potentiële huurder na te trekken via openbare bronnen (bijvoorbeeld op sociale media-accounts).

Ook het controleren of de huurder daadwerkelijk zijn/haar intrek neemt in de woning c.q. het pand gebruikt, valt onder de aanbevolen maatregelen. Het niet-inschrijven in de BRP is ook preventieve indicator. Huurders zijn verplicht om zich in te schrijven in de BRP. Voor buitenlandse huurders is dit verplicht bij een huurcontract vanaf zes maanden. De verhuurder kan dit ook opnemen als eis in het huurcontract, maar dit slechts controleren door een uitdraai van de BRP op te vragen bij de huurder.

Het is op basis van artikel 197a van het Wetboek van Strafrecht verboden een woning te verhuren aan iemand die niet rechtmatig in Nederland verblijft. Op het moment dat de huurovereenkomst wordt afgesloten, moet de huurder dus legaal in Nederland verblijven; het contract mag de maximale verblijfsduur niet overschrijden. De makelaar zal dus moeten vragen naar een verblijfsvergunning. Personen die vanuit Europa voor kortere tijd in Nederland blijven (maximaal drie maanden) hebben geen verblijfsvergunning nodig en hoeven zich ook niet in het schrijven in de Basis Registratie Personen.

P-2 Huurgedrag

Het vertonen van afwijkend onderhandelingsgedrag is ook een preventieve indicator. Het niet doorvragen naar details, het niet geïnteresseerd zijn in een bezichtiging of het niet vragen naar de huurprijs kunnen wijzen op mogelijke risico's. Ook het huren voor een heel korte periode valt onder

---

Daarnaast hebben we er ook tal van andere lijstjes op na geslagen zoals de Infographic *Hoe herken je vastgoedfraude?* van het LIEC/RIEC. Veel van deze informatie is bij elkaar gebracht op de website https://veiligheidsalliantie.nl/ondermijning/vastgoed/

deze categorie indicatoren. Extra aandacht kan daarbij worden besteed aan personen die meegaan bij afspraken met de verhuurder en/of de gemeente, ook van andere aanwezigen wordt geadviseerd altijd de identiteit te controleren.

P-3 Wijze van betalen en inkomensbewijs

Naast het verbergen van de identiteit wordt het doen van contante betalingen gezien als een van de belangrijkste preventieve indicatoren. De herkomst van het geld is anders dan bij elektronische betaling, bij een contante betaling niet vast te stellen. Het wordt dan ook sterk afgeraden om als verhuurmakelaar contante betalingen te accepteren. Op basis van jurisprudentie is vastgesteld dat personen die (contant) geld aannemen waarvan zij had moeten weten dat het afkomstig is van een misdrijf zich bovendien schuldig maken aan witwassen (art. 420bis Sr). Contante betalingen met biljetten van vijfhonderd euro vormen daarbij nog een extra risico(indicatie), omdat deze in het gebruikelijke chartale verkeer nauwelijks nog worden gebruikt.

Daarnaast is het niet kunnen aantonen van een toereikend inkomen een indicator. Als verhuurder is het belangrijk het inkomen van de (potentiële) huurder te verifiëren en dat inkomen af te wegen tegen de maandelijkse woonlasten. Als maatregel wordt geadviseerd om het inkomen van de potentiële huurder te controleren door het vragen naar een werkgeversverklaring, salarisstroken en bankafschriften. Ook het ter referentie contact opnemen met een eventuele werkgever wordt aanbevolen.

Buitenlandse bedrijven/personen vormen een groter risico, omdat buitenlandse documenten veelal minder goed op echtheid zijn te controleren. Verder zijn ingewikkelde constructies en het gebruik van stromannen een preventieve indicator. Denk daarbij aan het gebruik van verschillende (buitenlandse) bankrekeningen. Het wordt afgeraden betalingen te accepteren van een andere partij dan de huurder. Ook het illegaal onderhuren van kwetsbare personen of het huren onder dwang kunnen hierbij aan de orde zijn. In dit geval kan de aanwezigheid van derden bij het afsluiten van het huurcontract wijzen op een dergelijke vorm van misleiding.

P-4 Leeftijd huurder

De leeftijd kan, met name in combinatie met andere indicatoren, een preventieve indicator zijn. Denk daarbij aan relatief jonge mensen die een woning huren waarmee een terugkerende woonlasten zijn gemoeid die normaal gesproken niet binnen het prijsbereik vallen van deze leeftijdsgroep.

P-5 Criminele antecedenten

Criminologisch onderzoek laat zien dat een crimineel verleden een voorspeller is van toekomstig crimineel gedrag (zie bijvoorbeeld Nieuwbeerta & Blokland, 2006, p. 362). Dat maakt dat justitiële antecedenten een belangrijke preventieve indicator zijn. Het is voor een verhuurder echter niet makkelijk om te achterhalen of de huurder in spe criminele antecedenten heeft. Personen met een strafblad die verbonden zijn aan bedrijven die ruimte willen huren, zijn in bepaalde gevallen makkelijker te weren, omdat er bijvoorbeeld sprake is van een vergunningsplicht of de plicht tot het overleggen van een Verklaring Omtrent Gedrag (VOG).

Het laten overleggen van een VOG als vereiste voor het huren van een woning is echter niet gebruikelijk. Bovendien zijn er ook wel kanttekeningen te plaatsen bij een dergelijke eis, aldus Ferwerda en Rijnink (2020). De hele procedure kost namelijk veel tijd en het is de vraag of een huurder juridisch gezien een woonruimte kan worden geweigerd op basis van een VOG. Ook is het de vraag op welke strafbare gedragingen dan zou moeten worden gescreend en welke randvoorwaarden daarbij zouden moeten gelden. Een eerder experiment met het uitwisselen van persoonsgegevens tussen politie en makelaars is gestopt vanwege onvoldoende juridische grondslag.[62] Wel is het mogelijk om huurders te weren op basis van de Wet bijzondere maatregelen grootstedelijke problematiek (Wbmgp), ook wel de Rotterdamwet genoemd.[63]

P-6 Toestaan woningcontrole

Het – door de verhuurder – niet controleren van de woning is een risicofactor, omdat de verhuurder dan geen zicht heeft op wat er in het pand gebeurt. De verhuurder kan in het contract opnemen dat hij het recht heeft de woning te controleren. Bij twijfel kan de verhuurder het beste iedere twee tot drie maanden de woning (periodiek) te controleren (bijvoorbeeld om zo het kweken van wiet te voorkomen). Ook kan in het contract worden opgenomen dat de woning (bijvoorbeeld wekelijks) wordt schoongemaakt onder auspiciën van de verhuurder. Verder is het van belang om over voldoende contactgegevens van de huurder te beschikken, zodat contact kan worden opgenomen, indien dit nodig blijkt te zijn.

4.1.2 Repressieve indicatoren

Hierbij gaat het dus om indicatoren die wijzen op het feit dat woon- en bedrijfsruimten ook daadwerkelijk worden benut voor ondermijnende vormen van criminaliteit. We onderscheiden hier vier indicatoren, namelijk (R1) Afwijkend gebruik van de woning; (R2) Afwijkende activiteiten in het bedrijfspand; (R3) Afwijkende in- en uitlooppatronen; (R4) Geen (mogelijkheid bieden tot) houden van toezicht. We bespreken ze hierna.

---

[62] Vanaf 2012 is er in de gemeente Tilburg geëxperimenteerd met het zogenoemde stoplichtmodel, een samenwerking tussen enerzijds politie en anderzijds autoverhuurbedrijven en makelaars. Indien een autobedrijf of makelaar twijfelde of een potentiële huurder het te huren motorvoertuig of de woon- of bedrijfsruimte zou aanwenden voor criminele activiteiten, nam diegene contact op met de politie. De politie gaf vervolgens een – niet bindend – advies om wel (groen) of niet (rood) met de potentiële huurder in zee te gaan. De Autoriteit Persoonsgegevens heeft de korpschef in februari 2017 gevraagd naar de grondslag voor het verstrekken van politiegegevens aan autoverhuurbedrijven en makelaars voor dit doel. Nadat uit intern onderzoek bleek dat de juridische grondslag voor het stoplichtmodel ontbrak, is besloten te stoppen met de uitvoering van de stoplichtconvenanten.

[63] Op basis van artikel 10 Wbmgp onderzoekt de gemeente of een huurder in spe in het verleden woonoverlast heeft veroorzaakt of een bekende van de politie is. De politie verstrekt informatie aan de gemeente die vervolgens een woonverklaring afgeeft dan wel weigert. Artikel 10 Wbmgp geldt voor 98 straten in Rotterdam (Ferwerda en Rijnink, 2020, p. 28).

R-1 Afwijkend gebruik woning
Indien er sprake is van afwijkend gebruik van een woning is dit een repressieve indicator voor crimineel gebruik. Er zou in dit verband bijvoorbeeld sprake kunnen zijn van afwijkend gebruik bij het gedurende lange tijd niet betreden van de woning, het hanteren van afwijkende (nachtelijke) werktijden, het (nagenoeg) ontbreken van meubilair en persoonlijke bezittingen en het ontwijken van (contact met de) buren. Deze a-typische zaken zullen waarschijnlijk eerder opvallen bij omwonenden, maar het is natuurlijk ook mogelijk voor de verhuurder hierop te letten tijdens huiscontroles of werkzaamheden. Ook wanneer er andere mensen wonen dan er staan ingeschreven of indien er niemand blijkt ingeschreven of juist veel mensen staan ingeschreven kan dit duiden op criminele activiteiten.

R-2 Afwijkende activiteiten bedrijfspand
Er zijn verschillende afwijkende activiteiten die voor een bedrijfspand als een repressieve indicator kunnen dienen. Denk daarbij aan bezigheden die niet passen bij het karakter van een bedrijf, een oververtegenwoordiging van hetzelfde soort bedrijven of het leegstaand of verwaarloosd zijn van panden. Ook de regelmatige aanwezigheid van mensen van wie onduidelijk is wat ze er doen, het op ongebruikelijke tijden laden en lossen en de aanwezigheid van (onlogische) apparatuur en grondstoffen kan wijzen op criminele activiteiten (zie ook paragraaf 4.1.3).

R-3 Afwijkende in- en uitlooppatronen
In- en uitloop van personen kan op verschillende manieren een repressieve indicator zijn. Daarbij geldt ook gerapporteerde overlast in de buurt als een mogelijk repressieve indicator. Denk daarbij aan geluids- of stankoverlast. Bij woningen kan zowel een gebrek aan in- en uitloop als juist veel aanloop duiden op criminele activiteiten; een en ander hangt vanzelfsprekend samen met het soort criminaliteit. Indien de woning wordt gebruikt voor opslag van (illegale) goederen is immers minder aanloop te verwachten dan indien een woning wordt gebruikt voor illegale prostitutie. Ook bij bedrijfspanden kunnen afwijkende bezoekerspatronen een indicator zijn voor criminaliteit.

R-4 Geen (mogelijkheid bieden tot) houden van toezicht
Afwezigheid van toezicht kan een rol spelen bij het ontstaan en voortbestaan van criminaliteit. Indicaties van een gebrek aan (mogelijkheid tot) adequaat toezicht kunnen wijzen op criminaliteit. Alertheid op wijzigingen aangebracht door de huurder, vooral binnen de eerste zes maanden, is hierbij van belang, zoals het vervangen van de sloten of het afsluiten van een terrein, waardoor de eigenaar niet meer de mogelijkheid heeft tot het uitvoeren van controles. Ook meldingen uit de buurt en het intimideren van buurtbewoners kunnen erop wijzen dat de huurder/bewoner iets heeft te verbergen. Onder de preventieve indicatoren is al aangegeven dat eigenaren vaak wordt geadviseerd regelmatig te controleren. Verder wordt geadviseerd om bij verdenking van strafbare feiten direct aangifte te doen bij de politie. Dit handelen bij eventueel onraad in het vooruitzicht stellen bij huurders zou tevens een afschrikwekkende werking kunnen hebben. Ofwel: bij twijfel over oneigenlijk gebruik wordt geadviseerd om op korte termijn snel een afspraak met de huurder te maken voor het

controleren van het pand en aan te geven dat als de huurder dit herhaaldelijk weigert, daarvan melding zal worden gemaakt bij de politie. Verder wordt aanbevolen van de controles een dossier aan te leggen.

4.1.3 Signalen van ondermijnende criminaliteit

In de brochure van de politie en RIEC Oost-Nederland worden ook concrete signalen benoemd die kunnen duiden op ondermijnende criminaliteit in een woning of een bedrijfspand (‘Veilig uw pand verhuren’, p. 13-15). Deze signalen hebben betrekking op drie vormen van ondermijnende criminaliteit die ook een prominente rol spelen in ons onderzoek, te weten: productie van drugs, mensenhandel (illegale prostitutie) en witwassen (malafide bedrijfsactiviteiten). Hieronder geven we deze signalen gegroepeerd rond kenmerken van de woning/bedrijfspand of de gebruikers (huurders en/of klanten) hiervan.

Productie van drugs

1. Geur: hennepgeur, amandel/anijsachtige geur, acetongeur.
2. Ontluchting: afzuiginstallaties, tocht, condensvorming.
3. Warmteafgifte: warme vloeren/muren/plafonds (geen sneeuw op dak).
4. Licht/elektriciteit: stroomstoringen, branden kunstlicht.
5. Water: schade bij onderburen.
6. Uiterlijk: dichtgeplakte ramen, rolluiken, onbewoond/ongebruikt.
7. Gedrag: activiteiten op vreemde tijdstippen, niet opendoen.
8. Afval: vaten, pijpen, chemicaliën.

Mensenhandel (illegale prostitutie)

1. Activiteiten rond het pand: rondhangende, schaars geklede vrouwen, vrouwen die worden gebracht en opgehaald, mannen op zoek naar seksueel contact of mannen als bewaker, werkgever regelt alles, seksadvertenties.
2. In het pand: weinig meubels, veel matrassen, overbewoning, slechte woonomstandigheden, korte verblijfsduur.
3. Bewoners: jonge vrouwen die geen Nederlands, Duits of Engels spreken, niet zelf in bezit van identiteitspapieren; kennen het adres niet en/of weten niet waar ze zich in Nederland bevinden; angstig, willen pand niet verlaten; sporen van geweld op lichaam; tatoeages/brandmerken.

Witwassen (malafide bedrijven)

1. Personeel: veel of juist weinig personeel.
2. Klanten: weinig/geen klanten, criminele klanten.
3. Locatie: ongebruikelijke locatie, geen aanloop, criminaliteit in directe omgeving.
4. Aankopen: dure aankopen, verbouwingen niet in overeenstemming met omzet/klandizie.

5. Activiteiten: afwijkende openingstijden, vaak gesloten, overdag geen activiteiten, onduidelijke activiteiten, weinig voorraad, geen website, alleen contante betalingen, veel overlast, meldingen van gokken.

4.2 Criminogene indicatoren

In hoofdstuk 2 is al een aantal criminogene factoren aan de orde gekomen die ruimten/wijken aantrekkelijk maken voor bepaalde vormen van ondermijnende criminaliteit. Hierbij hebben we een onderscheid gemaakt tussen kwetsbare buurten, luxe appartement-(buiten)wijken en stedelijke rafelrandgebieden.

4.2.1 Kwetsbare buurten

Het idee van kwetsbare buurten is niet nieuw, evenmin als de wens om daar iets aan te doen. Zo wees de toenmalige minister van Wonen, Wijken en Integratie – Ella Vogelaar – in 2007 veertig probleemwijken aan in Nederland waarin fors zou moeten worden geïnvesteerd door (lokale) overheden, woningcorporaties en welzijnsorganisaties.[64] Een van de instrumenten om kwetsbare buurten in kaart te brengen is de Leefbaarometer.[65] Het instrument bestaat uit precies honderd indicatoren, verdeeld over vijf dimensies, te weten: woningen, fysieke omgeving, voorzieningen, bewoners en veiligheid.

Vanuit het lectoraat Ondermijning van Avans Hogeschool is een interessante aanzet gegeven om te komen tot indicatoren van ondermijnende effecten op wijkniveau (Stuurman, Kolthoff, Van den Tillaart & Kokkeler, 2020). De onderzoekers zoomen hierbij in op vijf ondermijnende effecten, staan stil bij de theoretische onderbouwing hiervan en identificeren relevante indicatoren. Het gaat hierbij om de volgende vijf ondermijnende effecten:

1) het ontstaan van een subcultuur;
2) aspecten rond machtsovername in een wijk;
3) aspecten die bewoners vatbaar maken voor ondermijnende vormen van criminaliteit;
4) het idee dat misdaad kan lonen;
5) oneerlijke concurrentie.

[64] Uit het onderzoek De baat op straat (Marlet, Poort & Van Woerkens, 2009) blijkt dat verkoop van sociale huurwoningen en nieuwbouw een positief effect heeft op het verminderen van de problemen in de wijk. Dit effect schrijven de onderzoekers toe aan de verandering in de samenstelling van de bevolking.

[65] In 2007/2008 hebben RIGO en Atlas voor gemeenten, in opdracht van het toenmalige Ministerie van VROM (inmiddels BZK), de Leefbaarometer ontwikkeld. Met dit instrument wordt de leefbaarheid in heel Nederland op een zeer laag schaalniveau beschreven en weergegeven op basis van feitelijke omgevingscondities. De kaarten zijn via www.leefbaarometer.nl te raadplegen. Sindsdien is de Leefbaarometer tot en met 2012 elke twee jaar bijgewerkt met de meest recente cijfers.

Het idee van een deviante of criminele subcultuur grijpt terug op klassieke criminologische studies, zoals *Delinquent Boys* van Cohen (1955), *Subculture of Violence* van Wolfgang & Ferracuti (1967) en *Delinquency and Opportunity* van Cloward & Ohlin (1960). Stuurman et al. (2020) hebben het idee van een subcultuur gebruikt voor een wijk waarbij de bewoners zich niet laten leiden door regels en voorschriften van de overheid. Er is sprake van een eigen systeem van normen en waarden bij (een deel) van de buurtbewoners. De aanwezigheid van georganiseerde criminaliteit in een wijk kan tot gevolg hebben dat criminelen informeel de dienst uitmaken. Dit kan in de vorm van intimidatie van wijkbewoners, maar ook in de vorm van geldschieter of beschermer (weldoener). Stuurman et al. (2020) wijzen in dit verband op een recente studie van Bruinsma, Ceulen & Spapens (2018) naar ondermijning door criminele weldoeners. Dit uit zich door de gemeenschap te laten meeprofiteren van de (illegaal verkregen) welstand, maar de keerzijde hiervan is dat er sprake is van intimidatie en represailles als er personen zijn die hier niet in meegaan. Dit is natuurlijk geen nieuw fenomeen. Er zijn tal van voorbeelden die laten zien hoe de maffia de lokale gemeenschap laat meeprofiteren.[66] Feitelijk nemen (criminele) buurtbewoners overheidstaken op zich. Dit kan zich uiten in de vorm van het organiseren van activiteiten in de buurt of het financieel ondersteunen van buurtbewoners. Het derde thema dat Stuurman et al. (2020) aansnijden, kwetsbare burgers, kennen we ook uit criminologische klassiekers, zoals *Juvenile Delinquency in Urban Areas* van Shaw & McKay (1942) en andere studies van de Chicago School. Door het uiterlijk vertoon, de luxueuze levensstijl van criminelen kan het beeld ontstaan dat misdaad loont. En in sommige gevallen is dat ook zo. Stuurman et al. (2020) wijzen daarbij enerzijds op het zichtbaar beschikken over veel geld (patsergedrag) en anderzijds op de uitstraling van onaantastbaarheid. Dit kan een perverterende uitwerking hebben op jongeren en bijdragen aan het maken van keuzes die leiden tot een crimineel bestaan (zie ook Tops en Van der Torre, 2014). Het laatste thema dat onderdeel vormt van het model van Stuurman et al. (2020) betreft oneerlijke concurrentie. Hierbij wordt gedoeld op het investeren van crimineel (drugs)geld in (schijnbaar) legale bedrijven. Dit kan leiden tot oneerlijke concurrentie met bedrijven die niet over een dergelijke geldvoorraad beschikken. Het investeren in legale bedrijven is het meest zichtbaar in de vorm van dekmantelbedrijven (nepwinkels) met als doel crimineel geld wit te wassen.

Het model van Stuurman et al. (2020) is 'werk in uitvoering' en de toekomst zal moeten leren wat de waarde van de beredeneerde indicatoren is. Voor een volledige beschrijving verwijzen we naar het betreffende artikel. Hier presenteren we het voorlopige resultaat wat betreft de indicatoren om zicht te krijgen op de genoemde vijf ondermijnende effecten (Stuurman et al, 2020, p. 46-47).

Ontstaan van een subcultuur

- Mate waarin bewoners zich niet laten sturen door regels/voorschriften van de overheid.

[66] Het meest recente voorbeeld hiervan is de rol van de maffia tijdens de Covid 19-pandemie. Zie bijvoorbeeld https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/de-maffia-vreet-zich-in-napels-naar-binnen~b7159c5f/

    - Mate waarin bewoners bouwen (bijvoorbeeld een dakkapel of een schuur) zonder daar een vergunning voor aan te vragen.
    - Mate waarin bewoners zich niet houden aan voorschriften van de woningbouwcorporatie(s).
    - Mate waarin bewoners moedwillig autorijden zonder rijbewijs.
    - Mate waarin bewoners intimiderende acties ondernemen tegen te vestigen huurders (bijvoorbeeld bekladdingen, vernielingen).
    - Mate waarin bewoners de openbare ruimte in fysieke zin claimen, het zich eigen maken (bijvoorbeeld een zwembad op de stoep, privé-terrasuitstallingen).
- Mate waarin er sprake is van een eigen systeem van normen en waarden bij een deel van de bewoners.
    - Mate waarin de positie en/of het gezag van wijkprofessionals en gezagsdragers openlijk in twijfel worden getrokken.
    - Mate waarin er negatief gedrag is richting gevestigde instanties (bijvoorbeeld provocaties, intimidatie).
    - Mate waarin er sprake is van voortijdige schooluitval.
    - Mate waarin er sprake is van uitkeringsafhankelijkheid.

Machtsovername in een wijk

- Mate waarin bewoners taken van de overheid op zich nemen, bijvoorbeeld als weldoener.
    - Mate waarin gerechtigde bewoners geen inkomensondersteuning (bijvoorbeeld bijstand) aanvragen.

Buurtbewoners kwetsbaar voor ondermijnende criminaliteit

- Mate waarin (groepen) bewoners in een kwetsbare positie komen door ondermijnende gedragingen.
    - Mate waarin bewoners benaderd worden om deel te nemen aan criminele activiteiten.
- Mate waarin het gedrag van niet-criminele buurtbewoners beïnvloed wordt door processen van ondermijning.
    - Mate waarin bewoners niet-melden (meldingsbereidheid), het ‘laten gebeuren’.

Misdaad loont

- Mate waarin er sprake is van ‘patsergedrag’ in de wijk.
    - Mate waarin er sprake is van een verschil tussen de inkomsten, en uitgaven die individuele wijkbewoners doen (merkkleding, cosmetische chirurgie, A-merken).

Oneerlijke concurrentie

- Mate waarin illegaal verkregen vermogen wordt ge(her)investeerd in de wijk
    - Mate van stijging omvang specifieke criminogene branches

4.2.2 Luxe appartement-buitenwijken

Het zijn bij uitstek de woningen in het duurdere segment die worden gehuurd om 'onder de radar' te blijven van de opsporingsautoriteiten. Gemeten in aantallen zullen deze woningen waarschijnlijk minder vaak worden aangewend dan woningen in de kwetsbare buurten. Volgens politie-ingewijden zouden het vooral buitenlandse drugscriminelen zijn die deze woningen huren omdat het ze vaak aan een netwerk in Nederland ontbreekt. Ze kunnen in deze woningen verblijven, maar de woning kan ook worden aangewend voor de opslag van geld en drugs. Kenmerken van dit type appartementen zijn onder andere:

- relatief dure woningen;
- inpandige garage;
- privé-opgang; (bij voorkeur een lift die rechtstreeks uitkomt in de woning);
- relatief nieuwe woningen.

Het zijn vaak juist ook nieuwe wijken waarin luxe appertementen worden gebouwd die kwetsbaar blijken voor malafide gebruik van het onroerend goed. In dit verband bericht Het Parool bijvoorbeeld over de nieuwe wijk Holland Park in Diemen waar bij controle onder meer blijkt dat een aantal woningen wordt gehuurd met valse werkgeversverklaringen en loonstroken, er mensen wonen die worden gezocht door geweldsdelicten en er sprake is van ilegale prostitutie. Een politiewoordvoerder stelt in de krant:[67]

> Nette mensen gaan de stad uit omdat ze geen huis vinden, maar voor deze lieden is het door fraude geen probleem anoniem te wonen," (….) "De boef is op zoek naar een woning met een inpandige parkeergarage. Die worden nu overal neergezet, want Amsterdam en de randgemeenten bouwen de lucht in.

4.2.3 Rafelrandgebieden

We hebben in hoofdstuk 2 de term rafelrandgebied gebruikt voor meer afgelegen plekken, vaak aan de rand van de stad met weinig sociale controle. Het gaat dan bijvoorbeeld om terreinen met kleine bedrijfsunits met inpandige garage en daarboven en/of achter een kantoorruimte en verhuurbedrijven van tijdelijke opslag (opslagboxen). In het ondermijningsbeeld van het LIEC (2020, p.51) wordt

[67] Paul Vugts in Het Parool (2 december 2020): *Offensief tegen woonfraude moet criminelen weghouden uit Holland Park.* https://www.parool.nl/amsterdam/offensief-tegen-woonfraude-moet-criminelen-weghouden-uit-holland-park~b7077620/?utm_source=link&utm_medium=app&utm_campaign=shared%20content&utm_content=free . Ook de NOS (Nieuwsuur bericht op deze dag over dezelfde problematiek, onder andere in de genoemde wijk) onder de kop: Duizenden 'lege' woningen in criminele handen: 'kan naast iedereen gebeuren': https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2359057-duizenden-lege-woningen-in-criminele-handen-kan-naast-iedereen-gebeuren.html

een beschrijving gegeven van criminelen die vastgoed huren of kopen op bedrijventerreinen, onder meer om dekmantelbedrijven op te zetten en om geld wit te wassen. Het zou vooral gaan om auto(verhuur)bedrijven, witgoedbedrijven, metaalbedrijven, logistieke bedrijven, opslagbedrijven, schoonmaakbedrijven, koeriersdiensten, klusbedrijven, spy shops, beveiligingsbedrijven, elektriciens of bedrijven voor import en export, van bijvoorbeeld meubels of fruit. Een aantal bedrijven zou volgens het LIEC als dekmantel fungeren voor bovenlokale of internationale drugshandel. Ook facilitators, gericht op dienstverlening aan criminelen, zouden zich op bedrijventerreinen vestigen. Ze stellen huur- of leaseauto's beschikbaar, en verkopen technologie of financiële kennis die gebruikt wordt door criminelen, leveren getrainde beveiligers of verhuren panden of opslagruimten.

In een onderzoek van Bolsius, Höcük, Prüfer & Kolthoff (2018) is gezocht naar indicatoren waarmee het voor bestuurders inzichtelijk wordt in welk stadium een bedrijventerrein verkeert in de ontwikkeling of aanwezigheid van (georganiseerde) criminaliteit en ondermijning. Op basis van deskresearch, expertmeetings en interviews zijn indicatoren ontwikkeld. Vervolgens zijn dertig bedrijfsterreinen in Tilburg door deskundigen ingeschat op een lage, gemiddelde of hoge kans op aanwezigheid van (georganiseerde) criminaliteit en ondermijning. Aan de hand van de classificatietechniek Random Forest is vervolgens berekend welke indicatoren de meeste voorspellende waarde hebben. De indicatoren die Bolsius et al. (2018) hebben getoetst zijn weergegeven in onderstaande schema.

Figuur 4.1 Conceptueel model

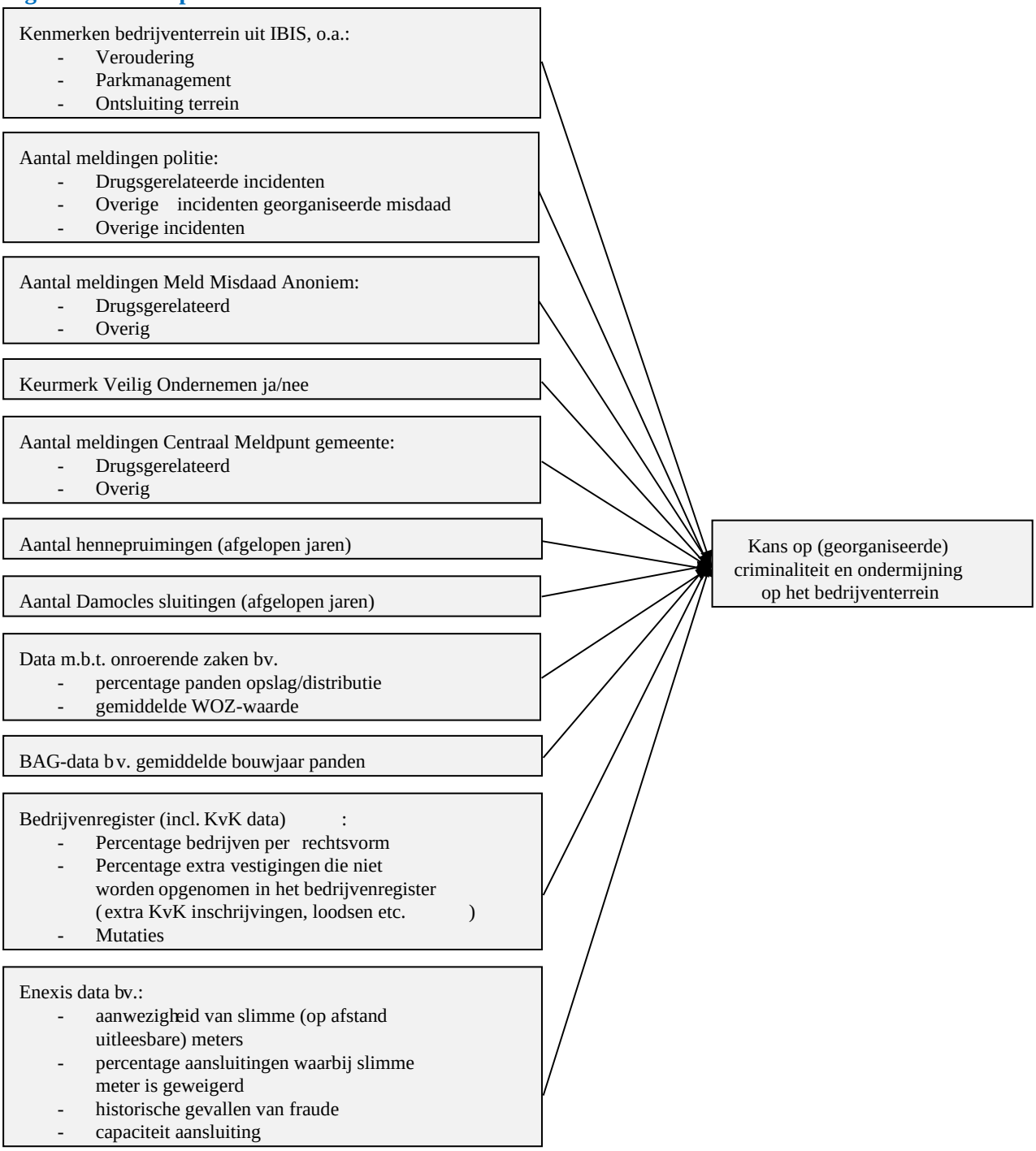

Bron: Bolsius, Höcük, Prüfer & Kolthoff, 2018, p. 39.

De analyse aan de hand van de 'Random Forest'- techniek zijn vijftien van de meest belangrijke indicatoren geïdentificeerd (Bolsius et al., 2018, p. 5). Het gaat om factoren die betrekking hebben op de fysieke omgeving (veroudering en leegstand), de waarde van het onroerend goed, de mate van toezicht (door panden met een publieksfunctie of de aanwezigheid van veel uitzendkrachten), het aantal meldingen bij de politie, het verloop op een bedrijventerrein, het soort bedrijven (rechtsvorm,

grootte, extra vestigingen, extra KvK inschrijvingen, beheerbv's en opslagloodsen). Uiteindelijk komen de onderzoekers uit op wat zij een 'giftig cocktail' noemen, ofwel een combinatie van indicatoren die gezamenlijk leiden tot een hogere kans op georganiseerde criminaliteit en ondermijning. We geven deze cocktail hier integraal weer (Bolsius et al., 2018, p. 5-6).

1. Gemiddeld bouwjaar: hoe lager het gemiddelde bouwjaar op een bedrijventerrein, hoe hoger de kans op georganiseerde criminaliteit en ondermijning. Dit betekent dat er op bedrijventerreinen met gemiddeld gezien oudere panden een hoger risico is.
2. Hoog-capaciteit aansluitingen: hierbij kijken we naar het percentage van de panden op het bedrijventerrein waarbij de capaciteit van de energie-aansluiting groter is dan 35 groepen (3x50, 3x63, 3x80). Het lijkt erop dat als er minder 'hoog-capaciteit'-aansluitingen op een bedrijventerrein zijn, de kans op georganiseerde criminaliteit en ondermijning toeneemt. Mogelijk bestaat er een relatie tussen de capaciteit van de elektriciteitsaansluiting en de grootte van een bedrijf of het soort bedrijf.
3. Aandeel panden laag WOZ: hoe hoger het percentage van de panden op een bedrijventerrein met een WOZ-waarde lager dan € 160.000, hoe hoger de kans op georganiseerde criminaliteit en ondermijning.
4. Grootteklasse (kleine bedrijven): hoe hoger het percentage bedrijven met minder dan vijf werknemers, hoe hoger de kans op georganiseerde criminaliteit en ondermijning.
5. Extra vestiging: 'ja': hoe meer extra vestigingen aanwezig zijn op een bedrijventerrein, hoe hoger de kans op georganiseerde criminaliteit en ondermijning. Extra vestigingen zijn vestigingen die niet in het bedrijvenregister worden opgenomen, omdat ze niet voldoen aan de voorwaarden (er is niet minstens één persoon werkzaam, bijvoorbeeld extra KvK-inschrijvingen, beheer-bv's en opslagloodsen).
6. Politie drugs en ondermijning: hoe meer incidenten gerelateerd aan drugs en ondermijning er zijn op een bedrijventerrein, hoe hoger de kans op georganiseerde criminaliteit en ondermijning.

Deze zes indicatoren zijn naar ons idee niet onafhankelijk van elkaar. Oude panden hebben vaak een lage WOZ-waarde. Kleine bedrijven hebben vermoedelijk minder behoefte aan hoog-capaciteit energieaansluitingen (zoals ook door de onderzoekers opgemerkt). Dat er meer drugs- en ondermijningsincidenten door de politie zijn geregistreerd is logisch. Als dit anders was geweest, dan zou dit duiden op een terugtredende overheid (*no-go areas*).

5 De faciliterende rol van onroerend goed bij ondermijnende criminaliteit in vier EU-landen

In dit hoofdstuk geven we antwoord op het tweede en derde deel van de driedelige probleemstelling, namelijk:

> "In welke mate hebben ons omringende landen te maken met de faciliterende rol van woon- en bedrijfsruimten bij ondermijnende criminaliteit? En op welke manier wordt het fenomeen in die landen bestreden?"
>
> "Wat zijn in ons omringende landen de ervaringen met de bestrijding van dit fenomeen? En in hoeverre is de aanpak uit die landen toepasbaar binnen de Nederlandse context om de aanpak te versterken?"

Voor dit doel zijn vier onderzoekers uit respectievelijk België, Italië, Tsjechië en Zweden gevraagd. Hun bevindingen zijn in Engelstalige essays opgesteld.[68]

In de essays komen steeds de volgende vier vragen aan bod:

> 1) Op welke wijze worden woningen en bedrijfsgebouwen in jouw land gebruikt voor criminele doeleinden? En, geef indien mogelijk een beargumenteerde schatting over mate waarin dit fenomeen voorkomt.
> 2) Hebben de overheid of private organisaties indicatoren ontwikkeld om het faciliteren door ondermijnende criminaliteit door onroerend goed te herkennen waar het gaat om woningen en bedrijfsgebouwen? En indien er indicatoren zijn, welke zijn dat dan?
> 3) Hebben de overheid of private organisaties wettelijke instrumenten ontwikkeld ter preventie, ter beperking of ter bestrijding van het crimineel gebruik van woningen en bedrijfsgebouwen?
> 4) Wat zijn de positieve en negatieve ervaringen in de strijd tegen het crimineel gebruik van woningen en bedrijfsgebouwen? Wat zijn de voor- en nadelen van het gebruik van deze verschillende instrumenten?

In het navolgende presenteren we de resultaten die de vier onderzoekers uit de vier EU-landen hebben opgetekend naar aanleiding van de onderzoeksvragen zoals die aan hen zijn voorgelegd. Dit doen we in de volgorde van de vragen zoals die hierboven zijn verwoord.[69] We sluiten dit hoofdstuk

[68] De essays zijn gepubliceerd in een apart document (Appendix) onder de titel: 'Foreign Studies'.

[69] De literatuurverwijzingen die de respectievelijke auteurs gebruiken, staan aan het einde van deze rapportage (voor bijlage 1) onder 'Literatuur bij Hoofdstuk 5 Buitenlandbijdragen'. Het betreft alleen de literatuur-

af met een beschouwing rond de vraag welke van de maatregelen in de vier landen mogelijk ook werkbare suggesties vormen voor de Nederlandse situatie rond de faciliterende functie van onroerend goed bij ondermijnende vormen van criminaliteit.

5.1 Aard van criminele facilitering middels woningen en bedrijfsgebouwen

5.1.1 België (Aard van facilitering)

Een van de bevindingen is dat de geografische ligging een rol te spelen bij de soorten criminaliteit, hoewel dat ook te maken kan hebben met bepaalde criminele activiteiten die nu eenmaal aanwezig zijn in bepaalde delen van het land. Verder speelt de inzet van politie, justitie en gemeenten een rol waar het gaat om het beeld dat we überhaupt hebben van de situatie. Zo hebben gemeenten die hebben geïnvesteerd in bestuursrechtelijke benaderingen van georganiseerde criminaliteit vaak een beter beeld van wat er zich afspeelt binnen hun gebied.

De Belgische geïnterviewden benoemen tal van criminaliteitsvormen; de drie belangrijkste waar het gaat om het gebruik van onroerend goed zijn (1) drugshandel en -productie, (2) mensenhandel in de sfeer van arbeid en prostitutie en (3) mensensmokkel.

AD 1 Drugshandel en -productie
Woningen (huurhuizen, villa's, boerderijen), pakhuizen en bedrijfsgebouwen zijn aantrekkelijke objecten voor de drugshandel en -productie. Een veel gesignaleerde werkwijze bij het verwerven van het object is dat het betreffende gebouw niet op naam staat van een vertegenwoordiger van een organisatie die zich bezighoudt met de drugs business, maar op naam van een stroman. In veel gevallen betreft het dan iemand die zich in een financieel kwetsbare positie bevindt. Het soort drugs dat wordt geproduceerd bepaalt mede van welk soort ruimte er gebruik wordt gemaakt. Zo kan wiet prima op een zolder van een woonhuis worden verbouwd, maar het produceren van synthetische drugs vereist een andere ruimte, al was het maar vanwege de ventilatie die nog meer dan bij de wietverbouw noodzaak is bij het gebruik van chemicaliën.

Waar het de cannabisproductie betreft, maar ook de productie van synthetische drugs Nederlandse criminelen vaak een belangrijke rol. Marokkaanse criminelen zouden meer betrokken zijn bij de import en export van cannabis (Federale Politie, 2019).

Een van de manieren om onroerend goed te vinden voor drugsproductieactiviteiten zou lopen via woningaanbod-websites. Eigenaren zouden dan in veel gevallen een hogere prijs bieden dan het gevraagde, waarna stromannen of mensen met een valse identiteit het huurcontract tekenen. De ste-

verwijzingen waar wij in dit hoofdstuk aan refereren. De volledige Buitenlandliteratuurlijsten zijn te vinden in de appendix.

delijke omgeving herbergt populaire plekken voor cannabisplantages vanwege de vaak geringe sociale controle. Soms worden huiseigenaren ook bewust betrokken bij de cannabisproductie. Behalve technische en financiële ondersteuning bij het opzetten van de plantage, wordt dan bijvoorbeeld ook de opbrengst van de eerste oogst beloofd aan de (gelegenheid biedende) huiseigenaar. Naast onroerend goed dat faciliterend is aan de productie van drugs kent België, evenals Nederland, het fenomeen van de dealpanden. Het gaat dan om panden in stedelijke omgeving die worden gekocht of gehuurd door Nederlanders (veelal met een Marokkaanse achtergrond); vanuit die panden worden vooral Franse drugstoeristen bediend.

Ook het fenomeen van laboratoria voor de productie van synthetische drugs is een bekend fenomeen in België. Er zijn tal van voorbeelden waarbij vooral gebouwen op het platteland worden gebruikt. Een studie van Cousaert (2019) wijst uit de drugslabs relatief vaak te vinden zijn in de buurt van de grens met Nederland. Daarbij zoeken de drugsproducenten in spe vooral naar boeren die in financiele problemen verkeren waardoor ze wellicht open staan voor een deal. Eveneens analoog aan wat de ervaringen zijn in Nederland, vinden de opeenvolgende fases van van synthetische drugsproductie meestal plaats in verschillende gebouwen.

Ten aanzien van cocaïne geldt dat er veel van deze drug binnenkomt via de haven van Antwerpen. Aanvankelijk zijn (na aankomst van de cocaïne) vooral de pakhuizen in de omgeving populair om de drugs tijdelijk te stallen. Door de toenemende aandacht van de opsporingsautoriteiten blijken inmiddels echter ook gebouwen (opslagplaatsen) in andere delen van het land steeds meer in trek.

Mensenhandel en mensensmokkel
Rond mensensmokkel worden vooral zogenaamde safehouses genoemd. Deze komen in het hele land voor. Het gaat daarbij vooral om het verblijf van zogenaamde illegale transmigranten; mensen die als eindbestemming Groot Brittannië hopen te hebben. Het merendeel van mensenhandel in België speelt zich af in de sferen van gedwongen prostitutie (Raets & Janssens, 2019). De slachtoffers werken in bars of in de meer private prostitutiescene (escort, sekswerk vanuit woningen). Resultaten van recente studies laten zien dat waar het gaat om seksuele exploitatie er een verschuiving is van ‘red light districts’ naar woningen. Daarnaast is er de ontwikkeling rond massagesalons die in verband worden gebracht met seksuele exploitatie. Ook zijn er aanwijzingen dat hotels stelselmatig worden gebruikt voor deze business.

Misstanden rond arbeidsexploitatie zijn vooral langs de grens met Nederland te vinden. In de genoemde voorbeelden gaat het onder meer om huisvesting van arbeidskrachten voor Nederlandse bedrijven. Er zou voorkeur zijn om de werkkrachten in België te huisvesten, omdat er in België, anders dan in Nederland, geen controle is op de kwaliteit van de huisvesting.

Behalve over de drie genoemde sectoren, te weten drugshandel en -productie, menshandel en mensensmokkel) wordt er gerapporteerd over de clubhuizen van motorbendes die een faciliterende rol

zouden spelen bij criminele activiteiten. Door de reactie van de overheid hierop zouden cafés en woningen als verzamelplek worden gekozen.

Daarnaast worden bedrijfstakken genoemd die kwetsbaar zijn voor witwasconstructies. Het gaat dan onder meer om horeca, kapperszaken, supermarkten, autowasstraten, massagesalons, bruidswinkels, reparatiewerkplaatsen voor mobiele telefoons, autoverhuurbedrijven en rijscholen.

Ook activiteiten rond diefstal en heling hebben een link met onroerend goed. In dat geval gaat het dan vooral om ruimten waarin onderdak wordt geboden aan rondtrekkende dievenbendes afkomstig uit Oost-Europa. Het gaat dan onder meer om budget-hotels, jeugdherbergen en huisjes (buiten het seizoen) op recreatieparken. Waar het gaat om opkopen van gestolen spullen zouden sommige goud- en elektronicawinkels in Antwerpen een rol spelen.

En ten slotte is er de illegale gokbusiness in de vorm van gokzuilen waarvoor vooral cafés en krantenwinkels worden gebruikt.

5.1.2 Italië (Aard van facilitering)

Ook Italië kent het fenomeen van onroerend goed dat faciliterend is aan ondermijnende vormen van criminaliteit. Er zijn echter geen studies over het criminele gebruik van onroerend goed als zodanig. Dat er geen systematische informatie is over de aard en de omvang heeft ook te maken met het feit dat het gebruik maken van onroerend goed in het licht van criminaliteit een enigszins diffuus begrip is; bij veel vormen van criminaliteit speelt onroerend goed namelijk in meer of mindere mate een rol.

Een zoekslag in open bronnen naar het fenomeen levert enkele tientallen actuele hits op rond wietteelt. Hierbij worden de grootste plantages in de open lucht aangetroffen. Veel van de criminaliteit waarbij onroerend goed een faciliterende functie heeft, maakt onderdeel uit van maffia-activiteiten. Er zijn negen criminele sectoren die vaak worden geassocieerd met de maffia, te weten: seksuele uitbuiting van vrouwen, illegale handel in vuurwapens, drugshandel, namaak van goederen, illegale sigarettenhandel, illegale kansspelen, illegale afvalverwijdering, lenen met woekerrentes en afpersing (Transcrime 2013a).

Over het geheel genomen tonen studies over de investeringen van de maffia aan dat onroerend goed (zowel huizen als bedrijfsgebouwen) een aanzienlijk deel van de maffia-investeringen uitmaakt. Desondanks is het onmogelijk vast te stellen hoeveel van deze objecten bestemd zijn voor persoonlijk gebruik van wetsovertreders (als huis, tweede huis enzovoort) of anders gezegd: hoeveel er zijn verworven voor (min of meer legale) investeringsdoeleinden en hoeveel er zijn aangewend voor het plegen van criminele activiteiten.

Veel van de maffia-activiteiten resulteren in infiltratie van de legale economie. Ofwel: de maffia is niet louter bezig met de productie, handel en levering van illegale goederen en diensten, maar ze nemen tegelijkertijd ook deel aan legale ondernemingen. Dat infiltreren in de legale economie kan soms overlap hebben met de exploitatie van onroerend goed ten bate van criminele doeleinden. Uit onderzoek blijkt dat bijna de helft van deze bedrijven zich bevindt in de sectoren van bouw, detailhandel en groothandel, hotel en restaurants (Transcrime 2013a; Riccardi 2014). Infiltratie gebeurt vaak via familieleden of kennissen zonder strafblad en meer recentelijk is er een toenemende inzet van (niet aan de familie gelieerde) stromannen (Riccardi 2018). De maffia-infiltratie in legale bedrijven kan vaak leiden tot de exploitatie van bedrijfsgerelateerd onroerend goed voor criminele doeleinden. Daarbij zijn heel uiteenlopende vormen denkbaar. Zo kunnen sommige bedrijven voornamelijk worden geïnfiltreerd om criminele activiteiten te ondersteunen. Transport- of import-exportbedrijven worden dan bijvoorbeeld geïnfiltreerd als dekmantel voor illegale handel. En restaurants en bars dienen als makkelijke vehikels voor witwasconstructies. Het is echter moeilijk te beoordelen in hoeverre deze ondernemingen (bijna) uitsluitend werden gebruikt voor het faciliteren van criminele activiteiten.

5.1.3 Tsjechië (Aard van facilitering)

De onderzoeker onderscheidt voor Tsjechië vier gebieden waarop gebruik wordt gemaakt van onroerend goed ten bate van criminele doeleinden. Het gaat dan om het kweken c.q. produceren van drugs; witwassen; de opslag van gestolen goederen afkomstig van ladingdiefstallen en milieucriminaliteit.

Drugs
In de achterliggende jaren vormt het illegaal produceren en handel of bezit van drugs 2 tot 3 procent van alle door de politie geregistreerde delicten. Meestal gaat het daarbij om cannabis en methamphetamine. Net als in veel andere landen heeft de cannabisproductie een flinke groei doorgemaakt door de technologie die binnenkweek mogelijk maakt. Daarbij zijn globaal twee fenomenen waar te nemen, namelijk de kweek op relatief kleine schaal, veelal voor eigen gebruik, versus georganiseerde wietteelt op een industriële schaalgrootte.

In Tsjechië vindt ook productie van synthetische drugs plaats. Voor de productie van methamfetamine wordt gebruik gemaakt van appartementen en huizen, ofwel gebouwen die zijn bedoeld voor permanente bewoning, maar daarnaast wordt ook gebruik gemaakt van vakantiewoningen. Deze worden meestal gehuurd voor de drugsproductie, hoewel ze in sommige gevallen (meer voor kleinschalige productie) ook eigendom zijn van een van de overtreders of van hun familie. Dit laatste komt echter niet heel vaak voor, omdat het fabricageproces het terrein waar het plaatsvindt in de regel ernstig vervuilt, (en dat doen mensen liever niet op hun eigen terrein). Methamfetamine-laboratoria zijn ook te vinden in gehuurde industriële gebouwen en boerderijgebouwen (fabrieken, hallen, magazijnen), garages en verlaten gebouwen zoals voormalige kerkgebouwen, gesloten scholen

enzovoort. De grootschalige productie van methamfetamine is in handen van criminele groeperingen die zich specialiseren in deze illegale activiteit. De meesten zijn van Vietnamese afkomst. Volgens de politie verplaatsen deze groepen hun grootschalige productie van methamfetamine regelmatig tussen huurwoningen in verschillende regio's van Tsjechië. De gebouwen wordt hooguit voor een of twee productiecycli gebruikt. Door de fabricageplekken af te wisselen, hopen de overtreders ontdekking te voorkomen.

Kweeklocaties, ofwel terreinen waar cannabisplanten worden gekweekt, worden ook gevonden in gebouwen bestemd voor permanente bewoning. Kleinschalige teelt vindt vaak plaats in panden van de kweker zelf of diens familie, terwijl grootschalige kweeklocaties meestal zijn te vinden in panden die van een derde partij worden gehuurd. Andere soorten onroerend goed die worden gebruikt voor cannabiskweek zijn onder meer industriële gebouwen en boerderijen (bijvoorbeeld gebouwen van voormalige landbouwcoöperaties), garages of verlaten gebouwen. Ook buitenruimten zoals tuinen, velden, kassen of verlaten industrieterreinen worden gebruikt voor de wietteelt. De grootschalige (industriële) wietteelt is voornamelijk in handen van criminele groepen met een Vietnamese- en Balkan-achtergrond.

Naast de cannabiskweek en de productie van methamfetamine, worden bepaalde soorten onroerend goed ook gebruikt als doorvoeropslagplaatsen voor drugs, precursoren of zelfs afvalproducten afkomstig van de productie van drugs. Het gaat dan meestal om vrijstaande huizen of verlaten pakhuizen, fabrieken en garages.

Witwassen
Criminele winsten worden vaak geïnvesteerd in luxe appartementen in de centra van de grote steden, grote panden in nieuwe woonwijken en nieuwbouwlocaties in de buurt van grote stedelijke gebieden. Sommige van deze objecten dienen als woonruimte voor hun nieuwe eigenaar (de dader). Maar de woningen worden ook aangeschaft louter als investeringsobject waarbij ze soms worden verhuurd aan derden, veelal voor legale doeleinden. Het witwassen via winkels, bars, restaurants, cafés, ooit wijdverspreid onder buitenlandse criminele groeperingen (Vietnamees, Chinees), is tegenwoordig minder gebruikelijk. Daarnaast worden sommige soorten onroerend goed (bars, clubs, appartementen, huizen) die zijn gekocht met de opbrengsten van misdrijven ook gebruikt om illegale of ‘semi-legale’ activiteiten te ontplooien.

Gestolen ladingen
Een specifieke manier waarop onroerend goed wordt gebruikt voor criminele activiteiten, is het gebruik ervan voor de opslag van goederen die illegaal zijn verkregen uit frauduleus internationaal vrachtvervoer. Daarbij pretenderen georganiseerde criminele groepen legale vervoerders te zijn, waarna ze, als ze een vervoersopdracht krijgen de lading achteroverdrukken, tijdelijk opslaan en vervolgens verkopen. Soms worden voor dit doel ook in nood verkerende vervoersbedrijven opgekocht.

Milieucriminaliteit[70]

Er zijn soorten milieucriminaliteit waarbij vastgoed een faciliterende rol speelt: illegale afvalverwerking en illegale handel in (wilde) dieren.

Illegale afvalverwerking

Bij de illegale afvalverwerking, meestal afkomstig uit het buitenland, worden net als bij de gestolen vrachten fictieve bedrijven opgericht of er worden namen van legale bedrijven gebruikt. Gevaarlijk afval dat op deze manier wordt opgeslagen, zonder alle noodzakelijke veiligheids- en saneringsmaatregelen, vormt een bedreiging voor het milieu (land, bodem, grondwater, planten) en de gezondheid van de bevolking. De autoriteiten moeten forse bedragen uitgeven aan de juiste afvalverwijdering en het schoonmaken van de site als dergelijke illegale opslagfaciliteiten zijn ontdekt.

De faciliteit wordt meestal verhuurd aan een stroman, een fictief of leeg bedrijf, dat geen enkele activiteit uitoefent en geen eigendommen heeft. Vervolgens is het dus onmogelijk om van hen schadevergoeding te eisen. Afgezien van standaard opslag- / magazijnfaciliteiten, kunnen criminele groepen ook gebruik maken van ongebruikte, verlaten fabrieken of andere industriële gebouwen, boerderijen enzovoort. De overtreders gebruiken daarvoor onroerend goed in afgelegen, gemakkelijk te controleren gebieden, waar vrachtwagens met afval geen aandacht trekken.

Bij een andere werkwijze verlaadt de criminele groep afval waarvan de verwijdering een speciale vergunning vereist op in een gehuurd pakhuis / opslagplaats en proberen ze het officieel aan te geven als gewoon afval. Een specifiek kenmerk van dergelijke gevallen is dat als de overtreders er niet in slagen het geïmporteerde afval in Tsjechië te 'legaliseren', ze het illegaal naar een gemeenschappelijke vuilstortplaats verplaatsen of erger, ze de opslagfaciliteit in brand steken en het doen voorkomen alsof het gaat om een ongeval.

Illegale handel in (wilde) dieren

De exploitatie van illegale fokstations voor huisdieren (puppy- / kittenmolens), ofwel faciliteiten voor het fokken van huisdieren gericht op de productie van het maximale aantal jongen (en maximale winst) is een wijdverbreid fenomeen in Tsjechië. De exploitanten houden zich daarbij veelal niet aan de wettelijke regels voor het exploiteren van fokstations en gezien de omstandigheden waarin honden en katten worden gehouden, wordt de exploitatie van deze faciliteiten vaak gekwalificeerd als dierenmishandeling, hetgeen een misdrijf is. Voor deze activiteiten worden vaak oude gebouwen of verlaten erven gebruikt, meestal aan de rand van de bewoonde wereld. Politiebronnen vermelden ook gevallen van het fokken van exotische, (vaak beschermde) wilde diersoorten (tijgers, leeuwen) die als jonge dieren worden getoond in privé-dierentuinen, veelal met de mogelijkheid van fysiek contact met bezoekers (‘welpen om te aaien’). En ook deze praktijken spelen zich af op plaatsen waar dergelijke activiteiten – door de afgelegen ligging – niet veel aandacht trekken.

[70] Hoewel de Tsjechische onderzoeker wel aandacht besteedt aan dit thema, hebben we in de Nederlandse studie gaande het onderzoek besloten dit aspect buiten beschouwing te laten.

5.1.4 Zweden (Aard van facilitering)

Voor het essay is een belangrijke constatering dat, op basis van (beperkt) literatuuronderzoek en de interviews met Zweedse experts op het gebied van georganiseerde misdaad, de manier waarop en de mate waarin woningen en bedrijfsruimten worden gebruikt voor criminele doeleinden niet systematisch is onderzocht.

Van oudsher is het onderzoek rond georganiseerde criminaliteit in Zweden vooral gericht op fenomenen in de stedelijke omgeving. En er is in Zweden bovendien weinig kennis over de relatie tussen woon- en bedrijfsgebouwen en het gebruik ervan ten bate van criminele activiteiten. Om toch een bijdrage te kunnen leveren aan dit onderzoek rond het gebruik van onroerend goed voor criminele activiteiten is een verkennend onderzoek uitgevoerd in het zuiden van Zweden waarin drie onderzoeksvragen centraal staan:
(1) Op welke manieren worden woon- en bedrijfspanden in Zweden gebruikt voor criminele doeleinden?
(2) Is het mogelijk om een gefundeerde schatting te maken over de omvang van deze verschijnselen?
(3) Hebben de Zweedse autoriteiten en / of particuliere instellingen indicatoren ontwikkeld om crimineel gebruik van woon- en bedrijfsruimten te herkennen? Zo ja, wat zijn deze indicatoren?

Het onderzoek is uitgevoerd aan de hand van een enquête in twintig politiedistricten in het zuiden van Zweden en gesprekken met experts.

De belangrijkste conclusie van dit verkennend onderzoek luidt dat zowel woningen als bedrijfsgebouwen worden gebruikt voor georganiseerde criminele activiteiten. Dat geldt zowel voor grotere en middelgrote stedelijke gebieden als voor kleinere gemeenten en landelijke gebieden. De omvang van het fenomeen zal waarschijnlijk variëren met de omvang van de bevolking en de woningstructuur. Er is echter meer kennis nodig over dit fenomeen om het met succes te kunnen opsporen en te voorkomen.

Het onderzoek heeft zich gericht op (half)vrijstaande woningen, appartementen en kamers voor huishoudelijk (privé) gebruik als ook op bedrijfsruimten, kantoren, hotelkamers et cetera die iemand huurt, en die worden gebruikt voor criminele doeleinden. Daarbij kunnen we denken aan prostitutie, drugshandel of opslag van gestolen goederen. Het onderzoeksgebied omvat verder panden die zijn verhuurd aan illegale clubs, waterpijp-cafés, illegale gokplaatsen, rommelmarkten (verkoop van gestolen goederen) en industriegebieden waar bijvoorbeeld de opslag van gestolen goederen, smokkelwaar of illegale productie of illegale handel van objecten plaatsvindt. Het onderzoek kan verder ook verwijzen naar ontmoetingsruimten voor mensen die zich bezighouden met bepaalde vormen van criminaliteit, zoals motorclubs en organisaties die vormen van gewelddadig extremisme nastreven.

Uit de enquête in de politiedistricten komt naar voren dat zowel woningen als bedrijfspanden vaak worden gebruikt voor de opslag van drugs, gestolen goederen en wapens. In de grootste stad van de regio heeft de politie appartementen ontdekt waar niemand permanent verblijft. En, indien er wel mensen wonen, blijkt het veelal te gaan om zware criminelen. Verder blijkt uit het onderzoek dat er in de grotere steden veelvuldig gebruik wordt gemaakt van woningen en bedrijfspanden voor illegale huisvesting. Het gaat dan om personen die geen recht hebben om in Zweden te verblijven of om mensen die seksuele diensten verlenen of die zwart werk verrichten. De straatprostitutie is bijna volledig verdwenen; dit als gevolg van de huidige wetgeving die het kopen van seksuele diensten verbiedt. Daarvoor in de plaats is er een afsprakencircuit ontstaan dat prostitutie aan huis faciliteert.

Een politiereactie vanuit een overwegend landelijk gebied luidt:

> Omdat er volop leegstaande panden zijn in de wijken, zijn de huren relatief laag en is het makkelijk om woningen te huren en vervolgens voor illegale doeleinden te gebruiken. Veel gebouwen liggen ook afgelegen wat ze geschikter maakt voor bepaalde illegale activiteiten, in het bijzonder voor de drugsproductie. De kans op ontdekking is relatief klein.

Deze omstandigheid lijkt aantrekkelijke omstandigheden te scheppen voor de productie van illegale drugs. Eerder onderzoek in zowel de VS als Nieuw-Zeeland laat zien dat de productie van illegale cannabisteelt (net als in Zweden) vaak wijdverspreid is in plattelandsgebieden, waarbij de cannabisproductie een potentiële bron van gewelddadige conflicten vormt tussen rivaliserende criminele netwerken (Weisheit et al., 1994; Wilkins en Casswell, 2003). Volgens enkele lokale politiedistricten in kleinere en landelijke gebieden spelen dergelijke conflicten ook in Zweden. Uit politiecijfers blijkt dat 40 procent van de geregistreerde incidenten rond de productie van verdovende middelen of dopingmiddelen in 2018/2019 zich in kleinere gemeenten en landelijke gebieden afspeelt.

De misdrijven waarbij gebouwen een faciliterende rol spelen variëren van opslag van gestolen goederen, drugs en wapens tot illegale prostitutie en de productie van verdovende middelen

Hoewel de resultaten van de enquête alleen geldig zijn voor deze specifieke politieregio zijn er geen redenen om aan te nemen dat de situatie anders is in andere delen van Zweden.

5.2 Omvang van criminele facilitering middels woningen en bedrijfsgebouwen

De vier landenonderzoekers melden dat het niet mogelijk is om de omvang waarin woningen en bedrijfsgebouwen worden gebruikt voor criminele doeleinden aan te geven.

Hoewel specifieke statistieken over het crimineel gebruik van onroerend goed ook in Tsjechië niet beschikbaar zijn, is het wel mogelijk bepaalde indicatoren te gebruiken om op zijn minst een globaal beeld te krijgen. Cijfers over opgespoorde meth-laboratoria en kweeklocaties die door de politie zijn geregistreerd, kunnen daarbij dienen als indicatoren van de mate waarin onroerend goed wordt gebruikt voor de productie van methamfetamine of de teelt van cannabis. Het National Drug Centre

(NPC) publiceert deze gegevens in hun jaarverslagen, maar voor het doel van dit onderzoek zijn meer gedetailleerde statistieken voor 2017 en 2018 van hen verkregen. Daarin is te zien dat de politie in 2017 in totaal 264 opgespoorde met-laboratoria heeft geregistreerd, waarvan 216 in onroerend goed. In 2018 registreert de politie in totaal 266 ontdekte meth-laboratoria, waarvan 244 in onroerend goed. In 2017 registreert de politie in totaal 305 ontdekte locaties voor cannabisteelt, waarvan 297 in onroerend goed. In 2018 registreert de politie in totaal 202 teeltlocaties, waarvan 196 in onroerend goed. Kwekerijen worden vooral aangetroffen in gebouwen die bedoeld zijn voor bewoning. Volgens de jaarverslagen van de NPC bestaat ongeveer 80 procent uit kleinschalige kweeklocaties, terwijl het bij minder dan 10 procent gaat om grootschalige kweeklocaties.

Een andere indicator voor de omvang is het aantal (conservatoir) in beslag genomen onroerende goederen vanwege criminele activiteiten. Het National Centre for Combatting Organized Crime (NCOZ) heeft gegevens verstrekt over eigendommen die conservatoir in beslag genomen zijn in de periode 2016-2019. Deze laten zien dat er in de jaren 2016 t/m 2019 op jaarbasis sprake is van tussen de 300 en 400 conservatoir in beslag genomen onroerend goed objecten. Hierbij moet wel worden aangetekend dat niet alle conservatoir in beslag genomen eigendommen ook daadwerkelijk in beslag worden genomen aan het einde van de strafrechtelijke procedure. In sommige gevallen wordt de verdachte niet veroordeeld, in andere gevallen is er een veroordeling, maar er is geen overtuigend bewijs dat het pand in kwestie echt het instrument of de opbrengst is van een misdrijf.

5.3 Indicatoren ter herkenning van crimineel gebruik van woningen en bedrijfsgebouwen

5.3.1 België (Indicatoren herkenning)

Hoewel er geen officiële indicatoren voor crimineel gebruik van woningen en bedrijfsgerelateerde panden zijn vastgesteld, is er op basis van de praktijkervaringen van de respondenten een flink aantal indicatoren ontwikkeld, en deze worden ook gebruikt. Veel respondenten noemen het meldpunt drugsproductie in Limburg daarbij als een ‘best practice’.

Indicatoren voor synthetische drugslaboratoria
Zoals vermeld in de mededeling van het parket van Limburg (Openbaar Ministerie, 2019):
• vreemde chemische geur;
• witte mist rond gebouwen;
• gesloten ramen (jaloezieën, luiken) of gordijnen die nooit opengaan;
• extra afzuigleidingen in het dak;
• onduidelijkheid over bewoning;
• nachtelijke activiteit met bestelwagens of aanhangwagens in de directe nabijheid van het gebouw, vaak met buitenlandse nummerplaten;
• plotseling afgestorven of verkleurde planten.

Stortplaatsen (Ibid.):
• vaten, waterflessen, op ongebruikelijke plaatsen;
• vreemde chemische geur, bruine vloeistof of witte nevel;
• achtergelaten bestel- of aanhangwagens zonder kenteken of met buitenlandse kentekenplaten;
• een door olie veroorzaakte verkleuring op water (beken, kanalen);
• bestelauto's, vaak zonder of met buitenlandse nummerplaten die op ongebruikelijke tijden in bossen of afgelegen gebieden rijden;
• plotseling afgestorven of verkleurde planten.

Volgens een studie uitgevoerd aan de Universiteit Gent (Cousaert, 2019):
• De meeste drugslaboratoria bevinden zich op slecht onderhouden boerderijen en hebben veelal slechts één toegangsweg.
• Het ontbreken van een tractor op een boerderij.
• Stilgelegde mestafvoer- of mestaanvoer.
• Afname van het aantal dieren (volgens het onderzoek zijn vooral veehouders doelwit).
• Een stijging van de uitgaven, terwijl de inkomsten gelijk blijven.
• Caravans op de boerderij.
• Omdat vooral financieel kwetsbare boeren het doelwit zijn: bedrijfsgerelateerde indicatoren zoals liquiditeit, kapitaal, solvabiliteit en rentabiliteit.

Aanvullende indicatoren genoemd door de respondenten (kunnen ook gelden voor cannabisplantages):
• Particuliere woningen of bedrijfsgerelateerde panden die al langere tijd te huur staan.
• Huurprijzen die veel hoger zijn dan normaal (indicator voor makelaars).
• Herkomst huurder (indicator voor makelaars).
• Contante betalingen (indicator voor makelaars).
• Boeren die hun activiteiten stopzetten.
• Belgische staatsburgers met onroerend goed in het buitenland.

Cannabisplantages
• Omheind gebouw.
• Energieverbruik (zie ook synthetisch drugslab);

Mensenhandel (seksuele uitbuiting en arbeidsuitbuiting)
• slechte voorzieningen en slecht onderhouden gebouw;
• of juist het tegenovergestelde (massagesalons en schoonheidssalons);
• snelle wisseling van personen op hetzelfde adres;
• sloten aan de buitenkant van de deur;

• mensen die geen sleutel van het gebouw hebben;

• meerdere camera's aan de straatkant;
• geblindeerde ramen;
• slecht onderhouden tuinen;
• toename van afval rond gebouw;
• afval rond een leegstaand gebouw:
• conciërge die mensen de toegang tot een gebouw ontzegt of aanwezigheid van een waakhond;
• opmerkelijk aantal vrouwen van Oost-Europese of Afrikaanse afkomst in het gebouw;
• opvallend veel auto's die op ongebruikelijke tijden korte tijd langskomen;
•aanbestedingen;[71]
• caravan bij een wasstraat.

Clubhuis OMCG's
• Camera gericht naar de straat.

5.3.2 Italië (Indicatoren herkenning)

Er zijn momenteel geen specifieke indicatoren om crimineel gebruik van onroerend goed in Italië te identificeren. Niettemin zijn er verschillende indicatoren opgesteld om maffia-infiltratie in legitieme bedrijven en witwaspraktijken signaleren. Het hanteren van deze indicatoren door overheidsinstanties en particuliere instellingen gebeurt echter nog maar zelden en beperkt zich tot specifieke gebieden waar de wetgeving de beoordeling van risico's oplegt. Momenteel zijn dit de volgende gebieden:

a) de antimaffia-infiltratiecontroles die door de Italiaanse wetgeving worden opgelegd aan aanbestedende diensten bij het gunnen van overheidsopdrachten en openbare aanbestedingen;
b) de anti-witwasvereisten opgelegd door de EU-richtlijnen aan verschillende particuliere instellingen/ beroepen;
c) anti-corruptiebeoordelingen die door de Italiaanse wetgeving aan *overheidsdiensten* worden opgelegd.

Gezien de gedeeltelijke overlap met het criminele gebruik van vastgoed, zullen deze indicatoren samen worden besproken.

Om te voorkomen dat de maffia openbare aanbestedingen binnenhaalt, hebben de Italiaanse autoriteiten sinds de jaren negentig een systeem opgezet om het risico van maffiapraktijken te beoordelen. Het systeem komt ongeveer overeen met wat ook wel wordt omschreven als de bestuurlijke aanpak van georganiseerde criminaliteit, met als doel de infiltratie van georganiseerde misdaad in de legale

[71] Google Street View kent een optie die mensen in staat stelt om gebouwen, kenteken, personen te laten blurren, indien ze dat wensen (via een klachtenformulier van Google).
Bron: https://radar.avrotros.nl/uitzendingen/gemist/item/jouw-huis-op-google-street-view-zo-blur-je-het/#:~:text=Zoek%20op%20een%20computer%20jouw,of%20kenteken%20wil%20laten%20blurren.

economie en legitieme bedrijven te voorkomen en te ontmoedigen. De bestuurlijke aanpak is geïnspireerd op de inspanningen die in de Verenigde Staten en met name in New York zijn geleverd om de Amerikaanse Cosa Nostra-infiltratie in verschillende economische sectoren uit te bannen (Jacobs, Friel en Raddick 1999). Het is vervolgens geïmporteerd en aangepast in Europa, met belangrijke toepassingen in Nederland en de oprichting van een Europees netwerk voor de bestuurlijke aanpak van zware en georganiseerde criminaliteit (https://eucpn.org/enaa) (Fijnaut 2002; Nelen en Huisman 2008; Raad van de Europese Unie 2011; Spapens, Peters en Van Daele 2015).

De huidige wetgeving is beschreven in Wetsbesluit 159 van 2011. Voor grotere contracten moet de aanbestedende dienst een document ('informazione antimafia') opvragen bij de plaatselijke prefectuur. In het document bevestigt de prefect[72] vervolgens dat er met de onderneming of de persoon aan wie het contract wordt gegund, geen wettelijke obstakels zijn en dat er geen pogingen zijn tot infiltratie van de onderneming door de maffia. De beoordeling van de infiltratie is gebaseerd op indicatoren die door de wet zijn bepaald. In het algemeen omvatten deze onder meer lopende onderzoeken, voorlopige hechtenis, veroordelingen in eerste aanleg; specifiek bewijsmateriaal verzameld door de prefect door middel van huiszoekingen en onderzoeken; vervanging van eigenaren, managers en directeuren die het doelwit zijn van onderzoeken en veroordelingen. Kortom: criminele antecedenten spelen een belangrijke rol bij de beoordeling.

De hierboven beschreven indicatoren verwijzen niet specifiek naar het criminele gebruik van onroerend goed, aangezien ze gericht zijn op de eventueel bredere infiltratie van de maffia in openbare aanbestedingen. Niettemin kunnen sommige indicatoren ook nuttig zijn om specifieke criminele exploitatie van onroerend goed op te sporen. Het controleren van de antecedenten of lopende onderzoeken naar de eigenaren van onroerend goed, evenals de verandering van eigendom ten gunste van familieleden of familie zonder gegevens, kan bijvoorbeeld bijdragen aan het signaleren van situaties die specifieke aandacht vereisen.

5.3.3 Tsjechië (Indicatoren herkenning)

In Tsjechië zijn geen specifieke indicatoren ontwikkeld voor het criminele gebruik van woningen en bedrijfsgebouwen, noch door overheidsinstanties, noch door particuliere instellingen (althans op

[72] Prefect is een titel voor een persoon die een bestuurlijk mandaat (prefectuur) heeft gekregen van een hogere overheid (de staat). De prefect opereert onder de autoriteit van het Italiaanse Ministerie van Binnenlandse Zaken en heeft de leiding over het Prefectuur-Territoriale Overheidskantoor (UTG). De prefect is verantwoordelijk voor veiligheid van burgers op provinciaal niveau, de bescherming van eigendommen en naleving van nationale en regionale wetten en lokale verordeningen. De prefect heeft toegang tot politiediensten om de medewerking af te dwingen. Indien het algemeen belang dit vereist, kan hij essentiële maatregelen nemen, 'verordeningen' of 'decreten' uitvaardigen. Dit omvat het toezicht op de juiste procedure tijdens lokale verkiezingen en het toezicht op de eventuele schorsing van bestuurders van de gemeenteraad.

basis van openbaar beschikbare documenten van particuliere instellingen). Dit gegeven hangt ongetwijfeld samen met het feit dat het criminele gebruik van onroerend goed niet afzonderlijk en systematisch wordt geregistreerd en gemonitord als specifiek fenomeen. In Tsjechië is er wel een officieel register - het kadaster - dat verplicht gegevens bevat over de eigendomsrechten of andere materiële rechten op onroerend goed en hun wijzigingen (bijvoorbeeld rond schenking of erfopvolging) maar niet over de verhuur van onroerend goed. De wet staat slechts toe om bepaalde informatie over de verhuur in het kadaster vast te leggen als de betrokken partijen dat wensen, maar er is daartoe geen verplichting. In de praktijk worden deze gegevens meestal niet geregistreerd. Informatie over de verhuur van onroerend goed kan daarmee niet worden verkregen uit een officieel register.

In plaats van vastgestelde indicatoren wordt wel gebruik gemaakt van bepaalde aanwijzingen die autoriteiten, met name de politie, gebruiken voor het opsporen van gevallen waarin onroerend goed wordt gebruikt voor criminele doeleinden. Vaak hangt het gebruik van het onroerend goed samen met het soort criminele activiteit in kwestie. Voorbeelden ervan zijn:

- ongewoon hoog elektriciteitsverbruik op terreinen waar eigenlijk geen activiteiten worden verwacht of die tot dusverre een veel lager verbruik kenden;
- nieuwe en ogenschijnlijk weinig zinvolle aanpassingen zoals het afdekken van ramen en kieren, het plaatsen van muren en / of hekken, het versterken van beveiligingselementen (slagbomen, veiligheidssloten et cetera) op anderszins verwaarloosde panden;
- ongebruikelijke toename van beweging (auto's, mensen) rond ogenschijnlijk verlaten gebouwen;
- ongebruikelijke geur in de omgeving van het pand;
- aankoop van dure onroerende goederen door de verdachte, hun familie of daarmee verbonden bedrijven, die gezien het opgegeven inkomen onverklaarbaar zijn.

5.3.4 Zweden (Indicatoren herkenning)

Wat betreft de indicatoren die in relatie tot dit soort criminele activiteiten worden gebruikt, geven de meeste respondenten aan dat ze gebruik maken van politie-inlichtingen, meldingen van het publiek, lokale partners of informatie uit eerdere of lopende strafrechtelijke onderzoeken. De conclusie voor de Zweedse bijdrage luidt dat er voor het fenomeen (facilitering van criminaliteit door gebruik van onroerend goed) geen systematische indicatoren lijken te bestaan.

5.4 Wettelijke maatregelen ter preventie, ter beperking of ter bestrijding van het crimineel gebruik van woningen en bedrijfsgebouwen

5.4.1 België (Wettelijke maatregelen)

In het onderstaande zoomen we eerst in op de wijze waarop de autoriteiten zicht kunnen krijgen op foute praktijken. Het gaat daarbij praktisch altijd om formele bevoegdheden, dus (indirect) ook om wettelijke mogelijkheden.

Mogelijkheden van lokale autoriteiten

De lokale autoriteiten zijn de eerst verantwoordelijken voor het opsporen van eigendomsgebruik door criminele organisaties. Ze kunnen hiervoor verschillende bronnen gebruiken, zoals stads- en gemeentelijke adviesraden (deze raden reflecteren ook op wat er leeft in de bevolking en verlagen de drempel om over een bepaald geval te rapporteren). Daarnaast vormen de controlediensten een belangrijke schakel. Zo kan de brandweer na controle op bewoonbaarheid en brandveiligheid aangifte doen bij de politie, evenals bij degenen die verantwoordelijk zijn voor woningcontrole. Het vinden van illegale huisvesting zou bijvoorbeeld een mogelijke indicator kunnen zijn voor mensenhandel. In dit verband is het vermeldenswaard dat Antwerpen een barrièremodel tegen mensenhandel hanteert. De burgemeester kan ook op eigen initiatief een wooninspectie aanvragen om gebreken aan de binnenkant van een woning op te laten sporen en eventueel de nodige maatregelen te (laten) nemen. Gegevens over leegstaande panden worden ook bijgehouden door gemeentelijke diensten. Dit is interessante informatie, omdat leegstaande huizen, schuren en stallen populair zijn bij criminele organisaties voor de productie en opslag van illegale goederen en middelen. Ten slotte kan een beroep worden gedaan op private partners om malafide praktijken te identificeren. Vastgoedbedrijven zijn in dat verband een goed voorbeeld. Deze bedrijven zijn wettelijk echter niet verplicht onregelmatigheden ook daadwerkelijk te melden. Verder kunnen nutsbedrijven, zoals energieleveranciers en netbeheerders, onregelmatige metingen melden, maar ook zij zijn hier wettelijk niet toe verplicht. Sinds 2016 zijn nutsbedrijven en distributiebedrijven echter wel verplicht om ten minste één keer per jaar hun verbruiks- en adresgegevens door te geven aan de Kruispuntbank Sociale Zekerheid. Dit is echter alleen verplicht indien er minimaal 80 procent afwijking is van het gemiddelde (De Ruyver, Kazadi Tshikala, Vander Beken, Janssens & Vereecke, 2016). Dit gegeven roept overigens wel de vraag op of een dergelijke jaarlijkse dataoverdracht zinvol is, aangezien sommige drugsactiviteiten zo flexibel zijn dat ze minder dan een jaar nodig hebben voor een succesvolle productie.

Financiële instellingen spelen al sinds lange tijd een belangrijke rol in de strijd tegen het witwassen in België. Verdachte transacties worden gemeld aan de Cel Financiële Informatieverwerking (bestaande uit gerechtelijke en financiële experts en een senior-federale politiefunctionaris). In 2011 bestaan de meldingen van CTIF-CFI voor ruim 19 procent uit meldingen van financiële instellingen, waarvan meer dan de helft afkomstig is van wisselkantoren. De Middeleer et al. (2018) wijzen ook op het belang van samenwerking met de vastgoedsector, aangezien het mogelijk is om bij te houden of bepaalde personen regelmatig vragen of een bepaald pand te huur staat. En post- en koeriersbedrijven zouden ook oplettend moeten zijn voor de in-, uit- en doorvoer van illegale goederen.

Juridische instrumentarium

In België is er een aantal juridische instrumenten dat kan worden gebruikt om het criminele gebruik van onroerend goed te beperken of te bestrijden.[73]

De Nieuwe Gemeentewet (nieuwe gemeentewet) (Belgisch Staatsblad, 1988):

- Art. 134ter: wanneer een bedrijf, instelling of organisatie zich bij de exploitatie niet houdt aan exploitatievergunningen, kan de burgemeester besluiten de vergunning tijdelijk te sluiten of tijdelijk in te trekken.
- Art. 134quater: indien de openbare orde in gevaar is in de omgeving van een publiek toegankelijke inrichting, kan de burgemeester die inrichting sluiten voor een door de burgemeester te bepalen periode.
- Art. 134quinuies: indien er ernstige aanwijzingen zijn dat er in een inrichting mensenhandel plaatsvindt, kan de burgemeester die inrichting sluiten voor een periode die door de burgemeester wordt bepaald na overleg met de gerechtelijke autoriteiten.

Op basis van de artikelen van de Nieuwe Gemeentewet heeft Antwerpen bijvoorbeeld de volgende specifieke regelgeving ontwikkeld:

- Nachtwinkels, telefoonwinkels, filmcentra, gokmedewerkers, sekswinkels die porno tonen, non-profitorganisaties die verbonden zijn met clubs, en shishabars hebben allemaal een exploitatie nodig (brandveiligheid, hygiëne en een antecedentenonderzoek). Telefoonwinkels, nachtwinkels en shisha-bars hebben bovendien een vestigingsvergunning nodig (die bijvoorbeeld een minimumafstand van 200 meter tussen vergelijkbare winkels voorschrijft). Voor elk van deze sectoren is specifieke regelgeving ontwikkeld.
- Autowasserettes: vestigingsvergunningen. Geen gelijksoortige carwash binnen een straal van 500 meter, in het geval er negen of meer wagens zullen worden geparkeerd is een milieuvergunning nodig. Verder is er een antecedentenonderzoek vereist voor degene die de vergunning aanvraagt.
- Massagesalons: vestigingsvergunning; geen soortgelijk bedrijf binnen een straal van 250 meter. Brandveiligheid, hygiëne worden gecontroleerd, evenals administratieve informatie met sociale inspectie en andere inspectiediensten. En ook hier maakt een antecedentenonderzoek onderdeel uit van de vergunningverlening. Daarnaast zijn er aanvullende eisen rond openingstijden, toegang voor zorgverleners en arbeidsovereenkomsten.

Drugswet (Belgisch Staatsblad, 1921):

- Art. 9bis: indien er ernstige aanwijzingen zijn dat drugs worden verkocht, afgeleverd of dat drugsgebruik wordt gefaciliteerd in een privé, maar openbaar toegankelijk etablissement,

[73] In de Belgische bijdrage (gepubliceerd in de Appendix) worden meer juridische instrumenten besproken dan hier vermeld. Omdat we niet alle genoemde instrumenten als relevant bestempelen voor ons onderzoek, presenteren we hier slechts de door ons geselecteerde instrumenten.

kan de burgemeester dat etablissement sluiten voor een bepaalde periode na overleg met de gerechtelijke autoriteiten.

5.4.2 Italië (Wettelijke maatregelen)

De eerste Italiaanse anti-maffia-wetgeving stamt uit de jaren vijftig en is in de jaren tachtig geïntensiveerd. De meeste strafrechtelijke en administratieve maatregelen hebben betrekking op het concept van maffiavereniging, een misdrijf dat in 1982 werd ingevoerd in artikel 416-bis van het Italiaanse Wetboek van Strafrecht en bij verschillende gelegenheden is gewijzigd.

Artikel 416-bis zorgt er niet alleen voor dat de vervolging en veroordeling van duizenden overtreders mogelijk maakt, maar bevat ook de juridische definitie van een maffia-vereniging. Dit is de referentie geworden voor verschillende aanvullende maatregelen die zijn ingevoerd om maffia-activiteiten te voorkomen. Enkele van deze maatregelen geven aanwijzingen met betrekking tot het Italiaanse beleid rond maffia-exploitatie van onroerend goed.

Conservatoir beslag en inbeslagname van bezittingen
Italië is een van de eerste landen die conservatoir beslag en inbeslagname heeft geïntroduceerd van eigendommen waarvan het bezit niet kan worden gerechtvaardigd door een legitiem vermogen of inkomen. De huidige wetgeving maakt het mogelijk om alle bezittingen in beslag te nemen die direct of indirect eigendom zijn van of in het bezit zijn van een verdachte die deel uitmaakt van de maffia of een andere criminele organisatie. De inbeslagname wordt bevolen door een rechtbank op verzoek van een officier van justitie indien het bezit niet in verhouding staat tot de inkomsten van de verdachte, zijn economische activiteit, of wanneer er voldoende aanwijzingen zijn om aan te nemen dat de bezittingen te linken zijn aan illegale activiteiten.

De bezittingen kunnen vervolgens in beslag worden genomen, tenzij de eigenaar kan aantonen dat ze legitiem bezit zijn. Als de verdachte niet meer in over deze bezittingen beschikt, kan de rechtbank inbeslagname van een gelijke waarde opleggen. Verder is beslaglegging ook mogelijk, ook al is het vermogen tijdens de procedure (fictief) aan anderen overgedragen. De inbeslagnameprocedures zoals hier samengevat, staan los van de strafrechtelijke vervolging van de pleger van enig misdrijf.

Over het algemeen kunnen deze maatregelen van toepassing zijn op elk type bezit; van contanten tot aandelen en onroerend goed. Ze worden echter vaak ingezet tegen onroerend goed, aangezien deze activa vaak gemakkelijk te traceren zijn via openbare registers en notarissen.

Bestuurlijke preventie van maffia-infiltratie bij overheidsopdrachten
Italië heeft sinds 1994 een preventief systeem ingevoerd tegen maffia-infiltratie bij openbare aanbestedingen. Met de anti-maffia-wetgeving is de zaak ingrijpend gereorganiseerd. In het algemeen wordt het systeem ‘anti-maffia-documentatie’ genoemd, aangezien overheidsinstanties of specifieke organen (bijvoorbeeld Beroepsraden, Kamers van Koophandel) documentatie moeten verkrijgen bij

de gunning van overheidsopdrachten, vergunningen, licenties, subsidies en andere beslissingen aan particulieren en ondernemingen. Het belangrijkste doel bij de procedures in het kader van het anti-maffia-documentatiesysteem is te verifiëren of een persoon of onderneming banden heeft met de maffia. In de praktijk gebeurt dit door na te gaan of belangrijke personen in een onderneming zich in situaties bevinden die door de anti-maffia-wetgeving worden genoemd. Als dat het geval blijkt verhindert dit de gunning van contracten en subsidies, en de afgifte van licenties of autorisaties.

Screening
Volgens artikel 83, leden 1 en 2, van de anti-maffia-wetgeving, moeten de vergunning verlenende diensten van de prefectuur de vereiste type anti-maffia-documentatie krijgen alvorens het contract wordt gesloten of voordat de concessies of subsidies worden verleend. Er zijn twee soorten documentatie: 'de 'comunicazioni' en de 'informazioni'.

De 'comunicazione' anti-maffia bevestigt de afwezigheid van enige belemmering van de anti-maffiawet. Dat wil zeggen dat er geen gronden zijn voor diskwalificatie, verbanning of schorsing op basis van een preventieve maatregel of een strafrechtelijke veroordeling voor misdrijven zoals genoemd in het Italiaanse Wetboek van Strafvordering. De 'informazione' anti-maffia heeft een bredere reikwijdte, waardoor elke poging tot maffia-infiltratie in een bedrijf kan worden onderzocht en de prefect en handhavingsinstanties meer flexibiliteit krijgen. Naast de controles die vereist zijn voor de 'comunicazione', kan de prefect dan ook onderzoeken uitvoeren (vergelijkbaar met strafrechtelijke onderzoeken) om de aanwezigheid van maffia-infiltratie aan te tonen. Bovendien heeft de prefect de mogelijkheid om verder te monitoren en heeft deze het recht om controles ter plaatse uit te voeren op de bouwplaatsen van elk bedrijf waaraan overheidsopdrachten zijn toegekend. Waar de 'comunicazione' slechts de controle van specifieke situaties is, vereist de 'informazione' een aantal vormen van risicobeoordeling op basis van de criteria en indicatoren die zijn vermeld in de anti-maffiawet.

Het type vereiste documentatie (of het nu de 'comunicazione' of de 'informazione' is) hangt uiteindelijk af van de omvang van het contract of de financiering.

Voor contracten die een 'comunicazione' vereisen, heeft Italië een zelfcertificeringssysteem aangenomen om voor sommige gevallen de procedure te stroomlijnen (niet beschikbaar als een 'informazione' vereist is). Het zelfcertificeringssysteem stelt een persoon in staat te getuigen dat er geen belemmeringen zijn zoals voorzien in artikel 67 van de anti-maffia-wetgeving. Zelfcertificering is onder meer mogelijk voor spoedeisende contracten. De zelfcertificering wordt breed toegepast, bijvoorbeeld voor het opstarten van commerciële activiteiten.

5.4.3 Tsjechië (Wettelijke maatregelen)

Aangezien gevallen van crimineel gebruik van woon- en bedrijfsruimten in Tsjechië niet afzonderlijk of systematisch worden gecontroleerd en geregistreerd, zijn er geen specifieke instrumenten om

dergelijke gevallen te voorkomen of te bestrijden. Dit geldt zowel voor overheidsinstanties als voor particuliere instellingen. Desalniettemin zijn er instrumenten die voor dit doel kunnen worden gebruikt, ook al zijn er niet specifiek ontworpen om misbruik met vastgoed tegen te gaan . Het zijn instrumenten die vallen onder het straf- en bestuursrecht, te weten:

(a) Maatregelen voor criminaliteitsbestrijding die niet specifiek en exclusief gericht zijn op onroerend goed, maar die ook op onroerend goed kunnen worden toegepast.
(b) Maatregelen rond voorschriften voor onroerend goed die niet specifiek en uitsluitend gericht zijn op het voorkomen en / of het bestrijden van criminaliteit, maar die wel voor dit doel kunnen worden gebruikt.

Niet alle mogelijke instrumenten kunnen hier worden genoemd, aangezien een lijst van dergelijke maatregelen veel te lang zou zijn, en de relatie met de strijd tegen crimineel gebruik van onroerend goed bovendien in de meeste gevallen vooral toch van theoretische aard zou zijn. Hier worden daarom slechts enkele instrumenten gegeven die mogelijk van praktisch nut kunnen zijn. [74]

Instrumenten van strafrecht

(1) Conservatoir beslag van hulpmiddelen en opbrengsten van misdrijven

De autoriteiten kunnen gedurende het opsporingsonderzoek conservatoir beslag leggen met het oog op definitieve inbeslagname als bewezen is dat hulpmiddelen of opbrengsten afkomstig zijn van criminele activiteiten; dit is toegestaan volgens het Wetboek van Strafvordering, in het bijzonder de bepaling van art. 79a en volgende. De beslissing tot 'bevriezing' van onroerende goederen kan worden genomen door de rechter, of in een voorlopige procedure door de officier van justitie of de politie. De politie heeft een voorlopige goedkeuring nodig van de officier van justitie om deze beslissing toe te passen. Voorafgaande goedkeuring is niet vereist in spoedeisende gevallen. In deze gevallen legt de politie de beslissing binnen 48 uur voor aan de officier van justitie, die de beslissing goedkeurt of herroept.

(2) Veroordelingen in relatie tot bezittingen ('Plukze-wetgeving')

De rechtbank zal altijd een veroordeling tot verbeurdverklaring van voorwerpen opleggen als het gaat om de directe opbrengst van een misdrijf. De straf kan echter alleen worden opgelegd als het item eigendom is van de overtreder. Voordat het besluit volledig van kracht wordt, is het verbod op verduistering van een verbeurd voorwerp van toepassing; dit omvat het verbod op elke activiteit die zou kunnen leiden tot belemmering van de uitvoering van straf. Het verbeurd verklaarde item komt toe aan de staat. Verbeurdverklaring van onroerend goed dat voor criminele doeleinden wordt gebruikt, zal hoogstwaarschijnlijk van toepassing zijn op onroerend goed dat door de dader is gekocht met geld afkomstig uit criminele activiteiten (witwassen van geld). Dit kan ook het geval zijn voor onroerend goed dat wordt gebruikt voor criminele activiteiten, zoals het vervaardigen / verbouwen

[74] Vanwege de beperkte omvang van de buitenlandbijdrage worden bovendien alleen basisbeschrijvingen en beknopte toelichtingen van deze instrumenten gegeven en geen uitgebreide juridische analyses.

van drugs en het opslaan van gestolen goederen. In ieder geval moet het onroerend goed dan wel eigendom zijn van de veroordeelde.

Bestuursrechtelijke instrumenten

Het bestuursrecht biedt instrumenten die kunnen worden ingezet om crimineel gebruik van onroerend goed te voorkomen of tegen te gaan. Deze instrumenten zijn niet primair bedoeld om criminaliteit te bestrijden, maar kunnen worden gebruikt als aanvullende instrumenten indien strafrechtelijke maatregelen niet kunnen worden toegepast (bijvoorbeeld vanwege de hogere bewijsstandaard in strafprocedures). Sommige auteurs noemen het de 'bestuurlijke aanpak' om criminaliteit te bestrijden (Spapens, Peters & Van Daele, 2015).

Strafrechtelijke aansprakelijkheid van rechtspersonen

Met betrekking tot mogelijke instrumenten om het criminele gebruik van onroerende goederen te voorkomen, Vanaf 1 januari 2012 kunnen namelijk niet alleen natuurlijke personen, worden bestraft, maar is onder bepaalde omstandigheden ook een rechtspersoon strafrechtelijk aansprakelijk voor het strafbare feit dat in zijn belang of door zijn werknemers is gepleegd. De wet bepaalt echter dat een rechtspersoon zich ontslaat van zijn strafrechtelijke aansprakelijkheid als hij (de organisatie) enige inspanning heeft geleverd om de illegale handelingen van de bovengenoemde personen te voorkomen. Deze bepaling is bedoeld om juridische entiteiten (ofwel een persoon, bedrijf of organisatie) te motiveren om niet alleen maatregelen ter voorkoming van criminaliteit te nemen, maar ook onderzoeks- en reactieve maatregelen (Fenyk & Smejkal, 2012). Juridische entiteiten, met name bedrijven, passen daardoor hun interne regelgeving aan met richtlijnen, mechanismen en procedures om de betrokkenheid van het bedrijf bij criminele activiteiten te vermijden of om de gevolgen van een al gepleegd misdrijf te verminderen (interne audits, nalevingsbeheersystemen, risicobeheer enzovoort.). De wet legt geen details vast voor deze regels, en rechtspersonen produceren ze doorgaans in niet-openbare interne documenten (eventueel onder een bedrijfs- / zakengeheim). Juridische entiteiten die onroerend goed beheren met hun bedrijf, worden ook geacht in deze documenten maatregelen te specificeren om het criminele gebruik van hun eigendommen te voorkomen.

Rechten en plichten van de verhuurder van het onroerend goed

Onroerende goederen die voor criminele doeleinden worden gebruikt, worden door de dader(s) vaak gehuurd van natuurlijke personen of rechtspersonen. De verhuur van onroerende goederen is geregeld in het Burgerlijk Wetboek. Behalve voor het huren van een appartement of woning voor woondoeleinden is geen schriftelijke overeenkomst vereist; in de praktijk worden deze contracten echter bijna altijd wel opgesteld.

Een vastgoedeigenaar heeft maar een paar opties om de geloofwaardigheid van een huuraanvrager te controleren alvorens het contract tot stand komt. De wet geeft geen specifiek recht om de strafrechtelijke geschiedenis of betalingsdiscipline van een aanvrager te onderzoeken. De aanvrager is niet verplicht om de verhuurder bijvoorbeeld een kopie van zijn strafregister of een verklaring van de belastingdienst (geen belastingschuld) te tonen. En de verhuurder kan deze documenten ook niet

verkrijgen bij de relevante instellingen, aangezien deze registers niet openbaar zijn. De verhuurder kan de aanvrager wel natrekken in openbare registers (handelsregister, insolventieregister, register van stichtingen). Daarnaast zijn er de commerciële of gedeeltelijk openbare registers die informatie verstrekken tegen betaling (bijvoorbeeld registers van debiteuren en het centraal opslagregister).

De verhuur van onroerend goed is een bilaterale civielrechtelijke relatie waarbij de eigenaar bepaalde informatie kan verlangen (bijvoorbeeld de strafrechtelijke geschiedenis van een aanvrager ondersteund door een kopie van die gegevens) als voorwaarde voor het contract. Dit is echter alleen praktisch wanneer de vraag naar huurvastgoed het aanbod aanzienlijk overtreft, anders loopt de eigenaar het risico zijn object niet te kunnen verhuren. Bovendien moet elke voorwaarde met betrekking tot de potentiële huurder ook worden bekeken vanuit het perspectief van de anti-discriminatiewetgeving, die het weigeren van toegang tot diensten op grond van bepaalde kenmerken van een persoon in kwestie verbiedt.

Een duidelijke en ondubbelzinnige identificatie van beide contractpartijen is een voorwaarde voor een geldig contract. De eigenaar van het onroerend goed moet daarom altijd de identiteit kennen van de persoon aan wie hij het onroerend goed verhuurt. Het Burgerlijk Wetboek staat toe dat de huur / vruchtgebruik wordt geregistreerd in het kadaster. In dat geval worden de gegevens over het onroerend goed, de huurder en de dag waarop de huur / vruchtgebruik eindigt (indien een contract voor bepaalde tijd is aangegaan) in het kadaster opgenomen. Dit vastleggen is echter geen verplichting; het wordt overgelaten aan het oordeel van de betrokken partijen, vooral aan de eigenaar; huurovereenkomsten met vruchtgebruik blijven daarom vaak ongeregistreerd.

Personen die hun eigendom aan buitenlanders verhuren voor woondoeleinden hebben een specifieke plicht op grond van de wet op het verblijf van vreemdelingen. Deze personen zijn verplicht die woonruimte van een vreemdeling binnen drie werkdagen na de intrek van de huurder bij de politie te melden . De melding omvat informatie over de naam, achternaam, geboortedatum, staatsburgerschap, vast adres in het buitenland, paspoortnummer (visumnummer), begin van verblijf, adres in Tsjechië, geschatte verblijfsduur en het doel ervan.

5.4.4 Zweden (Wettelijke maatregelen)

De Zweedse wetgeving geeft in algemene zin geen handvatten aan de politie en het strafrechtsysteem om eigenaren van onroerend goed te vervolgen voor criminele activiteiten in hun gebouwen. Het strafrechtelijk systeem moet daarom de criminele activiteiten zelf aanpakken. Met betrekking tot bijvoorbeeld de illegale verkoop van tabaksproducten in kleine lokale winkeltjes is het politiewerk voornamelijk gericht op de verkoop van tabaksproducten in strijd met de wet (2018: 2088). Als het gaat om activiteiten in ondergrondse clubs (bijvoorbeeld gokken), is de politie-inspanning gericht op de persoon (personen) die het evenement hebben georganiseerd in strijd met de verordening (1993: 1617), maar niet op de eigenaar van het pand.

Als er in een pand zonder toestemming alcohol wordt verkocht, kan overtreding van de Alcoholwet (2010: 1622) leiden tot een boete of gevangenisstraf van maximaal zes jaar. Geen van deze wetgevingen is echter gericht op de vastgoedeigenaar, waardoor, ondanks medeweten van de vastgoedeigenaar, de zaak in principe direct na het politieoptreden weer kan doorgaan, zij het met een andere organisator.

Er zijn echter wel, niet-strafrechtelijke, instrumenten waarmee een vastgoedeigenaar kan worden getroffen. In de Tabakswet staan bijvoorbeeld bepalingen die roken verbieden in ruimten waar het publiek toegang toe heeft. De gemeentelijke milieuadministraties hebben in dat geval recht op toegang tot het pand en kunnen aan de vastgoedeigenaar een verbod opleggen tot roken op het terrein. In geval van overtreding kan de eigenaar vanaf de datum van de beslissing een herhaalde boete krijgen, ongeacht wie de gebeurtenis organiseert.

Overeenkomstige strafbepalingen zijn ook te vinden in de Wet inzake bescherming tegen ongevallen, waar de gemeentelijke brandweer en reddingsdienst kunnen optreden als het pand wordt gebruikt anders dan het ontwerp van het pand en / of verleende vergunningen toestaat. Stadsbouwkantoren (of gelijkwaardig) kunnen ook optreden met een last onder dwangsom op basis van hoe de vastgoedeigenaar voldoet aan de planologische en gebiedsvoorschriften conform de Stedenbouwkundige Wet die regelt hoe en voor welke doeleinden een pand mag worden gebruikt. Bij overtredingen waarbij vastgoedeigenaren hun verantwoordelijkheden niet nakomen, bijvoorbeeld bij te veel mensen op het terrein en / of onvoldoende nooduitgangen, kan een boete worden opgelegd. Dit is ook het geval voor panden die bestemd zijn voor industrie of woningen die voor andere doeleinden dan wonen worden gebruikt, zoals entertainment of alcoholverkoop.

Ten slotte staat in artikel 6 van het Zweedse Wetboek van Strafrecht dat:

> Als een persoon die een gebruiksrecht van een appartement heeft verleend, verneemt dat het appartement geheel of deels wordt gebruikt voor losse seksuele relaties tegen betaling, en niet doet wat redelijkerwijs kan worden verlangd om het verleende recht te beëindigen, wordt deze persoon, als de activiteit doorgaat of opnieuw wordt vastgesteld, geacht de activiteit te hebben gepromoot en wordt deze persoon verantwoordelijk gehouden. Iemand die in dergelijke omstandigheden nalaat actie te ondernemen, kan worden veroordeeld tot een gevangenisstraf van maximaal vier jaar.

Volgens Hörnkvist (2017) wordt deze sectie van het Wetboek van Strafrecht door de politie in Göteborg toegepast als een manier om met seksuele diensten om te gaan bij Thaise massagebedrijven. Als de politie vaststelt dat er seksuele diensten worden verleend in een dergelijk bedrijf, informeren ze de eigenaar van het onroerend goed, die vervolgens nog gelegenheid krijgt om de betreffende bedrijfsactiviteit op de een of andere manier te verstoren. Die verstoring kan ook bestaan uit het ontbinden van de overeenkomst.

5.5. Positieve en negatieve ervaringen en de voor- en nadelen van het gebruik van de verschillende instrumenten

5.5.1 België (Ervaringen gebruik instrumenten)

Hoewel er juridische instrumenten beschikbaar zijn om crimineel gebruik van onroerend goed te voorkomen of te bestrijden, geven de respondenten aan dat er een aantal problemen moet worden opgelost. Het betreft daarbij de volgende kwesties:

- De sluitingen die door de burgemeester kunnen worden ingesteld, zijn vaak van tijdelijke aard. Zelfs als de sluitingen definitief zouden zijn, zien respondenten hoe criminele ondernemers heel snel daarna een nieuw bedrijf starten, of dat nu via een stroman is of niet. De administratieve procedures die gemeenten moeten doorlopen, nemen veel tijd in beslag en vragen veel capaciteit. De zware werkdruk, de beperkte capaciteit en het gemak om in korte tijd elders nieuwe bedrijven te vestigen, resulteert in wat kan worden omschreven als Sisyphus-arbeid. Het duurt een maand om een winkel te regulariseren en de zaken stapelen zich op. De Nederlandse praktijk met onder meer de bevoegdheid om een bepaald gebied als kwetsbaar aan te wijzen zou een deel van de oplossing kunnen zijn, maar dat is tot op heden in België niet mogelijk. Het idee erachter is dat op dat gebied een vergunningskader wordt opgezet waarin ondernemers moeten aantonen dat ze een legale onderneming hebben. De rollen worden dan dus omgedraaid: niet de gemeente hoeft aan te tonen dat er iets aan de hand is, maar de ondernemer moet aantonen dat alles legaal is.
- Het is niet altijd gemakkelijk aan te tonen dat er iets illegaals of gevaarlijks aan de hand is (art. 9bis drugswet en 134quinquies nieuwe gemeentewet).
- Volgens de respondenten zou het een goed idee zijn om een vervaldatum vast te stellen bij vergunningen (bijvoorbeeld ten aanzien van de gedistilleerde drankenvergunning).
- Er is in België nog geen overkoepelend wettelijk kader dat de gegevensuitwisseling tussen bestuurlijke en gerechtelijke autoriteiten vergemakkelijkt. Bovendien is informatie over vermogensbestanddelen van individuen zelfs voor de politie nog steeds niet toegankelijk. Met andere woorden, de informatie-uitwisseling is niet optimaal.
- Flexacties, gezamenlijke operaties tussen politie, gemeenten, brandweer, inspectiediensten worden goed beoordeeld door de respondenten van ARIEC. Brandveiligheidsvoorschriften zouden volgens de respondenten het meest geschikte instrument zijn om snel en daadkrachtig op te treden.
- Gemeenten die investeren in bestuurlijke handhaving en aanpak van de georganiseerde misdaad melden hoe soms een waterbedeffect ontstaat, doordat de omliggende gemeenten structureel nog geen bestuurlijke handhavingscapaciteit hebben ontwikkeld.
- Makelaars blijken (onwillige) facilitators te zijn, maar hebben geen wettelijke verplichting om onregelmatigheden te melden.
- Nutsbedrijven zouden kunnen bijdragen aan het opsporen van crimineel gebruik van onroerend goed, maar zijn zeer beperkt in hun meldplicht.

- Volgens de respondenten zijn de inbeslagnames en verbeurdverklaringen van gebouwen die voor criminele activiteiten worden gebruikt, zeer schaars. Hetzelfde geldt voor de vraag of de eigenaar van een gebouw al dan niet medeplichtig is. De respondenten zouden het een goed idee vinden als eigenaren van gebouwen ook worden vervolgd. Immers (als voorbeeld): zomaar 17.000 euro op voorhand ontvangen, moet op zijn minst enkele vragen oproepen.
- Een respondent stelt ook voor om de huurder de huurovereenkomst te laten registreren in plaats van de eigenaar en om samen te werken met auto- / bestelwagenverhuur.
- Strafrechtelijke procedures kosten enorm veel tijd. Het kan daardoor jaren duren voordat criminelen of medeplichtigen negatieve gevolgen van hun gedrag ervaren.
- Het is vrijwel onmogelijk na te gaan of iemand in het buitenland eigendommen bezit. Dit biedt gelegenheid voor sociale fraude, uitkeringsfraude en andere criminele activiteiten. Er is op dit vlak geen medewerking van Turkije of Marokko.

Met andere woorden: hoewel er op lokaal niveau een verantwoordelijkheid is om crimineel gebruik van onroerend goed op te sporen, te voorkomen en te bestrijden, zijn de mogelijkheden om dit ook daadwerkelijk te doen bij de lokale autoriteiten en de politie vrij beperkt. Een van de uitgangspunten bij handhaving is het delen van informatie, en dat wordt momenteel belemmerd door de verschillende wet-, regelgeving en verschillende culturen. Bovendien is de bestuurlijke aanpak van de georganiseerde misdaad in België nog steeds onvoldoende bekend. Er is in het Waalse Gewest geen gemeenschappelijke grond om deze werkwijzen toe te passen en er zijn ook grote verschillen tussen gemeenten en steden in Vlaanderen.

5.5.2 Italië (Ervaringen gebruik instrumenten)

De ervaring met de twee eerder beschreven maatregelen, namelijk de ‘conservatoire inbeslagname’ en de ‘documentazione antimaffia’ is moeilijk samen te vatten, omdat dit beleid al vele jaren van kracht is en het er sindsdien steeds weer wijzigingen zijn geweest. Toch is het nuttig om enkele aspecten ervan te belichten.

Er is wel kritiek op de conservatoire inbeslagname, omdat met dit middel aanzienlijke sancties worden opgelegd aan personen die (nog) niet zijn veroordeeld voor enig strafbaar feit. Het heeft in feite de bewijslast voor ongerechtvaardigde activa omgekeerd. Daarnaast vertoont het beleid wel lacunes. Want wat gebeurt er bijvoorbeeld als de activa vóór de inbeslagname legaal en te goeder trouw aan anderen is overgedragen? Wat gebeurt er als de inbeslagname nietig wordt verklaard, nadat het goed is vernietigd of gemanipuleerd? En wat als de activa legaal eigendom zijn van familieleden (vrouw, kinderen) van een maffialid of van stromannen? Het heeft jaren geduurd om deze hiaten aan te pakken en het proces is nog verre van voltooid.

De goedkeuring van de antimaffia-wet is een belangrijke stap geweest om een en ander te verduidelijken en te stroomlijnen, maar het enorme aantal wijzigingen sinds 2011 toont ook de complexiteit van de zaak aan. Verder is door de toepassing van het beleid het aantal in beslag genomen activa

toegenomen met enkele duizenden. Hoewel contant geld en voertuigen gemakkelijk kunnen worden gebruikt of verkocht, blijkt het beheer van onroerend goed en ondernemingen veel moeilijker. Veel onroerende goederen bevinden zich namelijk in gebieden met een sterke maffia-controle, soms zelfs naast de woning van de voormalige eigenaren. Dat maakt het streven om die objecten opnieuw te te bestemmen voor sociale woningen vaak een stuk lastiger. (Transcrime 2013b).

Ondanks deze kwesties, heeft de aanpak van criminele rijkdom in Italië ook enkele successen opgeleverd. Het beleid maakt het, samen met de standaard inbeslagname na een strafrechtelijke veroordeling, mogelijk om vermogensbestanddelen die worden gebruikt voor of voortvloeien uit criminele activiteiten in een relatief vroeg stadium en onafhankelijk van een langere strafrechtelijke procedure al aan te pakken. Het beleid is eenvoudig in te zetten tegen crimineel gebruik van woon- en bedrijfspanden en is daarmee daadwerkelijk ook gebruikt om een aantal woningen, appartementen, bars en restaurants in beslag te nemen.

Wat betreft de anti-maffia documentatie: naast de juridische kwesties en de moeilijke interpretatie als gevolg van de vele wijzigingen en niet aflatende stroom aan jurisprudentie, zijn er nog andere kwesties, namelijk de complexiteit van de controles, vooral wanneer de ‘informazione’ vereist is, de kosten voor openbare instellingen en bedrijven, en de mogelijkheid dat de beslissingen worden vernietigd door de administratieve rechtbanken.

Met de goedkeuring van de antimaffia-wet is er een nationale database met antimaffia-documentatie gecreëerd, die het niet alleen mogelijk maakt om automatisch te controleren op specifieke situaties en omstandigheden die een negatieve documentatie kunnen rechtvaardigen, maar ook om alle documentatie die door een prefectuur is uitgegeven te delen. Hoewel dit de situatie heeft verbeterd, zijn de controles voor de informazione nog steeds grotendeels discretionair en flexibel. De lijst van indicatoren of elementen in artikel 84 van de anti-maffiawet is breed en laat een aanzienlijke manoeuvreerruimte bestaan voor de prefectuur. Sommige prefecten kunnen daarbij agressiever zijn in hun interpretatie, andere kunnen toleranter zijn, ook gezien de werkdruk en de beschikbare middelen voor de nodige controles.

Daarnaast levert het systeem aanzienlijke lasten op, zowel voor het openbaar bestuur als voor de ondernemingen. Het openbaar bestuur, zoals gemeenten en ministeries, moeten wachten op de documentatie van de prefecten. Terwijl voor de ‘comunicazioni’ de procedure substantieel is gestroomlijnd met de nationale database, heeft de prefect voor de ‘informazioni’ een termijn van dertig dagen voor de afgifte van het document. De huidige situatie is niettemin een substantiële verbetering. Toch kan het elke administratieve procedure vertragen. Bovendien heeft een negatieve ‘documentazione’ grote gevolgen voor de betreffende bedrijven, ook op het gebied van hun imago. Gezien de discretie en de complexiteit van de zaak, en het feit dat de procedure niet vereist dat de onderneming wordt gehoord, wordt tegen veel beslissingen beroep aangetekend bij de administratieve rechtbanken, die de ‘documentazione’ kunnen opschorten, een contract kunnen blokkeren en financiële onkosten kunnen veroorzaken. Ten slotte is de ‘documentazione antimaffia’, net als elke

administratieve handeling in Italië, onderworpen aan de rechterlijke toetsing van de administratieve rechtbanken. Hoewel dit een garantie is voor de onderneming die wordt getroffen door een negatieve 'documentazione', vooral gezien het feit dat ze niet het recht hebben om te worden gehoord of geraadpleegd voordat de documentazione wordt uitgegeven, brengt dit het proces verder in gevaar. Het komt met enige regelmaat voor dat bestuursrechters de beslissingen van de prefect nietig verklaren.

Het is moeilijk om de invloed en de toegevoegde waarde van het systeem rond 'documentazione antimaffia' in te schatten. Het zorgt zeker voor enige afschrikking, althans voor de meest directe vormen van maffia-controle over bedrijven. Het heeft verschillende pogingen tot infiltratie bij overheidsopdrachten voorkomen. Gezien de omvang van de overheidsuitgaven is het waarschijnlijk dat de voordelen (in termen van rechtvaardigheid, betere contracten, lagere prijzen, tijdige levering en soortgelijke voordelen) opwegen tegen de kosten (in termen van personeel en middelen die nodig zijn voor de prefecturen en de aanbestedende autoriteiten en de verloren tijd en het vereiste papierwerk voor de ondernemingen). Toch is er vooralsnog geen poging gedaan om het beleid vanuit strafrechtelijk of economisch oogpunt te evalueren. Hoewel de voordelen zelden tastbaar zijn, zijn de kosten vrij duidelijk en worden ze vaak bekritiseerd door belanghebbenden en wetenschappers.

5.5.3 Tsjechië (Ervaringen gebruik instrumenten)

Politiedeskundigen stellen dat Tsjechische rechtbanken bijna uitsluitend bereid zijn onroerend goed in beslag te nemen, indien het vastgoed de aantoonbare opbrengst van misdrijven is. Als het onroerend goed wordt gebruikt om een misdrijf te plegen (er zijn bijvoorbeeld drugs op het terrein vervaardigd), leggen de rechtbanken over het algemeen geen beslag op, met het argument dat het onroerend goed ook werd gebruikt voor andere en legitieme doeleinden (bijvoorbeeld als woning). Deze benadering wordt ook door het Tsjechische Constitutionele Hof gevolgd, maar het is de vraag of dit niet in strijd is met Richtlijn 2014/42 / EU van het Europees Parlement en de Raad.

Bovengenoemde bestuursrechtelijke instrumenten worden met enige regelmaat gebruikt, maar slechts bij uitzondering om het crimineel gebruik van onroerend goed te voorkomen of te bestrijden.

Maatregelen ter voorkoming van criminaliteit (waaronder crimineel gebruik van onroerend goed) zijn een vast onderdeel geworden van interne bedrijfsregels, vooral bij grote bedrijven. Het is echter moeilijk in te schatten in hoeverre hun doel (dat van de grote bedrijven) ook werkelijk is om criminaliteit te voorkomen of dat hun motivatie toch eerder voortkomt uit het feit dat ze het bedrijf willen beschermen tegen mogelijke strafrechtelijke vervolging.

Het vastleggen van verhuurgegevens van onroerend goed in het officiële register - het kadaster - is nog geen gangbare praktijk, met als belangrijkste reden dat het niet verplicht is. De contractpartijen registreren daarom vermoedelijk de verhuur aan het kadaster slechts als het bestaan van de huur

moet worden aangetoond voor andere doeleinden (bijvoorbeeld om een landbouwsubsidie te krijgen of een banklening te krijgen).

5.5.4 Zweden (Ervaringen gebruik instrumenten)

De ervaringen met de beschikbare instrumenten zijn kort aangeroerd in 5.4.4, in samenhang met de bespreking van de wettelijke mogelijkheden die er zijn in Zweden. Daarbij geldt dat Zweedse wetgeving in het algemeen geen handvatten geeft aan de politie en het strafrechtsysteem om eigenaren van onroerend goed te vervolgen voor criminele activiteiten in hun gebouwen. Het strafrechtelijk systeem moet daarom de criminele activiteiten zelf aanpakken.

5.6 Inspiratie voor de Nederlandse situatie?

Op basis van het onderzoek in België, Italië, Tsjechië en Zweden kunnen we geen instrument aanwijzen in deze landen dat precies aansluit bij de vraag die ten grondslag ligt aan dit onderzoek, namelijk om instrumenten aan te dragen die verhuurders beter kunnen wapenen tegen malafide huurders. Er worden in de buitenlandbijdragen echter wel enkele instrumenten besproken die een bredere werking hebben en die tevens van nut zouden kunnen zijn bij het weren, ontdekken dan wel aanpakken van huurders met verkeerde intenties. In dit kader hebben we op basis van de buitenlandbijdragen vijf instrumenten geselecteerd, te weten:

1. Conservatoir beslag leggen op crimineel vermogen
2. Screening van bedrijven
3. Gemeentelijke vergunningen
4. Registreren van huurcontracten in het Kadaster
5. Persoonlijk aansprakelijk stellen van bestuurders/directeuren

Deze vijf instrumenten zijn, gezien door Nederlandse ogen, niet nieuw, want ook in ons land wordt gebruik gemaakt van deze instrumenten. De reden dat we desondanks op deze vijf wijzen, ligt in het feit dat de wijze waarop hier invulling aan wordt gegeven in de buitenlanden mogelijk interessante aangrijpingspunten biedt voor de Nederlandse situatie. Het nader onderzoek naar de bruikbaarheid ervan in de Nederlandse context valt echter buiten de reikwijdte van de onderzoeksopdracht. Het navolgende moet dan ook worden gelezen als een voorzet die vervolgens een nadere inspectie c.q. uitwerking behoeft.

Ad 1 Conservatoir beslag leggen op crimineel vermogen
Zowel in de Italiaanse als Tsjechische bijdrage wordt gerept over het (conservatoir) beslag leggen op crimineel vermogen. De Italiaanse wetgeving maakt het mogelijk om alle bezittingen in beslag te nemen die direct of indirect eigendom zijn van of in het bezit zijn van een verdachte die deel uitmaakt van de maffia of een andere criminele organisatie. De inbeslagname wordt bevolen door

een rechtbank op verzoek van een officier van justitie indien het bezit niet in verhouding staat tot de inkomsten van de verdachte, zijn economische activiteit, of wanneer er voldoende aanwijzingen zijn om aan te nemen dat de bezittingen te linken zijn aan illegale activiteiten. Beslaglegging is ook mogelijk, ook al is het vermogen tijdens de procedure (fictief) aan anderen overgedragen. De inbeslagnameprocedures staan los van de strafrechtelijke vervolging. Deze maatregelen kunnen van toepassing zijn op elk type bezit; van contant geld tot aandelen en onroerend goed. Ze worden echter vaak ingezet bij onroerend goed, omdat dit bezit vaak makkelijk is te traceren aan de hand openbare registers of via notarisadministraties.

De Italiaanse onderzoeker geeft tegelijkertijd echter tevens te kennen dat er kritiek is op de conservatoire inbeslagname, omdat met dit middel aanzienlijke sancties worden opgelegd aan personen die (nog) niet zijn veroordeeld voor enig strafbaar feit. Daarmee is er in feite sprake van een omgekeerde bewijslast. Daarnaast vertoont het beleid lacunes. Immers: wat gebeurt er bijvoorbeeld als de activa vóór de inbeslagname legaal en te goeder trouw aan anderen is overgedragen? Of wat gebeurt er als de inbeslagname nietig wordt verklaard, nadat het goed is vernietigd of gemanipuleerd? En wat in het geval de activa legaal eigendom zijn van familieleden (vrouw, kinderen) van een maffialid of van stromannen?

In Nederland kan crimineel vermogen worden ontnomen op grond van art. 36e Sr, ook wel de ‘Pluk ze’-wetgeving genoemd. “De ‘Pluk-ze’-wetgeving beoogt een aantal strafrechtelijke en strafvorderlijke instrumenten te bieden ter bestrijding van georganiseerde en lucratieve vormen van criminaliteit (bijvoorbeeld handel in verdovende middelen, fraude, mensenhandel en milieudelicten). Het accent ligt op het verwerven of afromen van het wederrechtelijk verkregen voordeel, inclusief eventueel alle daarmee verkregen zaken (bijvoorbeeld huizen en auto’s) en de eventueel weer uit deze substituten verkregen voordelen (bijvoorbeeld huurpenningen). Naast de ontneming van wederrechtelijk verkregen voordeel kent het strafrecht nog andere afpakmogelijkheden, te weten verbeurdverklaring, geldboete (met afpakcomponent), schikking, transactie met ontnemingscomponent of een strafbeschikking met een ontnemingscomponent.” (Cebeon, 2018, p. 13).

Ad 2 Screening van bedrijven

In de Italiaanse bijdrage wordt uitgebreid stilgestaan bij bestuurlijke preventiemaatregelen om maffia-infiltratie bij overheidsopdrachten tegen te gaan. Italië heeft sinds 1994 een preventief systeem ingevoerd tegen maffia-infiltratie bij openbare aanbestedingen, de zogenaamde ‘anti-maffia-documentatie’ Het belangrijkste doel hierbij is te verifiëren of een persoon of onderneming banden heeft met de maffia. In de praktijk gebeurt dit door na te gaan of belangrijke personen in een onderneming zich in situaties bevinden die door de anti-maffia-wetgeving worden genoemd. Als dat het geval blijkt verhindert dit de gunning van contracten en subsidies, en de afgifte van licenties of autorisaties. Er zijn twee soorten documentatie: ‘de ‘comunicazioni’ en de ‘informazioni’. Waar de ‘comunicazione’ slechts de controle van specifieke situaties is, vereist de ‘informazione’ een aantal vormen van risicobeoordeling op basis van de criteria en indicatoren die zijn vermeld in de anti-maffiawet. Het type vereiste documentatie is afhankelijk van de omvang van het contract of de

financiering. Voor contracten die een ‘comunicazione’ vereisen, heeft Italië een zelfcertificeringssysteem aangenomen om voor sommige gevallen de procedure te stroomlijnen (lees: te versnellen). Het zelfcertificeringssysteem stelt een persoon in staat te getuigen dat er geen belemmeringen zijn, zoals voorzien in artikel 67 van de anti-maffiawetgeving. Zelfcertificering is onder meer mogelijk voor spoedeisende contracten. De zelfcertificering wordt breed toegepast, bijvoorbeeld voor het opstarten van commerciële activiteiten.

De Italiaanse onderzoeker wijst er dat de lijst met indicatoren (artikel 84 van de anti-maffiawet) breed is en een aanzienlijke manoeuvreerruimte biedt aan de prefectuur. Dit leidt tot verschillen bij de interpretatie. Daarnaast zijn de administratieve lasten van het systeem aanzienlijk, zowel voor het bestuur als voor de bedrijven. Gezien de omvang van de overheidsuitgaven is het waarschijnlijk dat de voordelen (in termen van rechtvaardigheid, betere contracten, lagere prijzen, tijdige levering) opwegen tegen de kosten (in termen van personeel en middelen die nodig zijn voor de prefecturen en de aanbestedende autoriteiten en de verloren tijd en het vereiste papierwerk voor de ondernemingen).

De in het voorgaande beschreven screening van bedrijven zoals dat in Italië gebeurt, doet denken aan de Nederlandse Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur (Bibob). De Wet Bibob is van toepassing op een groot aantal verschillende typen overheidsbeslissingen, zoals beschikkingen (waaronder vergunningen, ontheffingen toekenningen, goedkeuringen, erkenningen, registraties en aanwijzingen), subsidies, overheidsopdrachten en vastgoedtransacties waarbij de overheid partij is.[75] Het Landelijk Bureau Bibob is onderdeel van Justis en voert op verzoek van overheden integriteitscreeningen uit aan de hand van de Wet Bibob.

Ad 3 Gemeentelijke vergunningverlening
Gemeenten hebben bestemmingsplannen en een vergunningstelsel. Dat zal vermoedelijk in alle onderzochte landen gelden. In de bijdrage uit België wordt specifiek aandacht hieraan besteed, omdat met de Nieuwe Gemeentewet in de hand (artikelen 134ter, 134quater 134quinies) er specifieke regelgeving is ontwikkeld om vestiging van bedrijven uit kwetsbare branches te reguleren. Zo is in Antwerpen het volgende besloten:

- Nachtwinkels, telefoonwinkels, filmcentra, gokmedewerkers, sekswinkels die porno tonen, non-profitorganisaties die verbonden zijn met clubs, en shishabars hebben allemaal een exploitatie- of exploitatievergunning nodig (brandveiligheid, hygiëne en een antecedentenonderzoek). Telefoonwinkels, nachtwinkels en shisha-bars hebben bovendien een vestigingsvergunning nodig (bijvoorbeeld een minimumafstand van 200 meter tussen vergelijkbare winkels). Voor elk van deze sectoren is specifieke regelgeving ontwikkeld.
- Autowasserettes: vestigingsvergunningen. Geen gelijksoortige carwash binnen een straal van 500 meter, in het geval er negen of meer wagens zullen worden gestationeerd, is een

[75] https://www.justis.nl/producten/bibob/wet-bibob/toepassingsbereik/index.aspx

milieuvergunning nodig en zijn elementen van interne orde vereist. Verder is er een antecedentenonderzoek vereist.

- Massagesalons: vestigingsvergunning: geen soortgelijk bedrijf binnen een straal van 250 meter. Brandveiligheid, hygiëne worden gecontroleerd, evenals administratieve informatie met sociale inspectie en andere inspectiediensten. En ook hier maakt wordt een antecedentenonderzoek onderdeel uit van de vergunningverlening. Daarnaast zijn er aanvullende eisen rond openingstijden, toegang voor zorgverleners en arbeidsovereenkomsten.

In Nederland zijn er bestemmingsplannen van provincies, gemeenten en Rijk. Welke mogelijkheden de Nederlandse wetgeving biedt, is – zoals gezegd – niet onderzocht in het kader van dit onderzoek. Om te werken met afstandseisen, zoals in Antwerpen, lijkt op het eerste gezicht een interessant idee.

Ad 4 Registreren van huurcontracten in het Kadaster

De onderzoeker uit Tsjechië noemt een instrument dat het dichtst aanzit tegen het onderwerp van ons onderzoek, namelijk het registreren van huurcontracten in het Kadaster. Dit is in Tsjechië een mogelijkheid, maar geen verplichting. In Tsjechië is de verhuur van onroerende goederen geregeld in het Burgerlijk Wetboek. De wet vereist geen schriftelijke overeenkomst, behalve voor het huren van een appartement of woning voor woondoeleinden. In de praktijk worden deze contracten echter bijna altijd wel opgesteld. Identificatie van beide contractpartijen is een voorwaarde voor een geldig contract. De eigenaar van het onroerend goed moet daarom altijd de identiteit kennen van de persoon aan wie hij het onroerend goed verhuurt. Het Burgerlijk Wetboek staat toe dat de huurovereenkomst wordt geregistreerd in het kadaster. In dat geval worden de gegevens over het onroerend goed, de huurder en de dag waarop de huurovereenkomst eindigt (indien een contract voor bepaalde tijd is aangegaan) in het kadaster opgenomen. Dit vastleggen is echter geen verplichting; het wordt overgelaten aan het oordeel van de contracterende partijen, vooral aan de eigenaar.

Er bestaat ook een Kadaster in Nederland. Het Kadaster registreert gegevens van registergoederen: onroerende zaken (grond, gebouwen en kabelnetten), schepen en luchtvaartuigen. En er worden gegevens over woningen vastgelegd, zie https://www.kadaster.nl/situaties/woning - maar geen huurcontracten.

Ad 5 Persoonlijk aansprakelijk stellen van bestuurders/directeuren

Het laatste instrument dat we hier bespreken, is eveneens door de onderzoeker uit Tsjechië genoemd, namelijk het persoonlijk aansprakelijk stellen van bestuurders en/of directeuren. Vanaf 1 januari 2012 kunnen in Tsjechië niet alleen natuurlijke personen, maar ook vertegenwoordigers van rechtspersonen kunnen strafrechtelijk worden vervolgd. Onder bepaalde voorwaarden is een rechtspersoon ofwel de vertegenwoordiger daarvan strafrechtelijk aansprakelijk voor het strafbare feit dat in zijn belang of door zijn werknemers is gepleegd. De wet bepaalt echter dat een vertegenwoordiger van een rechtspersoon zich ontslaat van zijn strafrechtelijke aansprakelijkheid als hij enige inspanning heeft geleverd om de illegale handelingen van de bovengenoemde personen te voorkomen. Bestuurders van bedrijven hebben als gevolg van deze wettelijke aansprakelijkheid veelal de interne

regelgeving aangescherpt met richtlijnen, mechanismen en procedures om de betrokkenheid van het bedrijf bij criminele activiteiten te vermijden of om de gevolgen van een al gepleegd misdrijf te vermijden of te verminderen. Dit gebeurt onder meer door het invoeren van interne audits, nalevingsbeheersystemen en risicobeheer. Ook rechtspersonen die onroerend goed beheren worden geacht maatregelen te specificeren om het crimineel gebruik van hun eigendommen te voorkomen.

Ook in Nederland kunnen bestuurders en directeuren persoonlijk aansprakelijk worden gesteld op basis van het Burgerlijk Wetboek, maar in welke mate en op welke wijze is in het kader van dit onderzoek niet verder uitgezocht.[76]

[76] Een bestuurder van een vennootschap kan aansprakelijk worden gesteld op grond van art. 2:9 of 2:248 BW. Artikel 2:11 BW regelt dat de aansprakelijkheid van de eerste rechtspersoon automatisch overgaat op volgende rechtspersoon totdat men uitkomt bij een natuurlijk persoon, die aansprakelijk gesteld kan worden. Met deze 'anti-misbruik'-wetgeving wordt voorkomen dat (malafide) natuurlijke personen zich kunnen verschuilen achter 'lege' rechtspersonen. Een bestuurder kan zich dus disculperen, en daarmee aan aansprakelijkheid op grond van art. 2:11 BW ontlopen, door te stellen (en zo nodig te bewijzen) dat hem persoonlijk geen ernstig verwijt gemaakt kan worden (https://www.deruiter-advocatuur.nl/blog/de-aansprakelijkheid-van-bestuurders-bij-rechtspersonen/).

6 Conclusies

In dit hoofdstuk trekken we conclusies op basis van de analyseresultaten. Dit doen we aan de hand van de acht onderzoeksvragen, zoals beschreven in het eerste hoofdstuk. De eerste vier onderzoeksvragen hebben betrekking op de Nederlandse situatie. Deze vier onderzoeksvragen beantwoorden we in een aparte paragraaf per onderzoeksvraag. De vier onderzoeksvragen met betrekking tot de internationale vergelijking worden in één paragraaf geadresseerd. We sluiten dit conclusiehoofdstuk af met een nabeschouwing.

6.1 Faciliterende rol van woningen en/of bedrijfsruimten

Het is lastig gebleken om precies het object van onderzoek te bepalen voor deze studie. Evenals andere burgers wonen criminelen immers op een adres en een (fors) deel zal het 'werk' (de criminele activiteiten) op een of andere wijze 'meenemen naar huis'. Een inbreker die gereedschap thuis heeft liggen en/of een deel van de buit of een internetfraudeur die vanuit huis werkt. Dit zijn voorbeelden waar we niet naar op zoek zijn geweest. In deze studie gaat het echter wel om bijvoorbeeld een bedrijfsloods die wordt gebruikt als drugslab, het exploiteren van een kapperszaak om criminele gelden wit te wassen of het verbouwen van wiet op de zolderetage van een woning. Het blijft desondanks arbitrair waar de grens precies moet worden getrokken. In deze studie is de faciliterende rol van woningen en bedrijfsruimten gekoppeld aan een (beperkt) aantal vormen van ondermijnende criminaliteit. En in het verlengde daarvan moet er bij die criminaliteit sprake zijn van een vorm van organisatie van het criminele proces.

Functies van de locatie
Er worden zes functies onderscheiden waarop woningen en bedrijfsruimten een faciliterende rol spelen bij ondermijnende criminaliteit. Daarvan hangen drie functies samen met illegale goederen, namelijk: productie, handel en opslag. In sommige gevallen zal een en dezelfde ruimte meerdere functies in zich dragen, bijvoorbeeld handel en opslag. Bij illegale goederen gaat het in Nederland vooral om drugs. Wiet en synthetische drugs worden in Nederland op grote schaal geproduceerd. Bij handel en opslag gaat het zowel om het bedienen van de binnenlandse drugsmarkt als het uit- en doorvoeren ervan naar het buitenland. Maar er zijn daarnaast nog tal van andere illegale goederen die ook (bedrijfs)ruimte vereisen voor handel en opslag, zoals illegale wapens, illegaal vuurwerk, gestolen goederen (helerwaar) of illegale sigaretten.

Daarnaast zijn er twee functies onderscheiden die samenhangen met het verlenen van diensten. Dat kunnen enerzijds ogenschijnlijk legale diensten zijn met het oogmerk om crimineel vermogen wit te wassen. Het gaat dan bijvoorbeeld om kapperszaken- of beautysalons. Anderzijds gaat het om het aanbieden van illegale diensten. Hierbij kan worden gedacht aan illegale prostitutie, andere vormen van mensenhandel en illegale kansspelen.

Tot slot onderscheiden we een zesde functie van woningen en mogelijk bedrijfsruimten, namelijk als schuilplek om uit het zicht van de (opsporings)autoriteiten te blijven. Dat kan zijn, omdat de persoon in kwestie wordt gezocht, illegaal in Nederland verblijft of om andere (criminele) redenen uit het zicht wil blijven. Het is echter niet mogelijk gebleken om deze laatste vorm (van 'onderduiken') op enigerlei wijze te kwantificeren.[77]

De gemeenschappelijke noemer bij de eerste vijf functies – met betrekking tot goederen en diensten – is dat er een ruimte nodig is om de criminele activiteiten te ontplooien of als schakel te dienen in het criminele proces. Eisen die aan deze ruimten worden gesteld variëren van geval tot geval. Het is niet zo dat er alleen maar wiet wordt verbouwd in grote bedrijfshallen. Ook kleinere bedrijfsruimten worden benut, maar vooral woningen worden voor dit doel gebruikt.

Locatiekeuze
In het onderzoek is beredeneerd welke overwegingen een rol kunnen spelen bij de locatiekeuze. Het gaat hierbij in de eerste plaats om de mate van bescherming die de locatie kan bieden om uit het zicht van de autoriteiten te blijven. Hoe meer afgelegen, hoe beter lijkt dan het devies, maar sommige ondermijnende activiteiten veronderstellen echter wel een zekere mate van toegankelijkheid, zoals bij illegaal gokken, illegale prostitutie en drugshandel. In het verlengde daarvan zal er soms juist voor een stedelijke omgeving worden gekozen, omdat sommige criminele activiteiten nu eenmaal minder opvallen in een dergelijke setting, terwijl in andere gevallen het platteland meer de aangewezen plaats is. Daarnaast kan de omvang die de illegale activiteit neemt van invloed zijn op de keuze stad-platteland, maar ook op de keuze woonhuis/bedrijfspand. Zo is het beheren van een grote wietplantage in een loods in een stedelijke omgeving waarschijnlijk eerder een opvallende bezigheid dan een kleine ter grootte van een zolderkamer.

Voor een deel zullen het echter ook toevallige en/of opportunistische redenen zijn die de locatiekeuze bepalen. Beschikken de criminele actoren al over een bestaande locatie of moet er iets worden gehuurd? Wat is er dan mogelijk? Wat is het marktaanbod? Zoals gesteld is ook de ambitie van de criminele ondernemer een factor van belang; hoe groot- of kleinschalig zijn de criminele activiteiten? Wat dat betreft gelden feitelijk dezelfde regels als bij bonafide activiteiten.

6.2 Geregistreerde en geschatte omvang

We hebben getracht inzicht te krijgen in de geregistreerde omvang van woningen en bedrijfsruimten die in 2019 zijn benut voor criminele doeleinden. Hierbij zijn milieucriminaliteit en witwastrans-

[77] Het gaat hier ook meer om een fenomeen en niet om strafbare handelingen die als zodanig worden geregistreerd. Veel van deze zaken worden, mits ontdekt, vermoedelijk weggeschreven onder drugshandel (als er in de betreffende woning drugs zijn aangetroffen), witwassen (als er grote sommen contant geld zijn aangetroffen) of simpelweg onder illegaal verblijf in Nederland.

acties met vastgoed bewust buiten beschouwing gelaten, dit, omdat het onderzoek anders te complex en te veelomvattend zou worden in het licht van de toegemeten middelen.

Bij diverse partijen is geïnformeerd wat er aan informatie voorhanden is, en op welke wijze dit zou kunnen worden gedeeld. We zijn tot de slotsom gekomen dat de politie als spin in het informatieweb aanwezig is en dat de meeste meldingen in de registraties van de politie zijn terug te vinden. Daarom zijn uiteindelijk alleen politiegegevens (BVH-gegevens) gebruikt om de geregistreerde omvang in kaart te brengen. Om de juiste meldingen te kunnen selecteren, is gebruik gemaakt van relevante incidentcodes in BVH. Daarnaast hebben we relevante meldingen die – in eerste aanleg – niet goed herkenbaar zijn aan de toebedeelde incidentcode, alsnog achterhaald door gebruik te maken van de geanonimiseerde administratie van Meld Misdaad Anoniem.

Dit alles heeft geresulteerd in een databestand van de *geregistreerde* omvang. In dit bestand zijn alle relevante meldingen meegenomen, ofwel rijp en groen door elkaar heen. Zo is er in sommige gevallen politieactie ondernomen, zijn er verdachten aangehouden en is het pand mogelijk voor een periode gesloten door de burgemeester. In andere gevallen is er sprake van meldingen waarop vervolgens juist geen inzet is gepleegd of is er eenvoudigweg niets aangetroffen. Het is ons ongetwijfeld niet gelukt om alle relevante meldingen uit de politieadministratie te selecteren; sommige zaken in de administratie zijn eenvoudigweg te veel 'verborgen' in de administratie. Dit komt bijvoorbeeld door het labelen met een niet-relevante incidentcode of doordat een tweede of derde adres slechts wordt genoemd in het dossier zelf. Met deze kanttekeningen ten aanzien van de beperkingen durven we desondanks te stellen dat het databestand een redelijke indruk geeft van de geregistreerde omvang op het onderzoeksthema zijnde de faciliterende rol van onroerend goed bij ondermijnende vormen van criminaliteit.

Na het zo goed mogelijk in kaart brengen van de relevante geregistreerde criminaliteitsvormen is vervolgens getracht een schatting te maken van de ware omvang waarin woningen en bedrijfsruimten worden benut ter facilitering van ondermijnende criminaliteit. Hiertoe zijn verschillende wegen bewandeld. Zo hebben we bij sommige criminaliteitsvormen gebruik gemaakt van alternatieve bronnen. Bij een schatting van het daadwerkelijk aantal wietplantages in woningen en bedrijfsruimten is onder andere gebruik gemaakt van cijfers rond energiediefstal. Bij lang niet alle vormen van criminaliteit zijn dergelijke alternatieve bronnen echter voorhanden geweest. Om tot schattingen te komen is verder ook gebruik gemaakt van schattingen over de afzetmarkt(en); bij drugs bijvoorbeeld aan de hand van het aantal gebruikers. Een andere methode om tot een omvangschatting te komen, is het inschatten van de pakkans. Door het gebruik maken van verschillende bronnen/ gezichtspunten is getracht de schatting zo nauwkeurig mogelijk te maken (triangulatie).

De door ons in kaart gebrachte geregistreerde omvang is met onzekerheid omgeven. Dit geldt daarmee vanzelfsprekend tevens voor de omvangschatting. De getallen die in Tabel 6.1 worden vermeld, moet daarom als indicatief worden beschouwd.

Tabel 6.1 Geregistreerde en geschatte omvang van het aantal woningen en (bedrijfs)ruimten dat is benut ter facilitering van ondermijnende criminele activiteiten in Nederland in 2019

	Geregistreerde omvang		Geschatte omvang	
	Aantal	**Percentage**	**Aantal**	**Percentage**
Illegale goederen				
Productie	9.916	58 %	28.000	56 %
Handel/opslag	5.224	31 %	13.000	26 %
Illegale diensten				
Ogenschijnlijk legaal	648	4 %	3.000	6 %
Illegaal	1.184	7 %	6.000	12 %
Totaal	**16.972**	**100,0**	**50.000**	**100,0**

De schatting is dat er in 2019 in Nederland ongeveer 50.000 woningen en bedrijfsruimten zijn benut ter facilitering van de door ons onderzochte vormen van ondermijnende criminaliteit. Daarbij kan het gaan om zowel permanent als incidenteel gebruik van de ruimten, en om exclusief gebruik (de ruimte wordt nergens anders voor benut), als ook om gedeeld gebruik. Het is echter niet mogelijk om op basis van het onderzoek deze aspecten cijfermatig te differentiëren.

Tabel 6.1 laat zien dat de procentuele verdeling van de vier onderscheiden functies bij de geregistreerde en geschatte omvang redelijk in de pas lopen met elkaar. Als we daar de conclusie aan verbinden dat het geregistreerde deel als representatief kan worden gezien dan zijn we in staat meer inzicht te geven in woningen en bedrijfsruimten die worden gebruikt om ondermijnende criminaliteit te faciliteren. Ongeveer 80 procent van de gebruikte ruimten betreft woningen. Dit zou betekenen dat circa 40.000 woningen voor ondermijnende criminele activiteiten worden benut. In Nederland is de verhouding eengezinswoningen versus meergezinswoningen ongeveer 2:1. Dezelfde verhouding zien we terug bij de woonadressen in ons databestand. De resterende ruimten zijn bedrijfsruimten. Het databestand geeft echter onvoldoende inzicht in deze bedrijfsruimten, want het merendeel staat te boek als bedrijfsterrein of bedrijfspand. Daar waar wel een nadere kwalificatie wordt gegeven gaat het veelal om horecagelegenheden en winkels en in mindere mate om agrarische bedrijven, vakantieparken en garages.

De ruimten bestemd voor productie van wiet nemen een zeer prominente plaats in. Bij ongeveer 60 procent van de woningen gaat het om wietteelt als ondermijnende activiteit. Bij bedrijfsruimten staat de wietteelt voor ongeveer de helft van de benutte ruimten. Alle onderzochte ondermijnende activiteiten komen zowel in woningen als in bedrijfsruimten voor, maar er zijn wel accentverschillen. Bedrijfsruimten worden relatief vaker benut voor illegaal gokken, opslaan van illegaal vuurwerk en opslag van en handel met gestolen goederen.

In 2019 zijn er in Nederland gemiddeld 18 per 10.000 eenheden (woningen, bedrijven en andere ruimten) geregistreerd voor ondermijnende activiteiten. Als we dit extrapoleren naar de geschatte omvang, dan komen we uit op een getal van ruim 50 per 10.000 eenheden. Dat wil zeggen dat

jaarlijks ongeveer 0,5 procent van de woningvoorraad en bedrijvenvoorraad wordt aangewend om ondermijnende activiteiten te faciliteren.

6.3 Regionale verschillen

In hoeverre en op welke wijze er sprake is van regionale verschillen is onderzocht op drie niveaus: provincie, gemeente en wijk. Bij het niveau van de wijk gaat het dan om gebieden met dezelfde viercijferige postcode. Deze gebieden omvatten steeds ongeveer vierduizend adressen en zijn daarmee van vergelijkbare gebiedsgrootte. Om de verschillen op provinciaal en gemeentelijk niveau in kaart te brengen is het aantal *geregistreerde* adressen gerelateerd aan de voorraad woningen en andersoortige gebouwen (waaronder bedrijfsruimten) van de betreffende gebieden.

Provinciaal niveau
De scores in de drie zuidelijke provincies, Noord-Brabant, Zeeland en Limburg, liggen boven het landelijk gemiddelde. Ditzelfde geldt voor de provincies Groningen en Drenthe. Deze vijf provincies grenzen aan België dan wel aan Duitsland. Mogelijk dat deze geografische ligging een rol speelt hierbij, maar er zijn uiteraard meer factoren mogelijk van invloed daar op. Ook de scores in de oostelijke provincies Overijssel en Gelderland liggen onder het landelijk gemiddelde en deze provincies grenzen immers ook aan Duitsland. Flevoland scoort boven het landelijk gemiddelde.

Gemeentelijk niveau
Het aantal adressen waarop zich in 2019 ondermijnende activiteiten hebben voorgedaan ligt voor de Top-20-gemeenten een factor twee hoger dan bij het landelijk gemiddelde. Met name gemeenten uit de provincies Noord-Brabant (met acht gemeenten) en Limburg (met vijf gemeenten) komen in de Top-20 voor. Het is opvallend dat er weinig grote gemeenten zitten bij de Top-20. Alleen Tilburg en Arnhem komen voor in de Top-20 op respectievelijk plaats 6 en 17. Verder zijn er forse verschillen tussen de twintig grootste gemeenten van Nederland. Rotterdam heeft bijvoorbeeld twee keer zoveel adressen per 10.000 eenheden geregistreerd dan Amsterdam. Tot de laag scorende gemeenten behoren Maastricht, Amersfoort, Haarlem en Apeldoorn. Hoge scores noteren we in de gemeenten Tilburg, Arnhem, Eindhoven en Breda.

Wijkniveau
Op wijkniveau (viercijferige postcodegebieden) zijn het vooral gebieden in een grootstedelijke omgeving die hoog scoren. In de gemeente Rotterdam zijn er maar liefst zeven gebieden die we terugvinden in de Top 20, gevolgd door Tilburg (drie gebieden) en Breda (twee gebieden). Ogenschijnlijk lijkt er sprake van een tegenstelling tussen hoog scorende gemeenten en hoog scorende wijken. Op gemeentelijk niveau staan vooral kleine en middelgrote gemeenten in de Top-20, terwijl op wijkniveau grote gemeenten domineren. Een voor de hand liggende verklaring is dat er sprake is van concentratiegebieden van ondermijnende activiteiten in grootstedelijke gebieden. Op gemeentelijk niveau klinkt de betekenis van deze gebieden minder luid door dan op wijkniveau.

Deze laatste bevinding lijkt goed aan te sluiten bij de drie type gebieden die in zijn onderscheiden op basis van de literatuurstudie – kwetsbare buurten, luxe appartement buitenwijken en rafelrand-gebieden. Overigens hebben we in dit onderzoek niet nader onderzocht op welke wijze de wijken, die op basis van de bestandsanalyse naar voren komen, in deze typologie passen.

6.4 Indicatoren van (mogelijk) misbruik

Er zijn indicatoren die wijzen op de intentie om woon- en bedrijfsruimten te verwerven voor ondermijnende criminele activiteiten (preventieve indicatoren). En er zijn indicatoren die er op wijzen dat woon- en bedrijfsruimten al daadwerkelijk worden benut voor ondermijnende criminele activiteiten (repressieve indicatoren). De preventieve en repressieve indicatoren spelen op microniveau. Het gaat om concrete indicatoren die de te goeder trouw handelende verhuurder voor het afsluiten van een huurovereenkomst kunnen wijzen op een foute huurder en indicatoren die de verhuurder er op kunnen wijzen dat de huurder het pand gebruikt voor ondermijnende, criminele activiteiten.

Preventieve indicatoren
Er zijn diverse preventieve indicatoren benoemd op basis van checklijsten van betrokken instanties, gesprekken met respondenten en andere onderzoeken. Deze indicatoren hebben betrekking op het gedrag en/of de persoon van de huurder in spe. Indicatoren rond het gedrag van potentiële huurders die kunnen duiden op verkeerde bedoelingen hebben te maken met het verhullen van de ware identiteit van de (werkelijke) huurder. Deze indicatoren hebben dan betrekking op het niet tonen van een origineel identiteitsbewijs, het niet inschrijven in het BRP en het contant willen betalen van de borgsom/huur (niet nalaten van financiële sporen). De indicatoren rond de persoon van de huurder in spe zijn minder ‘hard’ en concreet. Het gaat dan bijvoorbeeld om de vraag of de huurder criminele antecedenten heeft. Afgezien van de vraag of de verhuurder zicht hierop kan krijgen, is de kans op een vals positief resultaat aanzienlijk alleen op basis van deze indicator.

Repressieve indicatoren
Er zijn eveneens diverse repressieve indicatoren benoemd. De gemeenschappelijke noemer bij deze indicatoren is het afwijkend gedrag van de huurder. Dit geldt zowel voor gehuurde woningen als gehuurde bedrijfsruimten. Hierbij kan worden gedacht aan in- en uitloop op ‘rare’ tijden, het verhinderen dat buitenstaanders naar binnen kunnen kijken, ‘overdreven’ hang- en sluitwerk of vreemde geuren. De omwonenden kunnen een belangrijke rol spelen bij het observeren van dit afwijkend gedrag, maar de verhuurder kan natuurlijk ook zelf de vinger aan de pols houden door met enige regelmaat het pand te bezoeken.

Criminogene indicatoren

Daarnaast zijn er indicatoren op wijkniveau benoemd (criminogene indicatoren). Hierbij is de eerder genoemde wijktypologie aangehouden: kwetsbare buurten, luxe appartement buitenwijken en rafelrand-gebieden. Er is jaren geleden al een instrumentarium ontwikkeld om kwetsbare buurten (Vogelaarwijken of krachtwijken) in kaart te brengen. Bij de vertaling naar ondermijnende criminaliteit wordt daarbij aandacht besteed aan indicatoren die duiden op het ontstaan van een subcultuur, aspecten rond machtsovername in een wijk, aspecten die ertoe leiden dat buurtbewoners openstaan voor deelname aan ondermijnende vormen van criminaliteit, het postvatten van het idee dat misdaad kan lonen en het ontstaan van oneerlijke concurrentie door opstarten van winkelnering met crimineel (drugs)geld. Indicatoren die in dit verband worden genoemd zijn bijvoorbeeld bewoners die stelselmatig overheidsregels aan hun laars lappen (bouwen zonder vergunning, rijden zonder rijbewijs), het gezag van de overheid negeren, soms zelf zorgdragen voor de zwakken in de buurt (zolang ze – die zwakken – zich maar conformeren aan de informele leiders), meewerken aan of wegkijken bij criminele activiteiten, patsergedrag en het investeren van crimineel geld dat een buurt of lokale gemeenschap te goede komt. de buurt.

Bij luxe appartement (buiten)wijken gaat het uitsluitend om de fysieke omgeving. Kenmerken van deze appartementcomplexen kunnen een indicatie geven van de mogelijke interesse van (buitenlandse) criminelen om zich hier schuil te houden dan wel te gebruiken voor opslag van geld en drugs. Deze appartementen laten zich als volgt typeren: relatief dure woning, inpandige garage, lift die rechtstreeks uitkomt in de woning, privé-opgang, relatieve nieuwbouw en veelal aan de rand van de stad.

Tot slot zijn er rafelrandgebieden onderscheiden. Het gaat hierbij onder andere om terreinen met kleine bedrijfsunits met inpandige garage en daarboven en/of achter een kantoorruimte en verhuurbedrijven van tijdelijke opslag (opslagboxen). We kunnen hierbij onder meer denken aan auto(verhuur)bedrijven, metaalbedrijven, opslagbedrijven, schoonmaakbedrijven, koeriersdiensten, klusbedrijven, spy shops, beveiligingsbedrijven, elektriciens of bedrijven voor import en export, van bijvoorbeeld meubels of fruit. Bedrijfsterreinen met oude bedrijfspanden met een lage WOZ-waarde waar veel kleine bedrijven zijn gevestigd dan wel extra vestigingen (niet ingeschreven in het bedrijvenregister) en waar geen of weinig hoog-capaciteit energieaansluitingen zijn, lopen volgens deze gedachte een verhoogd risico om te worden gebruikt voor ondermijnende criminaliteit.

6.5 Buitenlandse ervaringen

Aard en omvang

Voor het in kaart brengen van de buitenlandse ervaringen is samenwerking gezocht met onderzoekers in België, Italië, Tsjechië en Zweden. Deze onderzoekers schetsen een beeld van de wijze waarop woningen en bedrijfsruimten worden benut voor ondermijnende criminele activiteiten die vergelijkbaar is met Nederland. Zo wordt er door alle onderzoekers gewezen op drugshandel en

productie van drugs. Ook worden onder andere illegale prostitutie (mensenhandel), witwassen en illegaal gokken genoemd. Er lijkt dus weinig verschil met Nederland op dit punt. Er is mogelijk wel een verschil in de mate waarin deze activiteiten voorkomen. Het is echter niet mogelijk om de omvang aan de hand van dit onderzoek te vergelijken, omdat deze informatie niet voorhanden is in deze vier buitenlanden.

Er zijn echter wel aanwijzingen dat de situatie in deze landen op een aantal punten afwijkt van de Nederlandse situatie. Zo zijn er in Tsjechië 200-300 meth-labs ontdekt op jaarbasis (in 2017 en 2018). Het aantal ontdekte cannabisplantages in dit land ligt in dezelfde orde van grootte als het aantal meth-labs. Naar Nederlandse maatstaven zijn dat dus relatief veel meth-labs en erg weinig ontdekte cannabisplantages. Ook in Tsjechië worden woningen en bedrijfspanden gebruikt voor drugsactiviteiten, maar het lijkt er op dat de geregistreerde omvang van de cannabisteelt slechts een fractie is van wat we in Nederland aantreffen.

Indicatoren
De indicatoren, genoemd door de onderzoekers uit België en Tsjechië, die wijzen op het gebruik van woningen en bedrijfspanden voor ondermijnende criminele activiteiten komen overeen met de indicatoren die in het Nederlandse deel van het onderzoek naar voren zijn gekomen. De onderzoeker uit België noemt echter nog wel een aantal specifieke indicatoren in verband met boerenbedrijven waar mogelijk criminele activiteiten plaatsvinden, te weten: het ontbreken van een tractor, slecht onderhoud, geen aan- en afvoer van mest en een caravan op de boerderij.

Instrumenten
De buitenlandse onderzoekers beschrijven diverse wettelijke maatregelen die we voor een deel ook in Nederland kennen. Althans, in regelingen die daar op lijken. Desondanks kan de buitenlandse invulling van regelingen interessante aangrijpingspunten voor de Nederlandse situatie bieden. Het gaat hierbij om de volgende vijf instrumenten:

1. Conservatoir beslag leggen op crimineel vermogen. De wijze waarop dit is vormgegeven in Italië kan mogelijk ter inspiratie dienen voor verdere aanscherping van de Nederlandse Pluk-ze-wetgeving.[78]
2. Screening van bedrijven. Ook hier lijkt de wetgeving Italië (anti-maffia-wetgeving) de meeste mogelijkheden te bieden. Dit sluit aan bij de Nederlandse Wet Bibob, waarbij dan wel moet worden aangetekend dat dan wel moet worden bezien of de reikwijdte van de Bibob-wetgeving niet moet worden uitgbreid.
3. Gemeentelijke vergunningen. In Antwerpen is de Nieuwe Gemeentewet benut om (onderlinge) afstandseisen te introduceren voor vestigingen van bedrijven uit kwetsbare branches.

[78] Gezien dit persbericht https://nos.nl/artikel/2357433-grapperhaus-wil-verdacht-bezit-makkelijker-kunnen-afpakken.html is dit een actueel thema.

Vooralsnog is onbekend of in de Nederlandse gemeentelijke bestemmingsplannen zulke eisen zouden kunnen worden opgenomen, indien gewenst. Ook hier geldt de onder (2) genoemde overweging om de reikwijdte van de Bibob-wetgeving in nadere beschouwing te nemen.

4. Registreren van huurcontracten in het Kadaster. In Tsjechië is het mogelijk om huurovereenkomsten in het Kadaster te registreren. Dit kan vooralsnog niet in het Nederlandse Kadaster.
5. Persoonlijk aansprakelijk stellen van bestuurders/directeuren. In Tsjechië kunnen bestuurders en/of directeuren die onroerend goed beheren persoonlijk aansprakelijk worden gesteld. Om in voorkomende gevallen strafrechtelijke vervolging af te wenden, worden ze geacht aanwijsbaar maatregelen te kunnen specificeren die het crimineel gebruik van hun eigendommen kunnen voorkomen. In Nederland kunnen bestuurders ook persoonlijk aansprakelijk worden gesteld op basis van bepalingen uit het Burgerlijk Wetboek, maar hoever deze aansprakelijkheid reikt in verband met het verhuren van onroerend goed is niet nader onderzocht.

6.6 Nabeschouwing

De directe aanleiding voor dit onderzoek is een Kamermotie geweest waarin is verzocht te kijken naar de mate waarin vastgoedeigenaren (woningcorporaties, projectontwikkelaars, investeringsmaatschappijen, particuliere eigenaren) of intermediairs (verhuurmakelaars) kunnen worden gewaarschuwd en behoed voor criminele intenties van potentiële gebruikers (huurders). Het onderzoek heeft in kaart gebracht op welke wijze vastgoed wordt benut voor ondermijnende activiteiten, in welke omvang dit naar schatting gebeurt en op welke wijze dit is te onderkennen. De onderliggende vraag daarbij is of vastgoedeigenaren wel voldoende wettelijke instrumenten hebben om ervoor te zorgen dat ze hun eigendom niet aan personen met malafide intenties verhuren. Nadat we ons gedurende een jaar met deze materie hebben beziggehouden, is het onze indruk dat er niet zozeer een tekort is aan wettelijke mogelijkheden om te voorkomen dat een woning of bedrijfsruimte aan iemand met verkeerde intenties wordt verhuurd. Er lijken voldoende mogelijkheden te zijn om de identiteit van de huurder aan de voorkant te controleren. Eigenaren die een tussenpersoon inschakelen, zoals een verhuurmakelaar, moeten zich er van vergewissen dat ze met een betrouwbare partij in zee gaan.

Van een andere orde is de situatie waarin een bestaande huurder wordt verleid of bedreigd om zijn gehuurde woning of gehuurd bedrijfspand ter beschikking te stellen voor ondermijnende criminele activiteiten. Dat kan in voorkomende gevallen immers niet preventief worden voorkomen door het aangaan van een doortimmerde huurovereenkomst. Ook hier kan de verhuurder putten uit allerlei mogelijkheden, niet in de laatste plaats ook door bijvoorbeeld zelf een actieve rol te nemen in het toezicht op het verhuurde object. De oplossing a priori zoeken in nieuwe instrumenten is daarbij

niet per se aan de orde. Het beter benutten van de bestaande mogelijkheden zou dan voldoende soelaas moeten kunnen bieden.

Tot slot merken we op dat we hier steeds goedwillende verhuurders als uitgangspunt hebben genomen. Ons onderzoek geeft geen zicht op de vraag in welke mate de verhuurder weet dat zijn pand eventueel voor ondermijnende criminele activiteiten wordt benut. Een steviger (repressieve) inzet op die zijde van het verhaal levert op termijn mogelijk meer resultaat op dan het inzetten op nog meer instrumenten voor de te goeder trouw handelende verhuurders. Bij het ter perse gaan van deze rapportage lezen we bijvoorbeeld over controles in zeven gemeenten rond spookbewoning.[79] De gezamenlijk actie van politie, OM en gemeenten gericht op (op papier) onbewoonde adressen kent een niet misteverstane opbrengst. Het levert onder meer de volgende feiten op: illegale prostitutie, adresfraude, opslag van illegaal vuurwerk, illegale huisvesting van arbeidsmigranten, hennepteelt, munitie en een (dark)webwinkel voor drugs. Dergelijke controles mogen als voorbeeld dienen van vaker te overwegen inzet. En ten slotte wijzen we in dit verband ook op het onvolprezen Rotterdamse initiatief waar onder de naam Motus de ondermijnende criminaliteit rond vastgoed in deze regio wordt opgepakt. Hierin werken verschillende overheidspartijen samen waarbij enerzijds criminele netwerken worden verstoord en anderzijds wordt samengewerkt met publieke en private partijen. Een van de activiteiten behelst bijvoorbeeld het scherper in beeld brengen van malafide verhuurmakelaars. En ook bij dat streven lijken recentelijk de eerste successen inmiddels geboekt.[80]

[79] De gezamenlijke actie heeft plaats gevonden in de volgende zeven gemeenten: Maastricht, Sittard-Geleen, Leudal, Nederweert, Helmond, Tilburg en Breda.
(Bron: https://www.om.nl/actueel/nieuws/2020/12/09/harddrugs-illegale-prostitutie-en-uitbuiting-worden-zichtbaar-tijdens-actie-spookbewoning-zuid-nederland)

[80] Zie bijvoorbeeld het resultaat van een politie-FIOD-actie op 18 november 2020 waarbij meerdere personen zijn aangehouden op verdenking van malafide verhuur, zie ook: https://www.politie.nl/nieuws/2020/november/18/malafide-verhuurmakelaars-niet-welkom-in-de-regio-rotterdam.html

Summary

This research project is the result of a parliamentary vote in which the government was asked to consider how private landlords and housing corporations may be warned of the criminal intentions of potential users. The aim is to offer municipalities, housing corporations and bona fide private landlords instruments for the prevention and tackling of undermining activities. To this end, there is an increasing need for more knowledge about and insight into the nature and scope of the crime-facilitating function of residential and commercial premises in the Netherlands, and insight into which instruments are used in other countries. This objective has been translated into eight research questions.

Dutch situation

1. How do residential and/or commercial premises play a role in facilitating undermining crime in the Netherlands?
2. What is (estimated) the extent of the facilitating role of residential and commercial premises in undermining crime in the Netherlands?
3. To what extent are there differences in nature and size between regions in the Netherlands?
4. Which indicators cited in the literature point to the facilitating role of residential and commercial premises in undermining crime in the Netherlands? And do the same indicators apply within urban and rural regions?

International comparison

5. How do residential and/or commercial premises play a role in facilitating undermining crime in countries comparable to those of the Netherlands, and which indicators are known for this in those countries?
6. Which instruments, both preventive and repressive, are used in the countries involved in this research to counter this and what is the legal framework within which these instruments are used?
7. What are the positive and negative experiences in the countries involved in this study in combating the facilitating role of residential and commercial premises in undermining crime, and what advantages and disadvantages are experienced in using the various instruments?
8. Which instruments, from the countries involved in this study, could be further studied for tackling (both preventive and repressive) this phenomenon in the Netherlands?

Research methods (The Netherlands)

For the Dutch part of the study, desk research, interviews, register data and prevalence estimates were used. Policy documents, scientific and gray literature have been studied. In addition, a media search was performed, and many websites were visited in search of relevant data. 32 professionals were interviewed. A few interviews were conducted face-to-face, but most interviews were conducted via a video calling service or by telephone, partly since the Netherlands is (partly) locked up due to the Covid-19 pandemic. A datafile of the police has been compiled at address level to map

the registered number. To select the correct incidents, incident codes were used supplemented with anonymous information from the Crime Stoppers administration. Finally, various estimation methods (multiplier method, triangulation) have been used for the prevalence estimates.

Research methods (Foreign countries)

For the foreign part of the research, collaboration was sought with researchers from Belgium, Italy, the Czech Republic, and Sweden. The researchers conducted a quick review. They have fulfilled the assignment in their own way. In most cases literature research has been carried out, in which a combination of legal texts, case law, news articles, research reports and government documents form the ingredients. In addition, some of the foreign researchers have held discussions with experts. In Sweden, information was collected in several police districts through a survey.

Facilitating role of residential and/or commercial premises

Six functions are distinguished in which residential and/or commercial premises play a facilitating role in undermining crime. Three of these are related to the logistics of illegal goods, namely: production, trade, and storage. In some cases, one and the same space will have several functions, such as trade and storage. Illegal goods in the Netherlands mainly involve illicit drugs. Cannabis and synthetic drugs are widely produced in the Netherlands. Trade and storage involve serving the domestic drug market as well as export and transit abroad. However, there are also many other illegal goods that also require (business) premises for trade and storage, such as illegal weapons, illegal fireworks, stolen goods (fencing) or illegal cigarettes. In addition, we can distinguish two functions that are related to the provision of services. On the one hand, these may be apparently legal services for laundering criminal assets. This concern, for example, hairdressing or beauty salons, and on the other hand the provision of illegal services. This could include illegal prostitution, other forms of human trafficking and illegal gambling. Finally, we distinguish a sixth function of residential and possibly commercial premises, namely as a hiding place to stay out of sight of the (investigative) authorities. This may be because the person in question is being sought, is staying illegally in the Netherlands or wants to stay out of sight for other (criminal) reasons. However, it has not been possible to quantify the extent of this latter form (of hiding) in any way.

The common denominator for the first five functions - about goods and services - is that premises are needed to develop the criminal activities or to serve as a link in the criminal process. The requirements for these premises vary from case to case. Of course, it is not the case that cannabis is only grown in large industrial halls. Smaller business premises are also used, and especially private homes are used for this purpose.

Choice of location

In the study, it was reasoned which considerations could play a role in the choice of location. This is primarily about the level of protection the site can provide to stay out of sight of the authorities. The more remote, the better it seems, but some undermining activities do require a degree of accessibility, such as illegal gambling, illegal prostitution, and drug trafficking. In line with this, an urban

environment will sometimes be chosen, because some criminal activities are simply less noticeable in such a setting, while in other cases the countryside is more the appropriate place. In addition, the extent of the illegal activity can influence the choice between urban and rural areas, but also the choice of residential/commercial property. Managing a large cannabis plantation in a shed is more of a conspicuous activity in an urban environment than a small one in an attic. However, it will also be partly coincidental and/or opportunistic reasons that determine the choice of location. Do you have an existing location, or do you need to rent something? What is possible; what is available on the market? As stated, the ambition of the criminal entrepreneur is also an important factor; how large or small-scale are the criminal activities? In this respect, the same rules apply as with bona fide activities.

Registered and estimated numbers

The registered number of private homes and business premises that were used for criminal purposes in 2019 is based on police data, selected by incident codes. Environmental crime and money laundering transactions with real estate have deliberately been left out of consideration. Relevant reports that are not clearly recognizable in the first instance by the assigned incident code have been retrieved by using the anonymous records of Crime Stoppers. After mapping out the relevant registered crime forms as well as possible, an estimate was then made of the true extent to which private homes and business premises are used to facilitate subversive crime. To this end, various paths have been taken. For example, we have used alternative sources for some types of crime. In an estimate of the actual number of cannabis plantations in homes and business premises, use was made of figures on energy theft, among other things. However, such alternative sources have not been available for all forms of crime. Estimates of the sales market (s) were also used to arrive at estimates, for drugs, for example based on the number of users. Another method to estimate the real number is to estimate the arrest rate. By using different sources and viewpoints, an attempt has been made to make the estimate as accurate as possible.

The registered number is surrounded by uncertainty. Naturally, this also applies to the estimated number. The numbers listed in Table S.1 should therefore be considered indicative.

Table S.1 Registered and estimated numbers of private houses and (business) premises used to facilitate undermining criminal activities in the Netherlands in 2019

	Registered numbers		Estimated numbers	
	Number	**Percent**	**Number**	**Percent**
Illegal goods				
Production	9,916	58 %	28,000	56 %
Trade/storage	5,224	31 %	13,000	26 %
Illegal services				
Apparently legal	648	4 %	3,000	6 %
Illegal	1,184	7 %	6,000	12 %
Total	**16,972**	**100 %**	**50,000**	**100 %**

It is estimated that in 2019 approximately 50,000 private homes and business premises in the Netherlands were used to facilitate the included forms of undermining crime. This may concern both permanent and incidental use of the premises, and both exclusive use (the premises is not used for anything else), as well as shared use. About 80 percent of the premises used are private homes, which corresponds to approximately 40,000 private homes. In 2019, an average of 18 per 10,000 units (private homes, businesses, and other premises) in the Netherlands were registered for subversive activities. If we extrapolate this to the estimated size, we arrive at 50 per 10,000 units. In other words, approximately 0.5 percent of the premises stock is used annually to facilitate undermining activities.

In the Netherlands, the ratio of single-family homes versus multi-family homes is approximately 2: 1. We see the same relationship with the residential addresses in our database. The remaining premises are business related. However, the database does not provide sufficient insight into these business premises, because most of them are only classified as business premises. Where a further qualification is given, it usually concerns catering establishments and shops and to a lesser extent agricultural companies, holiday parks and garages.

The promises to produce cannabis are prominently represented. About 60 percent of the private homes involve cannabis cultivation as an undermining activity. In commercial promises, cannabis cultivation accounts for about half of the businesses used. All the researched undermining activities occur in both homes and commercial spaces, but there are differences in emphasis. Business premises are relatively more often used for illegal gambling, the storage of illegal fireworks and the storage and trade of stolen goods.

Regional differences

To what extent and in what way there are regional differences has been studied at three levels: province, municipality, and neighborhood. The scores in the three southern provinces, Noord-Brabant, Zeeland, and Limburg, are above the national average. The same applies to the provinces of Groningen and Drenthe. These five provinces border on either Belgium or Germany. This geographic location may play a role in this, but of course more factors may influence this. The scores in the eastern provinces of Overijssel and Gelderland are below the national average and these provinces also border Germany. Flevoland scores above the national average.

The number of addresses where undermining activities took place in 2019 is a factor two higher for the Top 20 municipalities than the national average. Municipalities from the provinces of Noord-Brabant (with eight municipalities) and Limburg (with five municipalities) feature in the Top 20. It is striking that there are few large municipalities in the Top 20. Only Tilburg and Arnhem are in the Top 20 at places 6 and 17. There are also significant differences between the twenty largest municipalities in the Netherlands. For example, Rotterdam has twice as many addresses per 10,000 units

registered than Amsterdam. The low-scoring municipalities include Maastricht, Amersfoort, Haarlem, and Apeldoorn. We note high scores in the municipalities of Tilburg, Arnhem, Eindhoven, and Breda.

At the neighborhood level (four-digit postal code areas), it is mainly areas in a metropolitan area that score high. In the municipality of Rotterdam, there are no fewer than seven areas that we can find in the Top 20, followed by Tilburg (three areas) and Breda (two areas). Apparently there appears to be a contrast between high-scoring municipalities and high-scoring neighborhoods. At the municipal level, it is mainly small and medium-sized municipalities that are in the Top 20, while at the neighborhood level, large municipalities dominate. An obvious explanation is that there are areas of concentration of subversive activities in metropolitan areas. At the municipal level, the significance of these areas is less pronounced than at the neighborhood level.

Indicators of (possible) abuse

There are indicators that point to the intention to acquire residential and business premises for undermining criminal activities (preventive indicators). There are also indicators that point to that residential and business premises are already actually being used for undermining criminal activities (repressive indicators). Various preventive indicators have been identified based on checklists of the authorities involved, interviews with respondents and other studies. These indicators relate to the behavior and/or person of the prospective tenant. Indicators about the behavior of potential tenants that may indicate wrong intentions have to do with concealing the true identity of the (actual) tenant. These indicators then relate to not showing an original identity document, not registering in the BRP and willingness to pay the deposit/rent in cash (not leaving financial traces). The indicators regarding the person of the prospective tenant are less ‘hard’ and concrete. This concern, for example, the question of whether the tenant has a criminal record. Aside from whether the landlord can gain insight into this, the chance of a false positive result is significant just based on this indicator. Various repressive indicators have also been identified. The common denominator for these indicators is the tenant's deviant behavior. This applies to both rented homes and rented business premises. This could include walking in and out at ‘strange’ times, preventing outsiders from looking in, ‘exaggerated’ hinges and locks or strange smells. Local residents can play an important role in observing this deviant behavior, but the landlord can of course also keep a finger on the pulse by visiting the property with some regularity.

Criminogenic indicators

In addition, indicators have been identified at neighborhood level (criminogenic indicators) based on three neighborhood typologies: vulnerable neighborhoods, luxury apartment suburbs and peripheral areas. Indicators mentioned in connection with vulnerable neighborhoods are, for example, residents who systematically flout government rules (building without a permit, driving without a driver's license), ignore the authority of the government, sometimes take care of the weak in the neighborhood (as long as they – the weak ones – conform to the informal leaders), cooperate with or look

away from criminal activities, bastard behavior and investing criminal money that benefits a neighborhood or local community. Luxury apartment (sub) districts are about characteristics of the physical environment. These apartments can be characterized as follows: relatively expensive house, indoor garage, elevator that opens directly into the house, private entrance, relatively new construction and often on the outskirts of the city. Finally, peripheral areas have been distinguished. This includes areas with small business units with an indoor garage and above and / or behind an office space and rental companies of temporary storage (storage boxes). Business sites with old business premises with a low property-value where many small businesses are located or additional establishments (not registered in the business register) and where there are no or few high-capacity energy connections, run an increased risk of being used for subversive crime.

Foreign experiences

The foreign researchers paint a picture of the way in which private homes and business premises are used for undermining criminal activities, comparable to the Netherlands. For example, all researchers refer to illicit drug trafficking and drug production. Also mentioned are illegal prostitution (human trafficking), money laundering and illegal gambling. So there seems to be little difference with the Netherlands on this point. There may be a difference in the extent to which this occurs. However, it is not possible to compare the size based on this study, because this information is not available in these four countries. However, there are indications that the situation in these countries differs from the Dutch situation on several points. For example, there seem to be a relatively large number of meth labs in the Czech Republic, while the registered size of cannabis cultivation is a fraction of what we find in the Netherlands.

Indicators, mentioned by the researchers from Belgium and the Czech Republic, that point to the use of homes and business premises for undermining criminal activities are in line with the indicators that emerged in the Dutch part of the study. However, the researcher from Belgium does mention several specific indicators related to farms where criminal activities may take place, namely: the lack of a tractor, poor maintenance, no supply and removal of manure and a caravan on the farm.

The foreign researchers describe various legal measures that we are also partly familiar with in the Netherlands. At least, in arrangements like that. Nevertheless, the foreign interpretation of regulations can offer interesting starting points for the Dutch situation. This concerns the following five instruments:

1) Seizure of criminal assets. The way in which this has been designed in Italy may serve as an inspiration for further tightening up the Dutch approach.
2) Screening of companies. Again, the legislation in Italy (anti-mafia legislation) seems to offer the most possibilities. This is in line with the Dutch legislation, whereby it must be noted that it must be considered whether the scope of the legislation should not be expanded.
3) Municipal permits. In Antwerp, the New Municipal Act has been used to introduce (mutual) distance requirements for establishments of companies in vulnerable branches. It is not yet

known whether such requirements could be included in the Dutch municipal zoning plans, if desired.

4) Registering lease contracts in the Land Registry. In the Czech Republic it is possible to register tenancy agreements in the Land Registry. This is not yet possible in the Dutch Registry.
5) Board / CEO's personally liable. In the Czech Republic, the board and/or CEO's who manage real estate can be held personally liable. In order to avert criminal prosecution where appropriate, they are expected to be able to specify identifiable measures that can prevent the criminal use of their property. In the Netherlands, CEO's can also be held personally liable on the basis of provisions from the Civil Code, but the extent of this liability in connection with the rental of real estate has not been investigated further.

Aftermath

The study has mapped out how real estate is used for undermining activities, the estimated size and how this can be recognized. The underlying question is whether real estate owners have sufficient legal instruments to ensure that they do not rent their property to persons with malicious intentions. After dealing with this matter for a year, it is our impression that there is not so much a shortage of legal possibilities to prevent a home or business premises from being rented to someone with wrong intentions. There seem to be sufficient possibilities to check the identity of the tenant at the front. Owners who engage an intermediary, such as a rental agent, must make sure that they are working with a reliable party. Of a different order is the situation in which an existing tenant is tempted or threatened to make his rented home or rented business premises available for undermining criminal activities. Here too, the landlord can draw on all kinds of possibilities, not least by taking an active role himself in supervising the rented object. Looking for the solution a priori in new instruments is not necessarily an issue here. Utilizing the existing possibilities is our credo here too.

We have taken honest landlords as a starting point. Our investigation does not provide insight into the question to what extent the landlord knows that his property is possibly being used for undermining criminal activities. A firmer (repressive) commitment on that side of the story may yield more results in the long term than using even more instruments for the landlords acting in good faith. Recent inspections of ghost occupation and the bet on rogue rental brokers are striking examples of this.

Geraadpleegde literatuur

Boekhoorn, P., A.G. van Dijk, C.J. Loef, R.N.J. van Oosten & C.H.D. Steinmetz (1995). *Softdrugs in Nederland. Consumptie en handel*. Amsterdam, Steinmetz.

Boelens, M. en S. Groothuis (2020). *Weerbare boeren in een kwetsbaar gebied. Over drugscriminaliteit en ondermijnende effecten daarvan op boeren en tuinders.* Amersfoort: TwynstraGudde.

Boerman F., M. Grapendaal, F. Nieuwenhuis en E. Stoffers (2017). *Nationaal dreigingsbeeld 2017. Georganiseerde criminaliteit.* Zoetermeer: Dienst Landelijke Informatieorganisatie Landelijke Eenheid, Nationale Politie.

Bolsius, Y., Höcük, S., Prüfer, P. & E. Kolthoff (2018). Indicatoren van (georganiseerde) criminaliteit en ondermijning op bedrijventerreinen: een verkennend onderzoek in de gemeente Tilburg. Tilburg: WODC/ CentERdata en Avans Hogeschool.

Boutelier, H., R. van Steden, Y. Eski en M. Boelens (2020). Een einde aan ondermijning: over de opkomst en werking van een nieuwe veiligheidsstrategie. In: *Tijdschrift voor Veiligheid*, 19:1, p. 3-16.

Bruinsma, M.Y., R. Ceulen & A. Spapens (2018). *Ondermijning door criminele 'weldoeners': Inventariserend onderzoek*. Den Haag: Sdu Uitgevers.

CBS (2014). Illegale activiteiten in de Nationale Rekeningen. In: *De Nederlandse economie 2013.* Den Haag/Heerlen, p. 178-193.

Cebeon (2018). *Integraal afpakken van crimineel vermogen: Verkenning handvatten voor kosten en baten in de opsporings- en handhavingsfase*. WODC/Cebeon.

Cloward, R.A. & L.E. Ohlin (1960). *Delinquency and opportunity: A theory of delinquent gangs*. New York: The Free Press.

Cohen, A. (1955) *Delinquent boys: The culture of the gang*. New York: Free Press.

Europol (2017). *Serious and Organised Crime Threat Assessment* (SOCTA 2017).

Felson, M. (2006). *The Ecosystem for Organized Crime*. Lecture Helsinki, Finland, October 20.

Ferwerda, H., T. van Ham, L. Scholten en D. Jager (2016). *Focus op heling. Een onderzoek naar het functioneren van de helingmarkt, het beleid tegen en de gevolgen van heling*. Arnhem: Bureau Beke/WODC.

Ferwerda, H. en R. Rijnink (2020). *Panden met een luchtje. Een inventarisatie van aanpakken om verhuur van panden voor criminele doeleinden tegen te gaan*. Arnhem: Bureau Beke.

Ferwerda, H., Staring, R., Vries Robbé, E. de, & Bunt, J. van de (2007). *Malafide activiteiten in de vastgoedsector. Een exploratief onderzoek naar aard, actoren en aanpak*. Den Haag / Arnhem: WODC / Beke Adviesgroep.

Ferwerda, H. en J. Wolsink (2020). *Black Box? Een onderzoek naar opslagboxen in relatie tot criminaliteit: fenomeen en aanpak.* Arnhem: Bureau Beke.

Giessen, M. van der, D.E.G. Moolenaar en M.M.J. Ooyen-Houben (2014). *De export van in Nederland geteelde cannabis: een schatting van de omvang en een bespreking van de mogelijkheden en beperkingen van het onderzoek*. WODC, Cahier 2014-19.

Gruter, P. en D. van de Mheen (2005). *Cocaïnehandel in Nederland. Impressies van deelnemers aan drugsdistributienetwerken*. Den Haag: WODC/IVO.

Heijden, A.W.M. van der (2006). *De cannabismarkt in Nederland: Raming van aanvoer, productie, consumptie en uitvoer*. Zoetermeer: KLPD-DNRI.

Klerks, P.P.H.M. en N. Kop (2004). *De analyse van criminele infrastructuren. Verslag van een pilotproject*. Apeldoorn: Onderzoeksgroep Politieacademie.

Kolthoff, E. en S. Khonraad (2016). Ondermijnende aspecten van georganiseerde criminaliteit en de rol van de bovenwereld. In: *Tijdschrift voor Criminologie*, 2016(58): 76-90.

Korf, D. J., T. Nabben en A. Benschop (2019). *Antenne 2018. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.

Kruize, P. & P. Gruter (2014). *Drugsdelicten beschouwd. Over aard en omvang van Opiumwetfeiten in 2012 geregistreerd bij politie en Koninklijke Marechaussee*. Den Haag: WODC/Ateno.

Lam, J., Wal, R. van der en N. Kop (2018). Sluipend gif. Een onderzoek naar ondermijnende criminaliteit. Den Haag: Boom criminologie.

Lampe K. Von (2011). The Application of the Framework of Situational Crime Prevention to 'Organized Crime'. *Criminology & Criminal Justice* 11(2), p. 145-163.

Leidelmeijer, K (…) M. van Ham (2014). *Leefbaarometer 2.0: Instrumentontwikkeling*. RIGO en Atlas voor gemeenten.

LIEC (2020). *Landelijk beeld van ondermijnende criminaliteit.* Den Haag: Landelijk Informatie en Expertise Centrum.

Marlet, G., J. Poort & C. van Woerkens (2009). *De baat op straat: Het effect van de investeringen van woningcorporaties op overlast, onveiligheid en verloedering in de buurt*. Atlas voor gemeenten/ SEO Economisch onderzoek.

Mehlbaum, S., Schoenmakers, Y., & Zanten, J. van. (2018). *Notoire straten. Over de lokale inbedding van georganiseerde criminaliteit*. Apeldoorn: Politie & Wetenschap.

Monshouwer, K., P. van der Pol, Y. Drost, & M. van Laar (2016). *Het Grote Uitgaansonderzoek 2016 Uitgaanspatronen, middelengebruik en preventieve maatregelen onder uitgaande jongeren en jongvolwassenen*. Utrecht: Trimbos Instituut.

Nationale Drugs Monitor (NDM) (2019). Jaarbericht 2019. WODC/Trimbos Instituut

Noordanus, P.G.A., P. Tops en E. van der Torre (red.) (2020). *Een Pact voor de Rechtsstaat. Een sterke terugdringing van drugscriminaliteit in tien jaar*. Strategisch Beraad ondermijning.

Shaw, C. & H. McKay (1942). *Juvenile delinquency and urban areas*. Chicago: University of Chicago Press.

Smit P. R., Ghauharali, H.C.J. van der Veen, F. Willemsen. J. Steur., R.A. te Velde, (…) F. Bongers (2018). *Tasten in het duister. Een verkenning naar bronnen en methoden om de aard en omvang van de criminaliteit te meten*. Den Haag: WODC.

Spapens, T. M. Bruinsma (2015). *Fenomeenonderzoek gokzuilen*. Den Haag: Boom criminologie.

Stuurman, Kolthoff, Van den Tillaart en Kokkeler (2020) Datagedreven zicht op ondermijning in woonwijken: een verkenning van de mogelijkheden om indicatoren te ontwikkelen om zicht te krijgen op ondermijning in woonwijken. In: *Tijdschrift voor Veiligheid*, 19:1, p. 17-50.

Tops, P.W. & E.J. van der Torre (2014). *Wijkenaanpak en ondermijnende criminaliteit*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.

Tromp, J. en P. Tops (2017). *De achterkant van Nederland: Hoe de onder- en bovenwereld verstrengeld raken.* Amsterdam: Balans.

Tops, P. (2018). *Een ongetemde buurt. Achterstand, ondernemingszin en criminaliteit in een volkswijk.* Amsterdam: Balans.

Tops, P.W. & Van der Torre, E.J. (2014). *Wijkenaanpak en ondermijnende criminaliteit*. Den Haag/ Apeldoorn: Boom Lemma uitgevers/Politieacademie.

Tops, P., J. van Valkenhoef, E. van der Torre, L. van Spijk (2018). *Waar een klein land groot in kan zijn. Nederland en synthetische drugs in de afgelopen 50 jaar.* Den Haag: Boom Criminologie/ Politieacademie.

Unger, B., J. Ferwerda, I. Koetsier Bjken Gkoleka, A. van Saase, B. Slot en L. de Swart (2018). *Aard en omvang van criminele bestedingen*. Utrecht / Rotterdam, Den Haag: WODC.

Wijk, van A., en A. Lenders (2018). *Betonrot. Een kwalitatief onderzoek naar het fenomeen ondermijnende criminaliteit in Brabant-Zeeland, de effecten van en richtingen voor de overheidsaanpak.* Arnhem: Bureau Beke.

Wolfgang, M. E. & F. Ferracuti (1967). *The Subculture of Violence*. London: Tavistock.

(Interne) documenten

- Politiedocument Hennepkwekerijen 2019
- Informatierapport inbeslagname drugs 2019
- ERISSP Landelijk overzicht Synthetische Drugs 2019
- Brochure Veilig uw pand verhuren (politie en RIEC Oost-Nederland)
- Infographic Hoe herken je vastgoedfraude (LIEC/RIEC)
- Factsheet bij Slachtoffermonitor mensenhandel 2014-2018 (Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen)

Literatuur bij Hoofdstuk 5 Buitenlandbijdragen

België

Cousaert, E. (2019). *Federale Gerechtelijke Politie Antwerpen: Stageopdracht*. UGent. Gent.

De Middeleer, F., Van Nimwegen, S., Ceulen, R., Gerbrands, S., Roevens, E., Spapens, T., . . . De Ruyver, B. (2018). *Illegale drugsmarkten in België en Nederland: Communicerende vaten?*

De Ruyver, B., Kazadi Tshikala, T., Vander Beken, T., Janssens, J., & Vereecke, E. (2016). *Bestuurlijke handhavng van georganiseerde misdaadfenomenen: een leidraad*. Gent: UGent, IRCP.

Federale Politie. (2019). *Georganiseerde criminaliteit in België. Cijfers 2016-2017*. Brussel: Federale Gerechtelijke Politie, Algemene directie gerechtelijke politie, RIO DGJ-2019/4270.

Openbaar Ministerie. (2019). *Anoniem drugsmeldpunt Limburg*. Hasselt: Openbaar Ministerie, 17 April Retrieved from https://www.om-mp.be/nl/slidesnews/anoniem drugsmeldpunt-limburg

Raets, S., & Janssens, J. (2019). Trafficking and technology : exploring the role of digital communication technologies in the Belgian human trafficking business. *European Journal on Criminal Policy and Research* doi:https://doi.org/10.1007/s10610-019-09429-z.

Italië

Fijnaut, C. (2002). "The Administrative Approach to Organised Crime in Amsterdam: Background and Developments." In *The Administrative Approach to (Organised) Crime in Amsterdam*, edited by C. Fijnaut, 15–30. Amsterdam: Public Order and Safety Department, City of Amsterdam.

Nelen, H., en W. Huisman. (2008). "Breaking the Power of Organized Crime? The Administrative Approach in Amsterdam." In *Organized Crime: Culture, Markets and Policies*, edited by Dina Siegel and Hans Nelen, 207–18. New York: Springer.

Riccardi, M. (2014). "When Criminals Invest in Businesses: Are We Looking in the Right Direction? An Exploratory Analysis of Companies Controlled by Mafias." In *Organized Crime, Corruption and Crime Prevention*, edited by Stefano Caneppele and Francesco Calderoni, 197–206. New York: Springer International Publishing. http://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-01839-3_23.

Ricardi, M. (2018). "SOC Infiltration in Europe: An Overview." In *Mapping the Risk of Serious and Organised Crime Infiltration in European Businesses – Final Report of the MORE Project*,

edited by Ernesto U. Savona and Michele Riccardi, 35–60. Milan: Transcrime - Università Cattolica del Sacro Cuore.

Spapens, A. C. M., M. Peters, en D. van Daele, eds. (2015). *Administrative Measures to Prevent and Tackle Crime: Legal Possibilities and Practical Application in EU Member States*. Den Haag: Eleven International Publishing.

Transcrime. (2013a). "Progetto PON Sicurezza 2007-2013: Gli investimenti delle mafie. Rapporto Linea 1." Milano: Ministero dell'Interno. www.investimentioc.it.

Transcrime. (2013b). "Progetto PON sicurezza 2007-2013. Il riutilizzo dei beni confiscati." Rapporto Linea 2. Milano: Transcrime.

Tsjechië

Fenyk, J., & Smejkal, L. (2012). Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. *(Act on criminal responsibility of legal persons and proceedings against them. Commentary)* Praha: Wolters Kluwer ČR.

Spapens, A. C. M., M. Peters, and D. van Daele, eds. 2015. *Administrative Measures to prevent and tackle crime. Legal possibilities and practical application in EU Member States.* The Hague: Eleven International Publishing.

Zweden

Hörnkvist, E. (2017). *Att stävja brott. Fastighetstidningen*.

Weisheit, R., Falcone, D., Wells, E., (1994). *Rural Crime and Rural Policing.* U.S. Department of Justice, National Institute of Justice.

Wilkens, C. & Casswell, S. (2003). Organized crime in cannabis cultivation in New Zealand: an economic analysis. *Contemporary Drug Problems, 30*.

Bijlage 1 Begeleidingscommissie

Voorzitter

Prof. Dr. E.W. (Emile) Kolthoff	Avans Hogeschool, Expertisecentrum Veiligheid Open Universiteit, Faculteit Rechtswetenschappen

Leden

Dr. L.M. (Leontien) van der Knaap	Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum
N.W.A. (Nikita) Rombouts MSc	Politieacademie Kennis en Onderzoek, Team Onderzoek
Drs. R.A. (Rupesh) Ramkisoensing	Ministerie van Justitie en Veiligheid Directoraat-Generaal Rechtspleging en Rechtshandhaving
Dr. M.V. (Vere) van Koppen	Vrije Universiteit Amsterdam Criminal Law and Criminology

Bijlage 2 Registraties bij diverse actoren

In deze bijlage worden alle geslaagde en minder geslaagde zoekslagen naar relevante gegevens beschreven die we in het kader van dit onderzoek hebben ondernomen bij gemeenten, Aedes, woningcorporaties, zichtopondermijning.nl, Bijzondere opsporingsdiensten, RIEC/LIEC en de Kansspelautoriteit. Waar mogelijk spiegelen we deze gegevens aan het BVH-bestand uit 2019 zoals we dat ten bate van dit onderzoek hebben ontvangen van de Nationale Politie.

Gemeenten

Zoals beschreven in paragraaf 1.6.1 hebben we ingezet op nader onderzoek in vijf gemeenten, te weten: Amsterdam, Rotterdam, Eindhoven, Heerlen en Emmen. In Eindhoven zijn we door een vertegenwoordiger van de gemeente doorverwezen naar City Deal Zicht op Ondermijning. De vertegenwoordiger gaf daarbij echter aan inmiddels 'om te komen' in verzoeken tot medewerking aan onderzoeken, en om die reden terughoudend te willen zijn ten aanzien van het medewerking verlenen. Ook in de gemeente Heerlen zijn we niet veel verder gekomen. In eerste aanleg is halverwege juli medewerking vanuit de gemeente toegezegd. Door het zomerreces is dat vervolgens op de lange baan geraakt en toen we begin oktober weer over de lijn kwamen, resteerde er in de ogen van de gemeentelijk vertegenwoordiger te weinig tijd om nog data te kunnen aanleveren. Ook in Rotterdam zijn we niet veel verder gekomen bij de gemeente, maar hebben we wel relevante informatie ontvangen van enkele woningcorporaties (waarover meer onder het kopje Woningcorporaties) en de politie-eenheid Rotterdam (zoals beschreven in Bijlage 3).

Bij de gemeente Emmen hebben we contact gehad met een beleidsadviseur openbare orde en veiligheid van de gemeente. Hij vertelt dat het kweken van wiet het meest voorkomende probleem is. Een enkele keer wordt er een drugslaboratorium ontdekt. Emmen en omgeving heeft veel rustig buitengebied dat aantrekkelijk is voor dit soort activiteiten. Ook zijn er enkele verouderde bedrijventerreinen met leegstaande loodsen. Soms worden die verhuurd aan een of andere stroman en dan blijkt er plots een lab of een kwekerij in te zitten. In 2019 zijn vijftien panden gesloten door de gemeente: elf woningen (waarvan vijf voorwaardelijke sluitingen), drie bedrijfspanden en een bedrijfswoning. Historisch gezien zijn er weinig sluitingen geweest in 2019. In 2013 waren er 29 sluitingen, gevolgd door het topjaar 2014 met 35 sluitingen. In 2015 en 2016 ligt het aantal op 25. Het aantal sluitingen loopt in de achterliggende drie jaar terug: 2017 (22); 2018 (18) en 2019 (15).

In Amsterdam is er contact geweest met een medewerker van de afdeling Toezicht & Handhaving van de directie Wonen. Deze afdeling is verantwoordelijk voor het tegengaan van alle vormen van woonfraude. Dit is belegd bij de volgende zes teams:

1) Team Leegstand (het tegengaan van langdurige leegstand)
2) Team Woningdelen en Criminele Spookburgers (het tegengaan van onvergunde kamergewijze bewoning en het crimineel gebruik van woningen)
3) Team Vakantieverhuur (het tegengaan van illegale vakantieverhuur)

4) Team Onderhuur & Adreskwaliteit (het tegengaan van illegale onderhuur)
5) Team Woningkwaliteit (het tegengaan van gebrekkig onderhoud aan panden)
6) Team Goed Verhuurderschap (een pilot waarbij geld vrij is gekomen vanuit het Ministerie van Binnenlandse Zaken om te slechte verhuurders/eigenaren aan te pakken met onder andere forse boetes. In Amsterdam wordt geëxperimenteerd met vormen van beheerovername en het opleggen van de bestuurlijke boete Woningwet).

Medewerkers van de directie Wonen hebben in samenwerking met politiemedewerkers 107 adressen bezocht in het kader van spookburgeracties. Spookburger 1.0-zaken zijn bestuurlijk aangepakt, terwijl Spookburger-2.0 een strafrechtelijke ingang kenden.

Er zijn in Amsterdam 205 panden op de radar van de gemeente geweest in 2019. Het gaat hierbij om 154 woningen. In 66 van de 205 zaken (32 procent) is het pand gesloten door de gemeente. Voor woningen ligt dit aantal op 47 van de 154 woningen (31 procent). Woningen/bedrijfspanden die niet worden gesloten, krijgen in de meeste gevallen een waarschuwing. 24 zaken zijn afgedaan zonder waarschuwing of andere maatregel. Er kunnen meerdere oorzaken zijn dat een pand bij de gemeente is geregistreerd. Er zijn in totaal 250 redenen genoemd, waarvan er 183 druggerelateerd zijn. Hierbij wordt hennepkwekerij het meest genoemd (68 keer), gevold door harddrugs (58 keer). Andere categorieën betreffen onder andere aantreffen (vuur)wapens (17 keer), explosieven/munitie (21 keer), schietincident (10 keer), heling (9 keer) en illegale kansspelen (3 keer).

Onze contactpersoon bij de politie, Eenheid Amsterdam heeft van 129 woningen die zijn gesloten door de gemeente dan wel dat er een waarschuwing is gegeven, nagezocht of deze incidenten ook voorkomen in ons BVH-bestand. Dit bleek het geval te zijn bij 72 zaken. De keerzijde is dat 57 zaken dus niet in ons BVH-bestand zijn opgenomen, terwijl deze zaken wel bij de politie zijn geregistreerd. Het blijkt dat 22 zaken onder een incidentcode zijn geregistreerd die niet is meegenomen in ons bestand. Het gaat hierbij tien keer om bezit harddrugs en vier keer om bezit vuurwapen. Bij achttien zaken is de zaak wel in ons bestand terecht gekomen, maar niet het adres van de desbetreffende woning. In BVH wordt één adres gekoppeld aan het hoofdincident. Als er meerdere adressen bij een zaak zijn betrokken dan zien we die niet als zodanig terug in ons bestand. In vijftien zaken is er in BVH ingevoerd dat de locatie ‘openbare weg’ is in plaats van ‘woning’. Hierdoor is het incident niet in ons BVH-bestand terecht gekomen. Tot slot zijn er negen incidenten die in 2018 zijn gestart in BVH, maar waarbij een vervolgactie in 2019 heeft plaatsgevonden. Ook die incidenten zijn niet in ons BVH-bestand terecht gekomen.

Aedes

De vereniging van woningcorporaties publiceert met regelmaat een corporatiemonitor. De meest recente, voor ons onderzoek relevante monitor is uit oktober 2019 en gaat over huisuitzettingen. De cijfers hebben betrekking op het jaar 2018 en zijn afkomstig van 170 corporaties. Deze corporaties bezitten 63 procent van de woningvoorraad van alle corporaties tezamen. De onderzoekers van Aedes hebben de enquêteresultaten doorberekend voor de gehele corporatiesector.

In 2018 zijn 3.000 huurders hun woning uitgezet. Daarnaast zijn er 1.100 huurders die zelf de sleutel hebben ingeleverd na een vonnis van de rechtbank. Tot slot zijn er 400 huurders 'met de noorderzon vertrokken' nadat de rechter vonnis had gewezen. In 2018 hebben dus 4.500 huurders van woningcorporaties hun woning verlaten. Uit het onderzoek blijkt dat huurachterstand met stip de belangrijkste reden hiervoor is; 80 procent van de uitzettingen zijn namelijk het gevolg van achterstallige huurbetalingen. De voor ons relevante categorie van soft- en/of harddrugs is bij 7 procent van de uitzettingen de hoofdreden. Gerelateerd aan het getal van 4.500, zouden daarmee in 2018 315 huurders uit hun woning zijn gezet als gevolg van het dealen van drugs of het kweken van wiet.

Woningcorporaties

Het dealen van drugs of het kweken van wiet leidt niet altijd automatisch tot het opzeggen van de huur door de verhuurder. We hebben ook individuele woningcorporaties benaderd met de vraag of er ondermijnende vormen van criminaliteit zijn geconstateerd in hun huurwoningen.

Woningcorporatie Woonstad Rotterdam verhuurt iets meer dan 50.000 woningen en 16.000 bedrijfspanden in de gemeente Rotterdam. Het beleid van Woonstad is dat het huurcontract wordt ontbonden als er criminele activiteiten zijn geconstateerd. In bijzondere omstandigheden kan er worden afgeweken van deze regel. Het kan zijn dat bij een gezin bijvoorbeeld een zoon criminele activiteiten ontplooit in het ouderlijk huis. Dan hoeft niet het hele gezin daarvoor te boeten. In dergelijke gevallen is het denkbaar dat het huurcontract wel gewoon doorloopt en dat er slechts aangifte wordt gedaan tegen de zoon in kwestie. Bij criminele activiteiten wordt eerst een vrijwillige huuropzegging aangeboden. Als dat wordt afgewezen, wordt alsnog een juridische procedure gestart.

De corporatie Woonstad heeft ook een databestand over 2019 ter beschikking gesteld. Hieruit blijkt dat er op 356 adressen woonfraude is geconstateerd. Het merendeel van deze zaken betreft overbewoning (135 zaken), onderhuur (88 zaken) en niet bewonen van de woning (74 zaken). Drugshandel of een hennepkwekerij is in 43 gevallen de opgevoerde reden van woonfraude. Er zijn 16 zaken waarbij er ook sprake is van drugshandel/ hennepkwekerij, maar waarbij de zaak onder een andere noemer is gecategoriseerd. Bij elkaar genomen, is drugshandel/ hennepkwekerij in 59 woningen/ bedrijfspanden van Woonstad geconstateerd (op een bezit van ongeveer 66.000 woningen/bedrijfspanden).

We hebben ook gegevens ontvangen van de woningcorporatie Vestia Rotterdam. Vestia heeft een huurbestand van 67.500 woningen. In 2019 zijn er 98 ontruimingen geweest, als ontruimingen wegens huurschuld buiten beschouwing worden gelaten. Deze 98 zaken zijn in drie categorieën onderverdeeld: hennepplantage (27 zaken), onrechtmatig gebruik (57 zaken) en overlast (14 zaken). Onrechtmatig gebruik is een brede categorie waar illegale onderhuur en prostitutie onder vallen, maar ook zaken die niet relevant zijn voor ons onderzoek naar criminele activiteiten, aldus onze gesprekspartner bij Vestia.

Een fors deel van de signalen over woonfraude komt bij de politie of de gemeente vandaan. Daarmee is de verwachting dat de meeste zaken uit de registratie van de woningcorporaties ook in de politie-registratie zijn terug te vinden. Dit hebben we kunnen toetsen aan de hand van de registratie van Woonstad. Van de 59 zaken waar drugshandel of een hennepkwekerij is geconstateerd ontbreekt van 4 zaken de adresgegevens. Van de overige 55 zaken zijn er 41 teruggevonden in ons BVH-bestand. Mogelijk dat (een deel van) de resterende 14 zaken ook in BVH is vastgelegd, maar dan niet onder een incidentcode die wij vooraf hebben geselecteerd.

Zichtopondermijning.nl

Het dashboard Zicht op Ondermijning is het resultaat van de City Deal Zicht op Ondermijning: een samenwerkingsverband tussen verschillende lokale en landelijke overheden, geïnitieerd door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK).[81] De kern van het dashboard wordt gevormd door data van het CBS. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om locatie- en inkomenskenmerken, maar ook om gegevens over veroordelingen door het Openbaar Ministerie en om inschrijvingen bij de Kamer van Koophandel. In een beveiligde omgeving worden deze gegevens gecombineerd met data van andere betrouwbare landelijke bronnen, zoals gemeenten, het Kadaster en de Financial Intelligence Unit (FIU). Er worden analyses uitgevoerd vier thema's: misbruik van vastgoed, drugsproblematiek, verdachte transacties en brancheanalyses.[82]

Bij drugsproblematiek geeft het dashboard inzicht in het aantal geruimde synthetische drugslaboratoria in de periode 2015 t/m 2019. Er zouden volgens deze gegevens in deze vijf jaar 700 laboratoria zijn geruimd. Dit lijkt redelijk in overeenstemming met de politiecijfers, zoals beschreven in paragraaf 2.3.2, er van uitgaande dat de plekken waar drugsproductie-afval wordt gedumpt niet als laboratoria worden meegeteld.

Tabel B2.1 Geruimde synthetische drugslocaties per politie-eenheid (2015-2019)

	Aantal
Noord-Nederland	30
Oost-Nederland	100
Midden-Nederland	40
Noord-Holland	40
Amsterdam	30
Den Haag	60
Rotterdam	60
Zeeland/West-Brabant	120
Oost-Brabant	110
Limburg	110
Totaal	**700**

Bron: Dashboard Zicht op Ondermijning

[81] Zie ook https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2019/44/city-deal-zicht-op-ondermijning-1e-fase

[82] De tekst van deze alinea is afkomstig van de website https://zichtopondermijning.nl/

Het dashboard geeft ook informatie over kenmerken van bewoners in panden waar hennepkwekerijen zijn aangetroffen, maar er is geen enkele wijze te zien om hoeveel panden het nu gaat. Om die reden zijn deze gegevens weinig behulpzaam bij ons onderzoek.

Volgens dit dashboard zouden er in 2015 10.600 onverklaarbare woningaankopen[83] zijn geweest in Nederland. Dit komt overeen met 12 procent van de woningaankopen in 2015. Welk deel hiervan mogelijk duidt op crimineel geld is niet te zeggen.

Bijzondere opsporingsdiensten

We hebben twee vertegenwoordigers van het Meldpunt Vastgoedfraude van de FIOD gesproken. Dit Meldpunt richt zich op twee vormen van vastgoedfraude:

- Het verwerven van vastgoed voor eigen gebruik (verwerven van een woning) met behulp van crimineel geld dat via ingewikkelde constructies wordt aangewend.
- Het opsporen van vastgoedfraude waarbij het vastgoed als object wordt gebruikt. (Bijvoorbeeld witwassen aan de hand van een ABC-constructie).

De vorm van witwassen en vastgoed waarin wij zijn geïnteresseerd, wordt bestempeld als het gebruik maken van een front store (nepwinkel); de Nutella-winkels, kapperszaken en dergelijke. Als opsporingsinstantie kan de FIOD daarbij betrokken zijn. De FIOD-registratie stelt ons echter niet in staat om daar cijfermatige overzichten van te produceren. Dat geldt sowieso voor FIOD-gegevens. Er wordt geregistreerd op basis van wetsartikel en verdachten en niet zozeer aan de hand van dit soort termen.

De Inspectie Sociale Zaken en Werkgelegenheid (I-SZW) is een relevante Bijzondere opsporingsdienst waar het gaat om mensenhandel (arbeidsuitbuiting en seksuele uitbuiting). Bij veel van dit soort incidenten is de politie ook betrokken en is de registratie ervan terug te vinden in BVH.

RIEC/LIEC

Tien Regionale Informatie- en Expertise Centra (RIEC's) en het Landelijk Informatie- en Expertise Centrum (LIEC) richten zich op de bestrijding van ondermijnende criminaliteit. Ze verbinden informatie, expertise en krachten van de verschillende overheidsinstanties. Daarnaast stimuleren en ondersteunen de RIEC's en het LIEC de publiek-private samenwerking bij de aanpak van ondermijning.[84] In het RIEC Amsterdam is er een integrale werkgroep (bestaande uit Wonen, Basisinformatie, Grond & Ontwikkeling, OOV, Politie, OM, Belastingdienst en de ISZW) die richt zich op het

[83] Woningen die zijn gekocht met een onverklaarbare som geld. Deze woningaankopen worden gedefinieerd als 'onverklaarbare woningaankopen'. Om tot de onverklaarbare som geld te komen is eerst het maximaal te besteden bedrag per huishouden berekend en daarna wordt dit bedrag afgetrokken van de aankoopprijs van de woning. Het maximaal besteedbaar bedrag is een bedrag dat een huishouden maximaal te besteden heeft volgens de financiële gegevens van de belastingdienst en de transactiegegevens van het kadaster.

[84] https://www.riec.nl/

bestrijden van ondermijnende criminaliteit op het gebied van Wonen. Woningen worden gezien als cruciale locatie waar criminelen kunnen onderduiken en criminele activiteiten kunnen ontplooien. De leden van de werkgroep richten zich op vijf aspecten:

- Het bevorderen van de veiligheid rond wonen.
- Het aanpakken van misstanden die betrekking hebben op ondermijning door facilitators als woningbemiddelaars (zoals het regelen van woonruimte voor criminelen).
- Het crimineel gebruik van woningen (zoals wietplantages/drugshandel).
- De onrechtmatige bewoning (illegale en (brand)onveilige verhuur van woonruimte / illegale bewoning) en onrechtmatig gebruik van woningen (illegale hotels en illegale pensions.
- Het doorbreken van anonieme bewoning door criminelen.

De RIEC's beschikken (helaas) niet over een registratiesysteem waarin ondermijnende activiteiten in woningen of bedrijfspanden staan vermeld.

Kansspeelautoriteit

Wij hebben een databestand over 2019 ontvangen van de Kansspeelautoriteit met 196 meldingen over illegaal gokken. Er zitten echter meerdere meldingen op hetzelfde adres in het bestand. Het gaat om 168 unieke adressen. De meeste meldingen (88) zijn gedaan via Meld Misdaad Anoniem. Daarnaast zijn er 31 meldingen bij de KSA zelf en 23 meldingen afkomstig van een gemeente; 19 van de politie en 7 van de toezichthouder of de Belastingdienst. De drie meest voorkomende illegale kansspelen betreffen gokzuil, poker en bingo (zie ook Tabel B2.2).

Tabel B2.2 Type illegaal kansspel

	Aantal
Poker	40
Gokzuil	48
Bingo	23
Casino/Gokhal	3
Loterij	8
Lotto	1
Piramidespel	1
Kansspel automaat	12
Toto	7
Kaartspelen	3
Overig	22
Totaal	**168**

Bron: KSA

Alle MMA-meldingen van die in het KSA-bestand voorkomen, zitten ook in ons BVH-bestand. Hetzelfde geldt naar verwachting voor de meldingen van de gemeente en de politie. Mogelijk dat de KSA-meldingen in ons bestand ontbreken, maar dat zijn er niet veel.

Bijlage 3 Registratie bij de politie (BVH en Summ-IT)

De Basisvoorziening Handhaving (BVH) is het centrale registratiesysteem van de politie. Alle meldingen en aangiften worden in dit systeem vastgelegd. Uitzondering op deze regel vormen meldingen van (criminele) informanten. Daarnaast worden gegevens met betrekking tot de grotere rechercheonderzoeken (meer dan 40 uur) verwerkt met behulp van het systeem Summ-IT.

Er is echter wel een relatie tussen BVH en Summ-IT. Onderzoeken die worden gedraaid met behulp van Summ-IT hebben wel een BVH-nummer en er worden ook gegevens uit het Summ-IT-onderzoek vastgelegd in BVH. Voor een aantal procedures zoals aanhoudingen, voorgeleidingen, inverzekeringstellingen en voor een deel bij inbeslagnames wordt ook gebruik gemaakt van BVH. Een deel van het proces rond inbeslagname wordt in BVH ingevoerd, omdat hiermee een nummer wordt gegenereerd dat nodig is om de in beslag genomen goederen te laten onderzoeken bij de afdeling forensische opsporing. Bij het starten van een ‘Summ-IT’-onderzoek wordt een BVH-nummer gegenereerd dat aan het ‘Summ-IT’-onderzoek wordt gekoppeld. Vaak wordt er bij de start van het onderzoek in Summ-IT een BVH-mutatie aangemaakt die lang leeg blijft. Pas wanneer er aanhoudingen, voorgeleidingen en beslag zijn, wordt deze BVH-mutatie verder (aan)gevuld. Bij aanvang moet ook een adres worden ingevuld in het hoofdincident in BVH. Om het onderzoek af te schermen wordt geregeld het adres van het politiebureau ingevoerd in het hoofdincident in BVH.

In BVH wordt gewerkt met incidentcodes (maatschappelijke klassen). Voor ons onderzoek hebben we een aantal BVH-incidentcodes geselecteerd en daar de bijbehorende informatie van opgevraagd. Bij de keuze van de BVH-incidentcodes is enerzijds getracht het net niet te wijd uit te gooien, zodat we niet te veel, niet-relevante zaken in ons bestand zouden krijgen, en anderzijds is ook getracht om niet een te beperkt aantal codes mee te nemen, om te voorkomen dat we mogelijk veel relevante informatie zouden missen.

Tabel B1-3.2 geeft het overzicht van de maatschappelijke klassen (incidentcodes) die we hebben opgevraagd. Bij drugscriminaliteit hebben we uiteraard de gegevens over handel en productie (vervaardigen) opgevraagd, maar ook ‘Aantreffen drugs’, ‘Overige drugsdelicten’ en ‘Afval drugslab’ meegenomen. Aantreffen drugs en overige drugsdelicten zijn lastige categorieën, omdat het op voorhand onduidelijk is wat hier precies onder wordt geregistreerd en vermoedelijk incidenten die soms relevant zijn voor ons onderzoek, maar (lang) niet altijd. Er bestaan ook de maatschappelijke klassen Bezit harddrugs (F40), Bezit softdrugs (F41) en Overlast in verband met drugs (E38). Deze zaken hebben we niet meegenomen vanuit het idee dat we dan te veel niet relevante zaken binnenhalen. Alleen al deze keuzes aan de voorkant wijzen op de noodzaak om niet slechts gegevens uit het systeem te genereren, maar hierna vervolgens ook een validatieslag te maken (zie Bijlage 3.5).

Tabel B3.1: Geselecteerde maatschappelijke klassen in BVH voor het databestand

A81	Heling
F42	Handel e.d. harddrugs (Lijst I)
F43	Handel e.d. softdrugs (Lijst II)
F44	Vervaardigen harddrugs (Lijst I)
F45	Vervaardigen softdrugs (Lijst II)
F46	Aantreffen drugs (geen verdachte)
F47	Overige drugsdelicten
F5294	Mensensmokkel
F561	Mensenhandel seksuele uitbuiting
F562	Mensenhandel arbeidsuitbuiting
F563	Mensenhandel uitbuiting in strafbare praktijken
F565	Mensenhandel overige vormen van uitbuiting
F610	Vals geld aanmaken
F71	Handel vuurwapens
F73	Handel overige wapens
F91	Misdrijven wet op de kansspelen
F94	Witwassen
M0111	Afval drugslab
M013	Huishoudelijk afval aanbieden/doorzoeken/inzamelen
M015	Wrak (milieu)
M017	Afvalstoffen inzamelen
M018	Bouw- en sloopafval
M022	Opslag en voorhanden hebben bestrijdingsmiddelen
M134	Bezitten/vervaardigen/voorhanden hebben/afleveren vuurwerk

Zoeken aan de hand van zoektermen

In 2020 is een initiatief gestart binnen de Eenheid Rotterdam om zicht te krijgen op ‘malafide pandgebruik’. Het project richt zich op woningen (dus niet bedrijfsruimten) en heeft tot doel het fenomeen malafide makelaars in kaart te brengen. Een belangrijke bouwsteen voor dit fenomeenbeeld is het inzicht in de wijze waarop criminelen aan de woningen komen. Dit veronderstelt allereerst zicht op de vraag welke woningen worden gebruikt voor criminele doeleinden.

Naast de selectie van elf incidentcodes die voor een groot deel overeenkomen met de incidentcodes die wij hebben gebruikt om te komen tot een gefilterd BVH-bestand voor 2019, wordt ook gewerkt met zoektermen om te bepalen dat het een verdachte woning betreft en/of een verdachte verhuurder. In een interne notitie van de Eenheid Rotterdam (Korte, 2020) wordt dit als volgt verwoord:

> Om verdachte panden in beeld te krijgen wordt gewerkt met drie zoekvragen. Een zoekvraag gericht op incidenten, een zoekvraag gericht op verdachte activiteiten in panden (verdachte panden) en een zoekvraag gericht op makelaars. Een gemene deler van elke zoekvraag is dat zij enkel incidenten en activiteiten uit de Eenheid Rotterdam in overweging nemen en dat in elke mutatie ten minste één term moet voorkomen die te relateren is aan een woning (bijvoorbeeld woning, eetkamer of flat).

Zoekvraag 1: Incidenten
Deze zoekvraag haalt elf soorten incidenten op uit de systemen, zoals witwassen, handel harddrugs en controle prostitutie.

Zoekvraag 2: Verdachte panden
Deze zoekvraag bevat termen van goederen en situaties die geïnterpreteerd kunnen worden als signalen van crimineel pandgebruik. Denk bijvoorbeeld aan termen gericht op spookbewoning, specifieke criminele activiteiten (m.u.v. productie drugs) en de aanwezigheid van PGP-telefoons en geldtelmachines in de woning. Deze zoekvraag zoekt enkel in de formulieren die worden aangemaakt in de activiteiten: verdachte situatie, algemene mutatie, aandachtsvestiging en 'onderzoek overig'.

Zoekvraag 3: Makelaars en Motus
Ten slotte is een zoekvraag ontwikkeld die mutaties uit de systemen haalt waarin een makelaar gerelateerde term voorkomt, zoals makelaar, bemiddelaar en woningcorporatie. Ook wordt in deze zoekvraag actief gezocht naar de term Motus in mutaties, omdat we aan verbalisanten vragen de term 'Motus' te verwerken in de mutatie als ze een relevante mutatie tegenkomen.

Omdat het initiatief in Rotterdam pas in 2020 van start is gegaan, kunnen we de resultaten van deze aanpak niet met onze 2019-data vergelijken. Wel kunnen we nagaan onder welke BVH-codes de geselecteerde incidenten in Rotterdam zijn weggeschreven. Dit geeft een idee in hoeverre de door ons gekozen incidentcodes een beeld van de registreerde omvang representeren.

De geselecteerde incidenten – op basis van de drie zoekvragen – worden door een analist nader bekeken en aldus wordt het kaf van het koren gescheiden. Dit betekent niet dat het hoofdincident ook daadwerkelijk heeft plaatsgevonden of dat de registratie is verwerkt in het kader van het project 'malafide pandgebruik'. Het betekent enkel dat de registratie betrekking heeft op een (mogelijke) misstand of verdachte situatie in een woning. Dit kan bijvoorbeeld het vermoeden zijn dat er een wietkwekerij in de woning was, maar dat deze is niet aangetroffen. Zaken die betrekking hebben op bedrijfsruimten worden terzijde gelegd.

Er zijn in de periode van 6 januari tot en met 24 juni 2020 in de Eenheid Rotterdam 1.430 incidenten geselecteerd op basis van bovenstaande zoekslagen. Hiervan blijken er 635 mogelijk relevant voor het project 'malafide pandgebruik'. Het blijkt dat een fors deel van deze mogelijk relevante zaken zijn geregistreerd onder een 'nietszeggende' incidentcode, zoals 'aandachtsvestiging' of 'algemene mutatie'. Bij elkaar zijn 202 van de 635 (32 procent) mogelijk relevante zaken in BVH geregistreerd onder een dergelijke niet-inhoudelijke incidentcode.

De meeste wel inhoudelijk gelabelde zaken hebben betrekking op drugscriminaliteit (305 zaken), met 'vervaardigen softdrugs' als meest scorende (202 zaken). Het merendeel van deze drugszaken, te weten 287, heeft een incidentcode die wij ook hebben benut voor het samenstellen van ons BVH-bestand (in blauw en oranje weergegeven in Tabel B3.2).

Tabel B3.2 Geselecteerde incidentcodes in de Eenheid Rotterdam (1e helft 2020)

	Niet relevant	Mogelijk relevant	Totaal
Aandachtvestiging	167	100	267
Algemene mutatie	209	84	293
MMA-melding		13	13
Afhandeling overige meldingen	8	3	11
Onderzoek overig	3	1	4
Verdachte situatie	6	1	7
Totaal geen inhoudelijke code	*393*	*202*	*595*
Handel e.d. harddrugs (Lijst I)	42	58	100
Handel e.d. softdrugs (Lijst II)	6	3	9
Vervaardigen harddrugs (Lijst I)	1	18	19
Vervaardigen softdrugs (Lijst II)	9	202	211
Aantreffen drugs (geen verdachte)	5	6	11
Afval drugslab	1	-	1
Overige drugsdelicten	-	-	-
Bezit harddrugs (Lijst I)	1	13	14
Bezit softdrugs (Lijst II)	2	5	7
Drugs totaal	*67*	*305*	*372*
Witwassen	20	18	38
Bezit vuurwapen	26	64	90
Handel vuurwapens	1	1	2
Bezit overigens wapens	-	3	3
Handel overige wapens	-	-	-
Totaal wapens	*27*	*68*	*95*
Mensensmokkel	-	-	-
Mensenhandel seksuele uitbuiting	1	1	2
Mensenhandel arbeidsuitbuiting	-	-	-
Mensenhandel uitbuiting in strafbare praktijken	-	-	-
Mensenhandel overige vormen van uitbuiting	-	-	-
Controle prostitutie	-	13	13
Overlast prostitutie	-	-	-
Totaal mensenhandel/prostitutie	*1*	*14*	*15*
Overige incidentcodes	287	28	315
Totaal	**795**	**635**	**1.430**

Incidentcodes in blauw en paars zijn onderdeel van zoekslag 1 in Rotterdam.
Blauwe en oranje incidentcodes zijn onderdeel van ons BVH-bestand

‘Witwassen’ staat voor achttien zaken en ‘bezit/handel met (vuur)wapens’ voor 68 zaken. Wij hebben gegevens opgevraagd van wapenhandel, maar 67 van de 68 wapenzaken zijn geregistreerd als onder de incidentcodes van wapenbezit; een code die wij niet hebben opgevraagd. Hetzelfde fenomeen doet zich voor bij mensenhandel/prostitutie; dertien van de veertien zaken zijn geregistreerd onder ‘controle prostitutie’, een code die wij niet hebben meegenomen in ons BVH-bestand.

Tot slot zijn er 28 incidenten die zijn geregistreerd onder een andere, inhoudelijke incidentcode. Deze zijn niet verder uitgesplitst in Tabel B3.2. Voorbeelden hiervan zijn ‘diefstal in/uit woning’ (tien incidenten) en ‘bedreiging’ (vijf incidenten).

Bijlage 4 Meldingen Meld Misdaad Anoniem

Meld Misdaad Anoniem heeft een databestand ter beschikking gesteld van geselecteerde meldingen die in 2019 zijn binnengekomen. MMA-meldingen worden ingedeeld in een criminaliteitsklasse. Voor ons onderzoek hebben we diverse criminaliteitsklassen geselecteerd (vermeld in Tabel B4.1). Er zijn 10.975 geselecteerde meldingen. Een melding krijgt een uniek nummer. Bij sommige meldingen zijn er twee of meer criminaliteitsklassen toegekend. Ook om andere redenen, bijvoorbeeld omdat de melding naar twee eenheden wordt gestuurd, kan een melding meerdere regels in het aangeleverde databestand vullen. Het bestand bestaat in totaal uit 14.601 regels. In Tabel B4.1 is de eerstgenoemde criminaliteitsklasse weergegeven. In de meeste gevallen ligt de tweede genoemde klasse in het verlengde van de eerstgenoemde klasse, bijvoorbeeld harddrugs-softdrugs, hennepkwekerij-softdrugs etc.

De MMA-meldingen worden doorgezet naar de politie en soms naar andere relevante partners. De politie is gevraagd om aan te geven op welke wijze deze MMA-meldingen in BVH zijn geregistreerd. De reden voor dit verzoek is om na te gaan onder welke incidentcodes deze meldingen bij de politie te boek staan. Dit geeft inzicht in de vraag hoe volledig we onze uitvraag van BVH-gegevens aan de hand van incidentcodes moeten inschatten.

De politie heeft 10.112 van de 10.975 van de MMA-meldingen aan een BVH-nummer gekoppeld.[85] In sommige gevallen zijn meerdere meldingen onder hetzelfde BVH-nummer geregistreerd. De 10.112 gekoppelde MMA-meldingen zijn geregistreerd onder 9.443 BVH-nummers. Vervolgens zijn we nagegaan welke incidentcodes er zijn toegekend aan deze BVH-nummers. Een BVH-nummer kan meerdere incidentcodes bevatten. De 9.443 BVH-nummers bevatten in totaal 11.872 incidentcodes. Bij deze codes is het van belang welke code we kiezen. In een aantal gevallen staat het incident namelijk geregistreerd onder de code E46 (MMA-melding), maar is er ook een inhoudelijke incidentcode. Het is uiteraard zaak om dan de inhoudelijke code te kiezen.[86]

Het blijkt dat 7.279 van de 9.443 BVH-registraties (77 procent) zijn weggeschreven onder de incidentcode MMA-melding (E46) of Afhandeling overige meldingen (E40). Dit betekent dat veel (ruim driekwart) van de relevante MMA-meldingen niet in ons BVH-bestand terecht zijn gekomen omdat er geen inhoudelijke incidentcode aan toe is gekend. Van de incidenten die wel een inhoudelijke code hebben meegekregen (23 procent van het totaal) zijn er 1.846, die een code hebben gekregen op basis waarvan wij ons BVH-bestand hebben samengesteld. Het gaat daarbij vooral om de

[85] Alle meldingen worden naar de politie gestuurd, maar het is denkbaar dat een koppeling niet mogelijk was door een vertyping bij invoer van het MMA-nummer.

[86] Dit hebben we gedaan door de beleidscode oplopend te rangschikken. De incidentcodes ‘Afhandeling overige meldingen’ (E40) en ‘MMA-melding’ (E46) hebben beide een code die met E begint. De inhoudelijke (drugs)codes starten met een F. Door te rangschikken en vervolgens bij het aggregeren te kiezen voor de laatste case, kiezen we voor de inhoudelijke incidentcode, indien daarvan sprake is.

code ‘vervaardigen van softdrugs’. Deze code is 1.521 toegekend. Andere drugsdelicten komen ook voor, maar wel in mindere mate: vervaardigen harddrugs (11), handel harddrugs (165), handel softdrugs (22), aantreffen drugs (11), overige drugsdelicten (16) en afval drugslab (2). Bij elkaar staan drugsdelicten voor 1.748 van de 1.846 inhoudelijke incidentcodes. Vuurwerk staat met 80 incidenten voor het leeuwendeel van de overige 98 incidenten.

Tot slot zijn er 318 zaken onder een code zijn weggeschreven, die wij niet hebben geselecteerd; 109 van deze incidenten zijn druggerelateerd: bezit harddrugs (36), bezit softdrugs (16) en overlast alcohol/drugs (57). Er zijn 100 incidenten geregistreerd onder de incidentcode J12 (verdachte situatie). Andere met enige regelmaat voorkomende incidentcodes, die niet door ons zijn geselecteerd voor ons BVH-bestand zijn: sociale wijkproblematiek (15), bezit vuurwapen (10) en verzoek bestuurlijke maatregelen (9).

Als er 1.846 incidenten een door ons geselecteerde code hebben gekregen, dan verwachten we ook deze hoeveelheid MMA-incidenten in ons oorspronkelijke BVH-bestand terug te vinden. Dit blijkt echter niet zo te zijn. We vinden 1.712 incidenten terug. Het verschil wordt mogelijk verklaard door het feit dat het registratiejaar 2019 bij MMA niet geheel synchroon loopt met het registratiejaar 2019 bij de politie (na-ijleffect). Het resultaat is in ieder geval dat we 7.731 incidenten overhouden die een relevant MMA-etiket hebben gekregen, maar niet zijn meegekomen in ons eerste opgevraagd BVH-bestand. Hiervan hebben 5.557 incidenten een woning als locatieadres, 758 incidenten de openbare weg/water en 1.316 een andere locatie. Het bovenstaande relaas in een schema gevat ziet er als volgt uit:

Figuur B4.1 MMA-bestand gekoppeld aan BVH-gegevens

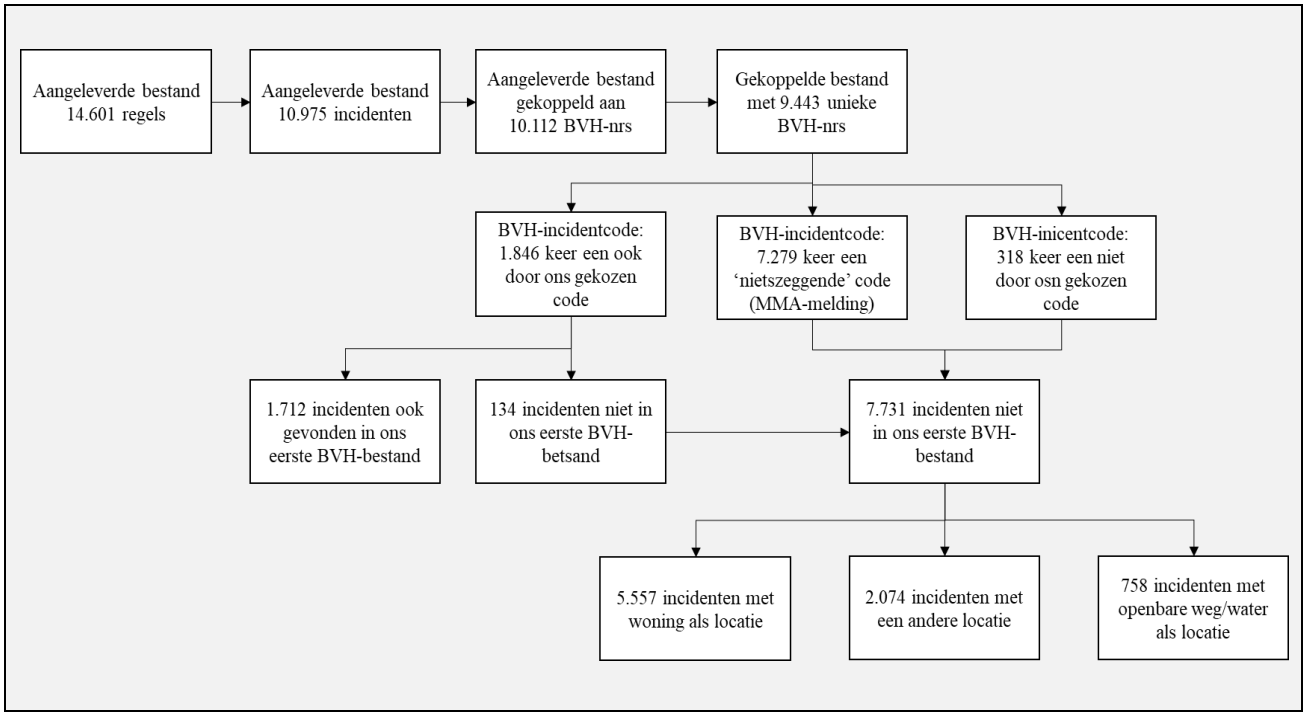

Tabel B4.1 laat zien onder welke criminaliteitsklasse de anonieme meldingen zijn geregistreerd bij MMA, uitgesplitst naar woningen en andere locaties. Het leeuwendeel van de meldingen heeft betrekking op drugscriminaliteit en dan met name harddrugs en hennepkwekerij.

Tabel B4.1 MMA-criminaliteitsklasse van incidenten die niet in ons eerste BVH-bestand voorkomen

	Woningen	**Andere locaties**	**Totaal**
Afvalstoffen drugs	6	10	16
Bolletjesslikker	1	3	4
Drugslab	168	70	238
Energiediefstal	9	4	13
Grondstoffen drugs	9	5	14
Harddrugs	2.542	577	3.119
Hennepkwekerij	1.943	119	2.062
Hennepkwekerij bedrijfspand	10	111	121
Hennepkwekerij buiten[87]	131	75	206
Internationale drugshandel	11	13	24
Softdrugs	201	53	254
Witwassen geld	24	29	53
Subtotaal drugs	*5.055*	*1.069*	*6.124*
Diefstal lading	1	2	3
Diefstal voertuigen/ -onderdelen	62	67	129
Heling	89	30	119
Subtotaal diefstal/heling	*152*	*99*	*251*
Gedwongen prostitutie	29	5	34
Gedwongen prostitutie minderjarigen	4	1	5
Grondstoffen explosieven	2	2	4
Illegale prostitutie	195	31	226
Huisvesten illegalen	23	5	28
Illegale kansspelen	20	68	88
Illegale onderverhuur	9	4	13
Illegaal vuurwerk	157	31	188
Mensensmokkel	11	1	12
Subtotaal illegale activiteiten	*450*	*148*	*598*
Totaal	**5.657**	**1.316**	**6.973**

Evenals bij het eerste BVH-bestand zitten er bij ‘Andere locaties’ plekken die in eerste aanleg weinig relevant lijken. Zo is er 300 keer sprake van een bijzonder gebouw met ‘politiebureau’ als hoogst

[87] Hieronder valt zowel wiet in de tuin bij een (woon)huis als wiet in het open veld, een stuk groen of op een akker.

scorend bijzonder gebouw (265 keer). Er zal geen anonieme tip binnen gekomen zijn van iets dat zich in het politiebureau heeft afgespeeld en het is waarschijnlijk dat deze zaken in Summ-IT zijn opgepakt en dat – zoals ook eerder verwoord – het politiebureau als locatie is opgegeven om het onderzoek af te schermen. Bij andere locaties gaat het in 379 gevallen om een bedrijfspand en 33 keer om een bedrijfsterrein. Horeca is 224 keer als locatie genoteerd. Daarnaast zijn er 141 incidenten geregistreerd op een locatie die we eerder garage/kelder(box) hebben genoemd, zoals erf/tuin/balkon (76), schuur bij huis (31), garagebox (12) en kelderbox (12).

De woordvoerder van MMA geeft aan dat bijna 90 procent van de meldingen bij de politie in behandeling worden genomen. Er zijn echter wel meer signalen nodig dan alleen een anonieme tip voordat de politie daadwerkelijk tot binnentreden in een woning of een bedrijfspand overgaat. In het geval van een melding over een hennepkwekerij kan dat bijvoorbeeld een warmtemeting zijn of een blokmeting door de netbeheerder (elektriciteitsdiefstal). Ook is het mogelijk dat de politie zelf op basis van geur vaststelt dat er sprake is van een wietkwekerij.

Bij de code harddrugs gaat het niet om harddrugsgebruik, maar om handel. De anonieme melder ziet bijvoorbeeld dat er vanuit een bepaalde woning wordt gedeald. De woordvoerder van MMA vertelt overigens dat onder de Corona-lockdown van 2020 het aantal meldingen van harddrugshandel sterk is toegenomen. Mensen waren veelal thuis, de straten verlaten en dan vallen dit soort activiteiten des te meer op.

Bijlage 5 Opschonen van het bestand naar locatie

Het aangeleverde bestand bevat 19.551 incidenten. Na het verwijderen van de incidenten die dubbel in het bestand zitten, blijven er 19.482 incidenten over. In eerste aanleg zijn we nagegaan welke locatie aan het incident is gekoppeld. In BVH wordt de locatie op twee niveaus geregistreerd. Aan de hand van het hoogste niveau kunnen we niet veel incidenten uitsluiten. Het zijn er uiteindelijk 35; dit betreft namelijk incidenten die plaats hebben gevonden op de openbare weg of op het water.

Het tweede locatieniveau is veel specifieker; op basis daarvan kunnen we diverse incidenten uitsluiten voor ons onderzoek. Het gaat hier wat ver om alle uitgesloten locaties te bespreken, maar we geven hier enkele voorbeelden en de daarbij behorende gedachtenlijn. Zo zijn er 875 incidenten waarbij de locatie een (semi)overheidsgebouw is, zoals een opvangcentrum (575), een asielcentrum (114), een gevangenis (153) of een strafinrichting (27). Als we dan vervolgens nagaan welke delicten verbonden zijn met deze locaties, dan scoort 'mensenhandel/smokkel' het hoogste met 534 incidenten; 357 van deze incidenten zijn geregistreerd onder het kopje 'seksuele uitbuiting'. Het gaat naar ons idee hier dan om slachtoffers van mensenhandel/smokkel die in een opvangcentrum (asielzoekerscentrum) verblijven. Deze veronderstelling wordt verstrekt door het feit dat er geen verdachte bij het betreffende incident is te vinden. Verder zijn er 113 incidenten geregistreerd onder de noemer 'aantreffen drugs (geen verdachte)'. Hetzelfde geldt voor 'handelen in drugs' (111 incidenten) en 'heling' (64 incidenten). Kortom, deze 875 incidenten kunnen worden uitgesloten van ons onderzoek naar de faciliterende rol van woningen en bedrijfsruimten bij criminaliteit.

Dan zijn er in het bestand 44 incidenten waarbij de locatie een stadion is. Bij deze incidenten gaat het om het 'Aantreffen van drugs' (25), 'Bezit van vuurwerk' (14), 'Handel in drugs' (2), 'Overige drugsdelicten' (2) en 'Heling' (1). Ook deze incidenten kunnen worden uitgesloten van ons onderzoek. De locatie school/opleidingsinstituut waar veelal incidenten rond vuurwerk en (aantreffen) drugs zijn geregistreerd, hebben we om dezelfde reden ook uit het databestand verwijderd. Na het uitsluiten van incidenten aan de hand van de locatie waar het incident zich heeft afgespeeld in combinatie met het strafbare feit waaronder het incident is geregistreerd houden we 17.405 incidenten over.

Vervolgens zijn we nagegaan of een adres meerdere keren in het bestand voorkomt. Dit blijkt het geval te zijn. Aan de hand van postcode, straat en huisnummer is gezocht naar dubbele adressen. Het blijkt dan dat de 17.405 incidenten corresponderen met 15.233 unieke adressen.

Woningen

Van de 17.405 incidenten spelen 12.559 zich af in woningen (72 procent). Het gaat hierbij om 11.597 unieke adressen.[88] Er zijn dus 813 woonadressen die twee of meer keren in het databestand voorkomen. Bij 520 van de 813 adressen die twee of meer keren voorkomen in het databestand gaat

[88] Bij 309 incidenten ontbreekt het adres. Deze incidenten beschouwen we als unieke adressen.

het om hetzelfde type incident. Bij de 293 adressen waar er meerdere incidenttypen zijn geregistreerd, gaat het in 153 gevallen om een combinatie van drugsdelicten, zoals drugshandel en het vervaardigen van drugs. Bij 61 adressen gaat het om witwassen in combinatie met een drugsdelict. Bij 29 adressen is heling geregistreerd in combinatie met een drugsdelict en de combinatie vuurwerk-drugs geldt voor 28 adressen. Tot slot, geldt voor 22 adressen dat er sprake is van een andere combinatie.

Garage/kelder(boxen)

Er zijn 591 incidenten in het BVH-bestand waarbij de locatie geen woning is, maar wel een locatie die we bestempelen als een particulier adres. Het gaat hierbij om de volgende locaties:

1. Schuur/garage bij huis : 261 incidenten
2. Garagebox : 161 incidenten
3. Kelderbox : 95 incidenten
4. Opslagplaats : 64 incidenten
5. Weekend/tuinhuisje : 10 incidenten

Het gaat hierbij om 508 unieke adressen, althans dat lijkt zo bij eerste aanblik. Diverse adressen die meerdere keren in het bestand voorkomen, hebben veelal betrekking op verschillende garage- of kelderboxen. Dit blijkt soms uit de aanvullende toevoeging bij het adres. Zo is er bijvoorbeeld een adres in Tilburg waar zes verschillende garageboxen zijn geregistreerd op hetzelfde adres. Daarom zijn deze 591 adressen niet ontdubbeld.

Bedrijfsruimten

Van de 17.405 incidenten blijven er – na aftrek van woningen en de categorie andere particuliere adressen – 4.255 over. Als we naar deze locaties kijken dan kunnen we constateren dat de meeste incidenten zijn geregistreerd met locatie Bedrijfsterrein of Bedrijfspand. Deze locaties komen 2.268 keer voor. ‘Horeca’ staat op de tweede plaats met 814 incidenten, gevolgd door ‘Winkels’ (716 incidenten). Bij de resterende locaties zijn er vier interessant, namelijk ‘Boerderij/tuinder/kas’ (85), ‘Bordelen/gokpanden’ (58), ‘Camping/recreatieoord’ (124) en ‘Garage/pompstation’ (98). De overige locaties lijken minder van belang. Zo is er een aantal incidenten in parkeergarages (veelal aantreffen drugs zonder verdachte), bouwterreinen of post/bank/wisselkantoor. Bij deze laatste groep gaat het veelal om witwassen. Het willekeurig natrekken van een aantal adressen leert dat het hier veelal gaat om bankfilialen die blijkbaar een melding van witwassen hebben gedaan.

Er blijven daarmee 4.163 incidenten (van de 4.255) in bedrijfsruimten over. Het gaat hierbij om 3.107 unieke adressen.[89] Er zijn 475 bedrijfsadressen die twee of meer keer in het databestand voorkomen. Er zijn tien adressen die meer dan tien keer voorkomen. Absolute koploper is een adres in Rotterdam dat 116 keer voorkomt. Dit adres hoort bij een bedrijf dat containerschepen lost in de haven van Rotterdam. Een blik op de geregistreerde delicten leert dat het 64 keer gaat om handel

[89] Bij 17 incidenten ontbreekt het adres. Deze incidenten beschouwen we als unieke adressen.

(smokkel) van harddrugs (lijst I) en 52 keer om overige drugsdelicten. Vervolgens zijn we nagegaan welk adres 24 keer in ons bestand voorkomt. Dit blijkt een vestiging van een postbedrijf te zijn waar 24 keer drugs (geen verdachte) is aangetroffen. Daarna hebben we alle adressen die meer dan tien keer voorkomen gecheckt met het volgende resultaat:

Tabel B5.1 Bedrijven die meer dan tien keer in het BVH-bestand voorkomen

Type bedrijf	Aantal incidenten	Type incidenten
Containerbedrijf	116	Handel/aantreffen drugs
Postbedrijf	24	Aantreffen drugs
Nachtclub	22	Handel/aantreffen drugs
Tuincentrum	21	Handel/aantreffen drugs
Nachtclub	17	Handel/aantreffen drugs
Tweedehandsspullen winkel	16	Heling
RDW-keuringsstation	13	Heling
Tweedehandsspullen winkel	13	Heling
Winkel	12	Handel in overige wapens
Nachtclub	12	Handel/aantreffen drugs

De meeste van deze panden vallen waarschijnlijk niet onder de definitie van ons onderzoek. Dat er drugs worden verhandeld of aangetroffen in een nachtclub zegt vermoedelijk meer over het beleid in deze club dan dat er sprake zou zijn van crimineel gebruik van deze ruimte. Het is geen nieuws dat drugs onder andere via de haven van Rotterdam ons land binnenkomen, maar daarmee kunnen we het containerbedrijf waar deze zaken worden aangetroffen niet automatisch als criminele bedrijfsruimte kwalificeren. De zaken die handelen in tweedehandsspullen, de wapenwinkel en het tuincentrum zijn twijfelgevallen. Feitelijk weten we te weinig op basis van het bestand. Zijn het die tweedehandszaken zelf die melden dat ze gestolen spullen aangeboden hebben gekregen, of vallen ze door de mand bij een politiecontrole? Staan de locaties bekend als heleradressen? Vermoedelijk niet, want als er zo vaak in het tijdsbestek van één jaar dit soort activiteiten wordt geconstateerd en de eigenaar is niet te goeder trouw, dan mogen we aannemen dat het bedrijf na een aantal keren zou zijn gesloten.

Bijlage 6 Nadere inspectie van gekozen incidentcodes

In het aangeleverde bestand hebben de meeste incidenten betrekking op drugscriminaliteit. Hier gaan we na wat er achter de verschillende drugs-incidentcodes schuilgaat aan de hand van een steekproef in de Eenheid Amsterdam. Hierbij is onderscheid gemaakt in incidenten die zijn gekwalificeerd als misdrijf dan wel mutatie. Daarnaast is onderscheid gemaakt naar woning en bedrijfsruimte.

I Drugsactiviteiten in woningen

Bij 8.472 van de 11.597 woonadressen (73 procent) is er sprake van enigerlei vorm van drugscriminaliteit, en dan met name het vervaardigen van drugs. En hierbij gaat het om in veruit de meeste gevallen om het vervaardigen van softdrugs (lijst II). In BVH wordt geregistreerd, of het incident wel of niet als misdrijf wordt gezien. Tabel B6.1 geeft de verdeling van de zes typen drugsincidenten uitgesplitst naar misdrijf en mutatie.

Tabel B6.1 Geregistreerde drugsincidenten op woonadressen in Nederland (2019)

	Misdrijf	Mutatie	Totaal
Handel e.d. harddrugs (Lijst I)	366	399	765
Handel e.d. softdrugs (Lijst II)	111	139	250
Vervaardigen harddrugs (Lijst I)	75	33	108
Vervaardigen softdrugs (Lijst II)	2.212	3.888	6.100
Aantreffen drugs (geen verdachte)	-	606	606
Overige drugsdelicten	45	598	643
Totaal	**2.809**	**5.663**	**8.472**

Handel e.d. harddrugs (Lijst I): 39 misdrijven en 22 mutaties

Voor de 22 mutaties is het meestal niet duidelijk of er nu daadwerkelijk harddrugs worden verhandeld. Er is (nog) onvoldoende informatie beschikbaar. In sommige gevallen loopt het opsporingsonderzoek nog, in andere gevallen wonen er drugsgebruikers op het desbetreffende adres, maar is onduidelijk of er ook wordt gehandeld. Slechts bij twee van de 22 mutaties is vastgesteld dat er sprake is van drugshandel.

Er zijn tien van de 39 misdrijven nader bekeken. Het blijkt dat bij vier van deze zaken er bewijsbaar sprake is van drugscriminaliteit, maar dat dit bij overige zes zaken onduidelijk is. Bij de zaken waarbij dit wel duidelijk is, gaat het achtereenvolgens om een woning waar acht miljoen euro drugsgeld is aangetroffen, een woning waar honderd gram hasj is aangetroffen tijdens een doorzoeking, een woning waar goederen worden aangetroffen die gebruikt worden voor het verwerken van verdovende middelen en waar tevens een gezochte crimineel verblijft met een vals paspoort en als

laatste een woning waarbij tijdens een doorzoeking verschillende soorten drugs en geld zijn aangetroffen. Deze resultaten laten overigens zien dat onder het label ‘handel e.d. harddrugs’ diverse aspecten gelieerd aan drugscriminaliteit kunnen voorkomen.

Handel e.d. softdrugs (Lijst II): zeven misdrijven en vier mutaties
Bij de vier mutaties is het niet duidelijk, of er wordt gedeald. In één geval is hier wel sprake van, maar het dealen vindt plaats in een garagebox. Bij de zeven zaken die als misdrijf zijn geregistreerd betreft het inderdaad drugshandel waarbij soms ook harddrugs worden aangetroffen. In één geval worden meer dan 2500 voorgedraaide joints gevonden, vermoedelijk ter bevoorrading van een coffeeshop. Verder worden er twee keer handelshoeveelheden henneptoppen of gedroogde hennep aangetroffen, één keer hasj, één keer een aantal kilo’s qat, één keer 272 gram cocaïne en 430 gram hennepolie en één keer een kleine hoeveelheid cocaïne en diverse chemicaliën voor het bewerken van drugs.

Vervaardigen harddrugs (Lijst I): vijf misdrijven en drie mutaties
Twee van de drie mutaties betreffen woningen waarin een drugslab aanwezig is met grote hoeveelheden aceton en in één geval ook versnijdingsmiddelen (aceton wordt gebruikt voor het versnijden of uitwassen van cocaïne). Bij het derde incident wordt in een appartementencomplex een chemische anijslucht geroken; kenmerkend voor chemicaliën die gebruikt worden bij de productie van synthetische drugs. De exacte locatie is echter nooit aangetroffen.

Bij vier van de vijf misdrijven zijn daadwerkelijk drugs of grote hoeveelheden aceton of andere middelen aangetroffen die worden gebruikt voor de productie van harddrugs. Eén geval betreft een voorval die in Summ-IT is verwerkt waardoor er inhoudelijk (nog) geen informatie in BVH staat. Er is echter wel een verdachte aangehouden en de burgemeester heeft een waarschuwing afgegeven in het kader van bestuurlijk handhaven.

Vervaardigen softdrugs (Lijst II): 86 misdrijven en 31 mutaties
Bij de 31 mutaties is het volgende aangetroffen:

- Zestien keer een professionele wietplantage.
- Tien keer signalen dat er een wietplantage is. In vier gevallen is er daadwerkelijk onderzoek gedaan in de woning en niets aangetroffen. In zes gevallen is er soms wel nader onderzoek gedaan, maar heeft er geen huiszoeking plaatsgevonden
- Twee keer is er een plantage aangetroffen, maar bleek dit geen woning maar een bedrijfspand of garagebox te zijn.
- In drie gevallen is een klein aantal hennepplanten aangetroffen te weten vier, negen en elf planten.

Er zijn tien van de 86 misdrijven nader bekeken. Negen van deze misdrijven hebben betrekking op het aantreffen van een wietplantage, terwijl er in een geval vier wietplanten zijn aangetroffen.

Aantreffen drugs (geen verdachte): 23 mutaties
In dertien gevallen betreft dit burgers die bij de politie komen en aangeven dat zij een pakketje of brief bezorgd hebben gekregen met daarin vermoedelijk drugs en dat ze daar niet om gevraagd hebben en verder ook van niets weten. In sommige gevallen geven de melders aan dat dit vaker gebeurt. Bij een deel van deze gevallen betref het een retourzending, omdat het pakket/brief niet kan worden bezorgd waarop het retour afzender gaat. Maar deze zogenaamde afzender geeft de politie aan van niets te weten. De personen in kwestie melden dit vrijwillig bij de politie. Het vermoeden is dat drugscriminelen via de post drugs versturen en een vals retouradres op het pakket/brief zetten om het mogelijk onopvallender te laten lijken. Ook lijkt het erop dat drugspakketten verstuurd worden naar een adres waarvan de criminele organisatie weet dat er niemand woont waardoor er genoeg mogelijkheden zijn om het pakket in handen te krijgen zonder zelf met naam en adres op het pakket te komen.

In zeven gevallen is er wel een duidelijke relatie tussen de drugs en de woning. Onduidelijk blijft waarom in deze gevallen deze incidentcode wordt gebruikt, omdat er soms wel duidelijk een verdachte is aan te wijzen. De incidentcode (Aantreffen drugs (geen verdachte)) geeft immers juist aan dat er geen verdachte is. De overige drie gevallen zijn discutabel omdat er kleine hoeveelheden drugs zijn aangetroffen.

Overige drugsdelicten: 1 misdrijf en 62 mutaties
Het enige misdrijf in deze categorie betreft een woning waar een drugsverslaafde woont en waarbij wordt gemeld dat de dealer langskomt. Er is echter geen onderzoek gedaan en er is dus niet daadwerkelijk vastgesteld of er daadwerkelijk drugs in de woning aanwezig zijn; wel is er overlast voor de buurt.

Bij de 62 mutaties is het volgende aangetroffen:

- 37 mutaties waarbij een pakketje of brief door de douane in beslag is genomen waar drugs in verstopt zitten. De adressen van de afzender en/of geadresseerde worden in BVH vermeld als locatieadres. Uit onderzoek blijkt dat deze adressen meestal geen betrokkenheid hebben bij het versturen of ontvangen van de drugs. De drugs worden vermoedelijk tijdens het transport of afgifte van het pakket aan de deur door de criminele organisatie overgenomen zonder dat de geadresseerde daarbij betrokken is. De adressen die zijn vermeld bij deze 37 incidenten liggen allemaal in Amsterdam-Zuidoost.
- Vier keer wordt er melding gemaakt van een wietlucht en wordt een plantage vermoed maar die wordt niet aangetroffen.
- Twee keer wordt door een getuige een melding gemaakt over het ontvangen van drugs die niet zijn besteld.
- In vier gevallen wordt gemeld dat een woning wordt gebruikt door verslaafden, maar er wordt geen nader onderzoek naar gedaan.
- In een geval worden softdrugs aangetroffen, maar dat aantreffen is niet in een woning.

- In een geval wordt in een woning een drugsgebruiker onwel, maar er wordt geen onderzoek gedaan naar de aanwezigheid van drugs.
- In een geval worden tijdens een aanhouding buiten heterdaad in een woning tien pillen aangetroffen. Hier wordt echter geen onderzoek naar gedaan en niemand wordt er voor aangehouden.
- Een melding over een blowende jongere die ontspoort en mogelijk dealt. Hier is echter geen nader onderzoek naar verricht.
- Een incident waarbij voorbereiding van een wietplantage wordt gemeld.

II Andere criminele activiteiten in woningen

Andere, door ons geselecteerde, incidentcodes scoren 3.125 keer met een woning als plaats delict. Tabel B6.2 geeft een overzicht waaruit blijkt dat er vier vormen van criminaliteit er wat betreft het aantal geregistreerde incidenten uitspringen, te weten: heling, vuurwerk, witwassen en seksuele uitbuiting.

Tabel B6.2 Geregistreerde incidenten op woonadressen in Nederland (2019)

	Misdrijf	Mutatie	Totaal
Heling	797	162	959
Mensensmokkel	12	12	24
Mensenhandel seksuele uitbuiting	204	224	428
Mensenhandel arbeidsuitbuiting	16	20	36
Mensenhandel uitbuiting in strafbare praktijken	35	56	91
Mensenhandel overige vormen van uitbuiting	25	17	42
Vals geld aanmaken	13	6	19
Handel vuurwapens	24	24	48
Handel overige wapens	6	56	62
Misdrijven wet op de kansspelen	6	4	10
Witwassen	482	110	592
Opslag en voorhanden hebben bestrijdingsmiddelen	1	1	2
Bezitten/vervaardigen/voorhanden hebben/afleveren vuurwerk	84	728	812
Totaal	**1.705**	**1.420**	**3.125**

Er bestond bij drugscriminaliteit al enige twijfel over de relevantie van de gekozen categorieën. Dit geldt echter in versterkte mate voor heling en vuurwerk. De nadere bestudering van deze incidenten bij de Eenheid Amsterdam leert dat deze twijfel gegrond is. Het beeld dat naar voren komt is het volgende.

Heling: 45 misdrijven en 7 mutaties

Bij drie mutaties gaat het om het te goeder trouw kopen van een gestolen voorwerpen zoals telefoons. In één geval gaat het om een opsporingsonderzoek naar een gestolen laptop die via Marktplaats te koop wordt aangeboden. Dit blijkt achteraf echter niet de gestolen laptop te zijn. Twee

mutaties betreffen respectievelijk heling van een fiets en een TomTom-navigatiesysteem. De laatste mutatie betreft een verwijzing naar een Summ-IT onderzoek naar gestolen goederen.

Van de 45 heling-misdrijven zijn er negentien inhoudelijk bekeken. Bij twee van deze zaken betreft het de opslag van meerdere gestolen goederen. In de eerste zaak worden meer dan veertig fietsen in de tuin van een notoire fietsendief aangetroffen waarvan er minimaal vier aanwijsbaar gestolen zijn. De tweede zaak betreft een onderzoek waarbij in een woning een groot aantal dure goederen worden aangetroffen die vermoedelijk door misdrijven zijn verkregen. Veertien misdrijven gaan over het bezitten van een of soms twee gestolen goederen die niet door de bezitter zelf zijn gestolen. Tot slot zijn er drie zaken waarbij er wel sprake is van heling, maar kan het genoemde adres hiermee niet in verband worden gebracht.

Mensensmokkel/handel: 9 misdrijven en 7 mutaties
Twee zaken zijn geregistreerd onder de vlag van mensenhandel/arbeidsuitbuiting. De eerste betreft een aangifte door een slachtoffer van uitbuiting binnen de relationele sfeer waarbij iemand onder druk wordt gezet om te werken in een Bed & Breakfast van zijn partner. Het tweede incident betreft een controle van een pand door het prostitutieteam van de gemeente. Deze woning blijkt illegaal te worden gebruikt als bordeel door meerdere prostituees. Er is geen melding/aangifte van dwang.

In een zaak gaat het om mensenhandel/overige uitbuiting. Het betreft de aangifte van een vrouw tegen haar partner over uitbuiting, omdat ze al haar verdiende geld aan hem moet afgeven.

Er zijn vijf misdrijven met het label mensenhandel/seksuele uitbuiting nader bekeken. In een van deze vijf zaken wordt door de behandelende politiemedewerker aangegeven dat er geen signalen van mensenhandel zijn maar dat er wel sprake is ven een zedencomponent. De overige vier zaken worden kennelijk wel gezien als mensenhandel en worden hierna kort beschreven. In het eerste incident is een aangifte van een vrouw die gedwongen wordt seks te hebben met andere mannen tegen betaling, maar waar een en ander plaatsvindt blijkt niet uit de aangifte. Het tweede incident is ook een aangifte/melding van een vrouw die zegt gedwongen te worden tot seks, maar ook hier is de plaats van handeling (de locatie) onduidelijk. In het derde incident staat vermeld dat de aangifte is verwerkt in Summ-IT en zijn er dus in BVH sowieso geen details te lezen over de plaats waar het misdrijf zou hebben plaatsgevonden. Het vierde incident is een aangifte van een vluchteling die gedwongen wordt seks te hebben met mannen om het geld terug te verdienen voor haar inmiddels ondernomen reis naar Nederland. De aangeefster weet het adres waar ze was niet te noemen.

Er zijn zeven mutaties met het label mensenhandel/seksuele uitbuiting nader bekeken. Hiervan blijken vier incidenten controles te zijn van het prostitutieteam waarbij wordt vastgesteld dat er zonder vergunning in een woning prostitutie wordt bedreven. In een van deze vier gevallen blijkt de prostituee illegaal in Nederland te verblijven. Bij drie mutaties zijn er signalen van uitbuiting. Dit blijkt achtereenvolgens uit de melding van een getuige dat de desbetreffende prostituee uitgebuit wordt, er een minderjarige prostituee zou werken of dat er vastgesteld wordt dat de betrokken prostituee

daadwerkelijk blauwe plekken heeft en dat deze laatste prostituee gecontroleerd wordt (door haar uitbuiters). Er is één aangifte van mensensmokkel. Inhoudelijk staat in BVH geen informatie over de zaak en staat slechts vermeld dat het een melding betreft uit een andere regio. Het genoemde adres is het woonadres van de verdachte.

Handel vuurwapens: 3 misdrijven en 2 mutaties
De twee mutaties zijn startmutaties voor 'Summ-IT'-onderzoeken. Verder is er in BVH geen inhoudelijke informatie voorhanden. Van de drie misdrijven is wel iets meer informatie bekend. In een geval is er tijdens een opsporingsonderzoek een vuurwapen in de woning gevonden. In de tweede zaak is er een patroon aangetroffen in de woning en in het onderzoek zijn meerdere vuurwapens op andere plaatsen zoals auto's en andere woningen aangetroffen. De adressen van deze andere woningen komen echter niet voor in het aangeleverde databestand. Het derde incident betreft een opsporingsonderzoek dat in Summ-IT wordt verwerkt.

Witwassen: 31 misdrijven en 5 mutaties
Bij vier van de vijf mutaties betreft het woningen van personen die zich bezighouden met drugshandel. In een geval betreft het een melding van een getuige die aangeeft geld te hebben gestort voor een boekhouder en zegt daar een slecht gevoel bij te hebben.

Twaalf van de 31 misdrijven zijn nader bekeken. Bij negen van deze zaken kan worden gesteld dat de woning wordt gebruikt voor criminele doeleinden. In de meeste gevallen zijn grote hoeveelheden geld, drugs of een wapen aangetroffen. Een zaak (de tiende) betreft het verslag van jeugdagenten met een jongere die problematisch gedrag vertoont. Hij woont nog bij zijn ouders thuis. Bij de laatste twee van de twaalf zaken ontbreekt het aan nadere informatie.

Bezitten/vervaardigen/voorhanden hebben/afleveren vuurwerk: 6 misdrijven en 8 mutaties
Bij elf van deze veertien incidenten gaat het om illegaal, professioneel vuurwerk dat veelal is besteld via een internetsite en afgeleverd op een adres in Amsterdam. Dit vuurwerk is niet aangekomen/aangetroffen of het betreft relatief kleine partijen illegaal, professioneel vuurwerk, vermoedelijk voor eigen gebruik. Bij de overige drie zaken zijn tussen de twee en dertien cobra's (zwaar knalvuurwerk) aangetroffen; het vuurwerk kan ook worden gebruikt bij plofkraken. Een van de incidenten is naar aanleiding een tip van het Team Criminele Informatie over een vuurwapen, die overigens niet is aangetroffen, maar wel dertien cobra's. De tweede vangst van zes cobra's is het gevolg van een doorzoeking in verband met een diefstal met geweld. De laatste twee cobra's zijn samen met 24 stuks ander knalvuurwerk aangetroffen bij een verdachte in een lopend onderzoek.

De nadere bestudering van andere incidenten in woningen leert dat het merendeel van de heling en vuurwerkzaken incidentele gevallen betreft en daarmee buiten het domein van ons onderzoek valt. De beschreven incidenten onder het label mensenhandel/smokkel vallen wel binnen de reikwijdte van ons onderzoek. Het is echter in veel gevallen onduidelijk of het genoemde adres nu ook daadwerkelijk de plaats van handeling is. Ditzelfde euvel doet zich voor bij 'handel in vuurwapens'. De

categorie die wel van nut blijkt te zijn is witwassen. Onder deze vlag worden – althans bij de Eenheid Amsterdam – veelal de incidenten geschaard die gelieerd zijn aan georganiseerde drugscriminaliteit.

III Garage/kelder(boxen)

Tabel B6.5 geeft het overzicht van de delicten die zijn geregistreerd op deze adressen. Ook hier geldt dat het in de meerderheid van de incidenten gaat drugscriminaliteit, namelijk bij 390 van de 591 incidenten (66 procent) – veelal 'vervaardigen softdrugs'. Wat andere delicten betreft, gaat het om vooral heling en vuurwerk. Omdat we hier te maken hebben met opslagplaatsen (schuur, garage, box) schatten wij in dat het hier vermoedelijk niet om een enkel gestolen goed of vuurwerk voor eigen gebruik gaat, maar dat het om grotere (handels) aantallen gaat. We verwachten ook dat het bij 'vervaardigen van drugs' om opslag en waarschijnlijk niet om productie gaat. Het ontbreekt ons echter aan empirisch materiaal om deze aannames te onderbouwen.

Tabel B6.3 Geregistreerde incidenten op andere particuliere adressen in Nederland (2019)

	Misdrijf	Mutatie	Totaal
Handel e.d. harddrugs (Lijst I)	6	6	12
Handel e.d. softdrugs (Lijst II)	4	10	14
Vervaardigen harddrugs (Lijst I)	23	12	35
Vervaardigen softdrugs (Lijst II)	126	120	246
Aantreffen drugs (geen verdachte)	-	32	32
Overige drugsdelicten	7	40	47
Afval drugslab	3	1	4
Heling	142	16	158
Vals geld aanmaken	1	-	1
Afvalstoffen inzamelen	-	3	3
Bouw- en sloopafval	-	1	1
Wrak (milieu)	-	1	1
Witwassen	5	-	5
Bezitten/vervaardigen/voorhanden hebben/afleveren vuurwerk	14	18	32
Totaal	**331**	**260**	**591**

IV Drugsactiviteiten in bedrijfsruimten

2.607 van de 4.163 geregistreerde incidenten in bedrijfsruimten hebben betrekking op drugszaken. Tabel B6.4 geeft het overzicht.

Tabel B6.4 Geregistreerde drugsincidenten op bedrijfsadressen in Nederland (2019)

	Handel	Vervaar-digen	Afval	Aantref-fen/ overig	Totaal
Bedrijfspand/terrein	210	815	20	583	1.628
Horeca	155	35	-	437	627
Winkel	30	48	-	102	180
Boerderij/tuinder/kas	1	53	1	11	66
Bordelen/gokpanden	2	-	-	1	3
Camping/recreatieoord	8	27	4	37	76
Garage/pompstation	5	4	1	17	27
Totaal	**411**	**982**	**26**	**1.188**	**2.607**

Het aantreffen van drugs en overige drugsdelicten hebben veelal te maken met het ontdekken van drugs door een bedrijf. Het bedrijf is in die gevallen slechts de melder. We zijn dan ook geneigd deze zaken van de lijst te schrappen. Deze gedachte wordt ook ondersteund door het nader lezen van de BVH-mutaties in de Eenheid Amsterdam.

> Er zijn in totaal 101 incidenten 'aantreffen drugs' waarvan er tien nader zijn bekeken. Alle incidenten wijzen echter niet op crimineel gebruik van het pand. Bij acht van deze incidenten betreft het legen van zogenaamde horeca-kluizen. Dit zijn kluizen bij horecagelegenheden waar bezoekers en portiers aangetroffen drugs en wapens in kunnen deponeren zonder dat bekend wordt wie de bezitter ervan was. Een andere zaak is het aantreffen van drugs door eigenaren van een hotel. De laatste zaak betreft slechts de vermelding van aantreffen van drugs, zonder enige nadere toelichting.

Handel in drugs vormt niet noodzakelijkerwijs een indicatie voor het feit dat bedrijven actief zijn betrokken zijn bij drugshandel. In de horeca wordt wel gedeald, maar of dit met medeweten dan wel medewerking van de eigenaar/huurder gebeurt, is nog maar de vraag. Er zullen ongetwijfeld wat gevallen van tussen zitten, maar het lijkt tot een overschatting te zullen leiden als deze categorie wordt meegenomen. Dit wordt ook bevestigd door de nadere bestudering van BVH-mutaties in de Eenheid Amsterdam.

> Er zijn vijf incidenten met het label 'handel harddrugs' bekeken. In deze vijf gevallen gaat het wel om drugshandel, maar er kan niet worden gesteld dat het desbetreffende pand crimineel wordt gebruikt. Twee keer is een verdachte aangehouden in een horecagelegenheid die een hoeveelheid drugs bij zich had waarvan gesteld wordt dat het meer is dan voor eigen gebruik en daardoor wordt aangezien als dealer. In de meeste gevallen werkt de portier van de horeca mee aan het onderkennen van deze dealers. Een keer gaat het om een kamer in een opvangtehuis. Daar worden meer dan 600 pillen aangetroffen. Personeel heeft de drugs gevonden en gemeld bij de politie. Er is een melding van een drugsdeal in een winkelcentrum en er is ten slotte een incident waar bij een winkeldief ook drugs is aangetroffen. Het vermelde pand is de winkel waar de winkeldief is aangehouden.

Bij vervaardigen van drugs gaat het in zeventig gevallen om het vervaardigen van harddrugs en in 912 gevallen om het vervaardigen van softdrugs. De nadere bestudering van BVH-mutatie bij de

Eenheid Amsterdam sterkt ons in de gedachte dat het hier inderdaad om het benutten van bedrijfsruimte voor criminele doeleinden gaat. Bij vervaardigen harddrugs gaat het om aangetroffen synthetische drugslabs en bij vervaardigen softdrugs om het aantreffen van wietplantages.

IV Andere criminele activiteiten in bedrijfsruimten

Er zijn 1.556 incidenten van andere dan drugszaken geregistreerd met een bedrijfsruimte als locatie. Tabel B5-3.5 geeft het overzicht. Hieruit blijkt dat het in veruit de meeste zaken heling betreft. Andere ook enigszins scorende delictscategorieën zijn seksuele uitbuiting (mensenhandel), misdrijven wet op de kansspelen (illegaal gokken), witwassen en vuurwerk. In Tabel B6-3.5 splitsen we deze vijf delicten vervolgens uit naar type bedrijf.

Tabel B6.5 Geregistreerde incidenten op bedrijfsadressen in Nederland (2019)

	Totaal
Heling	938
Mensensmokkel	18
Mensenhandel seksuele uitbuiting	117
Mensenhandel arbeidsuitbuiting	18
Mensenhandel uitbuiting in strafbare praktijken	8
Mensenhandel overige vormen van uitbuiting	13
Vals geld aanmaken	10
Handel vuurwapens	12
Handel overige wapens	38
Misdrijven wet op de kansspelen	62
Witwassen	145
Opslag en voorhanden hebben bestrijdingsmiddelen	2
Bezitten/vervaardigen/voorhanden hebben/afleveren vuurwerk	81
Afvalstoffen inzamelen	28
Bouw- en sloopafval	23
Wrak (milieu)	15
Totaal	**1.556**

Tabel B6.6 Geregistreerde incidenten naar type bedrijf in Nederland (2019)

	Heling	**Seksuele uitbuiting**	**Kansspelen**	**Witwassen**	**Vuurwerk**
Bedrijfspand/terrein	337	23	6	70	53
Horeca	46	37	45	33	9
Winkel	467	-	8	33	12
Boerderij/tuinder/kas	7	-	-	-	3
Bordelen/gokpanden	1	48	3	3	-
Camping/recreatieoord	20	8	-	5	2
Garage/pompstation	60	1	3	1	2
Totaal	**938**	**117**	**62**	**145**	**81**

Bij heling is het de vraag of gestolen goederen worden aangeboden of opgeslagen in een bedrijfsruimte of wordt er – wellicht door de eigenaar/huurder zelf – alleen maar een gestolen goed aangetroffen. Er zijn veertien helingregistraties van de Eenheid Amsterdam nader bestudeerd en deze leren dat er zelden kan worden gesproken van een bedrijfsruimte die dat wordt benut voor criminele doeleinden.

Bij de veertien helingregistraties betreft het de volgend constateringen:

- Een DOR-controle waarbij vier gestolen telefoons zijn aangetroffen en eigenaar blijkt geen DOR-register bij te houden.
- Aantreffen van 21 motorblokken van scooters. Deze zijn door een medewerker, zonder wetenschap van de eigenaar, in de kelder opgeslagen voor zijn eigen handeltje. De eigenaar wordt ook niet als verdachte aangemerkt, maar de medewerker wel.
- Aantreffen van een aantal dozen met lachgas die volgens de eigenaar te goeder trouw zijn gekocht met bon maar wie de verkoper is, is niet duidelijk.
- In twee gevallen is een gestolen goed via het DOR teruggevonden bij een tweedehandswinkel.
- Drie keer zijn goederen gestolen in winkels. Deze bedrijven zijn dus slachtoffer en geen verdachte.
- Een keer is een gestolen horloge aangetroffen bij juwelier die aan kon geven hoe hij aan het horloge was gekomen en dat hij destijds had gecontroleerd of het gestolen was.
- Een maal is een gevluchte verdachte van heling in een winkel aangetroffen en daar aangehouden. De winkelier heeft niets met het delict te maken.
- Een maal is een gestolen scooter aangetroffen met verdachten bij een benzinestation, omdat ze wilden tanken. Het benzinestation heeft niets met delict te maken.
- Verdachte van niet betalen van drankjes op terras heeft ook gestolen ID-kaart bij zich. Het café is slachtoffer.
- Een maal is een telefoon op straat gestolen en ook weer op straat aangetroffen. Onduidelijk wat adres is dat staat vermeld als locatie.
- Een maal is telefoon gestolen uit een café.

Incidenten bij seksuele uitbuiting gaan in de Eenheid Amsterdam over vrouwen in de prostitutie. Het is vaak onduidelijk of het genoemde adres nu de plek is waar deze uitbuiting plaatsvindt. Ook zijn er meldingen waarbij een hoteleigenaar bij de politie meldt dat – tegen zijn zin in – kamers worden gebruikt als peeskamer.

Overtredingen van de wet op de kansspelen zijn geselecteerd vanuit het idee dat hiermee zicht kan worden verkregen op illegale goklocaties. In de Eenheid Amsterdam zijn slechts twee van dit soort incidenten geregistreerd, maar in beide gevallen vindt het illegaal gokken daadwerkelijk plaats op het aangegeven adres. Vermoedelijk met medeweten van de eigenaar/leiding. Een van deze panden is tijdelijk gesloten door de burgemeester.

Het nader bestuderen van BVH-incidenten rond witwassen zet de nodige vraagtekens bij de aanname dat hiermee bedrijfsruimte in beeld komt die wordt benut bij witwassen. Bij de Eenheid Amsterdam is de geregistreerde locatie die van de melder, zoals een casino, een bank, de Nederlandse Bank en het adres van een tweedehandswinkel waar gestolen telefoons zijn ingeleverd door een verdachte. Daarnaast zijn er wel mutaties van zaken waarbij een Summ-IT is gestart of waarbij verdachten met geld zijn aangehouden. Welke rol het bedrijf daarbij speelt wordt echter niet duidelijk. Met betrekking tot vuurwerk en bedrijfsruimten zijn er geen mutaties van de Eenheid Amsterdam voorhanden.

Bijlage 7 Overzicht per gemeente in 2019

Provincie Groningen

	Aantal	Voorraad (niet-)woningen	Per 10.000 (niet-)woningen
Pekela	30	6418	46,74
Oldambt	73	21224	34,40
Midden-Groningen	87	31988	27,20
Delfzijl	34	14138	24,05
Westerwolde	30	13429	22,34
Loppersum	11	5147	21,37
Appingedam	12	6972	17,21
Stadskanaal	30	17608	17,04
Veendam	25	14966	16,70
Groningen	218	131277	16,61
Het Hogeland	33	25404	12,99
Westerkwartier	36	29921	12,03

Provincie Friesland

	Aantal	Voorraad (niet-)woningen	Per 10.000 (niet-)woningen
Ooststellingwerf	37	13540	27,33
Leeuwarden	156	71981	21,67
Achtkarspelen	29	13488	21,50
Dantumadiel	16	8934	17,91
Smallingerland	51	30078	16,96
Vlieland	2	1289	15,52
Harlingen	14	9254	15,13
Noardeast-Fryslân	34	23963	14,19
Waadhoeke	29	23624	12,28
Heerenveen	33	27710	11,91
Súdwest-Fryslân	58	49164	11,80
Tytsjerksteradiel	18	16088	11,19
De Fryske Marren	32	28613	11,18
Weststellingwerf	14	13539	10,34
Opsterland	10	14423	6,93
Terschelling	2	4302	4,65
Ameland	1	4048	2,47

Provincie Drenthe

	Aantal	Voorraad (niet-)woningen	Per 10.000 (niet-)woningen
Hoogeveen	104	29023	35,83

Emmen	176	56898	30,93
Coevorden	42	18904	22,22
Assen	80	36531	21,90
Midden-Drenthe	30	17557	17,09
Meppel	29	18074	16,05
De Wolden	19	12029	15,80
Westerveld	16	10579	15,12
Borger-Odoorn	17	12866	13,21
Noordenveld	16	17261	9,27
Aa en Hunze	10	13825	7,23
Tynaarlo	11	17431	6,31

Provincie Overijssel

	Aantal	**Voorraad (niet-)woningen**	**Per 10.000 (niet-)woningen**
Enschede	252	86397	29,17
Almelo	106	38018	27,88
Deventer	108	51451	20,99
Hengelo (O)	92	45291	20,31
Losser	22	10901	20,18
Zwartewaterland	18	10496	17,15
Zwolle	111	66299	16,74
Kampen	42	25965	16,18
Staphorst	10	7091	14,10
Twenterand	21	15389	13,65
Steenwijkerland	32	23576	13,57
Olst-Wijhe	9	8628	10,43
Hellendoorn	16	17345	9,22
Raalte	16	18111	8,83
Haaksbergen	10	11881	8,42
Hardenberg	24	29017	8,27
Borne	9	11101	8,11
Ommen	8	9911	8,07
Oldenzaal	13	16774	7,75
Rijssen-Holten	12	17719	6,77
Dinkelland	8	12151	6,58
Tubbergen	6	9435	6,36
Hof van Twente	9	17801	5,06
Wierden	5	11625	4,30
Dalfsen	3	13547	2,21

Provincie Gelderland

	Aantal	Voorraad (niet-)woningen	Per 10.000 (niet-)woningen
Arnhem	292	84813	34,43
Maasdriel	38	11336	33,52
Doesburg	17	5838	29,12
Duiven	32	11810	27,10
Druten	24	8881	27,02
Zevenaar	58	22255	26,06
Zutphen	65	25439	25,55
Tiel	48	21035	22,82
Doetinchem	67	29614	22,62
Rheden	54	24348	22,18
Beuningen	27	12392	21,79
Westervoort	15	7143	21,00
Lingewaard	46	21973	20,93
Overbetuwe	45	22436	20,06
Neder-Betuwe	19	10115	18,78
Zaltbommel	24	13244	18,12
Berg en Dal	30	17497	17,15
Montferland	29	17583	16,49
Winterswijk	25	15183	16,47
Nijmegen	140	92648	15,11
Hattem	9	6058	14,86
Oude IJsselstreek	27	18941	14,25
Buren	17	12155	13,99
Nunspeet	19	13666	13,90
Apeldoorn	115	83370	13,79
Voorst	16	12011	13,32
West Maas en Waal	12	9444	12,71
Wijchen	25	20352	12,28
Ede	66	56502	11,68
Harderwijk	26	23381	11,12
West Betuwe	25	23336	10,71
Elburg	11	11086	9,92
Berkelland	20	22278	8,98
Heumen	7	7971	8,78
Culemborg	12	14162	8,47
Renkum	14	16581	8,44
Aalten	11	13288	8,28
Brummen	9	11028	8,16
Nijkerk	16	20000	8,00
Lochem	14	18232	7,68

Barneveld	22	29531	7,45
Wageningen	14	19591	7,15
Epe	12	17110	7,01
Oost Gelre	10	14936	6,70
Ermelo	10	15397	6,49
Scherpenzeel	3	4704	6,38
Oldebroek	6	10782	5,56
Bronckhorst	10	18359	5,45
Heerde	4	8697	4,60
Putten	5	12499	4,00

Provincie Flevoland

	Aantal	Voorraad (niet-)woningen	Per 10.000 (niet-)woningen
Lelystad	113	37590	30,06
Almere	242	92528	26,15
Noordoostpolder	35	23434	14,94
Zeewolde	17	11485	14,80
Dronten	24	20609	11,65
Urk	4	7987	5,01

Provincie Utrecht

	Aantal	Voorraad (niet-)woningen	Per 10.000 (niet-)woningen
Utrecht	355	171842	20,66
De Ronde Venen	39	22518	17,32
Rhenen	14	9184	15,24
Lopik	10	6570	15,22
Bunschoten	15	9891	15,17
Veenendaal	47	32094	14,64
Oudewater	7	4995	14,01
Stichtse Vecht	44	31811	13,83
Woerden	34	25112	13,54
Nieuwegein	41	32357	12,67
Amersfoort	98	77505	12,64
Vijfheerenlanden	33	27046	12,20
Baarn	16	13662	11,71
Zeist	36	32649	11,03
Bunnik	8	7320	10,93
Eemnes	4	4549	8,79
Soest	21	24353	8,62
Wijk bij Duurstede	9	11081	8,12
Utrechtse Heuvelrug	21	26083	8,05

De Bilt	18	22785	7,90
IJsselstein	12	15759	7,61
Montfoort	5	6589	7,59
Leusden	9	14457	6,23
Houten	13	22236	5,85
Woudenberg	3	5923	5,07
Renswoude	1	2466	4,06

Provincie Noord-Holland

	Aantal	Voorraad (niet-)woningen	Per 10.000 (niet-)woningen
Hoorn	110	36493	30,14
Beemster	12	4462	26,89
Den Helder	86	34856	24,67
Beverwijk	52	22946	22,66
Zaanstad	178	78689	22,62
Heerhugowaard	55	27057	20,33
Drechterland	19	9499	20,00
Velsen	75	38008	19,73
Purmerend	80	41137	19,45
Stede Broec	19	10032	18,94
Alkmaar	110	59509	18,48
Hilversum	89	48507	18,35
Medemblik	40	22314	17,93
Zandvoort	20	11838	16,89
Enkhuizen	17	10225	16,63
Diemen	28	16943	16,53
Landsmeer	9	5687	15,83
Hollands Kroon	37	24097	15,35
Haarlemmermeer	113	76495	14,77
Amsterdam	730	495702	14,73
Oostzaan	7	4790	14,61
Langedijk	19	13083	14,52
Ouder-Amstel	12	8437	14,22
Uitgeest	9	6551	13,74
Haarlem	119	87533	13,59
Gooise Meren	43	31931	13,47
Laren	8	6152	13,00
Aalsmeer	19	15507	12,25
Uithoorn	17	14967	11,36
Weesp	12	10711	11,20
Huizen	21	20676	10,16
Edam-Volendam	18	17737	10,15

Wormerland	8	8097	9,88
Schagen	27	27335	9,88
Heemskerk	20	20540	9,74
Wijdemeren	13	13631	9,54
Waterland	8	8398	9,53
Koggenland	10	10725	9,32
Castricum	17	18652	9,11
Opmeer	5	5619	8,90
Amstelveen	43	49308	8,72
Texel	9	12686	7,09
Heemstede	10	14580	6,86
Bergen (NH)	13	20584	6,32
Blaricum	3	5760	5,21
Heiloo	4	12435	3,22
Bloemendaal	2	11150	1,79

Provincie Zuid-Holland

	Aantal	**Voorraad (niet-)woningen**	**Per 10.000 (niet-)woningen**
Hellevoetsluis	63	20241	31,12
Gouda	108	37210	29,02
Rotterdam	1011	348713	28,99
Nissewaard	107	43688	24,49
's-Gravenhage	700	290184	24,12
Schiedam	94	41147	22,84
Capelle aan den IJssel	75	34760	21,58
Krimpenerwaard	58	27135	21,37
Brielle	19	9128	20,82
Westvoorne	16	7851	20,38
Waddinxveen	28	14317	19,56
Dordrecht	121	64336	18,81
Sliedrecht	22	12384	17,76
Nieuwkoop	24	13586	17,67
Zoetermeer	108	61691	17,51
Goeree-Overflakkee	50	30318	16,49
Gorinchem	32	19489	16,42
Alphen aan den Rijn	88	54209	16,23
Alblasserdam	15	9642	15,56
Hillegom	17	11141	15,26
Delft	82	55426	14,79
Kaag en Braassem	20	13755	14,54
Bodegraven-Reeuwijk	25	17267	14,48
Zwijndrecht	34	23552	14,44

Zuidplas	30	21346	14,05
Maassluis	24	17327	13,85
Vlaardingen	53	39982	13,26
Lisse	16	12185	13,13
Papendrecht	20	16234	12,32
Leiden	78	67115	11,62
Leidschendam-Voorburg	46	40852	11,26
Rijswijk	35	31194	11,22
Noordwijk	28	25416	11,02
Katwijk	33	30570	10,79
Leiderdorp	15	13966	10,74
Albrandswaard	12	11554	10,39
Oegstgeest	12	11885	10,10
Hardinxveld-Giessendam	8	8409	9,51
Lansingerland	24	27239	8,81
Hendrik-Ido-Ambacht	12	13760	8,72
Westland	46	53265	8,64
Hoeksche Waard	37	43066	8,59
Pijnacker-Nootdorp	20	23789	8,41
Ridderkerk	21	25005	8,40
Krimpen aan den IJssel	12	14411	8,33
Molenlanden	16	19603	8,16
Voorschoten	10	13244	7,55
Wassenaar	10	13860	7,22
Barendrecht	16	22480	7,12
Teylingen	9	18249	4,93
Zoeterwoude	2	4335	4,61
Midden-Delfland	1	8917	1,12

Provincie Zeeland

	Aantal	**Voorraad (niet-)woningen**	**Per 10.000 (niet-)woningen**
Terneuzen	117	31680	36,93
Tholen	49	13559	36,14
Vlissingen	80	26869	29,77
Hulst	43	15354	28,01
Reimerswaal	28	11288	24,81
Middelburg	57	28407	20,07
Goes	40	21860	18,30
Borsele	20	11599	17,24
Sluis	34	21735	15,64
Kapelle	10	6551	15,26
Noord-Beveland	9	6959	12,93

Schouwen-Duiveland	26	24539	10,60
Veere	4	17137	2,33

Provincie Noord-Brabant

	Aantal	Voorraad (niet-)woningen	Per 10.000 (niet-)woningen
Steenbergen	56	12291	45,56
Rucphen	49	10843	45,19
Roosendaal	170	42329	40,16
Tilburg	463	116039	39,90
Helmond	179	46339	38,63
Bergen op Zoom	139	37311	37,25
Oosterhout	105	29996	35,00
Etten-Leur	72	21909	32,86
Cranendonck	34	10394	32,71
Waalwijk	81	25208	32,13
Eindhoven	416	129577	32,10
Moerdijk	60	19525	30,73
Breda	293	99312	29,50
Geertruidenberg	32	11073	28,90
Asten	22	7888	27,89
Halderberge	42	15728	26,70
Gilze en Rijen	35	13312	26,29
Zundert	26	10637	24,44
Geldrop-Mierlo	47	20129	23,35
Woensdrecht	25	12464	20,06
Oss	90	45291	19,87
's-Hertogenbosch	161	83035	19,39
Heusden	40	22072	18,12
Dongen	23	12805	17,96
Boekel	8	4789	16,70
Best	24	14419	16,64
Oirschot	14	9218	15,19
Altena	38	25491	14,91
Uden	33	22162	14,89
Grave	9	6063	14,84
Haaren	10	6779	14,75
Cuijk	18	12609	14,28
Goirle	16	11414	14,02
Hilvarenbeek	11	8065	13,64
Someren	12	9219	13,02
Oisterwijk	17	13082	12,99
Loon op Zand	15	11910	12,59

Gemert-Bakel	18	14391	12,51
Bergeijk	12	9715	12,35
Deurne	19	15477	12,28
Laarbeek	13	10719	12,13
Alphen-Chaam	6	5061	11,86
Bernheze	16	13683	11,69
Nuenen, Gerwen en Nederwetten	13	11389	11,41
Reusel-De Mierden	7	6292	11,13
Meierijstad	43	39491	10,89
Boxmeer	15	14214	10,55
Waalre	9	8566	10,51
Drimmelen	13	13381	9,72
Veldhoven	21	22666	9,26
Baarle-Nassau	4	4376	9,14
Vught	12	13197	9,09
Heeze-Leende	7	7797	8,98
Bladel	9	10660	8,44
Valkenswaard	14	16857	8,31
Mill en Sint Hubert	4	5157	7,76
Sint-Michielsgestel	10	13189	7,58
Sint Anthonis	4	5450	7,34
Boxtel	10	14886	6,72
Eersel	6	9792	6,13
Landerd	4	7232	5,53
Son en Breugel	4	8341	4,80

Provincie Limburg

	Aantal	**Voorraad (niet-)woningen**	**Per 10.000 (niet-)woningen**
Kerkrade	132	28381	46,51
Heerlen	207	53444	38,73
Sittard-Geleen	198	53068	37,31
Landgraaf	72	20167	35,70
Brunssum	57	16208	35,17
Stein	32	13005	24,61
Venlo	123	55415	22,20
Beek	18	8619	20,88
Nederweert	17	8285	20,52
Bergen (L)	12	6178	19,42
Echt-Susteren	33	17160	19,23
Venray	41	21390	19,17
Vaals	13	6908	18,82
Roerdalen	19	10669	17,81

Roermond	54	30883	17,49
Weert	41	26178	15,66
Beekdaelen	28	18210	15,38
Maasgouw	19	12462	15,25
Leudal	27	17993	15,01
Gennep	12	9025	13,30
Beesel	9	7174	12,55
Meerssen	11	9282	11,85
Maastricht	82	70155	11,69
Valkenburg aan de Geul	11	10089	10,90
Simpelveld	6	6096	9,84
Voerendaal	6	6348	9,45
Horst aan de Maas	19	21254	8,94
Peel en Maas	15	20782	7,22
Eijsden-Margraten	7	12741	5,49
Gulpen-Wittem	2	7847	2,55
Mook en Middelaar	1	4025	2,48